ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى ـ رويۇڭ سامان بولماس

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

1998
ژىل
1 ـ يانۋار
پەيشەنبە
№1
(4088)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قۇرۇلمىسى 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

پۈتۈن دۇنيادا ياشايدىغان بارلىق ئۇيغۇرلارنىڭ دىققىتى ۋە ئەتىۋارىغا ئېرىشكەن گېزىتىمىز

پېقىر ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ ئالدىدا ئەپۇ سورايمىز

پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباېۋنىڭ قازاقستان خەلقىگە يېڭى ژىللىق تەبرىكى

قېرىنداش قازاقستانلىقلارنىڭ ھۆرمەتلىك رەئىسى نۇرسۇلتان نازارباېۋ جانابلىرى!

قېرىنداش قازاقستان خەلقىگە ۋە سىزنىڭ شەخسىڭىزگە ئەڭ ساغلام تەبرىكلىرىمىزنى يوللايمىز.

ئۆتكەن يىل ئىچىدە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىقتىسادىي، سودا ـ سېتىق، مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئىزچىل ھالدا ھەمكارلىق ئورنىتىلىپ كەلدى. بۇ ھەر ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ. بىز بۇ ھەمكارلىقنىڭ يېقىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ كېڭىيىشىگە ئىشىنىمىز.

ئۆتكەن يىل ئىچىدە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىقتىسادىي، سودا ـ سېتىق، مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئىزچىل ھالدا ھەمكارلىق ئورنىتىلىپ كەلدى. بۇ ھەر ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ. بىز بۇ ھەمكارلىقنىڭ يېقىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ كېڭىيىشىگە ئىشىنىمىز.

ھازىر دۇنيادا ئىقتىسادىي ئەھۋال مۇرەككەپلىشىۋاتقان بىر پەيتتە، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىشەنچ ۋە ھەمكارلىقنى كۈچەيتىش ئالاھىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بىز ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىقتىسادىي، سودا ـ سېتىق، مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئىزچىل ھالدا ھەمكارلىق ئورنىتىلىپ كەلدى. بۇ ھەر ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ. بىز بۇ ھەمكارلىقنىڭ يېقىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ كېڭىيىشىگە ئىشىنىمىز.

ھازىر دۇنيادا ئىقتىسادىي ئەھۋال مۇرەككەپلىشىۋاتقان بىر پەيتتە، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىشەنچ ۋە ھەمكارلىقنى كۈچەيتىش ئالاھىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بىز ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىقتىسادىي، سودا ـ سېتىق، مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئىزچىل ھالدا ھەمكارلىق ئورنىتىلىپ كەلدى. بۇ ھەر ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ. بىز بۇ ھەمكارلىقنىڭ يېقىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ كېڭىيىشىگە ئىشىنىمىز.

ھازىر دۇنيادا ئىقتىسادىي ئەھۋال مۇرەككەپلىشىۋاتقان بىر پەيتتە، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىشەنچ ۋە ھەمكارلىقنى كۈچەيتىش ئالاھىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بىز ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىقتىسادىي، سودا ـ سېتىق، مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئىزچىل ھالدا ھەمكارلىق ئورنىتىلىپ كەلدى. بۇ ھەر ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ. بىز بۇ ھەمكارلىقنىڭ يېقىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ كېڭىيىشىگە ئىشىنىمىز.

ھازىر دۇنيادا ئىقتىسادىي ئەھۋال مۇرەككەپلىشىۋاتقان بىر پەيتتە، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىشەنچ ۋە ھەمكارلىقنى كۈچەيتىش ئالاھىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بىز ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىقتىسادىي، سودا ـ سېتىق، مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئىزچىل ھالدا ھەمكارلىق ئورنىتىلىپ كەلدى. بۇ ھەر ئىككى دۆلەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ. بىز بۇ ھەمكارلىقنىڭ يېقىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ كېڭىيىشىگە ئىشىنىمىز.

ئىلاخۇن جېلىل

ئارزۇلار قۇچۇپ

ئايپاق تونغا پۇركەپ جاھاننى،
يېڭى ژىل چالدى خۇش ناۋاسىنى.
ئوتلۇق ھېسلارغا كومۇپ بار جاننى،
ياڭرىتار تىنماي تېچلىق سازىنى.

ئاق ئارزۇلارغا تولغان قەلبىمىز،
ئۈمۈتلۈك باقار كېلەچەك تامان.
ھاياتنى سويگەن ئىشچان خەلقىمىز،
ئاشىدۇ يەنە ئېگىز بىر داۋان.

يېڭى ژىل ـ ھەر كىم زارىقىپ كۈتكەن،
ئىنتىلىش، مېڭىش ئارمانلار تامان.
ئىجاتكار قاينىاق ئەمگەكتىن پۈتكەن،
بەرىكەت، توقلۇق، پاراۋەن زامان.

يېڭى ژىل سۈزۈك، بېغۇبار ئاسمان،
قۇياشلىق ئاپتاپ، نۇر توككەن ئەبەت.
ئىزگۈلۈك ئىزدەپ تۇغۇلغان ئىنسان،
قەلبىدە يانغان سويگۈ ـ مۇھەببەت.

يېڭى ژىل ـ يېڭى ئۈتۈق پەللىسى،
ئەقىل ئىدرەككە قوشۇلغان ئۇلۇش
بالا تەۋەتكەن ئانا ئەللىسى،
قۇۋناق ھاياتتىن رازى بوپ تۇرغان.

يېڭى ژىل ـ ئەركىن، ئازاتلىق ئۇچۇن،
كۆرەشلەردىكى قايتماس جاسارەت.
شىجائىتىمگە قېتىلغان كۆچۈم،
يولۇمنى توراپ قالسا ئاسارەت.

يېڭى ژىل ـ ئالدا چاقىرىپ تۇرغان،
بۈيۈك مەخسەتلەر، ھايات ئاۋاسى.
ئاق نىيەتلىرى دىلدا جوش ئۇرغان،
ئادىل جانلارنىڭ ياڭراق ئاۋازى.

جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىدە

ھېساۋات سايلام كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئۆتتى

ئۆتكەن شەنبە كۈنى ئالمۇتىدا، ئالىملار ئۆيىدە، جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ ھېساۋات ـ سايلام كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا جەمئىيەت رەئىسى ر. ئىسمائىلوۋنىڭ ۋە تەپتىش كومىسسىيەسىنىڭ رەئىسى ش. باراتوۋنىڭ دوكلاد ـ ھېساۋاتلىرى تىڭشالدى ۋە جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ يېڭى رەئىسى ۋە بيۇرو ئەزالىرىنىڭ يېڭى تەركىۋى سايلاندى.

جەمئىيەت رەئىسىنىڭ ھېساۋاتىدا تەكىتلەنگىنىدەك، ئاخىرقى ئۈچ ژىلدا جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتى قازاقستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ مەدەنىي ھاياتىدا ئەستا قالارلىق چارە ـ تەدبىرلەرنى ئۇيۇشتۇردى ۋە ئۇلارنىڭ تەشكىللىك ئۆتۈشىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى. پەقەت موشۇ ژىلدا، ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى بىلەن ھەمكارلىقتا، قازاقنىڭ ئاتاقلىق شائىرى مۇختەر ئەۋېزوۋنىڭ، خەلقىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەندى ئابدۇللا روزىباقىيېۋنىڭ 100 ژىللىق تەۋەللۇدىنى ئۆتكۈزۈش تەنتەنىلىرىنى ئۇيۇشتۇردى. شۇنداقلا ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزىنىڭ ئالىملىرى بىلەن بىرلىكتە ئىلمىي، ئەمەلىي كونفېرېنسىيەلەرنى ئۆتكۈزدى ۋە ھاكازالار. ئاتقىنىڭ پىكرىچە، جەمئىيەت ھەقىقىي مەناسىدا خەلقىمىزنىڭ ھاياتىغا ئائىت ھەر خىل مەدەنىي چارە ـ تەدبىرلەرنى ئۆتكۈزۈش مەركىزىگە ئايلاندى ۋە خەلقنىڭ قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشىگە ئېگە بولدى.

ھېساۋات دوكلاد بويىچە سۆزگە چىققان ئۇيغۇر ناھىيەلىك مەسلىھەتىنىڭ كاتىۋى ئابدۇجېلىل سېيىتوۋ، پانفىلوۋ ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى رېھىمجان توختاخۇنوۋ، «بېنت» ئاكسىونېرلىق جەمئىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى دىلمۇرات قۇزىيېۋ، چېلەك رېگىونال ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ئىسمائىل ئابدۇراخمانوۋ، «نازۇگۇم» ئايالار فوندىنىڭ پرېزىدېنتى دىلبىرىم ساماساقوۋا، ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى، «پانا» خەيرىخاھلىق فوندىنىڭ پرېزىدېنتى ماكېلان شەرىپوۋ، ئالمۇتا شەھىرى سۇلتانقورغان مەھەللىسىنىڭ تۇرغۇنى ماھمۇت پارماشېۋ، سەنئەتشۇناسلىق پەنلىرىنىڭ دوكتورى تامارا ئەلىباقىيېۋا ۋە باشقىلار جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ پائالىيىتىگە ئائىت ئۆز پىكىر ـ مۇلاھىزىلىرى بىلەن ئورتاقلاشتى.

ھېساۋات ـ سايلام كونفېرېنسىيەسىنىڭ كۈن تەرتىۋىدىكى تەشكىلىي مەسىلە بويىچە جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ رەئىسلىكىگە ئىككى نامزات ـ پەرھات تېيىپ ئوغلى ھاسانوۋنىڭ ۋە پولات ئاۋاكرى ئوغلى خوجايېۋنىڭ نامزىتى كۆرسىتىلدى. ئوچۇق ئاۋاز بېرىش نەتىجىسىدە بېسىم كۆپچىلىك ئاۋازغا ئېگە بولغان پەرھات ھاسانوۋ جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بولۇپ سايلاندى.

كونفېرېنسىيەدە شۇنداقلا تەركىۋى 25 ئادەمدىن ئىبارەت جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ بيۇرو ئەزالىرىمۇ يەككە ـ يەككە ئاۋاز بېرىش ئارقىلىق سايلاندى.

ئۇرايىم بارات.

جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى پەرھات تېيىپ ئوغلى ھاسانوۋ

1936 ـ ژىلى 6 ـ مارت كۈنى ئالمۇتا شەھىرىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان.

1960 ـ ژىلى قازاقستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ يۇرىدىك فاكۇلتېتىنى تامامىلىغان.

1960 ـ 1966 ـ ژىللىرى ئالمۇتا شەھەرلىك ئىچكى ئىشلار باشقارمىسىدا چوڭ تەرگەۋچى، 1966 ـ 1969 ـ ژىللىرى قازاقستان سسر پەنلەر ئاكادېمىيەسى پرېزىدىئۇمىدا، ئاندىن فىلوسوفىيە ۋە ھوقۇق ئىنستىتۇتىدا ئىلمىي خادىم لاۋازىملىرىدا بولدى.

1969 ـ ژىلدىن تا بۈگۈنكى كۈنگىچە قازاقستان دۆلەت مىللىي ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ يۇرىدىك فاكۇلتېتىدا ۋە شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاخىرقى ئۈچ ژىلدىن بېرى د. قونايېۋ نامىدىكى گۇمانىتار ئىنستىتۇتىدا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. دوتسېنت.

ھېچ قاچان ۋە ھېچ قانداق پارتىيەگە ئەزا بولمىغان. ئائىلىسى، بىر ئوغلى، بىر قىزى بار.

ياخشى تەشەببۇس قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەنمەكتە

يېقىندا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ھاكىمى ۋىكتور خراپۇنوۋ شەھەردىكى تەمىناتى تۆۋەن ئاھالى قاتلىمىغا ئەمەلىي ياردەم بېرىش، يەنى ئۇلارنى قىشلىق كىيىم ـ كېچەك بىلەن تەمىنلەش تەشەببۇسىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. شەھەر ھاكىمىنىڭ بۇ خەيرلىك تەشەببۇسى كۆپلىگەن جايلاردا قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەشكە ئېگە بولدى.

مەسىلەن، ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەتى دېپۇتاتلىرىنىڭ جىددىي پائالىيىتى بىلەن ئەۋېزوۋ ناھىيەسى تەۋەسىدىكى خەيرىخاھلىق ياردەم بېرىش فوندى 23 ـ دېكابر كۈنى شەھەردىكى تەمىناتى تۆۋەن بىر قاتار ئائىلىلەردىن ھال سورىدى.

بۇ كۈنى ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەت دېپۇتاتلىرى م. دابىلوۋ، ئا. بايسارىنا، ئا. نابوكوۋا ۋە شۇنداقلا ئەۋېزوۋ ناھىيەسى ھاكىمىنىڭ ئورۇنباسارى ب. شېنسىزبايېۋ، مەزكۇر فوندىنىڭ دىرېكتورى ش. ژاكىنا، باشقىمۇ جاۋاپكەر شەخسلەر بۇ يەرگە ياردەم سوراپ كەلگەنلەرنىڭ تەلەپلىرىنى قانائەتلەندۈرۈپ، فوندقا ژىغىلغان كىيىم ـ كېچەكلەرنى تەخسىم قىلىپ بەردى.

ش. ژاكىنانىڭ تەكىتلىشىچە، ئەۋېزوۋ ناھىيەسىدە 51 مىڭ 100 پېنسىونېر بولۇپ، ئۇلارنىڭ 600 نىڭ ئۆيىگە بېرىپ ھال سوراپ ياردەم بېرىلگەن. ئەندى ئۇلارنىڭ ئىچىدە 2 مىڭ 347 ئادەم يالغۇز تۇرىدىغان ۋە پېنسىيەسى ئەڭ تۆۋەن، تەمىناتى ناچار ئادەملەر ئېكەن. فوند ئەينە شۇنداق ئادەملەردىن يېڭى ژىل ھارپىسىدا ھال سوراپ ئۇلارغا ياردەم بەردى.

شۇنداقلا، مەزكۇر فوند خادىملىرى خەلقتىن ژىغىلغان كىيىم ـ كېچەكلەرنى قايتىدىن ژۇيۇپ تازىلاپ، دەزمال سىلىپ، بۇلارغا ئېھتىياجى چۈشكەنلەرگە تاللاۋېلىش دەرىجىسىگە يەتكۈزۈلگەنلىكىنى تەكىتلەش ئورۇنلۇق. قىسقىسى، يېڭى ژىل ھارپىسىدىكى بۇ فوندنىڭ خەيرىخاھلىق ھەرىكىتى كۆپلىگەن ئادەملەرنى خوشال قىلىپ، ئۇلاردا بايراملىق كەيپىيات پەيدا قىلدى.

يادىكار سابىتى.

قازاقستان ـ 2030

ئادەم سالامەتلىگى ـ مۇھىم مۇئەمما

جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازاربايېۋنىڭ يېقىندا قازاقستان خەلقىگە قىلغان مۇراجىئەت ـ مەكتۇبىدە مەملىكەتنىڭ 2030 ـ ژىلغىچە بولغان تەرەققىيات ستراتېگىيەسى، خەلق تۇرمۇشىنى ياخشىلاشنىڭ ئەڭ مۇھىم ئامىللىرى تەكىتلەنگەن. مۇراجىئەتتە شۇنداقلا ئادەم سالامەتلىگىگە كۆڭۈل بۆلۈش، غەمخورلۇق قىلىش ئاساسلىق مۇئەممالارنىڭ بىرى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان. چۈنكى، پۇخراسى ساغلام بولمىغان مەملىكەتنىڭ تەرەققىياتى توغرىلىق سۆز بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

ھازىر قازاقستاندىكى ئادەم سالامەتلىگىنىڭ كۆرسەتكۈچلىرى كىشىنى تەشۋىشلەندۈرىدۇ. رەسمىي مەلۇماتلار بويىچە، جۇمھۇرىيەتتە تىزىمغا ئېلىنغان ھاراقكەشلەر ساني 200 مىڭدىن ئېشىپ كەتكەن. كېيىنكى ئون ژىل ئىچىدە نەشىخورلۇق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەملەر بەش ھەسسە كۆپەيگەن. ئەگەر بۇ ئىشلارنىڭ ئالدى ئېلىنماي، ئەركىن داۋام قىلىدىغان بولسا، يەنە ئوتتۇز، قىرىق ژىلدىن كېيىن جۇمھۇرىيەت خەلقىنىڭ ئۆزىنىڭ بارلىق گېنېفوندىدىن ئايرىلىپ قېلىش خەۋپى تۇغۇلماقتا. ئەينە شۇنداق ئەھۋالدا ھازىر بىزدە تېلېۋىدېنىيە ۋە قەرەللىك مەتبۇئاتتا ئادەم سالامەتلىگىگە زىيانلىق ھاراق ـ شاراپ بىلەن ھەر خىل تاماكىلارنىڭ بەس ـ بەس بىلەن تەشۋىق قىلىنىۋاتقانلىغىنى قانداق چۈشىنىش مۇمكىن. بۇ ئىنسان سالامەتلىگىگە قارشى قىلىنىۋاتقان جىنايەت ئەمەسمۇ؟

مونۇ فاكتلارمۇ ئادەمنى تەشۋىشلەندۈرمەي قويمايدۇ. كېيىنكى ژىللاردا جۇمھۇرىيەت بويىچە 407 داۋالاش ئورنى، ئاغرىقخانىلاردا 29086 ئاغرىق كارىۋىتى، سالامەتلىكنى ساقلاش ساھاسى بويىچە 74738 سالامەتلىكنى ساقلاش خادىمىنىڭ ئىش ئورنى ـ شتاتى قىسقارتىلغان.

مەلۇمكى، سالامەتلىكنى ساقلاش ساھاسى پائالىيىتىنىڭ ئۈنۈملۈكلىگىنى ئۆلچەيدىغان ئاساسىي ئۆلچەم ـ مىزان ئاھالىنىڭ ئۆمۈر سۈرۈش ۋاقتىنى ئۇزارتىش بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. شۇ نەرسە ئېچىنىشلىقكى، كېيىنكى بەش ژىل ئىچىدە بۇ كۆرسەتكۈچ جۇمھۇرىيەتتە 4,7 ژىلغا قىسقىراپ كەتكەن.

بۇنىڭ ھەممىسى جۇمھۇرىيەتتە سالامەتلىكنى ساقلاش ساھاسىدا قېلىپلاشقان خەتەرلىك ئەھۋالنى ھۆكۈمەت تەرىپىدىن ھازىردىن باشلاپ تۈزىتىشكە جىددىي كىرىشىشكە مەجبۇرلايدۇ. پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋنىڭ خەلقىقە يوللىغان مەكتۇپ ـ مۇراجىئەتىدە ئادەم سالامەتلىگىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىغى توغرىلىق تەكىتلىشىنىڭ ماھىيىتىمۇ ئەينە شۇنىڭدىن. سەۋۋىي، خەلقنىڭ گېنېفوندىنى ساقلاش مىللىي بىخەتەرلىكنى تەمىنلەشنىڭ ناھايىتى مۇھىم ئامىلى ھېساپلىنىدۇ.

ئادەم سالامەتلىگىنى ساقلاش ۋە ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزارتىش ئۈچۈن نېمە قىلىش كېرەك؟ جۇمھۇرىيەت سالامەتلىگىنى ساقلاش خادىملىرىنىڭ يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن سېيىزىدا تەكىتلىنىشىچە، بۇنىڭ ئۈچۈن خەلققە، بولۇپمۇ يېزا تۇرغۇنلىرى بىلەن ئېكولوگىيەلىك زەردابقا ئۇچرىغان رېگىونلار تۇرغۇنلىرىغا تىببىي ياردەم كۆرسىتىشنى ياخشىلاش، مەكتەپ يېشىغىچە بولغان ۋە مەكتەپ يېشىدىكى باللارنىڭ سالامەتلىگىنى ياخشىلاش مەخسۇس پروگراممىسى تۈزۈپ، ئۇنى ئىزچىل ئەمەلگە ئاشۇرۇش، تىببىي ساھاغا كېرەكلىك ئەسۋاپ ـ ئۈسكۈنە، قۇرال ـ جابدۇقلارنى يېڭىلاش ۋە جۇمھۇرىيەتتە ئۇلارنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان كارخانىلارنى قۇرۇش، دورا ـ دەرمەكلەرنى چەتئەللەردىن سېتىۋېلىش بىلەن ئۇلارنى قازاقستاندا ئىشلەپ چىقىرىشنى كەڭ قانات يايدۇرۇش ۋە ئۇلارنىڭ تەننەرقىنى ئەرزەنلىتىش، نەشىخورلۇق، ھاراقكەشلىككە قارشى كۈرەشنى تېخىمۇ كۈچەيتىش، ھاراق ـ شاراپ، تاماكا سودىسىنى ۋە ئۇلارنى تەرغىپ قىلىشنى تەرتىپكە كەلتۈرۈش زۆرۈر. ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا بۇ ئىشلار بويىچە مەلۇم قەدەملەر تاشلانماقتا.

1997 ـ ژىلنىڭ 1 ـ دېكابرىدىن باشلاپ ئالمۇتا ھاكىمى ۋىكتور خراپۇنوۋنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە جەنۇبىي پايتەختتە ۋە باشقا جايلاردا كوچىلاردا، ئۇدۇل كەلگەن دۇكانچە ـ كوسكىلاردا ئاق ھاراق سېتىش رەسمىي چەكلەندى. ئەندى ئالكاگوللۇق ئىچىملىك ـ ئاق ھاراق مەخسۇس دۇكانلاردىلا سېتىلىدىغان بولدى. مەزكۇر دۇكانلار بولسا بۇ ئىچىملىكنىڭ زاۋۇتتا ياسالغانلىغى، تازىلىغى ھەققىدە ھەقىقىي گۇۋاھنامىغا ئېگە بولغاندىلا ئۇنى سېتىش ھوقۇقىغا ئېگە بولىدۇ. بۇ چارە خېلىدىن بېرى يول قويۇلۇپ كەلگەن، قولدا ياسالغان جا ھاراقلارنىڭ سېتىلىشىدىن كۆپلىگەن ئادەملەرنىڭ ھەر خىل ئاغرىقلارغا گىرىپتار بولۇشىنىڭ ۋە زەھەرلىنىپ ئۆلۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىكى مۇھىم ئامىل بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

مالىك سادىروۋ.

ناھىيەلەردە ئۆتكەن يېڭى ژىللىق چارە ـ تەدبىرلەر

مانا 1997 ـ ژىلمۇ تارىختا قېلىپ، يېڭى، 1998 ـ ژىلغا قەدەم تاشلاۋاتىمىز. بىز يېڭى ژىلنى يېڭى ئۈمىدلەر، يېڭى ئىنتىلىشلار، يېڭى ئارزۇ ـ ئارمانلار بىلەن باغلاشتۇرىمىز. ئەلۋەتتە، 1988 ـ ژىلى ھەر بىر قازاقستانلىق ئۈچۈن يېڭى ئۇتۇقلار ژىلى بولغۇسى. يېڭى ژىلنى خەلقىمىز ۋەكىللىرى زىچ ئولتۇراقلاشقان بەزى ناھىيەلەردە قانداق قارشى ئېلىۋاتقانلىغى توغرىلىق مۇخبىرلىرىمىز تۆۋەندىكىلەرنى خەۋەر قىلدى:

ئالمۇتا ۋىلايىتى ئۇيغۇر ناھىيەسى چوڭ جايېزىسىدىن شتاتتىن تاشقىرى مۇخبىرىمىز تۇيغۇن رەمەكوۋ ـ بارلىق قازاقستانلىقلار ئوخشاش ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ ئەمگەكچىلىرى 1997 ـ ژىلنى مەلۇم ئۇتۇقلار بىلەن تاماملاپ، يېڭى، 1998 ـ ژىلغا دادىل قەدەم تاشلىماقتا. قازاقستان ئۆز ئىستىقلالىيىتىگە ئېگە بولغاندىن كېيىنكى ژىللىرى باشقا جايلاردىكىگە ئوخشاش بىزدىمۇ زور ئۆزگىرىشلەر يۈز بەرمەكتە. مەسىلەن، ھاكىم مۇتلەق كوممۇنىستىك دەۋرىدە كولخوزلار بىلەن سوۋخوزلار پارتىيەنىڭ قانچىلىك مال تۇتۇش، قانچىلىك يەرگە ئاشلىق تېرىش ئوخشاش قەتئىي يول ـ يورۇغى، توختام ـ قارارلىرىغا ئاساسەن ئىشلەتتى. ھازىر ئەھۋال باشقىچە. بىر ئېگىلىكتە ئورۇق مىڭ قوي بولغىچە سېمىز 500 قوي بولغىنى ئەۋزەل، بۇ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئىش. ھازىر ناھىيەدە كولخوزلار بىلەن سوۋخوزلار ئاساسىي جەھەتتىن تارقىتىلىپ، دۆلەت ئېگىلىكلىرى شەخسلەشتۈرۈلۈپ، شەخسىي دېھقان ئېگىلىكلىرى قۇرۇلدى. ئەلۋەتتە، شەخسلەر ئۆز ئىشىنى چالا قىلمايدۇ، ئېگىلىكنى تېخىمۇ رىۋاجلاندۇرۇشقا ئىنتىلىدۇ.

ئەندى 1998 ـ ژىل ھارپىسىدا يەنى 29 ـ ۋە 31 ـ دېكابر كۈنلىرى چونجا يېزىسىدىكى «شاتلىق» كىنوتىياترىدا ناھىيە كارخانىلىرى بىلەن تەشكىلاتلىرىنىڭ يېڭى ژىللىق ئارچىسى ئۇيۇشتۇرۇلدى.

31 ـ دېكابر كۈنى ناھىيە ھاكىمى مۇراتبەك ناسىروۋنىڭ يېڭى ژىللىق ئارچىسى ئۇيۇشتۇرۇلدى. يېڭى ژىللىق ئارچا ئويۇن ـ تاماشە تەنتەنىلىرىدە ھاكىم نامىدىن ۋە باشقا كارخانا، ئېگىلىكلەر نامىدىن باللارغا سوغىلار بېرىلدى.

ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ بارلىق ئاھالىلىق پۇنكتلىرى بىلەن يېزىلىرىدا 1998 ـ ژىلنى قارشى ئېلىش بايراملىق چارە ـ تەدبىرلىرى ئۆتكۈزۈلدى. كىنوتىياترلار بىلەن مەدەنىيەت ئۆيلىرىگە ئارچىلار ئورنىتىلىپ، بۇ كۈنلىرى باللار بىلەن ئاتا ـ ئانىلار يېڭى ژىلنى خوشاللىق ۋە كېلەچەككە ئۈمۈت باغلىغان ھالدا نىشانلىدى.

* * *

ئالمۇتا ۋىلايىتى پانفىلوۋ ناھىيەسىدىن ئۆز مۇخبىرىمىز ئابدۇكېرىم تۇردىياروۋ، ـ ناھىيە ئەمگەكچىلىرى 1997 ـ ژىلنىڭ يەكۇنلىرىنى چىقىرىپ، چوڭ ئۈمۈتلەر بىلەن 1998 ـ ژىلغا قەدەم تاشلىماقتا. ھازىر ياركەنت شەھىرىدە قار يېغىپ، ئەتراپنى ئاپپاق لىباس بىلەن قاپلىدى. بۇمۇ يېڭى ژىلنىڭ بىر رەمزىدۇر. ناھىيە مەركىزى ياركەنت شەھىرىدە 29 ـ دېكابر كۈنى مەدەنىيەت سارىيىدا باللار ئۈچۈن يېڭى ژىللىق ئارچا ئۇيۇشتۇرۇلدى، ئەندى 30 ـ دېكابر كۈنى پانفىلوۋ ناھىيەسىنىڭ ھاكىمى ئەبىلشايىق ئىبرايىمولدايېۋنىڭ نامىدىن شەپقەتلىك يېڭى ژىللىق ئارچا ئۇيۇشتۇرۇلدى. بۇ كۈنى ئە. ئىبرايىمولدايېۋ رەپىقىسى بىلەن مەزكۇر بايراملىق چارە ـ تەدبىرلەرگە قاتنىشىپ، باللارغا سوغىلارنى تاپشۇردى.

ئەندى 31 ـ دېكابر كۈنى ھاكىم مەمۇرىيىتى ئالدىدىكى مەركىزىي مەيداندا «چۆچەكلەر دۇنياسىغا سەياھەت» دېگەن مەخسۇس يېڭى ژىللىق ئويۇن ـ كۈلكە پروگراممىسى ئۇيۇشتۇرۇلدى. مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا چوڭ ئارچا ئورنىتىلغان بولۇپ ئۇ ھەر خىل ئويۇنچۇقلار بىلەن بېزەلگەن. كوللېكتىۋلار بىلەن ئايرىم ئادەملەر ھەر خىل خەلق چۆچەكلىرىدىن ياكى چۆچەك قەھرىمانلىرىدىن كۆرۈنۈشلەرنى كۆرسىتىپ باللارنى، تاماشىبىنلارنى يېڭى ژىل ھارپىسىدا چوڭ خوشاللىققا بۆلىدى. چۆچەكلەر كۆرۈنۈشلىرى ۋە شۇنداقلا چۆچەك قەھرىمانلىرىنىڭ كۆرۈنۈشلىرىنى نامايىش قىلىشتا غالىپ چىققانلارغا مەخسۇس ژۈيرى باھالىق سوغىلارنى تاپشۇردى.

31 ـ دېكابر كۈنى شۇنداقلا ناھىيەلىك مەدەنىيەت ئۆيىدە «يېڭى ژىللىق بال ماسكاراد» ئۇيۇشتۇرۇلدى. ئەندى 1998 ـ ژىلى 1 ـ يانۋار كۈنى بولسا يېڭى ژىلغا بېغىشلانغان ئاممىۋىي خەلق ئويۇن ـ تاماشىلىرى ئۆتكۈزۈلدى.

ئىنسان ۋە ئىمان

ئۇلۇغ روزا ئېيىنىڭ شاراپىتى

ئاللا تائالا ئۆز ھېكمىتى بىلەن مەخلۇقاتلاردىن ئىنسانلارنى ئۇلۇغ ياراتتى. جايلاردىن مەككە - مەدىنە شەھەرلىرىنى، كۈنلەردىن جۈمە كۈنىنى، ئايلاردىن رامازان ئېيىنى ئۇلۇغ قىلدى. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاندىن دەسلەپكى ۋەھىي رامازان ئېيىدا چۈشۈشكە باشلىغان. ئۇلۇغ قەدىر كېچىسىمۇ رامازان ئېيىنىڭ ئىچىدە بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن غەلىبىلىرى رامازان ئېيىدا قولغا كەلگەن. شۇڭا بۇ ئاينى ئىسلام ئەھلى 14 ئەسىردىن بېرى قەدىرلەپ، ئۇلۇغلاپ كەلمەكتە.

ئاللا تائالا مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇغان ئىبادەتلەر تۈرلىرى ھەر خىل بولۇپ، ئۇلاردىن دۇئا، قۇرئان ئوقۇش، ئاللانى مەدھىيىلەش، كىشىلەرنى ياخشى ئىشلارغا چاقىرىش، يامان ئىشلاردىن مەنئىي قىلىش، بىلىمگە ئىنتىلەرگەدىن ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىش، قاتارلىق سۆز بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر، ناماز ئوقۇشتا ئوخشىغان ھەرىكەت بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر، زاكاتقا ئوخشىغان ئىختىسات بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر، ۋە نەپسىنىڭ تەلەپلىرىنى ۋاقىتلىق رەت قىلىش بىلەن قىلىنىدىغان روزىغا ئوخشىغان ئىبادەتلەر باردۇر.

ئاللا تائالا بۇيرۇغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن كۆپلىگەن ھېكمەتلىرى ۋە پايدىلىرى بولغىنىدەك، روزىنىڭمۇ كۆپلىگەن ھېكمەتلىرى ۋە پايدىلىرى باردۇر. زامانىمىزنىڭ تەرەققىياتى بىزلەرگە رامازاننىڭ بەزى ھېكمەتلىرىنى كەشىپ قىلغان بولسىمۇ، بىزگە مەلۇم بولمىغان پەقەت ئاللاغا ئېنىق بولغان ئۆرغۇنلىغان ھېكمەتلىرى ۋە پايدىلىرى باردۇر. چۈنكى ئاللا بەندىلىرىنى ھېكمەتسىز ۋە پايدىسىز ئىشلارغا بۇيرۇغان ئەمەس.

روزا تۇتۇشنىڭ ئەسرارلىرىنى بىلىش ئۈچۈن ئاۋال ئىنساننىڭ ئىچكى ھاياتى سىرىنى تونۇش كېرەكتۇر. ئۇ بىز سىرتتىن كۆرۈۋاتقاندەك پەقەتلا يەپ - ئىچىدىغان، ھەرىكەت قىلىدىغان ۋە سۆزلەيدىغان جانلىق ھېيكەل ئەمەستۇر. بەلكى ئۇنىڭ ھەقىقىتى ئۇنىڭدىكى ئاللا ئاتا قىلغان روھانىي جەۋھەردۇر. ئىنسان بۇنىڭ بىلەن تەپەككۇر قىلىدۇ، ھەقىقەتلەرنى بىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ھېس قىلىدۇ ۋە لەززەتلىنىدۇ. ئاللا ئىنساندىكى موشۇ روھانىي جەۋھەرنىڭ يۈزىسىدىن پۈتۈن پەرىشتىلەرنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغان. ئىنسان شۇنداق ئۇلۇغ مەخلۇقاتكى، ئۇنىڭ روھى ئاللادىن، جەسەدى تۇپراقتىن بولغان ھۆرمەتلىك بىر مەۋجۇداتتۇر. ئىنسان ھەمىشە ئۇنى ئۇلۇغلاشقا كۆتىرىدىغان روھى بىلەن، ئۇنى رەزىللىككە چۈشۈرىدىغان نەپسى ھەۋەسىنىڭ ئارىسىدىكى توقۇنۇشلار بىلەنلا ياشايدۇ. ئەگەر ئۇ روھىنى نەپسى ھەۋەسكە بويسۇندۇرۇپ، نەپسىنى ئۆزىگە ھاكىم قىلىۋالسا ئۇ ھايۋانلىق دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالىدۇ. ئەگەر ئۇ ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى تونۇپ نەپسىنى روھىنىڭ تەلەپلىرىگە بويسۇندۇرسا، ئۇ پەرىشتىگە ئوخشاش بولىدۇ، ياكى پەرىشتىدىن ئۇلۇغ بولىدۇ. چۈنكى ئاللا ھايۋانلارغا ئەقىل، ئىدرەك ئاتا قىلماستىن پەقەت نەپسى ھەۋەسنىلا بەرگەن بولسا، پەرىشتىلەرگە نەپسى ھەۋەس بەرمەستىن پەقەت ئەقىل - ئىدرەكلا ئاتا قىلغان بولسا، ئىنسانغا ھەم ئەقىل - ئىدرەك ھەم نەپسى ھەۋەس ئاتا قىلغان. شۇڭا نەپسىگىلا بېرىلىپ ئۆز قەدىر - قىممىتىنى يوقاتقان ئىنسان ھايۋانغا ئوخشاش ئورۇنغا چۈشۈپ قالغاندەك، ئەقىل - ئىدرەكنى قوللىنىپ، نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى ئەقىل ۋە شەرىئەت بىلەن مۇھاكىمە قىلغان كىشىمۇ پەرىشتىدىن ئۇلۇغ ھېساپلىنىدۇ. شۇڭا ئاللا قۇرئاندا «ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلغانلار ھەقىقەتەن ئۇلار مەخلۇقاتنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر» دەيدۇ. پەرىشتىلەر مۆمىنلەرنىڭ قاتارىدىن بولغاچقا بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغاندەك، ئىنسانلار پەرىشتىلەردىن، ئەلۋەتتە، ياخشى ۋە ئۇلۇغتۇر. نەپسى ھەۋەسى ئۈچۈنلا ياشاپ، ئاللانى تونۇمىغان ئىنسانلار ھەققىدە ئاللا مۇنداق دەيدۇ: «ئېيتىپ باققىنچۇ؟ نەپسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۇنى ساقلاشقا ھامىي بولالامسەن. ئۇلارنىڭ تولىسىنى (كېيىنكىنى) ئاڭلايدىغان ياكى چۈشىنىدىغان ئادەملەر دەپ گۇمان قىلامسەن؟ ئۇلار پەقەت ھايۋانلارغا ئوخشاشتۇر، بەلكى ئۇلاردىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر» (فۇرقان سۈرىسى، 43 - 44 - ئايەتلەر).

شۇڭا ئىنساننى روزا تۇتۇش ئارقىلىق نەپسىنىڭ خاھىشلىرىغا ھوكۈم قىلىشنى ئۆگىنىپ ۋە چېنىقىپ ئۆزىنى ئىنسانلىققا لايىق كەلمەيدىغان تۇۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويماستىن بەلكى ئىنسانلىق ھۆرمىتىگە لايىق ھالدا پەرىشتە مۇقامىغا يېتىشىشى ئۈچۈن رامازان روزىسىنى ئىنسانلارغا پەرز قىلغان. مۇسۇلماننىڭ روزىدار ۋاقتىدا ئاللاغا ئەڭ يېقىن بولۇشى ۋە دۇئا - تىلەكلىرىنىڭ شەكسىز ئىجاۋەت بولۇشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنادا مۇنداق دېگەن. «ئۈچ خىل ئادەمنىڭ ئاللاغا قىلغان دۇئاسى قەتئىي رەت قىلىنمايدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى: روزا تۇتقۇچى، روزىدار كىشىنىڭ ئىپتار ۋاقتىغىچە قىلغان دۇئاسى، يەنە بىرسى، ئادالەتلىك پادىشا، يەنە بىرسى: زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشى» (ئەھمەت رىۋايەت قىلغان ھەدىس).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «روزا تۇتۇڭلار، سالام بولۇڭلار» روزا تۇتۇشتا ئاللاغا يېقىنلىشىش، روھىنى يۈكسەلدۈرۈش، سەۋرى - تاقەت ۋە ئىرادىلىك بولۇش ۋە باشقىلار قاتارلىق ئاخىرەتلىك پايدىلار بولغاندەك، بەدەننىڭ ساغلام بولۇشىغا ئوخشاش دۇنيالىق پايدىلىرى باردۇر. چۈنكى ئاشقازان كېسەللىكلىرىنىڭ مەركىزى، كېسەلدىن قۇتۇلۇشنىڭ بېشى پەرھىزدۇر. ئاشقازاننىڭ ئارام تېپىشى ئۈچۈن روزىدىن ياخشى پۇرسەت يوقتۇر. باشقا داۋالاشلار پايدا بەرمىگەن كۆپلىگەن ئىشكەر ئاغرىقلىرىنىڭ روزا تۇتۇش ئارقىلىق ساقايغانلىقى ھەققىدە ئاللاھىدە ماقالىلار يېزىلغان. دۇنيادا كۆپلىگەن دوختۇرلارنىڭ بەزى كېسەللىكلەرنى رېژىم بىلەن داۋالاۋاتقانلىقى بۇ سەۋەپتىندۇر.

رامازان ئېيى ئىرادىنى كۈچەيتىش ۋە سەۋرچانلىقنى ئۆگىنىش ئۈچۈنمۇ ئەڭ ياخشى پۇرسەتتۇر. روزىدا كىشى ئالدىدا يېمەك - ئىچمەك تەييار تۇرۇپ ئاچلىققا ۋە ئۇسسۇزلىققا بەرداشلىق بېرىدۇ. ئۇنى يېيىش، ئىچىش ۋە ئائىلىغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن پەقەت ئۇنىڭ ۋىجدانى توساپ تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ يېنىدا نازارەت قىلىدىغان ئاللا ۋە ۋىجداندىن باشقا ھېچ نەرسە يوقتۇر. بۇ خىل چېنىقىش ھەر كۈنى 15 سائەت ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ۋاقىت داۋام قىلىدۇ. دۇنيادا قانداق مەكتەپ ئىنساننىڭ ئىرادىسىنى ۋە سەۋرىنى يېتىشتۈرۈشتە رامازان ئېيىغا ئوخشايدۇ. گېرمانىيەلىك پسىخولوگىيە دوكتورى ئىرادىنى تىكلەش ۋە كۈچلەندۈرۈشنىڭ ئامىللىرى ھەققىدە يازغان كىتاۋىدا مۇنداق دېگەن. «ئىرادىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئامىل روزا تۇتۇشتۇر». ئامما ئىسلام دىنى ھازىرقى پسىخولوگىيە ئالىملىرى ئەندىلا ئىسپاتلىغان. ھەقىقەتلەرنى 14 ئەسىر بۇرۇن ئىسپاتلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياشلارغا قىلغان بۇ تەۋسىيەسى يېتەرلىك بولسا كېرەك. ئۇنىڭدا «ئەي، ياشلار جامائەسى! تويى قىلىشقا قادىر بولالىغىنىڭلار ئۆيلىنىڭلار، چۈنكى ئۆيلىنىش كۆزنى ۋە ئەۋرەتنى ھارامدىن ساقلايدۇ، ئۆيلىنىشكە قادىر بولالمىغان كىشى روزا تۇتسۇن. چۈنكى روزا ئۇنى ھارامدىن ساقلايدۇ» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامازاننىڭ كىشىگە سەۋىر ئۆگىتىدىغانلىقى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «روزا تۇتۇش سەۋرىنىڭ يېرىمىدۇر» چۈنكى ئىنساندا ئۈچ خىل قۇۋۋەت بار بولۇپ ئۇلارنىڭ بىرى: نەپسى ھەۋەس قۇۋۋىتى، يەنە بىرى: يېرتقۇچ ھايۋانلاردا بولىدىغان غەزەپ كۈچى، يەنە بىرى: پەرىشتىلەردە بولغاندەك روھى قۇۋۋەتلەردىن ئىبارەتتۇر. ئىنساننىڭ روھى قۇۋۋىتى ژۇقۇرىدىكى ئىككى قۇۋۋىتىنى بېسىپ ئۈتەلىگەندە ئۇ يېرىم سەۋرىنى ھاسىل قىلغان بولىدۇ. رامازاندا مۇسۇلمان كىشى نەپسى ھەۋەس ۋە غەزىۋىنى روزىنىڭ يۈزىسىدىن تەرك ئېتىدۇ. مانا، ئۇ سەۋرىنىڭ يېرىمىنى ھاسىل قىلغان بولىدى. ئىسلام دىنى كۈرەش ۋە جاھاد دىنىدۇر. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ھاياتلىقتىكى كۈرەش ۋە جاھادلار تاقابىل تۇرۇپ يېڭىپ چىقىدىغان ئاۋالقى كۈچ - قۇۋۋىتى سەۋر ۋە قەتئىي ئىرادىدۇر. ئۆز نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى يېڭەلمىگەن كىشى دۈشمەننى ھەرگىزمۇ يېڭەلمەيدۇ. بىرەر كۈنلۈك ئاچلىققا چىدالمىغان كىشى، ئۇلۇغ نىشانلار بىلەن ۋەتىنىدىن ئايرىلىشقىمۇ چىدالمايدۇ.

روزا تۇتۇشنىڭ ئىجتىمائىي پايدىلىرىمۇ بولۇپ، روزا تۇتقان كىشى يېمەك - ئىچمەككە كۈچى يەتمىگەن ۋىتىم - يېسىر، يوقسۇللارنىڭ ھالىنى چۈشىنىدۇ. چۈنكى ئاچلىقنىڭ دەردىنى چەكمىگەن كىشى ئاچلىقنىڭ تەمىنى بىلمەيدۇ. ئۇ ئۆزى توق ياشىغاچ ھەممە كىشىنى ئۆزىگە ئوخشاش توق ھېس قىلىدۇ. ئەگەر روزا تۇتۇپ ئاچلىقنىڭ ئازاۋىنى تارتىپ كۆرسە، بۇ ۋاقىتتا كۈنلۈك ئۆزۈغىنى تاپالمىغان بىچارىلارنىڭ ھالىنى چۈشىنىدۇ ۋە، ئۇلارنىڭ ھاللىرىدىن خەۋەر ئېلىپ، ياردەم قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن ئىنسانىي بۇرچ دەپ بىلىدۇ. مۇسۇلماننىڭ ھەقىقىي كامىل بولۇشى، ئۇنىڭ قەلبىنىڭ يۇمشاق بولۇشى، ئۆزىنىلا ئويلىماستىن باشقىلارنىمۇ ئويلىشى مېھىر - شەپقەتلىك بولۇشتۇر. ئاللا ناھايىتى شەپقەتلىك بولۇپ، ئۇ پەقەت شەپقەتلىك كىشىلەرگىلا رەھىم - شەپقەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «شەپقەتلىك كىشىلەرگە ئاللا رەھىم قىلىدۇ، يەر يۈزىدىكى كىشىلەرگە رەھىم قىلىڭلار، سىلەرگە ئاسماندىكى زات (ئاللا) رەھىم قىلىدۇ». يۈسۈف ئەلەيھىسسالام مىسىرنىڭ غەزنىسىگە مەسئۇل بولغان ۋاقىتلاردا روزىنى كۆپ تۇتىدىكەن. ئۇنىڭدىن بۇ ھەقتە سورالغاندا: «مەن توق ژۈرسەم، پېقىرلارنىڭ ئاچلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىشىمدىن قورقىمەن» دېگەن ئىكەن.

مەھەممەت يۈسۈپ،
ئىشكتە شەھرىدىكى قازاق - تۈرك لىتسىيىسىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى.

سوۋاپلىق ئىش

بىز: «تۇرغان زەينىدىنوۋ ئۆز ئۆيىدە دىنىي مەكتەپ ئېچىپ بالىلارنى ئوقۇتۇۋېتىپتۇ» دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ ئازات يېزىسىغا بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقان ئىدۇق.

تۇرغان زەينىدىنوۋنىڭ كەڭ - تاشا ئۆيىدىكىلەرگە قەدەم تەشرىپ قىلىپ، تېچلىق سوراشقاندىن كېيىن ئۇ: «مانا بۇ سارايىنى سىنىپ قىلىپ بالىلارنى ئوقۇتۇۋاتىمەن»، دېدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ ئايالى جوزا قويۇپ دەستىخان سالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە نازۇ - نېمەت، قېيماق - نانلارنى قويدى. تۇرغان قارىمنىڭ رۇخسىتى بىلەن ژىغىلغان ئوغۇل - قىزلار جوزىنى ياقىلاپ ئولتۇرۇشتى.

- قېنى، سەن قېيماققا ئوقۇغىن، - دەپ مۇراجەت قىلدى قارى ئوتتۇرىدا ئولتارغان 9 - 10 ياشلاردىكى بالىغا قاراپ.

ئۇ بالا قارىملارچە ئاھاڭ بىلەن سۈرە پاتىھەگە بىر سۈرىنى قوشۇپ ئوقۇدى. دۇئادىن كېيىن تۇرغان قارىم بىلەن چاي ئىچكەچ پاراڭلاشقىنىمىزدا، ئۇ ئالدى بىلەن بىزگە جوزىدىكى قېيماق توغرىلىق سۆزلەپ بەردى.

- بەش ۋاقىت نامازدا ئوقۇلىدىغان 10 سۈرە ئىچىدە قۇلىيا - سۈرە كافىرۇن (7 - ئايەت) ئوقۇپ ئۆزلەشتۈرۈشتە سەل قىيىنىراق، - دەپ چۈشەندۈردى سۆھبەتدىشىمىز. - ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئەنئەنە بويىچە دىنىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بالىلار موشۇ سۈرىگە كەلگەندە ئۆيلىرىدە قېيماق قېيىپ مەدرىسىگە ئېلىپ كېلىدۇ. قۇرئان ئوقۇلۇپ بالىلارنىڭ ياخشى ئۆگىنىشى ئۈچۈن دۇئا قىلىنىدۇ. بۈگۈن بۇ بالىلارنىڭ ئېلىپ كەلگەن قېيمىقىنىڭ خاسىيىتىمۇ شۇنىڭدا.

- سىز بالىلارنى ئۆيىڭىزدە ئوقۇتۇپ زور سوۋاپلىق ئىش قىلىۋېتىپسىز، بىراق بۇ ئىشلار ئائىلەڭلارغا قىيىنچىلىق تۇغدۇرمامدۇ؟ - دېگەن سوئالىمىزغا ئۇ مۇنداق جاۋاپ بەردى:

- مەن ئەسلىدە باغۋەن بولۇپ كۆرمىگىلاپ كۆچەت ئۆستۈرۈپ باغ ھاسىل قىلدىم. بۇنى يۇرتداشلىرىم ياخشى بىلىدۇ. يېشىم ئۇلغىيىپ بۇ ياشقا كەلگىنىمدە،

ياش ئەۋلادلار قەلبىدە ئىمان نۇرى

ئۇ دۇنيالىغىم ئۈچۈنمۇ كۆچەت ئۆستۈرۈشنى لايىق تاپتىم. ئۆزەم ئىستىقامەت قىلىۋاتقان موشۇ يۇرتتا دىنىي مەكتەپ يوق ئىكەن. مۇستەقىللىققا ئېگە بولغان قازاقستان دۆلىتىدە بۈگۈنكى ئىسلام دىنى كەڭ تەرەققىي قىلىۋاتقانلىغىنى ئويلاپ، ئۆيىمدە ياش ئەۋلادلارنى ئىمان ئېتىقاتلىق قىلىپ تەربىيەلەشنى لايىق كۆردۈم، بۇ مەخسىتىمنى ئائىلەم رىزۋانگۈلىمۇ خوپ كۆردى. شۇنىڭ بىلەن قازاقستان جۇمھۇرىيىتى دىنىي ئىشلار باشقارمىسىنىڭ مۇپتىسى راتبېك ھاجىغا يولۇقۇپ، ئۆزەمنىڭ قۇرئان ساۋادىم بارلىغىنى، بالا ئوقۇتسام دېگەن مەخسىتىمنى ئۇنىڭغا ئىزھار قىلىپ، ئىمتىھان تاپشۇردۇم. ئۇ ماگا قايىل بولۇپ قولۇمغا رۇخسەت قەغىزى بەردى.

ئوقۇتۇشنى سېنتەبىردە باشلىغان ئىدىم. مەكتەپ رەھبەرلىرى بىلەن كېلىشكىنىمىزدەك، ئۇيغۇر، قازاق، تۈرك ئوغۇل - قىزلىرى بولۇپ 21 بالا ھەپتىنىڭ سېيشەنبە، جۈمە، يەكشەنبە كۈنلىرى ئۆيىمىزگە كېلىپ مېنىڭدىن دىنىي تەلىم - تەربىيە ئالىدۇ. بالىلار رۇسچە ئوقۇۋاتقانلىغى ئۈچۈن دەسلەپتە بىر ئاز قىينالدى. رۇس تىلىدا «ق، ھ» ھەرپلىرى بولمىغانلىقتىن ئالدى بىلەن بىر ئاي ھەرپلەرنى پۇختا ئوقالايدىغان قىلىپ ئۆگەتتىم، مانا ئەندىلىكتە ئۇلار راۋان ئوقالايدۇ.

سۈرەتتە: تۇرغان قارىم ئۆز ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن.
رۇستەم يۈسۈپوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

ئەبۇ مۇسادىن رىۋايەت قىلىنىشىچە، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن ئىكەن: «مەن ئاللا تەرىپىدىن ئېلىپ كېلىنگەن ھىدايەت ۋە شەرىئەت ئىلمى زېمىنغا ياققان مول يامغۇرغا ئوخشايدۇ. بەزى يەرلەر مۇنبەت بولۇپ، يامغۇرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈپ، ئوسۇملۇكلەرنى ۋە ئۆرغۇن ئوت - چۆپلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ. بەزى يەرلەرگە كىيا ئۈنمەس، سۇ سىڭمەس تېتىر (تاقىر) بولۇپ ئۈستىدە سۇ لەيلەپ تۇرىدۇ. ئاللا ئۇنىڭدىن كىشىلەرنى مەنپىيەتلەندۈرىدۇ. شۇ سۇدىن كىشىلەر ئىچىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۇلاقلىرىنى، زىرائەتلىرىنى سۇغىرىدۇ. يەنە بىر قىسىم تۈزلەڭ، شور يەرلەر بولۇپ، ئۈستىدە سۇمۇ تۇرمايدۇ، گىيامۇ ئۈنمەيدۇ. ئەينە شۇ ژۇقۇرىدىكىلەر ئاللانىڭ دىنىنى چۈشىنىپ، مەن ئاللا تەرىپىدىن كەلتۈرگەن تەلىماتتىن پايدىلىنىپ، ئۇنى ئۆگەنگەن ۋە ئۆگەتكەن كىشىنىڭ مىسالىدۇر. تەكەببۇرلۇق قىلىپ ئۇ تەلىماتقا باقمىغان ۋە مەن ئاللا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن ھىدايەتكە قوبۇل قىلمىغان ئادەمنىڭ مىسالىدۇر».

شۇڭا مەنمۇ ئىسلام تەلىماتىنى، ئاللا تائالا تەرىپىدىن بىزگە بەۋەتىلگەن ھىدايەتنى ئەۋلادلار قەلبىگە سىڭدۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمەن.

1934 - يىلى غۇلجا ناھىيەسىنىڭ چولۇقاي يېزىسىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن تۇرغان سۇلايمان ئوغلى زەينىدىنوۋ باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتەرگەندىن كېيىن، 1947 - 1949 - يىللىرى غۇلجىچە مۇتائاللاخەلپەم ھەزرىتى نامىدىكى مەدرىستە دىنىي تەلىم ئالىدۇ. تولۇقسىز مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، 1960 - يىلى غۇلجىچە ماتارىپ ساھاسىدا خىزمەت قىلىدۇ...

1961 - يىلى ئالمۇتىغا كۆچۈپ چىققان ت. زەينىدىنوۋ ئازات يېزىسىغا ئورۇنلىشىپ كولخوزدا ھەر خىل ئىشلارنى ئىشلەيدۇ. كېيىن ئۇ كولخوزغا تونۇلۇپ بۇۋسىدىن قالغان مىراس، باغۋەنچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئەسلىدە «ئالمۇتىدا ئالمىنى ئۆستۈرۈش مۇمكىن ئەمەس» دەپ قارىلاتتىكەن. تۇرغان زەينىدىنوۋ ئالمىنىڭ ئۆلاپ ئۆستۈرۈپ مول - ھوسۇل ئېلىپ داڭق چىقاردى ۋە باشقا نۇرغۇنلىغان ئالما، نەشپۈت، ئۈرۈك ۋە باشقا كۆچەتلەرنى ئۆلاپ ئۆستۈرۈپ باغ ھاسىل قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ يېزا ئىگىلىگى تەرەققىياتىغا قوشقان مۇناسىپ ئۈلۈشلىرى ئۈچۈن كۆپ قىممەتلىك ماددىي ۋە مەنىۋى مۇكاپاتلارنى ئېلىپ تۇردى.

ت. زەينىدىنوۋ 45 يىللىق ئۆمرىنىڭ يولدىشى رىزۋانگۈل بىلەن 7 پەرزەنتىنى تەربىيىلەپ ئۆستۈردى. ئۆز ئورۇنلىرىنى تېپىپ ئىشلەپ، ئۆمۈر سۈرۈۋاتقان بۇ پەرزەنتلىرىدىن 12 نەۋرە، 2 چەۋرە كۆردى.

- بالىلارنى قىش كۈنلىرى ئوقۇتۇپ، ياز ئايلىرىدا كولخوزدىن ئالغان بىر يېرىم گېكتار يېرىمدا ئىشلەپ كۆچەت ئۆستۈرىمەن، دېدى تۇرغان قارى ئالدىكى ئىشلار توغرىلىق سورىغىنىمىزدا، - بالىلارنى ئۈچ يىل ئوقۇتۇپ قۇرئان ساۋاتلىق قىلىشنى كۆزلەۋاتىمەن. شۇنىڭدىن كېيىنكى مەخسىتىم دىنىي باشقارما بىلەن كېلىشىپ ئۇلارنى ژۇقۇرى دىنىي مەكتەپلەرگە يوللاشتىن ئىبارەت.

بىز ئىسلام دىنىغا ئەقىدە باغلاپ ياش ئەۋلادلارنى ئىمان - ئېتىقاتلىق، سېخىي - ساخاۋەتلىك قىلىپ توغرا يولدا مېڭىشقا تەربىيەلەۋاتقان تۇرغان قارىغا سالامەتلىك تىلەپ، نىيەتلىرىڭىزنى ئاللا قوبۇل قىلسۇن، دەپ ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتۇق.

ئابدۇرېشىت قاسىمى.
ئەمگەكچىقازاق ناھىيەسى.

1998

«يېڭى هاياتنىڭ» كالېندارى

يانۋار

دۇشەنبە	5	12	19	26
سېشەنبە	6	13	20	27

ماي

دۇشەنبە	4	11	18	25
سېشەنبە	5	12	19	26

سېنتەبر

دۇشەنبە	7	14	21	28
[illegible]	1	8	15	29

يانۋار

دۈشەنبە	5 12 19 26
سېيشەنبە	6 13 20 27
چارشەنبە	7 14 21 28
پەيشەنبە	1 8 15 22 29
جۈمە	2 9 16 23 30
شەنبە	3 10 17 24 31
يەكشەنبە	4 11 18 25

ماي

دۈشەنبە	4 11 18 25
سېيشەنبە	5 12 19 26
چارشەنبە	6 13 20 27
پەيشەنبە	7 14 21 28
جۈمە	1 8 15 22 29
شەنبە	2 9 16 23 30
يەكشەنبە	3 10 17 24 31

سېنتەبىر

دۈشەنبە	7 14 21 28
سېيشەنبە	1 8 15 22 29
چارشەنبە	2 9 16 23 30
پەيشەنبە	3 10 17 24
جۈمە	4 11 18 25
شەنبە	5 12 19 26
يەكشەنبە	6 13 20 27

فېۋرال

دۈشەنبە	2 9 16 23
سېيشەنبە	3 10 17 24
چارشەنبە	4 11 18 25
پەيشەنبە	5 12 19 26
جۈمە	6 13 20 27
شەنبە	7 14 21 28
يەكشەنبە	1 8 15 22

ئىيۇن

دۈشەنبە	1 8 15 22 29
سېيشەنبە	2 9 16 23 30
چارشەنبە	3 10 17 24
پەيشەنبە	4 11 18 25
جۈمە	5 12 19 26
شەنبە	6 13 20 27
يەكشەنبە	7 14 21 28

ئوكتەبىر

دۈشەنبە	5 12 19 26
سېيشەنبە	6 13 20 27
چارشەنبە	7 14 21 28
پەيشەنبە	1 8 15 22 29
جۈمە	2 9 16 23 30
شەنبە	3 10 17 24 31
يەكشەنبە	4 11 18 25

مارت

دۈشەنبە	2 9 16 23 30
سېيشەنبە	3 10 17 24 31
چارشەنبە	4 11 18 25
پەيشەنبە	5 12 19 26
جۈمە	6 13 20 27
شەنبە	7 14 21 28
يەكشەنبە	1 8 15 22 29

ئىيۇل

دۈشەنبە	6 13 20 27
سېيشەنبە	7 14 21 28
چارشەنبە	1 8 15 22 29
پەيشەنبە	2 9 16 23 30
جۈمە	3 10 17 24 31
شەنبە	4 11 18 25
يەكشەنبە	5 12 19 26

نويابىر

دۈشەنبە	2 9 16 23 30
سېيشەنبە	3 10 17 24
چارشەنبە	4 11 18 25
پەيشەنبە	5 12 19 26
جۈمە	6 13 20 27
شەنبە	7 14 21 28
يەكشەنبە	1 8 15 22 29

ئاپرىل

دۈشەنبە	6 13 20 27
سېيشەنبە	7 14 21 28
چارشەنبە	1 8 15 22 29
پەيشەنبە	2 9 16 23 30
جۈمە	3 10 17 24
شەنبە	4 11 18 25
يەكشەنبە	5 12 19 26

ئاۋگۇست

دۈشەنبە	3 10 17 24 31
سېيشەنبە	4 11 18 25
چارشەنبە	5 12 19 26
پەيشەنبە	6 13 20 27
جۈمە	7 14 21 28
شەنبە	1 8 15 22 29
يەكشەنبە	2 9 16 23 30

دېكابىر

دۈشەنبە	7 14 21 28
سېيشەنبە	1 8 15 22 29
چارشەنبە	2 9 16 23 30
پەيشەنبە	3 10 17 24 31
جۈمە	4 11 18 25
شەنبە	5 12 19 26
يەكشەنبە	6 13 20 27

هاياتىمىزغا 1998 - يىل ئۆز قەدىمىنى تاشلىدى. بۇ يىلدا بىز خەلقىمىزنىڭ، يەر - جاھاننىڭ تىنچ، خاتىرجەم ئۆمۈر سۈرۈشىنى تىلەيمىز. ئۆتكەن يىلقى قىيىنچىلىق، ئىقتىسادىي بوھراندىن مۈمكىن قەدەر خالى بولۇپ، بەرىكەتلىك، ئامەتلىك كۈنلەر قوينىدا نەپەس ئېلىشنى ئۈمۈت قىلىمىز.

ئەينە شۇنداق ئىزگۈ نىيەتلەر بىلەن مۇخبىرىمىز مومۇنجان ھەمرا ئۇيغۇرلار پائالىيەت كورستىۋاتقان مەھكىمىلەردىن بىر قانچىسىگە قەدەم تەشرىپ قىلىپ، ئۇلارنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن سوھبەتلەشكەن ئىدى.

تۆۋەندە ئەينە شۇ يېڭى يىل ھارپىسىدىكى سوھبەتنى گېزىتخانلار دىققىتىگە ھاۋالە قىلىۋاتىمىز.

يېڭى يىل ھارپىسىدىكى سوھبەت

يەكۈنلەر ۋە ئالدىكى مەخسەتلەر

شېرىبجان نادىروۋ - قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى شەرىقشۇناسلىق ئىنستىتۇتى ھوزۇرىدىكى ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزىنىڭ مۇدىرى:

- بىز ئۆتكەن 1997 - يىلنى قۇرۇق قول ئەمەس، مەلۇم ئىش - پائالىيەتلىرىمىز بىلەن ئۇزاتتۇق. ئىلمىي خادىملىرىمىز پەن نامزاتلىرىمىز ئوتلىغان ماقالىلارنى مەتبۇئاتلارنى ئېلان قىلىپ ئۇلگەردى. «ئۇيغۇر تىلىنىڭ سىنونىملار لۇغىتى»، «زامانىۋى شىنجاڭ ۋە ئۇنىڭ قازاقستان - خىتاي بىلەن ئىقتىسادىي مۇناسىۋىتىدىكى ئورنى» ناملىق كىتاپلارنى نەشىر قىلدۇق. 4 كىشىدىن ئىبارەت ئىلمىي خادىملىرىمىز شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىغا - ئۈرۈمچىگە ئىجادىي سەپەر بىلەن بېرىپ، ئۇيغۇر تىلى، ئىملا قائىدىلىرىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش ئاساسىدا بىرلىكتە ئىشلەش ۋە باشقىمۇ كۆپ مەسىلىلەر ئۈستىدە باش قوشۇپ، شۇنداقلا فولكلور كونفېرېنسىيەسىگە قاتنىشىپ قايتتى.

باشلىرىمىزدىن ھەدىيەم ئەخمەتوۋا كېيىرغا - دۇنيا باشلىرى كونفېرېنسىيەسىگە قاتناشتى. شۇنداقلا غ. سەدۋاقاسوۋ ئەنجۇماسى كۈنلىرى ئۆتكۈزۈلدى. تارىخ پەنلىرىنىڭ نامزىتى ئەكرەم ئەنۋەروۋ ئىلمىي ئىشىغا باغلىق ھىندىستاندا بىر يىللىق كوماندىروۋكىدا بولدى. ئەنگلىيە-ياپونىيەلەردىن ئۇيغۇرلار ھاياتى بىلەن قىزىقىدىغان ئالىملار كېلىپ، بىز بىلەن كېلىشىمە تۈزدى ۋە ئۇيغۇرلار ھەققىدە كىتاپ يېزىپ 1998 - يىلى ئەنگلىيەدە نەشىر قىلىشنى ۋەدە قىلدى.

ئىككى ئىلمىي خادىمىمىز نامزاتلىقنى ياقلاشقا تەييارلىنىۋاتىدۇ. چەت ئەلدىكى ئالىملار بىلەن مۇناسىۋەتنى چىڭىتقان ھالدا، ئۇلارنىڭ ياردىمىگە تايىنىپ، ئىقتىسادىي ئاساسىمىزنى قۇرۇۋېلىش يولىنى ئىزدەۋاتىمىز.

ئىلمىي ژۇرنال چىقىرىشنى پىلانلاپ، ئاتاقلىق ئالىم غ. سەدۋاقاسوۋ تەۋەللۇدىنىڭ 70 يىللىقىغا تەييارلىق ئىشلىرىنى ژۈرگۈزۈۋاتىمىز.

* * *

دىلبىرىم ساماساقوۋا: «نازۇگۇم» ئاياللار فوندىنىڭ پرېزىدېنتى:

- قانۇنىي تەستىقتىن تېخى يېقىندىلا ئۆتكەن «نازۇگۇم» ئاياللار فوندى ئۆز ئىشىنى خېلە بۇرۇنلا باشلاۋەتكەن ئىدى. خەلقىمىز ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقانلىقى ھەممىمىزگە مەلۇم. بىز ئەينە شۇنداق تۇرمۇشى ناچار، يېتىم - يېسىرلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشنى مەخسەت قىلىپ، چاي - جايلاردا ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرىنى قۇردۇق. ھەر ئايدا بىر قېتىم سېمىنار ئۇيۇشتۇرۇپ، ئاياللار ئىچىدىن ئىش بىلەرمەنلەرنى تەييارلاش كۇرسىنى ئاچتۇق. ئۇيغۇر خەلقى ئۈچۈن ئىشلەپ، پائالىيەت كورستىۋاتقانلارغا ياردەمدە بولۇۋاتىمىز. يېقىندا ئەخمەتجان شەرىدىنوۋ بىلەن بىللە ئالتاغ ئۇيغۇرچە كورستىش رېداكسىيەسىگە ئىككى ۋىدېو ماگنىتوفوننى سوۋغا قىلدۇق.

ئالدىمىزدا ئۇيغۇرلار ياشاۋاتقان جايلاردىكى ئاغرىقتا دۇچار بولغان ياش ئانىلار بىلەن بالىلارغا ھەقسىز داۋالاشنى ئېلىپ بارىدىغان تىببىي مەركەز قۇرۇشنى پىلانلاۋاتىمىز. شۇنداقلا، مەكتەپ بالىلىرى ئىچىدىن قابىلىيەتلىك قىز - يىگىتلەرنى تاللاپ ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىغا ئەۋەتىپ، كېلەچەكتە رەھبەرىي كادىرلارنى تەييارلاشنى كۆزلەۋاتىمىز.

موشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ گېزىتلىرىمىز تەھرىراتىدىكىلەرنى يېڭى يىللار بىلەن تەبرىكلەپ، ئىشلىرىغا ئۇتۇق تىلەيمەن.

* * *

زىرىپ مولوتوۋ - «رائۇئان» نەشرىياتى ئۇيغۇر رېداكسىيەسىنىڭ مۇھەررىرى:

- ئۆتكەن يىلدا 29 دەرسلىك تەھرىرلىنىپ، نەشرىياتقا ئۆتكۈزۈلدى. ئۇنىڭ ئون ئالتىسى ئوقۇغۇچىلارنىڭ قولىغا تەگدى. قالغىنى 1998 - يىلى سېنتەبىرگىچە نەشىردىن چىقىدىغان بولىدۇ.

يېڭى دەرسلىكلەردىن، كومپوزىتور نىزامىدۇن كېبىروۋنىڭ «ئۇيغۇر خەلق مۇزىكا ئەسۋاپلىرى»، شۇنداقلا «ئادەم ۋە جەمىيەت»، «ئاسترونومىيە»لەر نەشرىياتتىن چىقىش ئالدىدا تۇرىدۇ.

* * *

تېلمان نۇراخۇنوۋ - ئالتاغ ئۇيغۇرچە كورستىش رېداكسىيەسىنىڭ باشلىقى:

- ئۆتكەن يىلدا قازاقستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي ھاياتىنى يورۇتۇشتا خېلە ئۇتۇقلارغا يەتتۇقۇ دەپ ئويلايمەن. ئاتاپ ئېيتقاندا، «دىدار غېنىمەت» مۇزىكىلىق پروگراممىسى، «گۈلدەستە» - ئاياللار تېلېژۇرنالى، ياشلارغا بېغىشلانغان «ئۈمۈت» كورستىشلىرى ئارقىلىق قايسى ساھا ۋە كەسىپ ئەھلىلىرى، ئىقتىدارلىق ئېگىلىرىنى، ئالىم، يازغۇچى - شائىر، ئارتىست، مائارىپ ۋە بىزنىڭ ئېگىلىكى خادىملىرى قاتارلىقلارنى ئېكراندا نامايىش قىلىش، ئىجادىي پورترېتلىرىنى يورۇتۇش پۈرسىتىگە ئىگە بولدۇق.

«مەڭگۈ كارۋان»دا ژىگىت باشلىرىنى، «ھەپتە قەھرىمانىدا» خەلققە تونۇلغان داڭلىق كىشىلەرنى تونۇشتۇرۇپ كەلدۇق. جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترى ئىشلىگەن «جەبىيات» مۇقامىنى يېزىپ ئېكرانغا ئېلىپ چىقتۇق. ژۇقارقى ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا بىزگە ئىقتىسادىي ياردىمىنى ئايىمىغان ئەخمەتجان شەردىنوۋ، دىلبىرىم ساماساقوۋا ۋە بۇ ئىشلارنى ئۇيۇشتۇرغۇچى توختاسۇن بېيشانوۋلارغا تەشەككۈرىمىزنى ئىزھار قىلىمىز.

بىز بىلەن يۈز كۆرۈشۈۋاتقان يېڭى يىلدا ئىشلىرىمىزنىڭ سۈپىتىنى ياخشىلايمىز. «چىن ژۈرەكتىن تەبرىكلەيمىز» ناملىق مۇزىكىلىق تەبرىكنامە پروگراممىسىنى ئاچىمىز. شەھەرلىك، جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ يار - يۆلەك بولۇشى ئاساسىدا ئىشلەشنى مەخسەت قىلماقتىمىز.

* * *

رىزا سەمەدىي - ئۇيغۇرچە رادىو ئاڭلىتىش رېداكسىيەسىنىڭ باشلىقى:

- خەلقىمىزنىڭ ھەر ساھادىكى ئۇتۇقلىرىنى، قولغا كەلتۈرگەن مۇۋاپپىقىيەتلىرىنى تەشۋىق قىلىشتا، ئۇيغۇر رادىو ئاڭلىتىشىمىز شەرت - شارائىتنىڭ يار بەرگىنىچە ئىشلەپ كەلدى ۋە ئىشلەۋاتىدۇ.

دوستلۇق، قېرىنداشلىق رىشتىلىرىنى ئۇلگە قىلغان ھالدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمىي مەدەنىيىتى، ئەدەبىياتى، تارىخى ۋە ھازىرقى زامان ئەمگەك ئادەملىرى ھەققىدە يورۇتۇپ كېلىۋاتىمىز.

رېداكسىيەمىز يېڭىۋارىيە پروگراممىسى بويىچە ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىشلار رېداكسىيەسى بولۇپ قۇرۇلدى. 1998 - يىلدا ئاڭلىتىش ۋاقتىنى ئۇزارتىش، مىللىي تارىخىمىزنى تونۇشتۇرۇشنى - ئېنىقراق ئېيتقاندا، ئاتاقلىق ئالىم تۇرغۇن ئالماسنىڭ «ئۇيغۇرلار» كىتاۋىنى ئوقۇپ ئاڭلىتىشنى پىلانلاۋاتىمىز.

نەشرىياتلار سوغىسى

يېڭى كىتاپلار

«ئىسلام ئەقىدىلىرى»، - مۇھەممەت يۇسۇپ مۇئەللىپلىكىدە نەشىردىن چىققان بۇ كىتاپتا مۇقەددەس دىنىمىز ئىسلام ئەقىدىلىرى ھەققىدە كەڭ ۋە تەپسىلىي چۈشەنچە بېرىلىدۇ. ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتىنى تامامىلىغان مەخسۇس ئالىي دىنىي بىلىمگە ئىگە مۇھەممەت يۈسۈپنىڭ بۇ كىتاۋى مۇقەددىمىسىدىن بولەك ئالتە بابقا بولۇنۇپ، بىرىنچى باپ «ئاللا تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈش»، ئىككىنچى باپ «پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش»، ئۈچىنچى باپ «روھى ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش»، تۆرتىنچى باپ «ئاللا تائالانىڭ كىتاپلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش»، بەشىنچى باپ «تەغدىر ۋە قازاغا ئىمان كەلتۈرۈش»، ئالتىنچى باپ «قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشلەردىن» ئىبارەت.

«ئىسلام ئەقىدىلىرى» ھەر بىر مۇسۇلمان ئائىلىسىدە بولۇشقا تېگىشلىك كىتاپ. ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىگە ئۇنىڭدىكى ئەقىدىلەرنى ئۆگىتىشى لازىملىقىنى كىتاپ مۇئەللىپى ئۈمۈت قىلىدۇ.

«ئىسلام ئەقىدىلىرى» كىتاۋى چاي - جايلاردىكى مەسچىت ۋە مەكتەپلەر، ژىگىت باشلىرى ئارقىلىق سېتىلىۋاتىدۇ.

«قارام زامان» - قازاق خەلقىنىڭ ئۇلۇق يازغۇچىسى مۇختەر ئەۋېزوۋ قەلىمىگە مەنسۇپ بۇ كىتاپنى يازغۇچى شايىم شاۋايېۋ ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىپ، «ژازۇشى» نەشرىياتىدىن يورۇق كورگەن. مەزكۇر پوۋېست 1916 - يىلى قارا - قارىدا يۈز بەرگەن قانلىق قىرغىنغا بېغىشلىنىدۇ.

ئۇزلىرىنىڭ ئىنسانلىق قەدىر - قىممىتى ئۈچۈن، ئەركىنلىك، ئازاتلىق ئۈچۈن، تەكسىزلىككە، ئىستىبدات ھاكىمىيەت تۈزۈمىگە قارشى خەلق كۈرەشلىرى، ئىسيانلىرى ھەققانىي تەسۋىرلەنگەن بۇ ئەسەردە ئۇيغۇر خەلقىنىمۇ ئېغىر ئازاپقا دۇچار قىلغان لاشمانلىق ۋاقەسى بايان قىلىنغان.

ھەجمى ئون باسما تاۋاققا يېقىن بۇ كىتاپ قازاق خەلقىنىڭ ئۇلۇق مۇتەپەككۇرى مۇختەر ئەۋېزوۋنىڭ 100 يىللىق تەۋەللۇدى مۇناسىۋىتى بىلەن كىتاپخانىلارغا سوۋغا قىلىنغان.

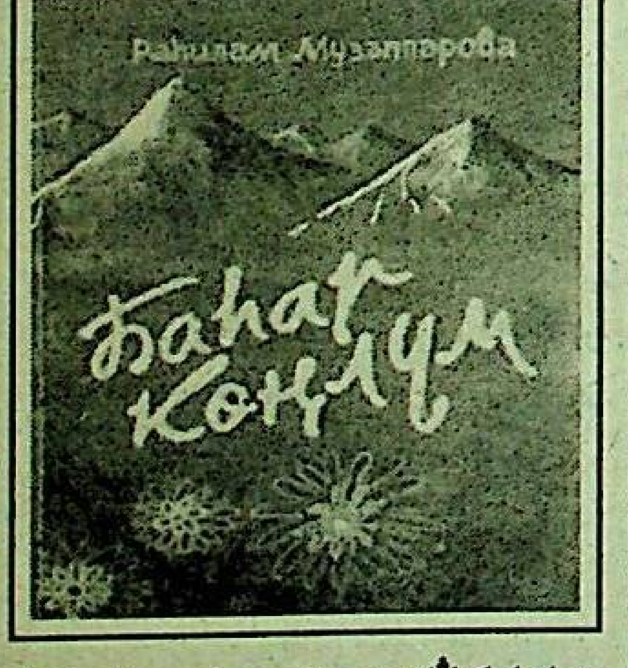

«باھار كوڭلۈم» - ئەدەبىياتىمىزغا يېقىندىن ئون يىل ئارىسىدا كىرىپ كەلگەن ھەم شىپاكەر ھەم شائىرە راھىلەم مۇزەپپەروۋانىڭ قەلىمىگە مەنسۇپ بولغان بۇ شېئىرلار ۋە قوشاقلار توپلىمى شېئىرىيەت ئىخلاسمەنلىرىگە يېڭى يىللىق سوغا ھېساپلىنىدۇ.

ھەممىگە چۈشىنىشلىك يېنىك تىل، ساپ ئۇيغۇر، چىرايلىق تەسۋىرلەر ئارقىلىق ھەققانىي مەخسەت - مۇددىئالارنى ئالغا سۈرگەن شېئىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇ كىتاپچە ئوقۇغۇچىنى تەۋرەندۈرمەي قالمايدۇ.

مومىنجان ھەمرا.
ئالمۇتا شەھىرى.

بىلىم بېغىنىڭ باغۋەنلىرى

كەسىپكە باغلانغان ئىشتىياق

تۇرمۇشىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي خاراكتېردىكى ئۆزگىرىشلەر كىشىلەرنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا يەتمىش يىلدىن بۇيان ۋاقىت ئىچىدە قېلىپلىشىپ كەلگەن كۆز قاراش ۋە چۈشەنچىلەرنىڭ ئورنىغا يېڭى تۇرمۇش تەرزى ئېقىمىنى سىڭدۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقى بۈگۈنكى ھاياتىمىز ھەقىقىتىدۇر. ئۆزلۈكىدىن مەلۇمكى، مۇنداق ئۆتكۈنچى دەۋر شارائىتىدا تۇرمۇش ئاۋام خەلق قاتارىدا ئوي - پىكىردە شۇ خىسلەتلەر سادىر بولۇۋاتقان بولۇپمۇ ياش ئەۋلادلارنى تەربىيەلەش بىرىنچى نۆۋەتتە مەكتەپ پېداگوگلار كوللېكتىۋلىرىنىڭ ئىش - پائالىيىتى بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىشلىق. بۇ مەسئۇلىيەتلىك ۋەزىپىنىڭ مۇۋاپپىقىيەتلىك ئېلىپ بېرىلىشىدا مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش ۋە تەربىيە ئىشلىرىنى، پېداگوگلار كوللېكتىۋىنى باشقۇرىدىغان مەكتەپ مۇدىرى چوڭ رول ئاتقۇرىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ بىلىم چۈشەنچىسى، قابىلىيىتى ۋە كىشىلىك مۇناسىۋەتتىكى سەممىي مۇناسىلىسى ئارقىلىق ئۇستازلارنىڭ ئۇستازى بولۇش لاياقىتىگە ئىگە بولۇشى لازىم. ئەينە شۇنداق ھەر تەرەپلىمىلىك يۈكسەك خىسلەتلەرنى بويىغا سىڭدۈرگەن. شەخسىي ئارامى، مەنپەئەتىنى كۆزلىمەي، ئۆز ئىشىغا جان دىلى بىلەن بېرىلىپ ئىشلەيدىغان مەكتەپ مۇدىرلىرىلا ھەر قاچان يۈزلىگەن، مىڭلىغان ئاتا - ئانىلارنىڭ، ئۇستازلار ۋە ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ قەدىر - قىممىتىگە ئىگە بولالايدۇ. ئەينە شۇلارنىڭ بىر مىسالى رېتىدە ئالمۇتا شەھىرى، ئابدۇللا روزىباقىيېۋ نامىدىكى ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ مۇدىرى شاۋكەت ئومەروۋنىڭ نامىنى تىلغا ئېلىش ئورۇنلۇق.

ئەسلى غۇلجا شەھىرىدە 1961 - يىلى مەرىپەتچىلەر ئائىلىسىدە تۇغۇلغان شاۋكەت ئومەروۋ ئاتالمىش مەكتەپتە ئوقۇپ ژۈرگەن مەزگىللىرىدىلا ئۇستازلىرىنىڭ دىققەت ئېتىۋارىنى ئۆزىگە جەلىپ قىلالىغان ئىدى. شۇندىن بېرىقى ئۆتكەن ژىللار ئىچىدە بىلىم ئېلىشقا بولغان تەشنالىقى بىلەن تىرىشىپ - تىرمىشىپ ھاياتىنىڭ بالىلىق، ياشلىق پەللىلىرىنى ئۇتۇقلۇق بېسىپ ئۆتتى. مەكتەپنى تاماملاپ كېتكەش ئارمىيەسى سېپىدىكى خىزمىتىنى ئادا قىلغاندىن كېيىن ئالمۇتا تەن - تەربىيە ئىنستىتۇتىغا چۈشۈپ، بىر تەرەپتىن ئۆزى ئوقۇغان ئاتا مەكتىۋىدە ئۇستازلىق قىلىپ ژۈرۈپ سىرتتىن ئوقۇپ مەزكۇر بىلىم جايىنى مۇۋاپپىقىيەتلىك تاماملاپ چىقتى. ئارىدىن بىر نەچچە ژىللار ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئەندى ئۆلگىلىك ئۇستاز بولۇپ يېتىلىپ چىققانلىقىغا كۆز يەتكۈزگەن مەكتەپ پېداگوگلار كوللېكتىۋى، بولۇپمۇ مەكتەپنىڭ سابىق مۇدىرى، مائارىپ ئەلاچىسى ھېنىپاخۇن باراتوۋنىڭ ئۆز ئورنىغا تەۋسىيە قىلىشى بىلەن 1994 - ژىلىدىن باشلاپ ئۇ مەكتەپ مۇدىرى ۋەزىپىسىگە بەلگۈلىنىدۇ. شۇندىن بېرىقى ئۆتكەن ژىللاردا ش. ئومەروۋ بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن شەرەپلىك چىقىپ كېلىۋاتىدۇ.

شۇنى مەمنۇنىيەت بىلەن تىلغا ئېلىش كېرەككى، ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئۇيغۇر مەكتەپلىرى ئارىسىدىكى ئەڭ چوڭ بۇ مەكتەپتە بىلىم ئېلىۋاتقان 1200 گە يېقىن ئوقۇغۇچىغا 86 ئالىي ۋە مەخسۇس كەسپىي بىلىمگە ئىگە بولغان مۇئەللىملەر دەرىس بېرىپ كېلىۋاتىدۇ. مەزكۇر مەكتەپ ئوقۇتۇش، تەربىيە ئىشلىرىدا پۇتكۈل شەھەر بويىچە ئۈلگىلىك مەكتەپلەرنىڭ بىرى سانىلىدۇ. ئەلۋەتتە، مۇنداق ژۇقىرى پەللىدىن ئورۇن ئېلىشىدا شاۋكەت ئومەروۋنىڭ سىڭدۈرۈۋاتقان ئەمگىكى ئەجرى ئاز ئەمەس. شۇنىڭغا باغلىق ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا بالىلىرىنى ئۆز ئانا تىلىدا ئوقۇتۇشتىن قاچىدىغان ئاتا - ئانىلار ئەندى ئۆز خاھىشلىرى بىلەن بالىلىرىنى بۇ مەكتەپكە ئەكېلىپ بېرىۋاتقانلىقى سەۋەبىدىن ئۇنىڭدا ئوقۇۋاتقان بالىلارنىڭ سانى ژىلدىن ژىلغا كۆپىيىۋاتىدۇ. دېمەك، كەپ بالىلارنىڭ قايسى تىلدا ئوقۇشىغا باغلىق ئەمەس، مەكتەپتىكى ئوقۇتۇش، تەربىيە ئىشىنىڭ سۈيىتىگە، ئۇستازلارنىڭ قايسى مەكتەپتە قانداق ئوقۇتۇشىغا باغلىق ئېكەنلىكى شۇنىڭدىن كورۇنىدۇ. پەقەت ئۆتكەن ژىللا مەكتەپنى تاماملىغان 35 ئوقۇغۇچىدىن يېرىمى دېگىدەك ئالىي ۋە مەخسۇس كەسپىي بىلىم جايلىرىغا ئوقۇشقا چۈشكەنلىكى مەكتەپتىكى ئوقۇتۇش سۈپىتىدىن دەرەك بەرسە كېرەك.

ئوقۇتۇش ۋە تەربىيە ئىشلىرىنىڭ سۈپىتىنى ياخشىلاشنىڭ بىر كاپالىتى پېداگوگلار كوللېكتىۋىنىڭ ئاتا - ئانىلار بىلەن قويۇق مۇناسىۋەتتە بولۇشىغا باغلىق بولىدىغانلىقىنى ياخشى ھېس قىلىدىغان مەكتەپ مۇدىرى شاۋكەت ئومەروۋ بۇنىڭغا چوڭ ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئۆتكەن ژىلى مەكتەپتە «ئانا مەكتەپ فوندى» ئۇيۇشتۇرۇلغان. ئىش بىلەرمەن، مىللەتپەرۋەر ژىگىتلەرنىڭ ياردىمى بىلەن ئۇ فوندقا 2000 ئا ق ش دوللىرى ژىغىلىپ، ئۇنى ژۇرۇشتۇرۇش بىلەن ئوسۇمى ئەينە شۇ خىل ئىشلارغا پايدىلىنىۋاتىدۇ. مەكتەپتىكى ئوقۇتۇش ئىشىنىڭ تەلەپ دەرىجىسىدە ژۈرگۈزۈلۈپ كېلىۋاتقانلىقىغا كۆزى يېتىۋاتقان كارخانا، مەھكىمىلەرنىڭ باشچىلىرى، تىجارەتچىلەر ئۆز ئىخ بىلەن يولەكچىلىك قىلماقتا.

- مەن ئىشلەپ كېلىۋاتقان ژىللاردىن بېرى ئىش تەجرىبەمگە ئاساسلىنىپ شۇنىڭغا كۆز يەتكۈزدۈمكى، - دەيدۇ ئۆز ئارا سوھبەتتە شاۋكەت ئومەروۋ، - خەلق مەنپىيتىگە ئالاقىدار ھەر قانداق ئىشقا ھەقىقىي جان - تېنىڭ بىلەن بېرىلىپ ئىشلەشكە كىرىشسەڭ، ئەتراپىڭدىن سېنى بارلىق جەھەتتىن قوللاشقا ئۇتۇدىكەن. بىز ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆزىمىزگە قاتتىق تەلەپ قويۇپ، ئىشىمىزنى ياخشى يولدا ئاتا - ئانىلارنىڭ ئىشەنچىسىنى تۇغدۇرغان بولساق، شۇنىڭدەك پۇلدار كىشىلەرنىڭ ھامىيلىق قىلىپ، قول ئۈچىنى بېرىشكە ئۆزىمىزنىڭ ئاقۇۋىتىدە ئىبرىشتۇق. ھەممە نەرسە ئۆزەڭگە باغلىق ئوخشايدۇ. مۇھتاج بولۇپ ژۈرگەنلىرىمىزنىڭ بىرى ئوقۇغۇچىلارغا زامانىۋى بىلىم بېرىش ئۈچۈن مەكتەپكە يېڭى كومپيۇتېرلارنى ئېلىشتىن ئىبارەت ئىدى. بۇ ئىشتا سىنات دېپۇتاتىمىز مارس باتتالوۋ ۋە ئىسراپۇل ساتتاروۋلارغا مۇراجەت قىلىۋىدۇق، ئۇلار بىزنىڭ قەدرىمىزگە يەتكەن ھالدا ژۇقۇرى مەسئۇلىيەتلىك ئورۇنلار بىلەن مۇناسىۋەت ئورنىتىپ، بۇ تەلۋىمىزنى ھەل قىلىپ بەردى. لېكىن ئوقۇش قۇراللىرى - دەرسلىكلەر بىلەن تولۇق تەمىنلەنمەي كېلىۋاتقانلىغىمىز ئوقۇتۇش ئىشىمىزدا قىيىنچىلىقلارنى تۇغدۇرۇۋاتىدۇ.

مەكتەپتىكى دەرىستىن سىرت سەنئەت، سپورت، قول ھۈنەرۋەنچىلىك ۋە باشقىمۇ كرۇژوكلار بالىلارنىڭ ھازىردىن باشلاپ بەدەن چىنىقتۇرۇش، كەسپىي ماھارەت ئاللاپ ئېلىشقا قارىتىلغان. ئۇلاردىن باشقا مەكتەپتە ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئاتاقلىق كومپوزىتورىمىز قۇددۇس غوجامىياروۋ نامىدىكى «غۇنچە» بالىلار ستۇدىيەسى سەنئەتچىلىرىمىزنىڭ كەلگۈسى ۋارىسلىرى بولۇپ قالىدىغان ياش ئۆسمۈرلەرنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرمەكتە.

بىلىم مىنىسترلىكى تەرىپىدىن بەلگۈلىنىپ بېرىلگەن بىر نەچچە خىل ئوقۇتۇش پروگراممىسىنىڭ 14 ۋارىيانتى بويىچە ئىشلەشنى تاللاپ ئالغان مەكتەپ مەمۇرىيىتى ئۇ پروگراممىلار ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارغا ئۇزىنىڭ كىملىكىنى تونۇتۇش، مىللىي غۇرۇرلۇق روھىدا تەربىيەلەش، ئادەمگەرچىلىك، دىيانەتلىك بولۇش پەزىلەتلىرىنى يېتىلدۈرۈش، شۇنداقلا مىللىي ئۆرپ - ئادەت، ئەنئەنىلىرىنى قەدىرلەش يولىغا قويۇلغان. ئوقۇتۇش مېتودىكىلىق يونىلىشىدە خەلق پېداگوگىكىسىنى تۇتقا قىلىپ ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئۇستازلار ئەينە شۇ ئاساسىدا ئۇتۇقلارغا قول يەتكۈزۈۋاتىدۇ. شۇنداقلا ئۇيغۇر تارىخىنىڭ رەسمىي دەرسلىك جەدۋىلىگە كىرگۈزۈلۈپ ئوقۇتۇلۇۋاتقانلىقىمۇ ئوقۇغۇچىلارغا ئۆز ئەجدادلىرىنىڭ ئۆتمۈشىنى بىلىشكە ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇۋاتىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ ئىشلارنىڭ مۇۋاپىق يولغا قويۇلۇشىمۇ مەكتەپ مۇدىرى شاۋكەت ئومەروۋنىڭ تەشەببۇسى ۋە ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان.

ئالمۇتا شەھىرى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى مەھەللىلىرىدە ياشايدىغان ئۇيغۇر ئاھالىسىنىڭ ھەر تۈرلۈك مەدەنىي چارە - تەدبىرلىرىنى، ھاياتى مەسىلىلىرىنى، خاتىرلەش مەراسىملىرىنى ئۆتكۈزۈش مەركىزىگە ئايلانغان بۇ مەكتەپ كوللېكتىۋى ياش ئۆسمۈرلىرىمىزگە بىلىم بېرىشتىن تاشقىرى جەمئىيەتلىك ئىشلارنىڭمۇ تەشەببۇسكارى، باشلامچىسى بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ پەقەت بىرلا مىسالى رېتىدە ھاياتى خەلقىمىز غېمى بىلەن ئۆتكەن بۈيۈك ئامايەندىمىز ئابدۇللا روزىباقىيېۋ تەۋەللۇدىنىڭ 100 يىللىقىغا مۇناسىۋەتلىك ئاتقۇزغان ئىشلىرىنى ئېيتىش كۇپايە. بۇ سەنەنى مۇناسىپ ئۆتكۈزۈشتە مەكتەپ كوللېكتىۋى جامائەتچىلىك ئالقىشىغا ئىگە بولدى. مەكتەپ بىناسىدا ئا. روزىباقىيېۋ مۇزېيىنى ئېچىپ، ئوقۇغۇچىلارغا ئۇنىڭ ھەققىدە ئەتراپلىق چۈشەنچە بېرىش، نامىنى ئەبەدىيلەشتۈرۈشنى قولغا كەلتۈردى.

ئىش بىلەرمەن، قابىلىيەتلىك مەكتەپ مۇدىرى شاۋكەت ئومەروۋنىڭ ۋاقىت تېپىپ جامائەتچىلىك ئىشلارغىمۇ پائال ئارىلىشىپ كېلىۋاتقانلىغىنىمۇ مەمنۇنىيەت بىلەن تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ ھېساۋات - سايلام ژىغىنىدا ئۇنىڭ يېڭى تەركىۋىگە بىردەك سايلانغانلىقى ئۇنىڭغا بىلدۈرۈلگەن ئىشەنچىنىڭ يەنە بىر ئىپادىسى بولدى.

ساۋۇت ئىسكەندەرىي.

كېلىڭلار، يېڭى ژىلدا بىر كۈلۈپ قالايلى!

قايسى بىرىنى ئېيتاي

راست، بىرىنىڭ ئۈستىدىن غىۋەت قىلىشقۇ ياخشى ئادەت ئەمەس. شۇندىمۇ ئىختىيارسىز ئاچچىق كۈلكەگىنى كەلتۈرۈپ، ھەيران قالدۇرىدىغان ئەجەپلىنەرلىك «ھېكمەتلەرنى» دېمىسەك بىر نەرسە ئىچ ـ ئىچىڭنى پۇۋدەپ تۇردىكەن. ئاللا كەچۈرەر. لېكىن قايسى بىرىنى ئېيتىشنى بىلمەيمەن. توختا، كەپنى ئۇ بۇرادەرنىڭ ئاسكال چېكىشكە قانداق يوللار بىلەن ئوتتۇپ كەتكەنلىكىدىن باشلاي.

ئۇ خېلە ژىللاردىن بېرى ئاچچىق بولىسىمۇ ئەرزەنىرەك توختايدۇ دەپ ماخوركا چېكىدىغانغا ئوتتۇۋالغان ئېدى. ئۇنىمۇ قەغەزنى ئۈچ-تورت قەۋەت قىلىپ يوگەپ، ئىچىگە ماخوركىنى بار- يوقىنىڭ ئارىسىدا سېلىپ چېكىدىغان.

ئەتىگەنلىكى ئىشقا كېتىپ بارغان بىر كۈنى ئۇ ئاۋتوبۇس توختالمىسىدا تۇرۇپ، بىربۇرام تاماكىسىنىڭ يېرىمىنى چېكىپ تۇرۇشىغا چۈشىدىغان ئاۋتوبۇسى كېلىپ قالىدۇدە، ئىشقا كېچىكىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، تاماكىنىڭ قالغىنىنى تاشلاۋېتىشكە قىيماي، چالا ـ پۇلا ئوچۇرۇپ، يانچۇقىغا سالغان پېتى ماشىنىغا چۈشتى. ئۇنىڭ نەزىرىچە كورۇنگەن يەرگە تاشلاپ، چاچىدىغان دۇنيا يوقتە...

ئاۋتوبۇستىكى قىستى ـ قىستاڭ ئىچىدە ئىشتىرىشىپ بىر ـ ئىككى توختالما ماڭغاندىن كېيىن يېنىدىكى كىشىلەرنىڭ قەيەردىنمۇ ئىسنىڭ پۇرىغى چىقىۋاتقانلىغىنى ئېيتىشىپ، ئۇۋۇ چۇۋۇ قىلىشقانلىرى ئاڭلاندى. مانا رەسۋاچىلىق... شۇ ھامان ئۇ بۇرادەر ئوچۇرۇپ يانچۇغىغا سېلىپ قويغان تاماكىسىنى ئەسلەپ يېنىنى سېپىيغاندا قولى بىقىسپ كويىۋاتقان ئوتتۇقا تەگدىدە، ۋاقىرغان بويى ئاۋتوبۇسنى توختىتىپ، ئۇنىڭدىن چۈشۈپ قالدى. يان يانچۇغىنىڭ ئورنى كويۈپ، توشۇك ھالدا ئىشقا كەلگىنىدە، ئۇنىڭ پېكىسىلىغىدىن بولغان بۇ ئىشقا قاراپ يە ئىچ ئاغرىتىشنى، يە تەساللا بېرىشنى، يە كۈلۈشنى بىلمەي، ھەيرانلىقتا ياقىلىرىمىزنى تۇتۇشۇپ تۇرۇپ قېلىشقان ئېدۇق.

شۇ، شۇ بولىدىدە، ئۇ ئەندى ئەلەم ھەسرىتىدە تاماكىنى تاشلاپ، ناسۋال چېكىدىغانغا ئوتتۇۋالدى. ئەندى كورۇڭ ئۇنىڭ قانداق ھەلەي كۈنگە چۈشۈپ قالغىنىنى. بىر ئېتىم ناسۋالنى تىلىنىڭ ئاستىغا سالىدۇدە، ھەتتا ئۇنىڭدىن چىقىۋاتقان زەھەرلىك سۈيۈقلۇقنى باشقىلارغا ئوخشاش تۈكۈرۈپ تۇرۇشقا قىيماي، ئاغزى ئاچچىق شولگەيگە توشۇپ كېتىدۇ. ناسۋالنى بىرئاز تىلى بىلەن كالپۇكىنىڭ ئارىسىدا تۇتقىنىدىن كېيىن كورسەتكۈچ بارمىغى بىلەن زايە قىلماي ئاۋايلاپ ئېلىپ، بىر ئىككى يېرىگە ياماق سالغىنىدەك سۈرۈلۈپ كەتكەن قول ياغلىغىنىڭ ئۇچىغا تۈگۈپ قويىدۇ. ئۇنىڭ نەزىرىدە ناسۋالنى بىر قېتىملا چېكىپ تاشلاۋېتىش ئىسراپچىلىق، بەتتەخشىلىك. ھە ئىككىنچى قېتىم شۇ ناسۋالنى يەنە بىر قېتىم پايدىلىنىپ قېلىش كېرەكتە. ئەيھانناس، ناسۋال چېكىشكە باشلىغىنىدىن كېيىن ئۇنىڭ رەڭگى ـ رويىمۇ شۇنچىكى ئوزگىرىپ كەتتىكى ھەيران قالىسىز. يېنىغا كەلسە قېرى تېكىنىڭ پۇرىغىدەك قاڭسىق پۇراق چىقىپ تۇرىدىغىنىنى ئاز دەپ تۇرىسىمۇ قازان ژۇيىدىغان دەسمالدىن پەرقلەنمەي قالدى.

ئۇنىڭ بىر نەرسە ئالغىنىدا قالغان پارچە پۇلغا سېتىقچى بىر قاپ سەرەڭگە بەرگىنىدە قانچىلىك ئاۋارىگەرچىلىككە چۈشكىنىمۇ بىر قىزىق. سەرەڭگىنىڭ ئىچىدىكى تالىسىنى ئۇستەل ئۇستىگە يېيىۋېتىپ، ساناۋاتقىنىنىڭ ئۇستىگە كىرىپ قاپتىمەن. شۇندا بۇنىڭغا ئەجەپلىنىپ:

ـ ھوي، بۇ نېمە قىلىۋاتقىنىڭ؟ ـ دەپ سورىغىنىمدا ئۇ جىددىي قىياپەتتە:

ـ سەن تېخى ئاخماقتە. ھازىر سېتىقچىلارنىڭ نىمە بولۇپ كەتكىنىنى كورمەي ژۈرەمسەن. بىر نەرسە ئالساڭ، ئەيتەۋىر سېنى گولداپ، تاقىلاپ كېتىدىغانغا تەييار. بەلكىم، بۇ سەرەڭگە قېپىنىڭ ئىچىدىن بىر نەچچە دانىسىنى ئېلىۋالغاندۇ. شۇنى بىلىپ باقاي دەپ ساناۋاتىمەن. ئەسلىدە 60تال چىقىشى كېرەك. قېنى كورۇمەنغۇ.

ئۇ نەچچە يېنىپ سەرەڭگە تاللىرىنى ساناپ چىقتىدە، سانى دۇرۇس ئەمەس. 52تال. 8 تال كام. ئۇ بۇ ئىنساپسىزلىقنى ئېيتىپ، يەنە غۇڭشۇشقا باشلىدى.

بۇنىڭدىن ئون بەش ـ ژىگىرمە كۈن بۇرۇن ئۇ ئىشخانىمىزدىكى ئاشخانىغا چۈشلۈك تاماققا چۈشۈپ تاماقلىنىپ ھېساپلاشقىنىدا پارچە پۇل بولمىغانلىغى ئۈچۈن كاسسىر قايتۇرمىسىنى بېرەلمەي، بويىنىدا ئون يەتتە تەڭگىسى قالغىنىدا خاپىچىلىقتا چىرايى ئوڭۈپ، يېنىپ چىققان ئېدى. شۇنىڭدىن كېيىن قېرىشقاندەك ئۇ كاسسىر ئايال ئاغرىپ قېلىپ ئۇنىڭ ئورنىدا باشقا بىرسى ئىشلەپ ژۈرىدۇ. ماڭسىمۇ، تۇرسىمۇ ئەينە شۇ قالغان پۇلنىڭ غېمدا ژۇرگەن بۇرادەر ئۇ يەرگە بىر نەچچە چۈشۈپ ئىشنى پۈتتەلمىگەنلىكتىن، كاسسىرنىڭ ئىشقا چىقىشىغا تاقىتى يەتمەي، ئويىنىڭ تېلېفوننى بىلىپ، ئاخىرى ئۇنىڭغا تېلېفون قىلىپ باقىدۇ. لېكىن تېلېفوننى ئۇ ئايالنىڭ بالىسى ئېلىپ، ئانىسىنىڭ ئاغرىقخانىدا يېتىۋاتقانلىغىنى ئېيتىدۇ. بۈگۈن چۈشتە ئۇ ئىرىنمەي ئۇنىڭ قېشىغا ئاغرىقخانىغا بېرىپ كەلگەن ئېدى. بىراق، ئۇ ئايالنىڭ يېنىدا پۇل بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭ سەپراسى تېخىمۇ ئورلەپ كەپتۇ. ئېيتىشقا قارىغاندا، تۇنۇگۈن ئاخشام ئۇيىدىلا بۇ خاپىچىلىقى باشلانغان ئېكەن. شۇ ئارىدا ئۇ ئەسەبىيلىشىپ سوزلەشكە كىرىشتى.

ـ خوتۇن دېگەن بەچچىغەر ھېچ نەرسىنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ. ئاخشام ئۇنىڭ بورىدەك ئېچقاپ كەتكەن، ئېلەشتۈرسەڭ چولىغا چىقمايدىغان تۇتقانلىرىدىن ئالتە ـ يەتتىسى كەپتىكەن. ئۇلارغا بىر تونۇ نان بولغىدەك ئۇن بىلەن لەگمەن ئېتىپتۇ. مەردانىلىق قىلىپ ھە مەيلى دەپ چىشىمنى چىشىمغا چىشلەپ ئۇن چىقارمىدىم. قارسام ئۇلار يېگىنىنى يەپ، ئىچىدىغىنىنى ئىچىپ كەتكىنىدىن كېيىن يېرىم قازان شۇنچە ئۇرغۇن ئاش سېلىپ قويۇلۇپ قېلىشىپ كەتكەن مەنتەگىنى ئىشتىقا ئاچچىق توكۈپ بېرىۋاتىدۇ. ئەقلى بار خوتۇن بولسا ئونى قاچىغا ئېلىپ قويماسمىدى. ئەتىسى ئىسسىتىپ بەرسە، باللار نان چىلاپ تاماق ئورنىدا يېسە بولماسمىدى؟

ئۇنىڭ بېشىغا كەينى كەينىدىن خاپىلىق ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىككى ۋاقەنى ئاڭلاپ، ئامالسىز كوڭلىنى ياساپ، تەسەللى بېرىشىمىزگە توغرا كەلدى. شۇ كۈنى بىر سەۋەپ بىلەن كوللېكتىۋ چىقىرىشماق قىلىپ، بىر ئاز ئولتىرىپ كەتمەكچى بولۇشقان ئېدۇق. ئامالسىز ئۇنىڭغا ئۇ بۇرادىرىمىزمۇ ئوزىنىڭ تېگىشلىكىنى قوشقان. لېكىن ئۇ بىر ئارىلىقتا يوقاپ كەتتىدە، بىر كىشىنى باشلاپ كىرىپ:

ـ مېنىڭ يەپ، ئىچىدىغىنىمنى موشۇنىڭغا بېرىڭلار، ـ دەپ قويۇپ ئوزى خاپا ھالدا ئويىگە كېتىپ قالدى. بىز ئۇنىڭ قوشقان ئۇلۇشۇم بېكار كەتمىسۇن دېگەن ئويىنى بىردىن سېزىپ، ھېلىقى ناتونۇش كىشىنى رازى قىلىپ يولغا سېلىۋەتتۇق.

بىر كۈنى ئۇنىڭ «مەرتلىگى» تۇتۇپ كەتكىنىنى دېسىڭىزچۇ... ئوتكەن تونىدە چۈشى بۇزۇلۇپ قالدىمىكىن، ئېھتىمال، كوچىدا كېتىپ بارغىنىمىزدا تىلەمچىلىك قىلىپ ئولتارغان بىر مومايىنىڭ ئالدىدىن ئوتتۇپ كېتىپ بارغىنىمىزدا ئىككى ـ ئۈچ يانچۇغىنى ئاختۇرۇپ، ئاخىرى ئۈچ تەڭگە چىقاردىدە، ئۇنى ئايالغا بەردى. لېكىن ئۇنىڭ مومايىنىڭ ئالدىدا تۇرغان پارچە پۇللارغا قول سۇنۇپ، ئۇ يەردىن بىر تەڭگىلىكتىن ئىككىنى قايتۇرۇپ ئېلىۋاتقىنىنى كورۇپ تېگىرقاپ قېلىشتۇق. كېيىن ئاڭغارساق ئۇ بىر تەڭگە بېرىپ، ئىككى تەڭگىسىنى قايتۇرۇپ ئالماقچى بولغان ئېكەن.

بۇرادىرىمىزنىڭ بېشىدىن كەچۈرگەن بۇلاردىنمۇ باشقا «ھېكمەتلىرى» ئاز ئەمەس. ئەۋۋەلى بىر ئورۇندا كوپ ژىللاردىن بېرى ئىشلەپ كېلىۋاتقانلىغى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كەسىپى ئىستىپاق كومىتېتى تەرىپىدىن چوڭ بىر دەم ئېلىش ئورنىغا يوللانما بېرىلگەن. دەم ئېلىش ئورنىغا بېرىپ، ئىككى كۈن ئوتكەندىن كېيىن ئۇ ئويىگە ئايالىغا تېلېفون قىپتۇ.

ـ ئاللو، ھەجەر، سەنما؟ ھوي، قۇلىغىڭغا پاختا تىقىۋالدىڭمۇ، ھەمۇ دېمەيسەنغۇ؟... ئوتكەندە بۇ ياققا ماڭغىنىمدا ساڭا مەن بىر كەپنى ئېيتماي كېتىپتىمەن. سەن ھاگۇاقتى چامكياتنىڭ قەيەرگە توغۇپ ژۈرگىنىنى بىلەمەن ئۇ كاساپەت ئوتتۇنخانىنىڭ ئۈستىنى تۈگۈلۈق قىلىۋاپتۇ. شۇ يەرگە توغۇپ ژۈرىدۇ. كۈندە چۈشتىن كېيىن خوشنىلارنىڭ شوتىسىنى ئېلىپ چىقىپ، توخۇمنى ئەپچۈشۈڭ! ئاڭلاۋاتامسەن. ھەي سەن بىر كاللاماي خوتۇن بولۇدىغان، چۈشۈپ كېلىۋاتقاندا بايقا! ئۇ پاكا يەردىن ژىقىلىپ كەتكەنگە سەنغۇ بىر نەرسە بولۇپ كەتمەسەن. لېكىن بايقا، قولۇڭدىكى توخۇم يەرگە چۈشۈپ سۇنۇپ كەتمىسۇن!...

بولدىلا، قايسى بىرىنى ئېيتاي. دەۋرىگەن بەلەن بەربىر ئۇ ئىندىقلارنىڭ جولدا كەتكەن خەسىلىك كېلىشىنىڭ تۈزۈلۈپ كېتىدىغانلىغىغا كوزۇم يەتمەيدۇ.

سۈرەتتە: قىزىقچىلار سەنجەر باراتوۋ بىلەن ئابلىمىت تۇرسۇن.

ئۇھ، خۇدايىم بىر ساقلىدى...

نە چارە، «ئوزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا» دەپ كونىلار بېكار ئېيتمىغاندە. بىز خەخنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى كوپقۇ. ھالبۇكى، يۇرتدارچىلىق، مىللىي ئورپى ـ ئادەت، ئەنئەنىلىرىمىزگە سادىق بولۇپ، ئۇلارنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئەۋزەللىكلىرىمىزدىن كورە كورەلمەسلىك، ھەسەتخورلۇق، بولگۇنچىلىك ئوخشاش ئىللەتلىرىمىزنىڭ تارازا بېسىپ كېتىدىغانلىق ئاچچىق ھەقىقەتنى ئىنكار قىلماي نەگە بارىمىز. بولدىلا، ئەزۋەلەپ كەتمەي گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتايلى.

ھە، ئە ژۇقۇردا ئېيتقىنىمدەك، ئوزىمىز تېپىپ ئېلىپ، رەسمىيلەشتۇرۇپ قويغان، بىزدىن باشقا ھېچ بىر ئىخلىمدا يوق شۇ «بالا»ئادىتىمىز بويىچە ئانا تىلىمىزدا چىقىۋاتقان گېزىتلىرىمىزگە كېلەركى ژىلغا مۇشتەرى توپلاش ئىشى بىلەن ئوزەمگە بەلگۇلەنگەن جايدىكى كوچىلارنى ئارىلاپ، ئويمۇ ـ ئوي ژۈرۈۋاتقىنىمغىمۇ خېلە ۋاقىت بولدى. بۇقېتىم گېزىتكە يېزىلىپ قويۇپ، بىر نەچچە قېتىم ئويىگە بارغىنىمدا ھازىرچە پۇلۇم يوق دەپ «چىرايلىقچە» يولغا سېلىۋەتكەن كىشىنىڭ ئويىگە يەنە بىر قېتىم سورۇلۇپ دېگىدەك كېتىپ بارىمەن. دەرۋازىنى قېقىپ ھويلىغا كىرگىنىمدە بىر ئوماق قىزچاق ئويناپ ژۈرگەن ئېكەن. «ئويدەكىم بار، قىزىم» دەپ سورىغىنىمدا، قىزچاق لەۋلىرىنى ئومەللەشتۇرۇپ، دادىسىنىڭمۇ، ئاپىسىنىڭمۇ ئويدە يوقلىغى، ئۇلارنىڭ دۇكانغا كەتكەنلىكىنى ئېيتتىدە، ئويۇننى داۋاملاشتۇرۇشقا كىرىشتى. شۇندا مەن ئۇلارنى بىر ئاز كۈتۈپ تۇرۇش قارارىغا كەلدىمدە، ئارىلىقتا پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا تۇرغان ھاجەتخانىغا قاراپ يۈزلەندىم. ئەتىمالىم، ئۇنىڭ ئىشىگىگە ئىككى ـ ئۈچ قەدەم قالغان بولغىدىم، شۇ ئارىدا تۇرقى ئېيىقتەك كورۈنىدىغان، ئېمىس ئوۋچاركىسى نەسلىدىن بولغان ئىشت ماڭا قاراپ ئوقتەك ئېتىلدى. ئۇنى كورۇپ ئەرۋايىم قىرىق گەز كوتىرىلدىدە ھاجەتخانىغا ئوزەمنى ئاتتىم. شۇكرى، دېگەن بىلەن ئۇنىڭ ئىشىگىنى يېپىپ ئولگىرىۋالدىم. ئەلپازى يامان ئوۋچاركا ئورەدەپ، ئىككى پۇتى بىلەن ئىشىككە ئېسىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ كوزلىرىدىن ئوت چاقناپ، ھازىرلا مېنى تالاپ، قىيما ـ جىيما قىلىۋېتىدىغاندەك بىلىنىدۇ. ئىشىكنى گەۋدىسى بىلەن ئىتىرىپ كىرەرمۇ كاساپەت. ژۇرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ، توۋۋا دەيمەن ئوزى ئوزەمگە، ھاجەتخانىدا ئىشت تالاپ ئولۇپتۇ دېگەن شەرمەندە ئاتاققا قالارمەنمۇ؟ شۇ تەخلىت ئەندىشىلىك ئويلار ئىلكىدە ئارىدىن بىر سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت ئوتۇپ كەتتى. دىمىغىمنى يېرىپ تۇرىدىغان يېقىمسىز پۇراقتا ئەسىرگە چۈشكەن دۇشمەندەك مەن تۇرسام، دەھشەتلىك ھەيۋىسىنى كورسىتىپ ئىشت تۇرىدۇ. «ئەگلەككە كىرىپ ئەرگە تېگىپتۇ» دېگەندەك، دۇكانغا كېتىپ نەدە ژۈرىدىغاندۇ بۇ خومپەرلەر، دەپ ئويلايمەن ئىچىمدە.

ئاللا ھەزەل بىر كەمدە تومۇر دەرۋازىنىڭ ئىككى قانتى ئېچىلىپ، ياللداپ تۇرغان چەتنىڭ ماشىنىسى ھويلىغا كىرىپ كەلدى. لېكىن ئۇنىڭدىن چۈشكەن ماڭا گېزىتنىڭ پۇلىنى بېرىدىغان كىشى ئەمەس. مەن پەقەت شۇندىلا بۇ يەرگە كېلىۋاتقىنىمدا مېنى يەنە كەلتۈرۈپ ژۈرمەي بۇ قېتىم گېزىتقا يېزىلغان پۇلىنى بېرىۋەتسە بولاتتىمۇ دېگەن خىيال بىلەن كىرىدىغان ئويىگە ئەمەس، خوشنىسىنىڭ ئويىگە كىرىپ قالغانلىقىمغا كوز يەتكۈزدۇم.

ئوي ئېگىسى ماشىنىدىن چۈشۈشكە قىزنىڭ بىر نەرسە دېگىنىدىن كېيىن ئىلدام ئويىگە كىرىپ كەتتىدە، مىلتىغىنى ئېلىپ چىقىپ، ئۇنى تەڭلىگەن پېتى ۋاقىرغان بويى مەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

ـ قايسىڭ سەن. جىنىڭنىڭ بارىدا چىق بۇ ياققا! ـ دەپ ۋاقىرىدى.

مەن ئەندىككەن، ھودۇققانلىق ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭغا يالۇۋۇرۇشقا باشلىدىم.

ـ ھوي سادىغاڭ كېتەي، بۇرادەر! مېنى كىم دەپ ئويلاۋاتىسەن. ئالدى بىلەن موئۇشتىڭنى تارتىپ، كاتىڭگە سولاۋەت، ئاندىن كېيىن مەن چىقىپ، ساڭا ئەھۋالنى ئېيتاي.

ئۇ كەينىڭگە غىلام ـ غىلام قارىغان بويى مېنىڭدىن كوز ئالماي ئىشتىنى ئاپىرىپ سولاپ، يەنىلا مىلتىغىنى تەڭلىگەن ھالدا مەن تەرەپكە كەلدىدە:

ـ ئالدى ـ گالداڭ قىلىپ ئوقۇتۇدىغان ئادىمىڭ مەن ئەمەس. يېقىندا ئېرقى كوچىدىكى بىر ئويىگە كىرىپ، ئۇلارنىڭ ئىرانىدىن ئېلىپ كەلگەن ئىككى قاپ مېلىنى ئوغۇرلاپ ئېلىپ چىقىپ كېتىپ ئەندى بۈگۈن نەپسىڭ ئېچىلىپ بىزنىڭ ئويىگە كىرىپسەندە؟! ـ دەپ يەنىلا ھۆرپىيىشكە باشلىدى.

ـ ھەي بۇرادەر، خۇدا ھەققى، مەن ئوغرى ئەمەسمەن. بۇ ئويىگە خاتالىشىپ كىرىپ قاپتىمەن. مىلتىغىڭىزنى تارتىڭ. مەن چىقىپ سىزگە ئەھۋالنى ئېيتاي، ـ دەپ ئۇنىڭغا يالۋۇرۇشقا باشلىدىم. مېنىڭ زارلىنىپ چىقىۋاتقان ئاۋازىمنى ئاڭلاپ ئۇ سەل بوشاشقاندەك بولدىدە، مىلتىغىنىڭ ئۈچىنى توۋەنگە چۈشەردى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن تىزلىرىم تىترىگەن ھالدا ھاجەتخانىدىن سۈلتۈيۈپ چىقتىمدە، ئەھۋالنى ئۇنىڭغا چۈشەندۇرۇشكە باشلىدىم. ئۇ بىر ئىشەنگەن، بىر ئىشەنمىگەن ھالدا مېنىڭ باش ـ ئايىغىمغا سىنچىلاپ بىر قاراپ چىقتىدە، يەنىلا قەھرى ـ غەزىۋى تولۇق بېسىلماي، قوپال ئاۋازى بىلەن دارۋازىدىن چىقىپ كېتىشىمنى بۇيرىدى. مەن ئۇھ دەپ ئەندىلا ئەركىن نەپەس ئېلىپ، خۇدانىڭ بىر ساقلىغىنىغا شۈكرى ئېيتىپ كەلتۈرۈپ يولۇمغا چۈشتۈم.

لەتىپىلەر

ئېمتىھان پەيتىدە ئوقۇتقۇچى ستۇدېنتقا ئالدى بىلەن مۇنداق سوئال قويىدى.

ـ ئېمتىھان دېگەن نېمە؟

ـ ئېمتىھان دېگەن ئىككى ئەقىلدار بىلمىدىغاننىڭ ئۇز ئارا كۈچ سىنىشى، ـ دەپ جاۋاپ بەردى ستۇدېنت.

ـ ئەگەر ئۇلاردىن بىرسىنىڭ ئەقلى چاغلىقلا بولسا نېمە بولىدۇ؟

ـ ئۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ بىرى ستىپېندىيەدىن مەھرۇم بولىدۇ، ـ دېدى ستۇدېنت.

* * *

بىر ئادەم تونۇشىنىڭ ئويىگە كەلگىنىدە ئىشىكتىن ئۇنىڭ يوغان ئىشتى ھاۋۇشۇپ تۇرغان ئېكەن. شۇندا ئۇ ئويىگە كىرىشكە قورقۇپ تۇرغىنىدا، خوشنىسى دېرىزىسىدىن:

ـ قورقماڭ، كىرىۋېرىڭ. سىز بىلمەمسىز، ھاۋۇشىدىغان ئىشت ھېچ قاچان چىشلىمەيدۇ، ـ دەپ ۋاقىراپتۇ.

شۇندا مېھمان ئوزىنىڭ قورقىۋاتقانلىغىنى چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ:

ـ مەنغۇ بىلىمەنغۇ، ئۇنى موئۇ ئىشت بىلمەمدىكىن دەپ تۇرۇۋاتىمەن، ـ دېگىدەك.

* * *

چىشى ئاغرىۋاتقان بىر كىشى ئاغرىقنىڭ دەردىدىن چىش دوختۇرىنىڭ بولمىسىغا كىرىپ كەلدى.

ـ چىشىڭىزنى تارتتۇۋېتىشكە توغرا كېلىدۇ، ـ دېدى دوختۇر ئۇنىڭ ئاغرىۋاتقان چىشىنى كورۇپ بولغاندىن كېيىن.

بۇنى ئاڭلىغان كىشى قورققىنىدىن تىترەشكە باشلىدى. ئۇنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن دوختۇر ئۇنىڭغا يۈز گرام سپىرت قۇيۇپ بەردى. ئاغرىق ئۇنى ئىچىۋەتتى. بىراق قورقۇپ تىترىشى توختىمىدى. دوختۇر يەنە قۇيۇپ بەردى. ئۇ يەنە داۋاملىشىپ ئۈچىنچى ـ تورتىنچى قەدەھنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ئاغرىق خاتىرجەم بولدى.

ـ خوش، قانداق؟ سورىدى دوختۇر، ـ قورقۇشىڭىز بېسىلىپ، خېلە دادىللىشىپ قالغاندەك كورۇنىسىزغۇ؟

ـ دادىللاشمايچۇ، ـ دېدى ئاغرىق، ـ قېنى ئەندى بىرەر كىشى چىشىمغا قول تەگكۈزۈپ باقسۇنچۇ، مەن ئۇنىڭ چىشلىرىنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قوياي.

* * *

ـ ئاللو، دوختۇر، تېزىرەك كېلىڭ! ئېرىمنىڭ ھارارىتى قىرىق بەشتىن ئېشىپ كەتتى.

ـ ئۇنداق ئەھۋالدا بىز ياردەم كورسىتەلمەيمىز، ئەڭ ياخشىسى سىز ئوت ئوچەرگۈچىلەرگە تېلېفون قىلىڭ.

بەتنىڭ ماتېرىياللىرىنى تەييارلىغان ساۋۇت ئىسكەندەرى.

تەبرىكنامە

توختاسۇن بېيشانوۋ
ئالمۇتا شەھىرى

جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتى رەئىسىنىڭ مۇئاۋىنى، ئاقساقاللار كېڭىشىنىڭ رەئىسى - توختاسۇن بېيشانوۋ بۈگۈن ھاياتىنىڭ 63-باھارىنى قارشى ئالدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇنى قىزغىن ۋە سەممىي تەبرىكلەيمىز. ئۇزاق ئۆمۈر ۋە بەخت - سائادەت تىلەيمىز.

بىز ئۇنىڭ جەمئىيەتلىك ئىشلاردىكى پائالىيىتىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنمۇ، خۇددى ئىلگىرىكىدەكلا مۇۋاپپەقىيەتلىك بولىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشىنىمىز.

جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتى.

* * *

«نازۇگۇم» خەيرىخاھلىق ئاياللار فوندى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتى ئاقساقاللار كېڭىشىنىڭ رەئىسى توختاسۇن بېيشانوۋنى تۇغۇلغان كۈنى بىلەن قىزغىن ۋە سەممىي تەبرىكلەيمىز. سىزنىڭ خەلقىمىزنىڭ مىللىي ئۆرپى - ئادەت ۋە ئەنئەنىلىرىنى تېخىمۇ تەرەققىي ئەتكۈزۈشتە ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتقان ئالىيجاناپ ئىشلىرىڭىزنى دايىم ژۇقۇرى باھالايمىز. يېڭى ژىلدىمۇ سىزگە ئۇتۇق ۋە بەخت يار بولسۇن.

* * *

ئالمۇتا شەھىرى ئايېرودرومنىيا مەھەللىسىدىكى بىر توپ مەشرەپ ئەھلى دوستىمىز ۋە ئاغىنىمىز، ئۇتتۇز ئوغلىنىڭ گۈلى توختاسۇن بېيشانوۋنىڭ قازاقستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاقساقاللار كېڭىشىنىڭ رەئىسى لاۋازىمىغا سايلىنىشى ۋە مۇبارەك تۇغۇلغان كۈنى مۇناسىۋىتى بىلەن چىن قەلبىمىزدىن تەبرىكلەپ، يېڭى ئىشلىرىدا تېخىمۇ چوڭ ئۇتۇقلارغا يېتىشكە، تېنىنىڭ سالامەت بولۇشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرىمىز.

تەبرىكلىگۈچىلەر: بەھرەم - رازىيەم، روزاخۇن - گۈلجامال، زەمزەم - سىلتەم، تېيىپجان - ھەجەرىۋۆى، تۇداخۇن - شەمىلەم، مەرۇپ ھاجى - ئەلمىنەم، ئايۇپجان - خەيرىنسا، رېھىمجان - ئائىلەم، ماخمۇتجان - پاتىگۈل، قۇرۇۋانجان - تۇنساخان، ئابدىرىم - روزا، ھەيدەر - دىلبەر ۋە ئومۇرلۇك رەپىقىسى - خەلىمەم.

قىش بوۋاينىڭ بۇ ژىلقى سەرگۈزەشتلىرى

- جىنىڭدىن ئۈمۈتىڭ بولسا ئاۋازىڭنى چىقارما! - قىشىدا يەردىن ئۈنۈپ چىققاندەكلا پەيدا بولغان ئىككى ژىگىت يېڭى ژىلىلىق سوغا - سالىمىنى كۆتىرىپ كېلىۋاتقان قىش بوۋاينىڭ بېقىنىغا پىچاقنى تەڭلەپ توختىتىپ ئالدى.

- ۋاي، سادىغاڭ كېتەي بالىلىرىم، سىلەرگە بېرىدىغىنىم بار. - ژىگىتلەرنى ھەزىللىشىپ، ئەركىلىك قىلىۋاتىدۇ دەپ چورىغان قىش بوۋاي خاتىرجەم خالتىسىغا قول سالدى.

- قىمىرلىما! - ژىگىتلەر ئۇنىڭ ئەركىگە يول بەرمىگەن ھالدا ناھايىتى چاققانلىق بىلەن يانچۇقلىرىنى ئەتۇر ئورىۋەتتى. يانلىرىدىن ئۆتۈۋاتقان ئادەملەر بۇلارنىڭ ھەرىكەتلىرىگە ئېتىۋار بەرمىگەچكە، ژىگىتلەرمۇ ئۇلاردىن ئەيمەنمىگەچكە قىش بوۋاي قىلچە يامانلىق ئويلاپ قويغىنى يوق.

- سىلەرگە نېمە بەرسەم خورسەن بولىسىلەر كىنتاڭ، مېنىڭ ئەكەلگەنلىرىم تاتلىق - تۈرۈم بىلەن ئويۇنچۇق، - دېدى قىش بوۋاي ۋەزمىن ۋە خاتىرجەم ھالدا.

- پۇل، - دېيىشتى ژىگىتلەر.

- پۇل؟ - قىش بوۋاي ئەجەبلەندى، - نېمىگە ھاجەتلىك نەرسە ئۇ؟ مېنىڭدە نەنىڭ پۇلى بولسۇن.

- خۇيسەنلىك قىلما، قېرى دەللە! سېنىڭ بىلەن موشۇك - چاشقان ئوينىشقا ۋاقتىمىز يوق. - ژىگىتلەر شۇنداق دېگەنچە قىش بوۋاينىڭ قولىدىكى خالتىسىنى ژۇلۇپ ئېلىپ قېچىپ كەتتى.

- ۋاھ، نېمە دېگەن بەكۋاش بالىلار بۇ، - دەپ تىكىرقاپ تۇرۇپ قالدى قىش بوۋاي، - بۇلار مېنىڭ كىملىكىمنى بىلمىدىمۇ؟ باشتىلا تونۇشلۇق بەرمىگەن ئوزەمگە ئاز، تونۇغان بولسا بۇ ئىشنى قىلماتتى. ھەممىدىن سوغامنى ئېلىپ كەتكىنى يامان بولدىدە، خەپ.

قىش بوۋاي قۇرۇق قول نەگە بېرىشنى بىلمەي، بىشى كاكگىراپ كېلىۋاتاتتى. بىر مەھەل يول ياقىسىدىكى ئەتراپى يوپ - يورۇق ناھايىتى ھەشەمەتلىك ئىككى قەۋەتلىك ئويگە كوزى چۈشۈپ، ھەۋەس بىلەن قارىغىنىچە قەدىمى توختاپ قالدى.

- بۇ ناھايىتى بەرىكەتلىك، مەدەنىيەتلىك بىرىنىڭ ئويى تايىلىق، - ئوزىچە ئويلىدى قىش بوۋاي، - موشۇلاردىن سوغا ئۈچۈن ئاز - تولا تاتلىق - تۈرۈم سورىسام ماللىق كەلمەس.

قىش بوۋاي ىيىرىپ تومۇر دەرۋازىنىڭ كىرىش ئىشىكىنى ئىتتىرىپ كوردى. لېكىن ئۇ ئېچىلمىدى. ئۇ قورانىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىدىغان جاينى ئىزدەپ، تومۇر تاملارنى ياقىلاشقا باشلىدى. شۇ ئارىدا ئىشىك ئېچىلىپ، ئىچكىرىدىن يوغان ئىت ھاۋلاقلىپ ئېتىلىپ چىقتىدە، قىش بوۋاينى ئاپتىغا يېپىسىپ ئالدى.

- ئىشتىكىغا ئىگە بول، بالام، - قىش بوۋاي ئىشتىغا ئۇلۇشۇپلا چىققان مىلتىقلىق كىشىگە مۇراجەت قىلدى. - مەن قىش بوۋاي بولۇمەن.

كورۇنۇشتىن ئۇي ئىگىسى بولمىش ئۇ - ئۇنىسىز قىش بوۋاينىڭ پۇت - قولىنى كىشەنلەپ، ئاندىن ئىشتىنى ھايدىۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى كەڭرىسىدىن سوروۋكەنچە ھويلىدىكى بىر ئويگە ئېلىپ كىرىپ، تۆگمىدەك بىر كونۇپكىنى بېسىپلا دەرۋازىنى يېپىپ ئالدى.

- قېنى، ئەندى سوزلە، نېمە ئادەم سەن؟

- قىش بوۋاي، قىش بوۋاي بولۇمەن بالام.

- چۆشىكىڭنى سوغا ئېيت! بۇ يەرگە كىمنىڭ قانداق كورسەتمىسى بىلەن كەلدىڭ؟

- ئوزەم، سوغامنى بېرىلىرى...

- ئىسمى شەرىپەڭ؟

- قىش بوۋاي!

- مېنى لاگىللىتىمەن دەپ ئويلىما. قەيەردە تۇرىسەن؟

- ھەر يەردە.

- مىللىتىڭ؟

- نېمە دېسىڭىز شۇ بالام.

- يەنە قايتىلايمەن، ئەگەر توغرا جاۋاپ بەرمىسەڭ، ئېتىۋېتىمەن! ئولۇكىڭنى ئىشت يەيدۇ.

- ياخشىلاپ ئويلاپ كور بالام؟ باللىغىڭدىكى ئارچا بايراملىرىدا ساڭا كونفېتلارنى بەرگەن مەن - قىش بوۋاي بولۇمەن.

ئۇي ئىگىسى باشقا سوراق بەرمەيلا قىش بوۋاينى يېشىندۈرۈپ قويۇپ، ھەممە يېرىنى، كىيىملىرىنىڭ تۆگمىلىرىدىن، ئوتۈكىنىڭ چەملىرىگىچە تىمىسقىلاپ چىقتى. ھېچ نەرسە يوق. چاچ - ساقاللىرىنى ياسالما بولسا كېرەك دېگەن ئويدا ئوچۇملاپ تارتىپ كوردى. ژۇلۇنمىدى.

- توختا، بۇنىڭدا بىر گەپ بار، - شۇبھىگە بېرىلدى ئۇي ئىگىسى، - بەلكى بۇ يېقىندا تىللا ماگازىنغا چۈشكەن ئىككى ئوغرىنىڭ بىرى شۇدۇر؟ نېمە بولسىمۇ بۇ بېچىز ئادەم ئەمەس. چاچ ساقاللىرىنى بويۇتۇپ ئالغان رىكىست بولۇشى ئېھتىمال. ياخشىسى، بۇنى ئېكىلىرىكە ئاپشۇرۇۋېتەي.

شۇ ئارىدىن كوپ ئۆتمەيلا ئىككى ماشىندا قۇراللىق مىلىتسىيە يېتىپ كەلدە، قىش بوۋاينىڭ ئۇزىگىمۇ، سوزىگىمۇ ئېتىۋار بەرمەي ماشىنىغا بېسىپ ئېلىپ كەتتى.

- بۇ كەچۈرمىشلىرىم ئۇچۇمىمۇ، چۈشۈمىمۇ؟ سىلەر ئادەممۇ، ئىنسى - جىنمۇ؟ يە مېھرى - شەپقەت، ھورمەت ئىززەت دېگەن بەزىلەر پايتەختىڭلار ئوخشاش باشقا ياقتا كەتتىمۇ؟ - قىش بوۋاينىڭ ماشىنىغا چۈشۈۋاتقاندا ئېيتقان ئاخىرقى سوزى شۇ بولدى.

مۇئەللىپتىن:

يانچۇغىدا بىر تىيىن پۇلى يوق قىش بوۋاينى مىلىتسيەلەر ئاپىرىپ قاماپ قويدىمۇ ياكى شەخسىيىتىنى ئېنىقلاپ قويۇۋەتتىمۇ ئۇ يېقى ماڭا ھازىرچە قاراڭغۇ. سەۋۋى، قىش بوۋاي بىزنىڭ يېزىغا تەبرىكلەش ئۈچۈن كەلگىنى يوق. كىم بىلىدۇ، بەلكى كۈچىدا مېكىش، بىر يەرگە كېرىش خوۋۇپلۇق ئېكەنلىكىنى چۈشىنىپ كەلمىگەندۇر؟ دەقىقە ئېچىدە ھەر بالا بولۇشى ئېھتىمال. ھەجەپلەنمەيمىز.

ئىلاۋە:

يېڭىلا ماڭا كەلگەن خەۋەر راست بولسا، قىش بوۋاي ھاياتىدا كوروپ باقمىغان بۇ ژىلقى تارتقۇلۇقتىنمۇ ياكى تاپىغۇرلۇقتىنمۇ: «قىشقۇرۇدا ئارچا بايرىمىنى دەپ خەنىمۇ، ئوزەمنىمۇ ئاۋارە قىلماي ئورنىنى باھار ئايىغا بوشۇتۇپ بەرسەم بولغىدەك. مۇسۇلمانلارنىڭ يېڭى ژىلى نەۋرۇزغا پېتىدىغنى يوقكەن...» دەپتىدەك.

ئاخىرقى سوز:

ھەممىلا راست گەپلەر.

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

گوزەللىك دۇنياسى

ئاياللار ھوسنىگە ھوسۇن قوشۇپ

بۈگۈنكى ھايات تەرزىدە ئاياللار ھاياتىنى چاچلىرىنى پەدەزلەشسىز تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئۆتمۈشتە قىزلار قىرىق چاچ ئورۇگەن بولسا، جۇگانىلار ئىككى چاچ ياكى بىر چاچ ئورۇپ، گۈللەرنى قىستۇرۇۋالاتتى. خېنىم - ئاغىچىلار بولسا مەخسۇس چاچ پەدەزلەيدىغان چورىلىرى بولاتتى. ھازىر بولسا، زامان تەرەققىي قىلغانسىرى، بۇ ھالەتمۇ تەرەققىي قىلىپ، چاچ ياسايدىغان ئۇستىلار پەيدا بولدى. ئەينە شۇنداق ئۇستىلارنىڭ بىرى ئالمۇتا ساتىراشلىق سەنئىتى ئىتتىپاقىنىڭ پىرېزىدېنتى ئۇيغۇر قىزى ھەلىمە ناسىروۋادۇر.

- مەن غۇلجا شەھىرىدە ئىشچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، - دەيدۇ ھەلىمە. - دادام ئاددىي ئىشچى، ئاپام تىكىنچىلىك قىلاتتى. قازاقستانغا چىقىپمۇ ئەينە شۇ ئىشى بىلەن شۇغۇللاندى. مەن مەكتەپتە ئوقۇپ ژۈرگەن ۋاقىتلىرىمدا نېمە ئۈچۈندۇ ماڭا ئاياللارنىڭ بۇدرە چېچى ياقاتتى. سىڭلىمنىڭ ۋە ئوزەمنىڭ چاچلىرىنى بۇدرە قىلاتتىم. كېيىنرەك بۇ كەسىپ ماڭا پۈتۈنلەي يېقىپ قالدى. ئاتا - ئانام مېنىڭ دوختۇر بولۇشۇمنى خالىسىمۇ، مەن مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، ساتىراشلىق كۇرسىدا ئوقۇپ، 1974 - ژىلى ئالمۇتىدىكى «سۇلۇ» ساتىراشخانىسىغا ئاياللار ئۇستىسى بولۇپ ئىشقا كىردىم. ئۇ يەردە ئاز ۋاقىت ئىشلىگەندىن كېيىن مېنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىمغا قاراپ، چىمكەنت شەھىرىدە ئوتىدىغان قازاقستان س س ر بويىچە ياش ساتىراشلار كونكۇرسىغا تەكلىپ قىلدى. بۇ مېنىڭ كونكۇرسىغا بىرىنچى قاتنىشىشىم بولغانلىقى ئۈچۈن ناھايىتى كوپ ئىزدەندىم. ماڭا ياردەم قىلغان ئۇستازلارمۇ كوپ بولدى. شۇنداق قىلىپ ئۇ كونكۇرستا بىرىنچى ئورۇننى ئىگىلىدىم. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ، ئوزەمنى موشۇ ساھانىڭ ئادىمى ئېكەنمەن، مەن ئىزدىنىشىم كېرەك، تېخىمۇ ژۇقۇرى پەللىلەرگە يېتىمەن دېگەن قارارغا كەلدىم...

ھەقىقەتەنمۇ ھەلىمە ئوزىگە بەرگەن ۋەدىسىنىڭ ھوددىسىدىن شەرەپلىك چىقىپ، 1977 - ژىلى بېلورۇسسىيە س س رنىڭ پايتەختى مىنسك شەھىرىدە ئوتكۈزۈلگەن س س س ر ساتىراشلار كونكۇرسىدا ئوتتۇرىنچى ئورۇننى ئىگىلىدى. 1982 - ژىلى تاشكەنت شەھىرىدە ئوتكۈزۈلگەن كونكۇرسقا قاتنىشىپ بىرىنچى ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. ئۇ ئەينە شۇنىڭدىن باشلاپ س س س ر تاللانما كوماندىسىغا ئەزا بولىدۇ. ئەزا بولۇش جەريانىدا ھەر ژىلى س س س ر بويىچە ئوتكۈزۈلگەن ھەر قانداق كونكۇرسلاردا ژۇقۇرى ئورۇنلارنى ئىگىلەپ كەلدى. ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ چوڭ ۋاقىئە 1990 - ژىلى س س س ر ساتىراشلارنىڭ تاللانما كوماندىسى تەركىۋىدە رۇمىنىيەدە ئوتكۈزۈلگەن خەلق ئارا كونكۇرسى بولدى. بۇ كونكۇرسقا دۇنيانىڭ جاي - جايلىرىدىن بولۇپ 50 تىن كوپرەك دولەتنىڭ ساتىراشلىرى قاتنىشىدۇ. ئەينە شۇ كونكۇرستا ھەلىمە ئوزىنىڭ ماھارىتى بىلەن بىرىنچى ئورۇننى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتا خەلق ئارا ساتىراشلىق سەنئىتى ئاسسوتسىئاتسىيەسىنىڭ پرېزىدېنتى فرانسۇز جانابى كرېست ئۇنىڭ ماھارىتىنى ژۇقۇرى باھالىغان ئېدى. ئۇ قول يەتكۈزگەن ئۇتۇقلىرى بىلەن قانائەت قىلىپلا قالماي، ئوز بىلىمىنى ئاشۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىدۇ. 1987 - ژىلى رىگا شەھىرىدىكى تەجرىبەدىي ئىنىستىتۇتقا ئوقۇشقا چۈشۈپ ئۇنى 1992 - ژىلى مۇۋاپپەقىيەتلىك تاماملايدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئالمۇتا شەھىرىدىكى ساتىراشلىق سەنئىتى مەركىزىدە باش مودېلىيېر سۈپىتىدە ياشلارغا بىلىم بەرمەكتە.

شۇنى ئالاھىدە ئېيتىش كېرەككى، يېقىندا موسكۋا شەھىرىدە مەزكۇر شەھەرنىڭ قۇرۇلغىنىغا 850 ژىل تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن ساتىراشلارنىڭ خەلق ئارا «گوزەللىك دۇنياسى» فېستىۋالى ئوتكۈزۈلدى. بۇ مەراسىمغا دۇنيانىڭ جاي - جايلىرىدىن جۈملىدىن گېرمانىيە، شۋېتسارىيە، فىنلەندىيە، ئۇكرائىنا، بېلورۇسسىيە ۋە قازاقستان ئوخشاش دولەتلەرنىڭ ساتىراش ماھىرلىرى ئىشتىراك قىلدى. قازاقستاننى ھەلىمە ناسىروۋانىڭ شاگىرتلىرى كوپلىگەن كونكۇرسلاردا غالىپ چىققان نىنافېدۇرىدى بىلەن تاتيانا لوگوشلا قوغدىدى. ھەلىمە بولسا ژيۇرى ئەزاسى رېتىدە قاتناشتى. ئالتە يۈزگە يېقىن كەسپىي ساتىراش ئىشتىراك قىلغان مۇسابىقە كەسكىن كۈرەش شارائىتىدا ئوتتى. ئۈچ كۈن مابايىنىدا فېستىۋال قاتناشقۇچىلىرى تەرىپىدىن ھەقىقەتەنمۇ ئادەمنى گوزەللىككە مەپتۇن قىلىدىغان خىلمۇ - خىل ماھارەتلەر كورسىتىلدى. ساتىراشلار قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئاياللار چېچىنى پەدەزلەشنىڭ سالونلۇق، كەچلىك، كوممېرتسىيەلىك تۈرلىرىنى ياسىدى. موشۇ فېستىۋالدا قازاقستانلىقلار موسكۋا كۈبۈگىنى ئېلىش بەختىگە مۇيەسسەر بولدى. بۇ بولسىمۇ ھ. ناسىروۋانىڭ ئەمگىكىنىڭ، كەسپىي ماھارىتىنىڭ ئۈستۈن ئېكەنلىكىنى دەلىللىسە كېرەك.

- مېنىڭ ئۇستازىم يۈخت مىخايلوۋىچ ساۋىيەتشىن ماڭا كوپ نەرسىلەرنى ئۆگەتتى، - دەيدۇ ھەلىمە سوھبەت ئارا، - ئۇ كىشى ھازىر ئىسرائىلدا تۇرىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ يېقىندىن مۇناسىۋەت قىلىپ تۇرىمىز. ئۇيغۇر ساتىراشلىرىدىن ئابلەت سابىتوۋ، ئەركىن ئىسمائىلوۋ ۋە گولە سادىقوۋانى ھورمەت قىلىمەن ھەم ئۇستازلىرىم دەپ تونۇيمەن. چۈنكى مەن ئىشنى يېڭى باشلىغاندا ئۇلار قازاقستانغا مەلۇم ساتىراشلاردىن ئېدى. بولۇپمۇ ئاياللار چېچىنى پەدەز قىلىشنىڭ ئۇستىسى گولە سادىقوۋا ئوز ماھارىتى بىلەن خەلق ئارا كونكۇرسلارغا قاتناشقان. مەنمۇ ئۇ ئاياللاردىن كوپ نەرسىلەرنى ئۆگەنگەن.

يېقىندا بىزنىڭ مەركەز بىلەن دۇنيا بويىچە داڭلىق گېرمانىيەدىكى «ۋېللا» فىرمىسى ئوتتۇرىسىدا كونتراكت تۈزۈلدى. ئۇنىڭ ئاساسىي مەخستى قازاقستاندىكى ساتىراشلىق سەنئىتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش. ھازىر ئۇلارنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن بىرلىكتە قازاقستاننىڭ باشقا ۋىلايەتلىرىگە، شۇنداقلا خوشنا جۇمھۇرىيەتلەرگە بېرىپ، سېمىنارلارنى ئوتكۈزۈپ تۇرۇۋاتىمىز. شۇنداقلا گېرمانىيەدىن بىزگە ساتىراشلىق ئۈسكۈنىلىرى ۋە چاچ بوياش، خىمىيەۋىي كوسمېتىكىلىق بويۇملىرىنى ئەۋەتىپ بېرىۋاتىدۇ. كەلگۈسىدە قازاقستان ساتىراشلىق سەنئىتى ئىتتىپاقى خەلق ئارا ساتىراشلىق سەنئىتى ئاسسوتسىئاتسىيەسىگە ئەزا بولۇش نىيىتىمىز بار. ئۇ ۋاقىتتا قازاقستان ماھىرلىرىنىڭ چەت ئەللەردىكى ھەر قانداق چېمپىئوناتلارغا قاتنىشىش ھوقۇقى بولىدۇ.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ،
ئالمۇتا شەھىرى.

باش مۇھەررىرى ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئىبەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمئىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىستىرلىكى

تىراژى 1950
زاكاز 9484

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33، مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33، كاتىبات بولۇمى - 27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇمى 06 - 86 - 33، ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى - 81 - 86 - 33، ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

1998
ژىل
17 ـ يانۋار
شەنبە
№2
(4089)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قۇرۇلمىسى 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى ن. ئە. نازارباېۋقا

ھورمەتلىك نۇرسۇلتان ئەبىش ئوغلى!

قازاقستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ جۇمھۇرىيەتلىك مەدەنىيەت جەمئىيىتى يېڭى، 1998 ـ ژىل بىلەن سىزنى سەمىمىي تەبرىكلەيدۇ ۋە سىزنىڭ مەملىكىتىمىزنىڭ مۇستەقىللىكىنى چىڭىتىشتا ھەم ئۇنى دۇنيا بىرلەشمىسىنىڭ مۇناسىپ ئەزاسىغا ئايلاندۇرۇشتا قىلىۋاتقان ئۈنۈملۈك پائالىيىتىڭىزگە مۇۋاپىقىيەت تىلەيدۇ.

سىزنىڭ شەخسىي ھاياتىڭىز قازاقستان خەلقىنىڭ ھاياتى بىلەن چەمبەرچاس باغلىق ئىكەنلىكىنى بىز ياخشى بىلىمىز. سىز 1998 ـ ژىلنى خەلقىمىز بىرلىگى ۋە مىللىي تارىخ ژىلى دەپ ئېلان قىلدىڭىز. بۇ مەنىۋىي ۋە ئىجادىي كۈچلەرنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىز پۇخرالىرىنىڭ ئىنتىلىكتۇئال مەدەنىيىتىنىڭ ئورلىشى ئۈچۈن ھاجەتلىك شارائىت يارىتىدىغانلىقىنى تالاشسىز.

قىممەتلىك نۇرسۇلتان ئەبىش ئوغلى، پۈتكۈل جۇمھۇرىيەت خەلقىگە ئوخشاش، قازاقستان ئۇيغۇرلىرىمۇ ۋەتىنىمىزنىڭ گۈللىنىشىگە مۇناسىپ تۆلۈش قوشۇشقا تەييار. ئەندى سىزگە بولسا ئۇلار دايىم ساغلام سالامەتلىك، ئىشىڭىزدا مۇۋاپىقىيەت تىلەيدۇ.

ھۆرمەت بىلەن قازاقستان ئۇيغۇرلىرى مەدەنىيەتجەمئىيىتىنىڭ رەئىسى پەرھات ھاسانوۋ.

ئانىلارنىڭ ئالقىنىدا بەرىكەت،
ئانىلارنىڭ قەلبىدە پاك مۇھەببەت.
ئاتىلارغا بولۇپ ئۇلار چوڭ مەدەت،
پەرزەنتلەرنى ئوستۇرىدۇ بەقۇۋۋەت.
رۇستەم يۈسۈپوۋ چۇشەرگەن سۈرەت

رەسمىي خەۋەرلەر

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازارباېۋ بىر قاتار ھوكۇمەت ئەزالىرىنىڭ ۋە دولەت باشقۇرۇش ئورگانلىرى رەھبەرلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ئىش بابلىرىدىكى كېڭەشمە ئوتكەزدى. بۇنىڭدا ئوتكەن ژىلى مەملىكەتنى ئىجتىمائىي جەھەتتىن تەرەققىي ئەتكۈزۈشنىڭ نالدىن ـ نالا يەكۈنلىرى، شۇنداقلا قازاقستانىنىڭ 2030ـ ژىلغىچە تەرەققىي ئەتكۈزۈش ستراتېگىيەسىنىڭ باشقىمۇ مۇھىم مەسىلىلىرى قارالدى.

* * *

14 ـ يانۋار كۈنى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباېۋ ئۇزىنىڭ ئاقمولدىكى رېزىدېنسىيەسىدە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى باش كاتىۋىنىڭ ئورۇنباسارى، ب م ت نىڭ ۋېناد كى بولۇمىنىڭ باش دىرېكتورى ۋە ب م ت نىڭ ناركوتىكلار ئۇستىدىن نازارەت ئورنىتىش بويىچە خەلق ئارا تەشكىلاتنىڭ ئىجرائىي دىرېكتورى پىنو ئارلاككىنى قوبۇل قىلدى.

* * *

14ـ يانۋار كۈنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پارلامېنتى مەجلىسىنىڭ ئاقمولا شەھىرىدىكى دەسلەپكى يىغىرىسى بولۇپ ئوتتى. مەجلىس رەئىسى مارات ئوسپانوۋ نالدى بىلەن كەسپىداشلىرىنى يېڭى پايتەختتىكى دەسلەپكى باش قوشۇش بىلەن تەبرىكلىدى.

* * *

پرېمىېر ـ مىنىستر نۇرلان بالغىنباېۋ «تراكتوربىل» شىركىتىنىڭ ۋېتنام ـ پرېزىدېنتى نىكولاس ناتېنروس بىلەن ۋە موشۇ شىركەتنىڭ باشقىمۇ ۋەكىللىرى بىلەن كېڭەشمە ئوتكەزدى. كېڭەشمىدە مەملىكىتىمىزنىڭ بىر قاتار ژىلايەتلىرىنى گاز بىلەن ئوزلۇكسىز تەمىنلەشتە شىركەتنىڭ بەزى بىر كامچىلقلارغا يول قويغانلىغى ئاتاپ كورسىتىلدى.

* * *

12 ـ يانۋار كۈنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ بىلىم، مەدەنىيەت ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرى ق. كوشېربايېۋ سېپورت ۋە تۇرىزم كومىتېتىدا بولۇپ، دەسلەپكى مەجلىسىنى ئوتكەزدى. 1997ـ ژىلنىڭ يەكۈنىگە بېغىشلانغان بۇ باش قوشۇشتا قولغا كەلتۈرۈلگەن ئۈتۈقلار بىلەن موشۇ ساھادىكى بىر قاتار مۇنەممالارنى ھەل قىلىشنىڭ يوللىرى ھەر تەرەپلىمە قاراشتۇرۇلدى.

* * *

«ئانقارا» مېھمانخانىسىدا يېڭى ژىللىق ئولىمپىادا كېچى ئوتكۈزۈلدى. ئۇنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مىللىي ئولىمپىادا كومىتېتى ئۇيۇشتۇردى.

* * *

نالمۇتا ژىلايىتىنىڭ ھاكىمى ز. نۇرقادىلوۋ ژىلايەت ئىگىلىكىلىرىنىڭ بارلىق كاتېگورىيىلىرىدىكى مال ۋە ئوشتىنىڭ قايتا ھېساۋىنى ئېلىش توغرىلىق بۇيرۇقتا قول قويدى. ئۇنىڭغا بېنائەن ناھىيە، شەھەر ۋە يېزا ئوكرۇگلىرىنىڭ ھاكىملىرى 1998 ـ ژىلنىڭ 15 ـ فېۋرالغىچە بارلىق كاتېگورىيەدىكى ئېگىلىكلەرنىڭ مال ۋە ئوش سانىنى بېرىشى ھاجەت.

* * *

پرېمىېر ـ مىنىستر نۇرلان بالغىنباېۋ يېقىندا قاراغاندا ژىلايىتىگە كەلدى. تېمىرتاۋدا ھوكۇمەت باشلىغى رېگون ئىختىسادىدا يېتەكچى ئورۇنلارنىڭ بىرىنى ئېگىلەيدىغان «ئىسپات كارمات» ئاكسىونېرلىق جەمئىيىتىنىڭ ئىشى بىلەن تەپسىلى تونۇشتى. ئۇ تورت دومنا پېچىنى كوزدىن كەچۈردى، سانائەت ئېھتىياجى ئۈچۈن تۇرۇبىلارنى ئىشلەپ چىقىدىغان «كارۇۋل» ئاكسىونېرلىق جەمئىيىتىنى زىيارەت قىلدى.

* * *

قازاق يازغۇچىسى مۇختەر ئەۋېزوۋنىڭ تۇغۇلغىنىغا 100 ژىل تولۇشىغا باغلىق بېلارۇس پايتەختىدىكى كوچىلارنىڭ بىرى ئۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالدى. قازاق يازغۇچىسىنىڭ دۇنيا مەدەنىيىتىگە قوشقان ئۈلۈق ھەسسى ئەينە شۇنداق نىشانلاندى. پات يېقىندا مۇختەر ئەۋېزوۋ كوچىسىدا مېموريال تاختا ئورنىتىلىدۇ.

* * *

چېمكەنتنىڭ مەركىزى كوچىلىرىنىڭ بىرىدە سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇرۇلۇنلىرى خاتىرىسىگە بېغىشلانغان مەسچىت سېلىنىۋاتىدۇ. ئۇنى سېلىش تەشەببۇسى مەھەللىنىڭ ئاقساقىلى ھەمدۇللا ھەبىۋللا ھاجىغا تەئەللۇق. شەھەر مەمۇرىيىتى بۇ باشلانمىنى قوللاپ ـ قۇۋەتلەپ مەسچىت سېلىش ئوچۇن يازلىق كىنوتېاتر مەيدانىنى بولۇپ بەردى.

* * *

تالدىقورغاندا تۇراقلىق ئىشلەيدىغان مەتبۇئات كلۇبى ئېچىلدى. ئەندى ژۇرنالىستلار ئۇچرىشىش ـ پىكىر ئېلىشىش، ئۇمۇمىي مۇنەممالارنى مۇھاكىمە قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدى. بۇ يەردە شۇنداقلا مەتبۇئات كونفېرېنسىيەلىرىمۇ ئوتكۈزۈلىدۇ.

* * *

جۇمھۇرىيەتلىك يېتەكچى نالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنىڭ بىرى بولغان ئەل ـ فارابى نامىدىكى قازاقستان دولەت مىللىي ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مەيدانىغا ئورۇنلاشقان ستۇدېنتلار سارىيىنىڭ ئېچىلىشى جەنۇبىي پايتەخت ئوقۇغۇچى ياشلىرى ئۈچۈن ھەقىقىي يېڭىلىق بېغىشلىدى.

ژىلايەت ئېگىلىك ئاكتىۋىنىڭ ژىغىنى

يېقىندا نالمۇتا ژىلايىتى ئېگىلىك ئاكتىۋىنىڭ ژىغىنى بولۇپ، ئۇنىڭدا نالمۇتا ژىلايەتلىك ھاكىمى زامانبېك نۇرقادىلوۋ سوز قىلىپ، ژىلايەتنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا تەنقىدىي باھا بەردى ۋە ئۇزىنىڭ كېلەچەك پلانلىرى بىلەن تونۇشتۇردى. ز. نۇرقادىلوۋ كادىرلار مەسلىسىگە توختىلىپ، بەزى مىش ـ مىشلارنى، يەنى ھەر دەرىجىلىك كادىرلارنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىشتىن بوشتىش ھەققىدە بولۇۋاتقان سوزلەرنى رەت قىلىپ، ئۇزىنىڭ بار لىق كادىرلارنى مۇمكىن قەدەر ساقلاپ قېلىشقا تىرىشىدىغانلىغىنى، پەقەت بەزى ئا ـ جىز ئۇچاستكىلارنى يېڭى كادىرلار بىلەن مۇستەھكەملەش نىيىتىدە ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى.

زامانبېك نۇرقادىلوۋ نالمۇتا ژىلايىتىدىكى بەزى سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئىشلىمەي تۇرۇۋاتقانلىغىغا ئۇزىنىڭ سەلبىي پىكرىنى ئېيتىپ، مۇنداق ئەھۋالنى تېزدىن بىر تەرەپ قىلىش كېرەكلىكىنى ئاتاپ كورسىتىپ، پات ئارىدا بەزى كارخانىلارنىڭ ئىشقا چۇشىدىغانلىغىنى خەۋەر قىلدى. مەسىلەن، خوشنا خىتاي تەرەپ قاپچىغاي چىنە ـ قاچا زاۋۇدىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ۋە بۇ يەردە «توكلىتسېپ قويۇلغان» ئاۋتومۇبىل قىسىملىرى زاۋۇدىنىڭ قۇرۇلۇشىنى تاماملاش ئىشلىرىغا ئۇز مەنپەئىتىدارلىغىنى بىلدۈرگەن. خىتاي تەرەپ شۇنداقلا ھازىر ئىشلىمەي تۇرغان تالدىقورغان شىشىيولوچ زاۋۇدىغا ۋە ئىككى كومۇر كانىغا ـ ئۇلارنى چاپسانىراق ئىشقا سېلىشقا يارىدەم بېرىش خاھىشىنىمۇ بىلدۈرگەن.

ھاكىم ئېنېرگىيە ئىمكانىيەتلىرىگە باي ئالمۇتا ژىلايىتىنىڭ قاراكۆلۇقتا قالغانلىغىغا توختالىپ، قولدا بار ئىمكانىيەتلەردىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، يەنى ئىلگەركى ئېنېرگىيە مەنبەلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ ۋە ئالتېرناتىۋ ئېنېرگىيە مەنبەلىرىدىن پايدىلىنىپ، رېگونىنى تولۇق دەرىجىدە ئېلېكتر ئېنېرگىيەسى بىلەن تەمىنلەش مۇمكىن ئىكەنلىگىنى ئالاھىدە تەكتلەپ ئوتتى.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، ژىلايەت ھاكىمى زامانبېك نۇرقادىلوۋ يېزا ئىگىلىگى، باغۋەنچىلىك مەسىلىلىرىگىمۇ جىددىي توختىلىپ، ئەجايىپ داڭلىق سورتلۇق ئۈزۈملەر ۋە يوغانلىغى ئاپقۇر چىنىدەك ئاپورت ئالمىلار ھازىر كام ئۇچرايدىغان نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالغانلىغىنى تەكىتلىدى. ئۇ شۇنداقلا ئالمۇتا ژىلايىتىدە ستاتىستىكا مەلۇماتلىرى بويىچە ئۇچ مىللۇن قوينىڭ بار ئىكەنلىگىگە گۇمان قىلىدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

ئاخىردا ز. نۇرقادىلوۋ ئوتكەن ژىل يەكۈنلىرى بويىچە كورسەتكۈچلىرى ياخشى بولغان ناھىيەلەر ھاكىملىرىنى ئالمىلىرى بىلەن گاۋاي ئارالىرىغا دەم ئېلىشقا ئەۋەتىلىدىغانلىغىنى خەۋەر قىلدى.

يادىكار سابىتى.

گېزىتلىرىمىز تەغدىرىنى ئويلاپ

قازاقستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ بىردىن ـ بىر مەنىۋي بايلىغى «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدۇر. ئەينە شۇ گېزىتلىرىمىزگە 1998ـ ژىلغا مۇشتېرى توپلاش قىزغىن داۋام قىلىپ، جۇملىدىن بىز ئىستىقامەت قىلىۋاتقان تالغىر ناھىيەسى كالىنىن يېزىسىدا ھەر ھالدا ياخشى ئاياقلاشتى.

گېزىتلىرىمىز جانكويەرلىرىنىڭ يارىدەمگەتايىنىپ، ژىگىت بېشى، مەدەنىيەت مەركىزى رەھبەرلىرىنىڭ ئۈيۈشتۇرۇشى نارقىسىدا ئىككى گېزىتكە 170 نائىلە مۇشتېرى بولدى. بۇ ئىلگەركى ژىلقىدىن بىر ئاز كامراق بولسىمۇ، خەلقىمىزنىڭ ئىختىسادىي ئەھۋالىنى ھېسابقا ئالغاندا ۋە گېزىتلىرىمىزنىڭ باھاسى تەكمۇ ـ تەك قىممەتلەپ كەتكەنى سەۋەبلىك قانائەتلىنەرلىك كورسەتكۈچ ھېسابلىنىدۇ.

1998 ـ ژىلقى گېزىتلىرىمىزگە مۇشتېرى تۇپلاشتا ژىگىت بېشى جالالدىن ئەمرەلىيېۋ، نابلىكىم خۇشنەزەروۋ، نۇرمەھەممەت قۇربانىنىيازوۋ، ئالماسخان يولداشېۋ، ئىلاخۇن ئەنسەروۋلار، شۇنداقلا كالىنىن 31 ـ ئۇنتۇرا مەكتەبنىڭ ئىلمىي مۇدىرى پەردەم قۇربانىنىيازوۋلار خالسانە يارەملىرىنى قىلدى.

ئىسھاق ئىلياس،
تالغىر ناھىيەسى، كالىنىن يېزىسى ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى.

كۇتۇپخانىغا مەرھەمەت!

قازاقستان مىللىي ئاكادېمىيەسىنىڭ شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتى بىلەن «پانا» خەيرىخاھلىق فوندى بىرلىشىپ ئالمۇتا شەھىرىنىڭ دروۋبا مەھەللىسىدىكى 153 ـ ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتەبىدە ئوتكەن ژىلنىڭ سېنتەبر ئېيىدىن باشلاپ كۇتۇپخانا ئاچقان ئىدى. مەزكۇر كۇتۇپخانىدا ئەھلى يېزىغى ئاساسدا ئۇيغۇر تىلىدا ئەشقىلىغىنى بايقىغان ئوقۇرمەنلەر، تارىخىمىز، مەدەنىيىتىمىز، سەنئىتىمىز بىلەن تېبابەتچىلىكىمىزگە ئائىت كىتابلار ئورۇن ئالغان.

كۇتۇپخانىدا ختاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدە ئىستىقامەت قىلىپ ئىجات قىلىۋاتقان ئاتاقلىق يازغۇچىلار زوردۇن سابىرنىڭ«قىساس»، نابدۇرىم ئوتكۇرنىڭ «غەزىلەر بوسۇغىسىدا» ۋە «ئويغانغان زېمىن» قاتارلىق ئەسەرلىرى، «شىنجاڭنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «شىنجاڭدىكى ئۇچ ئۇلايەت ئىنقىلاۋىغا دائىر چوڭ ۋەقەلەر خاتىرىسى»، ئىككى تومىلۇق «ئىسلام دىنىنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «ئۇيغۇر پەلسەپەشۇناسلىرى» ناملىق كىتابخانلارنى قىزىقتۇرىدىغان ئەسەرلەر كوپ. شۇنداقلا مەزكۇر كۇتۇپخانىدا «ئامانىنساخان»، «پەرھات ـ شىرىن»، «ئارتىست بولالمىغان قىز» ئوخشاش كىنوفىلم كاسسېتلىرى، ھەر خىل خەلق ناخشىلىرى، زامانىۋىي مۇزىكىلارغا بېغىشلانغان ئالبوم ـ ۋىدېئو كاسسېتلارمۇ بار.

كۇتۇپخانىنىڭ بىر ئالاھىدىلىگى، بۇ يەردىكى بارلىق ئىلمىي، بەدىئىي كىتابلارنى مەلۇم دەرىجىدە ئاقچا تولەپ ئېلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ. ئۇيغۇرچە بەدىئىي ئەدەبىياتلارنى، ۋىدېئو ـ ئالبوم كاسسېتلارنى ئېلىپ، پايدىلىنىشنى خالىغۇچىلار نىڭ ئا. روزىباقىيېۋ نامىدىكى 153 ـ ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتەبىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى بىلەن كۇتۇپخانا ئاچقان ئىدى. مەزكۇر كۇتۇپخانىدا ئەھۋال بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ياردەم بېرىشنى خالىغۇچىلار ئۇنىڭ ئا. روزىباقىيېۋ نامىدىكى 153 ـ ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتەبىنىڭ مۇراجىئەت قىلىشىغا بولىدۇ.

ئىلاخۇن ھوشۇر.
نالمۇتا شەھىرى.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازاربايېۋ جۇمھۇرىيەتنىڭ 2030

پرېزىدېنت ستراتېگىيەسى ئەمەلىي جەھەتتىن قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىگەندىلا ئەمەلگە ئاشىدۇ

ـ ژىلغىچە بولغان دەۋرگە بەلگۈلەنگەن تەرەققىيات ستراتېگىيەسىنى ـ قازاقستان خەلقىگە قىلغان مۇراجىتىنى بايان قىلغاندىن بۇيان ئاممىۋى ئەخبارات ۋاستىلىرىدا بۇ توغرىلىق ئۇرغۇن سۆز بولۇۋاتىدۇ. ھەر خىل مەجلىسلەر بىلەن يىغىنلاردا بۇ مۇھىم ھۆججەت جىددىي مۇھاكىمە قىلىنماقتا. لېكىن دۆلەت رەھبىرىنىڭ بۇ مەكتۇپ توغرىلىق سۆز بولغاندا ماختاش خاراكتېرىدىكى، يەنى ھەممە ئىش ياخشى، كۆزلىگەننىڭ ھەممىسى بىزگە بەخت ـ سائادەت ئېلىپ كېلىدۇ دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرمۇ بولۇۋاتىدۇ. خەلقىمىزدە: «ھالگا ـ ھالگا دەۋرەگىنىڭ بىلەن ئاغزىڭدا تاتلىق بىلىنمەيدۇ» دېگەنىدەك. ھەر قانداق ياخشى نىيەتنى قۇرۇق ماختاشتىن كۆرە ئۇنى قانداق ئەمەلگە ئاشۇرۇش يوللىرىنى ئىزدەش، ئەمەلىي ئىش بىلەن شۇغۇللىنىش، قىسقىسى ھەر كىم ئۆز ئىشىنىڭ ھۆددىسىدىن چىققاندىلا ئۇنى ھەل قىلىش مۇمكىن، دېمەكچىمەن.

ھازىرقى ھاياتىمىزدىكى ئېغىرچىلىقلارنى ئىشسىزلىق ۋە ئۇنىڭدىن كېلىپ چىققان ئاقىۋەتلەرنى پرېزىدېنتىمىز، ھۆكۈمىتىمىز ياخشى چۈشەنگەنلىكتىن مانا موشۇ سۆز قىلىۋاتقان ھۆججەت تەييارلانغان بولسا كېرەك. مانا ئەندى قوبۇل قىلىنغان تەرەققىيات ستراتېگىيەسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش بويىچە قانداقتۇر ئېنىق. باسقۇچلۇق چارە ـ تەدبىرلەرنى ئىشلەپ چىقىش كېرەك ۋە ئالىملار، مۇتەخەسسىسلەر بىلەن بىللە بىز، بارلىق قازاقستانلىقلار بۇ ئىشقا قول سېلىشىمىز كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ دۆلەت رەھبىرىنىڭ مۇراجىتىدە: «بۇ ئىشتىكى مۇۋاپپەقىيەت قازاقستان پۇخرالىرىنىڭ قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشىگە باغلىق بولىدۇ. لېكىن ئادەملەر تۇرمۇشىنىڭ ياخشىلىنىۋاتقانلىقىنى ۋە ئادالەتلىك تەنتەنە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندىلا مۇۋاپپەقىيەت بولىدۇ» ـ دەپ ئالاھىدە تەكىتلىگەنلىكى بىكار ئەمەس. ھە، پەقەت پىداكارانە ئەمگەكلا ھەر قانداق بەختىنىڭ ئاچقۇچى، دەپ ئەجدادلىرىمىز بىكار ئېيتمىغاندە.

دۆلەت رەھبىرى تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان ستراتېگىيەدە مۇستەقىل قازاقستاننىڭ دۇنيادىكى تەرەققىي ئەتكەن ئەللەر قاتارىغا دادىل قەدەم تاشلىشى ئۈچۈن ئاساسىي يۆنىلىشلەر ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ. ھازىرقى تەرەققىي ئەتكەن دۆلەتلەر موشۇ دەرىجىگە يېتىش ئۈچۈن بىرىنچى نۆۋەتتە مىللىي بىخەتەرلىكنى، ئىختىساتنىڭ ئۆسۈشىنى تەمىنلەشنى، ئېنېرگېتىكا رېسۇرسلىرىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشنى، ئاھالىنىڭ سالامەتلىكىنى ساقلاشنى، مائارىپقا جىددىي كۆڭۈل بۆلۈشنى ۋە خەلق پاراۋەنلىكىنى ياخشىلاشنى، نامراتلىققا ۋە پارىخورلۇققا قارشى جىددىي كۈرىشىشنى ئاساسىي ئامىل دەپ قارىغانلىقى بىكارغا ئەمەس.

دۆلەت رەھبىرىنىڭ مۇراجىتىدە ساغلام تۇرمۇش تەرزى توغرىلىق، جۈملىدىن، سېھۋلىق سېلىشنى كۈچەيتىش ۋە رېكلاما قىلىشنى مەنئىي قىلىش يوللىرى بىلەن ھاراق ئىچىشنى ۋە تاماكا چېكىشنى قىسقارتىش توغرىلىق ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ. پرېزىدېنتىنىڭ مۇنداق تەكلىۋىنى تولۇق قوللاپ قۇۋۋەتلەيمەن، بۇ تەكلىپ چوقۇم كۆپچىلىكنىڭ كۆڭلىدىن چىقىشىغا ئىشىنىم كامىل. ھازىرقى ھاياتىمىزدىكى كۆپلىگەن ھەر خىل سەلبىي ھادىسىلەر، ئېغىر قىلمىشلار ھاراق ئىچىشتىن سادىر بولۇۋاتقانلىقى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس.

پرېزىدېنت مەزكۇر ھۆججەتتە كىچىك ۋە ئوتتۇرا تىجارەتنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە چوڭ كۆڭۈل بۆلگەن. بۇ چۈشىنىشلىك ئەھۋال، چۈنكى كىچىك ۋە ئوتتۇرا دەرىجىدىكى تىجارەتچىلىكنى تەرەققىي ئەتكۈزمەي تۇرۇپ بازار ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلىرىنى تىكلەش ۋە مۇستەھكەملەش مۇمكىن ئەمەس. ئەندى بۇ بولسا كۆپلىگەن ئىشسىزلارنى ئىش بىلەن تەمىنلەشكە ياردەم بېرىدىغان مۇھىم ئامىلدۇر. دۆلەتنىڭ كىچىك ۋە ئوتتۇرا تىجارەتچىلىكنى يولغا سېلىش ئۈچۈن قولايلىق شارائىتتا قەرز پۇلى (كرېدىت) بېرىشى كۆزدە تۇتۇلغان. دۆلەت رەھبىرىنىڭ قازاقستاننى تەرەققىي ئەتكۈزۈش ستراتېگىيەسىنىڭ تولۇق دەرىجىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى پەقەت بىز، قازاقستانلىقلارغا باغلىق، خالاس.

قاسىم ھاجىم مەمەتوۋ،
ئەمگەك ۋېتېرانى.
ئالمۇتا شەھرى.

نەشرىيات يېڭىلىقلىرى

ھەر خىل ساھالار ئۈچۈن

«قازاق ئېنسىكلوپېدىيەسىنىڭ» باش رېداكسىيەسى تەرىپىدىن بىر نەچچە قوللانما، لۇغەت ۋە قامۇس كىتابلىرى تەييارلاندى. بۇ كىتابلار ئۆز خىزمەت بابى بويىچە ھەر خىل مۇتەخەسسىسلەرگە ۋە بىلىم دائىرىسىنى ئاشۇرۇشنى مەخسەت قىلغانلارغا مولجاللانغان بولۇپ، ھەر خىل ساھالارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئەندى بېيىل بولسا مەزكۇر نەشرىيات قازاق تىلىدا ئالتە توملۇق بىرىنچى «قازاقستان» مىللىي قامۇسىنىڭ نەشر قىلىنىشىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ.

كۆپلىگەن رەڭلىك سۈرەتلەر بىلەن بېزەلگەن «تۈركىستان» دېگەن قامۇس كىتاپخانلارنى بېيىل 1500 ـ ژىللىق مەرىكىسى نىشانلىنىدىغان قازاقستان تەۋەسىدىكى قەدىمىي شەھەرنىڭ كۆپ ئەسىرلىك تارىخى بىلەن تونۇشتۇرىدۇ.

نەشرىيات شۇنداقلا ئېتنوگرافىيەلىك «ئاق ئوتاۋ»، ھەربىي ئىشلارغا بېغىشلانغان «سارباز» قامۇسلىرىنى ۋە «ئادەم ۋە قانۇن» دېگەن قىسقىچە ئەدلىيە قامۇسىنى نەشر قىلىش ئالدىدا تۇرىدۇ. بېيىل «ئېتنوسىيەسىي لۇغەت»، «ئىسلام ئەلىپبەسى» دېگەن ۋە كۆپلىگەن باشقا لۇغەتلەر بىلەن قوللانمىلار نەشر قىلىنىدۇ.

دۆلەت رەھبىرى نۇرسۇلتان نازاربايېۋنىڭ قازاقستان خەلقىگە قىلغان مۇراجىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا بېغىشلانغان نەشرلەر ئالاھىدە ئورۇندا تۇرىدۇ. بۇ «تارىخ ساۋاقلىرى»، «فاكتلار بىلەن ئويلار»، «مۇستەقىللىق كوئوردىناتلىرى»، «بىز ـ قازاقستان خەلقى» دېگەن تۈركۈمدىكى كىتاپچىلاردىن ئىبارەت.

يادىكار سابىتىي.

گېزىتخانلارنىڭ ئىلتىماسىغا بىنائەن

يەنە بىر قېتىم پېنسىيە توغرىلىق

مەلۇمكى، 1997 ـ ژىلى 20 ـ ئىيۇندا «قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە پېنسىيە بىلەن تەمىنلەش توغرىلىق» قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىلگەركى قانۇنىغا قوشۇمچىلار بىلەن ئۆزگەرتىشلەر كىرگۈزۈلگەن يېڭى قانۇنى قوبۇل قىلىندى. تەھرىراتىمىزغا مەزكۇر قانۇننىڭ تەپسىلاتىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان كۆپلىگەن خەتلەر كەلمەكتە. بۈگۈن بىز ئاھالىنى پېنسىيە بىلەن تەمىنلەش توغرىلىق بىر قاتار مۇھىم سوئاللارغا جاۋاپ بەرمەكچىمىز.

ـ 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ كۈچكە كىرگەن يېڭى پېنسىيە قانۇنى بويىچە ئىلگىرى پېنسىيەگە چىققان پېنسىونېرلارنىڭ پېنسىيەلىرىدە ئۆزگىرىش بولامدۇ؟

ـ ياق، ئۆزگىرىش بولمايدۇ. پېنسىونېرلار پېنسىيە ئاخچىلىرىنى ئىلگىرى بەلگۈلەنگەن تەرتىپ بويىچە ئالىۋېرىدۇ. دۆلەت 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىغىچە پېنسىيەگە چىققان پۇخرالارنىڭ پېنسىيە ھەققىنىڭ ئىلگىرى بەلگۈلەنگەن مولچەرىنى ساقلىغان ھالدا ئۇلارنى پېنسىيە بىلەن تەمىنلەشكە كېپىللىك بېرىدۇ.

ـ يېڭى قانۇن بويىچە 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ پېنسىيەگە چىقىدىغان پۇخرالارنىڭ ياش مولچەرى قانداق بولىدۇ؟

ـ 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ ئەرلەر 61 ياشقا تولغاندا، ئاياللار 56 ياشقا تولغاندا؛

1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ئىيۇلىدىن باشلاپ ئەرلەر 61,5 ياشقا تولغاندا، ئاياللار 56,5 ياشقا تولغاندا؛

1999 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ئىيۇلىدىن باشلاپ ئەرلەر 62 ياشقا تولغاندا، ئاياللار 57 ياشقا تولغاندا؛

2000 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ئىيۇلىدىن باشلاپ ئەرلەر 62,5 ياشقا تولغاندا، ئاياللار 57,5 ياشقا تولغاندا؛

2001 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ئىيۇلىدىن باشلاپ ئەرلەر 63 ياشقا تولغاندا، ئاياللار 58 ياشقا تولغاندا پېنسىيە بەلگۈلىنىدۇ.

ـ ئەمگەك ستاژى (25 ـ 40 ژىل) بولۇپ تۇرۇپ، پېنسىيەگە چىقىش ئالدىدا ئىشسىز قالغانلارنىڭ پېنسىيە ھەققى قانداق ھېسابلىنىدۇ؟

ـ ئەگەر پۇخرانىڭ 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدا كېرەكلىك ئەمگەك ستاژى بولسا (ئەرلەر ئۈچۈن كام بولغاندا 25 ژىل، ئاياللار ئۈچۈن كام بولغاندا 20 ژىل)، ئۇ ۋاقىتتا ئۇ دەم ئېلىشقا چىقىش يېشى تولغان ۋاقىتتا پېنسىيە ھەققى تۆلەش بويىچە دۆلەت مەركىزىدىن ئوتتۇرا ئايلىق كىرىمنىڭ 60 پروتسېنتى كۆلەمىدە پېنسىيە ئېلىش ھوقۇقىغا ئېگە. ھاجەتلىك ئەمگەك ستاژىدىن ئوشۇق ئەمگەك قىلغان ھەر بىر تولۇق ژىل ئۈچۈن پېنسىيە ھەققى تۆلەمنىڭ مولچەرى 1 پروتسېنتقا ئاشۇرۇلىدۇ. بىراق ئۇ پېنسىيە ھەققىنى ھېسابلاش ئۈچۈن ئەسكەرتىلگەن كىرىمنىڭ 75 پروتسېنتىدىن ئاشماسلىقى كېرەك. ئوتتۇرا ئايلىق كىرىم سۈپىتىدە 1995 ـ ژىلنىڭ 1 ـ دېكابىرىدىن كېيىنكى خالىغان ئۈچ ژىللىق ئايلىق كىرىمنىڭ ئوتتۇرا مولچەرى ئېلىنىدۇ. شۇڭلاشقا 1998 ـ ژىلى پېنسىيەگە چىقىدىغان پۇخرالارنىڭ پېنسىيە ھەققىنى ھېسابلاش ئۈچۈن 1995، 1996 ۋە 1997 ـ ژىللىقى ئوتتۇرا كىرىم ئېلىنىدۇ. بۇ ژىللىرى ئىشلىمىگەن پۇخرالار ئۈچۈن پېنسىيە ھەققىنى بەلگۈلەش تەرتىۋىگە ئەمگەك ۋە خەلقنى ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش مىنىسترلىكى تەرىپىدىن قوشۇمچە قائىدە بەلگۈلەنگەن.

ـ يېڭى قانۇندا قانداق يېنىكچىلىكلەر يارىتىلغان؟

ـ «شەمەي يادرو پولىگونىدىكى يادرو پارتىلىتىشلىرىدىن زەرداپ چەككەنلەرنى ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش توغرىلىق» قانۇنغا بىنائەن، پەۋقۇلاددە ۋە رادىئاتسىيەلىك خوۋۇپلۇق يەرلەردە 1949 ـ ژىلنىڭ 29 ـ ئاۋغۇستىدىن 1963 ـ ژىلنىڭ 5 ـ ئىيۇلىغىچە بولغان ئارىلىقتا كام بولغاندا 10 ژىل تۇرغان ئەرلەرگە ئەمگەك ستاژى 25 ژىلدىن كام بولمىغان ئەھۋالدا پېنسىيە ھەققى 50 ياشتىن، ئاياللارغا ئەمگەك ستاژى 20 ژىلدىن كام بولمىغان ئەھۋالدا پېنسىيە ھەققى 45 ياشتىن بەلگۈلىنىدۇ.

شۇنداقلا يېزا يەرلىرىدە ياشايدىغان، بەش ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بالا تۇغۇپ، ئۇلارنى سەككىز ياشقىچە تەربىيىلىگەن ئاياللارغا پېنسىيە ھەققى 50 ياشتىن باشلاپ بەلگۈلىنىدۇ. بۇ ۋاقىت 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ئىيۇلىدىن باشلاپ 53 ياشقىچە ھەر ژىلى 6 ئايغا قوشۇلۇپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە پېنسىيە ھەققىنى ھېسابلاش ۋاقتىدا ئانىلارنىڭ نارسىدىلەرنى كۈتۈش ۋاقتىدا (ھەر بىر بوۋاق 3 ياشقا تولغىچە بولغان ۋاقىت) ئەمگەك قىلمىغان ۋاقتى ئومۇمەن ئالغاندا 12 ژىلدىن ئاشمايدىغان مولچەردە ئەمگەك ستاژىغا قوشۇلىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا ھەربىي خىزمەتچىلەر، ئىچكى ئىشلار ئورگانلىرىنىڭ، دۆلەت تەركەۋ كومىتېتىنىڭ خادىملىرى ئۈچۈن يېنىكچىلىكلەر ساقلانغان. پۇخرالارنىڭ باشقا كاتېگورىيەلىرى، جۈملىدىن دۆلەت خىزمەتچىلىرى ئومۇمىي قائىدە بويىچە پېنسىيەگە چىقىدۇ.

ـ ئىشسىزلىق ستاتۇسى بولغان ۋاقىت ئەمگەك ستاژىغا قوشۇلامدۇ؟

ـ يېڭى قانۇننىڭ 11 ـ بابىدا كۆرسىتىلگەن ئەھۋالدا ئىشسىز ژۈرگەن ۋاقىت ئەمگەك ستاژىغا قوشۇلمايدۇ.

ـ ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىدا ئوقۇغان ۋاقىت ئەمگەك ستاژىغا قوشۇلامدۇ؟

ـ ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىدا ئوقۇغان ۋاقىت ئەمگەك ستاژىغا قوشۇلىدۇ.

ـ شتاتلارنىڭ قىسقىرىشىغا باغلىق ئىشسىز قالغانلار ۋاقتىدىن بۇرۇن پېنسىيەگە چىقالامدۇ؟

ـ يېڭى قانۇن بويىچە مۇنداق ھوقۇق ھېچ كىمگە بېرىلمىگەن.

ـ 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ ناكاللىقى بويىچە پېنسىيە ھەققى قانداق تۆلىنىدۇ؟

ـ 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ ناكاللارغا، باققۇچىسى يوقلارغا ۋە باشقىلارغا ئىجتىمائىي پېنسىيە جۇمھۇرىيەتلىك بىيۇدژېت ھېساۋىدىن ئىجتىمائىي ياردەم سۈپىتىدە تۆلىنىدۇ.

ـ ئىشلەۋاتقان پېنسىونېرلارغا يېڭى قانۇن بويىچە ئەمگەك ۋە پېنسىيە ھەققى قانداق ھېسابلىنىدۇ؟

ـ 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ ئىشلەۋاتقان پېنسىونېرلار ھەم ئەمگەك ھەققىنى، ھەم پېنسىيە ھەققىنى تولۇق ئالىدۇ.

ـ پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ قانداق تۈرلىرى قۇرۇلىدۇ؟

ـ «قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە پېنسىيە بىلەن تەمىنلەش توغرىلىق» يېڭى قانۇن بويىچە پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ ئىككى تۈرى قۇرۇلىدۇ. ئۇلار: دۆلەتلىك پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندى ۋە دۆلەتلىك ئەمەس پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندى. پېنسىيە بەدەللىرىنى ئۇلارنىڭ قايسى بىرىگە تاپشۇرۇش ـ سىزنىڭ ئۆز ئەركىڭىز.

ـ دۆلەتلىك پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ دۆلەتلىك ئەمەس پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىدىن قانداق ئايرىمچىلىقلىرى بار؟

ـ دۆلەتلىك پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ ئاساسىي ئۆزگىچىلىكى ـ دۆلەتلىك پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىدىكى پېنسىيە ھەققى ئاكسىيەلىرى پەقەت دۆلەتلىك باھالىق قەغەزلەر، دۆلەت بانكىلىرى دېپوزىتلىرى ۋە خەلقئارا مالىيە ئىنستىتۇتلىرىنىڭ باھالىق قەغەزلىرى ئوخشاش خەتەرلىكى ئاز فوندلارغا سېلىنىدۇ. دۆلەتلىك پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ ئىنۋېستىتسىيەلىك مۇمكىنچىلىكى چەكلەنگەنلىكتىن ئۇنىڭ ئاكسىيەلىرىنى باشقۇرۇشقا خۇسۇسىي كومپانىيەلەر ئارىلاشمايدۇ. شۇڭا ئۇ ئىشەنچلىكرەك.

خۇسۇسىي كومپانىيەلەر دۆلەتلىك ئەمەس پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ پېنسىيە ھەققى ئاكسىيەلىرىنى باشقۇرۇشقا رەسمىي تۈردە تەكلىپ قىلىنىدۇ. ئۇلارغا ئىنۋېستىتسىيەلىك ئەركىنلىك بېرىلىدۇ. دۆلەتلىك ئەمەس پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندلىرى پېنسىيە ھەققى ئاكسىيەلىرىنىڭ بىر قىسمىنى (20% قىچە) ئاكسىيە بىلەن ئوبلىگاتسىيە سېتىۋېلىش ئارقىلىق قازاقستان كارخانىلىرىنى ئىنۋېستىتسىيە بىلەن تەمىنلىشى مۇمكىن. شۇڭلاشقا دۆلەتلىك ئەمەس پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندلىرى دۆلەتلىك پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندلىرىغا قارىغاندا ئىنۋېستىتسىيە ئارقىلىق كۆپ پايدا ئېلىشى مۇمكىن. بۇ ئۇلارغا بەدەل تۆلىگۈچىلەر ئۈچۈن پايدىلىق.

ـ مەزكۇر فوندلارنىڭ پائالىيىتىنى قايسى ئورگان نازارەت قىلىپ تۇرىدۇ؟

ـ مەزكۇر فوندلارنىڭ پائالىيىتىنى نازارەت قىلىپ تۇرىدىغان دۆلەتلىك ئورگان ـ ئەمگەك ۋە خەلقنى ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش بويىچە مىللىي ئاگېنتلىق ھېسابلىنىدۇ. باھالىق قەغەزلەر بويىچە مىللىي كومىسسىيە پېنسىيە ھەققى ئاكسىيەلىرىنى باشقۇرىدىغان كومپانىيەلەرنىڭ پائالىيىتىنى نازارەت قىلىدىغان دۆلەتلىك ئورگان ھېسابلىنىدۇ.

ـ فوندلارغا تۆلىنىدىغان پېنسىيە بەدەللىرىنىڭ كۆلەمى قانچىلىك بولىدۇ؟

ـ يېڭى پېنسىيە سىستېمىسى بويىچە 1998 ـ ژىلنىڭ 1 ـ ياڭۋارىدىن باشلاپ ئىش بەرگۈچى (كارخانا ياكى مەھكىمە) ئومۇمىي ئەمگەك ھەققى فوندىنىڭ 25% نى مەجبۇرىي پېنسىيە ھەققى ھېساۋىغا ئەۋەتىشى كېرەك. مەزكۇر تۆلەم ئىككى يۆنىلىشتە ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭ 15% ئىش بەرگۈچى ھېساۋىدىن پېنسىيە ھەققىنى تۆلەش بويىچە دۆلەت مەركىزىگە يوللىنىدۇ. قالغان 10% نى بولسا ئىشلىگۈچىنىڭ ئايلىق ئەمگەك ھەققى ھېساۋىدىن ئۇنىڭ خاھىشى بويىچە ئۆزى تاللىغان شەخسىي پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ ھېساۋىغا ئەۋەتىلىدۇ.

ـ پېنسىيە ھەققى تۆلەملىرىدىن كىرىم سېلىقى ئېلىنامدۇ؟

ـ «قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە پېنسىيە بىلەن تەمىنلەش توغرىلىق» قانۇن نورمىلىرى بويىچە پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندلىرىدىن تۆلىنىدىغان پېنسىيە ھەققىدىنلا كىرىم سېلىقى ئېلىنىدۇ. بەزىلەر بۇنى قوش سېلىق ئېلىش دەپ چۈشەنمەكتە. ئەسلىدە ئۇنداق ئەمەس. سەۋەبى شەخسىي پېنسىيە ھەققى ھېساۋىغا ئەۋەتىلىدىغان تۆلەملەر ئايلىق ئەمگەك ھەققىدىن كىرىم سېلىقى ئېلىنماي تۇرۇپ ئەۋەتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىنىڭ ئاكسىيەلىرىنى ئىنۋېستىتسىيەلەشتىن چۈشكەن پايدىدىن كىرىم سېلىقى ئېلىنمايدۇ.

ـ دۆلەتلىك ۋە دۆلەتلىك ئەمەس فوندلارغا سېلىنغان پېنسىيە ھەققى بەدەللىرىنى بىرىدىن ئىككىنچىسىگە يۆتكەش مۇمكىنمۇ؟

ـ فوندلارغا سېلىنغان پېنسىيە بەدەللىرىنى پۇخرالارنىڭ خاھىشى بويىچە بىرىدىن ئىككىنچىسىگە يۆتكەشكە بولىدۇ. بىراق يۆتكەش قەرەللىرى ئارىلىقىدىكى ۋاقىت ئالتە ئايدىن كام بولماسلىقى كېرەك.

ـ يېڭى قانۇن بويىچە ۋاقتىدىن بۇرۇن پېنسىيەگە چىقىش مۇمكىنمۇ؟

ـ يېڭى قانۇن بويىچە، ئەگەر پۇخرا 55 ياشقا تولۇپ، باشقا ئەمگەك قىلمىسا ۋە 35 ژىل داۋامىدا پېنسىيە بەدىلىنى تۆلەپ، ئۇنىڭ پېنسىيە بەدىلىنىڭ ژىغىندىسى ۋاكالەتلىك ئورگان بەلگۈلىگەن پېنسىيە مولچەرىگە يېتىدىغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا ئۇ قەرەلىدىن ئىلگىرى پېنسىيەگە چىقالايدۇ. بۇ كۆرسەتكۈچ ئىختىيارىي پېنسىيە بەدەللىرىنى 10 ژىلدىن كام بولمىغان ۋاقىت داۋامىدا ئۈزۈلۈكسىز تۆلەپ تۇرغان، قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن بەلگۈلەنگەن پۇخرالارنىڭ ئايرىم كاتېگورىيەلىرى ئۈچۈن 50 ياشقىچە تۆۋەنلىتىلىشى مۇمكىن، ئۇلارغا پېنسىيە ھەققى پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندلىرىغا سېلىنغان مەجبۇرىي ھەم ئىختىيارىي پېنسىيە ھەققى بەدەللىرى ھېساۋىدىن تۆلىنىدۇ. شۇنداقلا ئەگەر پۇخرا ناكا بولۇپ قالسا، ئىختىيارىي پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىدىن پېنسىيە ھەققىنى ئېلىشى مۇمكىن.

ـ ئەگەر پۇخرا پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندلىرىغا ئىختىيارىي بەدەل تۆلەپ، پېنسىيەگە چىقماستىن ۋاپات بولسا، ئۇ تۆلىگەن پېنسىيە بەدىلىنىڭ تەغدىرى قانداق بولىدۇ؟

ـ پۇخرانىڭ پېنسىيە ھەققىنى توپلاش فوندىدىكى ئىختىيارىي پېنسىيە بەدىلى ئۇنىڭ شەخسىي ھېساۋى بولغانلىقتىن، ئەگەر ئۇ پېنسىيە يېشىغا يەتمەي ۋاپات بولسا، ئۇنىڭ فوندتىكى توپلانغان پېنسىيە بەدىلى قانۇن تەرتىۋى بويىچە ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ياكى ۋارىسلىرىنىڭ بىرىگە مىراس بولۇپ قالىدۇ.

ئەمگەك ۋە ئاھالىنى ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش مىنىسترلىكى ئەخبارات مەركىزىنىڭ ماتېرىياللىرى ئاساسىدا تەييارلاندى.

سەنئەتكارلارغا كورستىلگەن ھورمەت

ھەر ژىلى 9 - ماي كۇنى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياتىرىنىڭ ھۈلىنى قۇرغان، بۈگۈنكى كۈنلەردە ئاردىن كېتىپ قالغان پېشقەدەم سەنئەتكارلارنىڭ قەبرىلىرىگە بېرىپ دۇئا ئوقۇپ، ئۇلارنىڭ روھىغا ئاتاپ ئەزىز - چىراقلارنى ئوتكۈزۈش ياخشى ئەنئەنىگە ئايلانغان. شۇنداقلا دەم ئېلىشتىكى پېشقەدەم سەنئەتكارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشمۇ تۇراقلىق يولغا قويۇلۇپ كەلمەكتە.

يېڭى ژىل ھارپىسىدا ئۇيغۇر تىياتىرىدا مىللىي تىياتىر سەنئىتىمىزدە مۇناسىپ ئىز قالدۇرۇپ، خەلقنىمىزنىڭ سۆيۈملۈك ئارتىستلىرىغا ئايلانغان، بۇ كۈنلەردە دەم ئېلىشتا ژۇرنۇاتقان قازاقستاندا خىزمەت كورسەتكەن ئارتىستلار: رىزۋانگۈل توختا نوۋا، ئەخمەت سوپىيېۋلارنىڭ 80، ئىززەت گۈل نۇرمەتوۋانىڭ 75 ژىللىق تەۋەللۇدلىرى تەنتەنىلىك نىشانلاندى. مەراسىمغا كەلگەن مېھمانلار ئالدى بىلەن پېشقەدەم سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىيىتىگە بېغىشلانغان فوتوستېند بىلەن تونۇشۇپ، ئاندىن كېيىن موشۇ قۇرلار مۇئەللىپىنىڭ ئۇلار ھەر بىرىنىڭ ھاياتى، ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدىكى دوكلادىنى تىڭشىدى. تەنتەنە ئاخىرى تىياتردا يېگىدىن پائالىيەت كورسەتكەن ياشلىغان ياش سەنئەتكارلارنىڭ ناخشا - ساز، ئۇسۇللىرىغا ئۇلاشتى. ئوز نۇۋىتىدە پېشقەدەم سەنئەتكارلار ئوز ھاياتىدىكى ئونتۇلماس دەقىقىلەرنى، خاتىرىلىرىنى ئېيتىپ، مېھمانلارنى تېخىمۇ تەسىرلەندۈردى. ئۇچرىشىش ئاخىرىدا ئۇيغۇر لارغا تىياتر مەمۇرىيىتى، شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى، «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى كوللېكتىۋى نامىدىن ماددىي ۋە خاتىرە سوغلار تاپشۇرۇلدى.

تىياتر كوللېكتىۋىنىڭ خوشاللىغى

يېڭى ژىلنى ئۇيغۇر تىياترى كوللېكتىۋى چوڭ خوشاللىق ۋە ئۈستۈن كەيپىياتتا قارشى ئالدى. چۈنكى بۈگۈندىن بىر نەچچە ئاي ئىلگىرى بولغۇسى تورت قەۋەتلىك، ھەشەمەتلىك مىللىي تىياتىرىمىزنىڭ تورتىنچى قەۋىتى پايدىلىنىشقا بېرىلگەن بولسا، ئەندى ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى قەۋەتلىرى مۇتەولۇغى بىلەن ئىشقا قوشۇلدى. بۇ ئىشنى ئوز ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇنىڭ ھوددىسىدىن لايىقەتلىك چىققان «راخات» بازىرى دېرىكتورىنىڭ ئورۇنباسارى، «پانا» خەيرىخالىق فوندىنىڭ پرېزىدېنتى ماكپىلان شەرىپوۋ، «قارىتورۇق» ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋىنىڭ رەئىسى مارات ساتتاروۋلار ئەجايىپ چىرايلىق بېزەلگەن، تولۇغى بىلەن جابدۇلغان، ھەقىقىي زامانىۋىي تىياتىرغا خاس گىرىمغانلىرىنىڭ، مەشغۇلات ئوتكۈزۈش زالىنىڭ ئىشكىلىرىنى ئېچىپ، يېڭى ژىل سوغىسى رېتىدە ئۇ بولۇملەرگە مېھمانلارنى تەكلىپ قىلدى.

شەخسى گىرىمغانلارنىڭ ئاچقۇچلىرىنى قوبۇل قىلىپ ئالغان ئوزبەكىستان خەلق ئارتىستى ئابدۇرىم ئەخمەدىي، قازاقستان خەلق ئارتىستلىرى: قۇرۇان ئابدۇرسۇلوۋ، روشەنكۈل ئىلاخۇنوۋا، نۇرىبۇۋى مەمەتوۋا، زېنەتكۈل ئەكبەروۋلار چوكقۇر ھاياجانلىق بىلەن ئوزلىرىگە مۇنداق قولايلىق شارائىت يارىتىلىشىغا غەمخورلۇق قىلغان خەلقىمىزنىڭ سەنئەتخۇمار ژىگىتلىرى: ماكپىلان شەرىپوۋ، دىلمۇرات قۇزىيېۋ، ئەخمەتجان شەردىنوۋ، مارات ساتتاروۋلارغا چەكسىز مىننەتدارلىقلىرىنى بىلدۈردى.

گۈلباھار ناسروۋا،
ئۇيغۇر تىياترى ئەدەبىيات بولۇمىنىڭ باشلىغى.

سۈرەتلەردە: تىياتردا ئوتكۈزۈلگەن تەنتەنىدىن كورۈنۈشلەر.

خاتىرلەش ژىغىنى بولۇپ ئوتتى

ئوتكەن يەكشەنبە كۈنى قازاقستان ربكونالىق ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقىنىڭ ئۈيۇشتۇرۇشى بىلەن ئالمۇتىدىكى ئا. روزىباقىيېۋ نامىدىكى 153 - ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىدە 1944 - 1949 - ژىللاردا مەۋجۇت بولغان شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ رەئىسى مەرھۇم ئەلىخان تورە شاكىرخانغوجا ئوغلى ساغۇنىينى خاتىرلەش ژىغىنى بولۇپ ئوتتى. ژىغىننى ئىتتىپاق پرېزىدېنتى قەھرىمان غوجامبەردىيېۋ قىسقىچە كىرىش سوز بىلەن ئاچتى. زىببىۋللام قارى ھاجىم ئەلىخان تورە شاكىرخانغوجا ئوغلى ساغۇنىي ۋە شۇنداقلا ۋەتەن ئازاتلىغى يولىدا شېھىت بولغانلار خاتىرىسىگە قۇرئان تىلاۋەت قىلدى. ئەلىخان تورىنىڭ ھايات - پائالىيىتى ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۇج ۋىلايىتىدە پارتىزان مىللىي - ئازاتلىق ئىنقىلاپ توغرىلىق س. ئابدۇراخمان دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى.

ئاندىن 153 - مەكتەپ ھوزۇرىدىكى ق. غوجامياروۋ نامىدىكى بالىلار ئۆسۈل - بالىت ستۇدىيەسىنىڭ بەدىي رەھبىرى شارۇانەم رازىيېۋا ژىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلىپ، ئوز شاگىرتلىرىنى سەھنىگە تەكلىپ قىلدى. مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىدىكى شېئىرلارنى ئوقۇپ، ئۇيغۇر ئۆسمۈللىرىنى نامايىش قىلدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئەلىخان تورەمنىڭ ئەۋرىسى ئەخمەت شاكىروۋ، شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئارمىيەسىنىڭ پولكوۋنىكى ئا. يۈنىچى، شائىرت. قاھھارىي، يازغۇچى س. سېيتىشۇۋ، شائىر س. مەمەتقۇلوۋ، پېداگوگ س. زەينالوۋلار سوزگە چىقتى.

خاتىرلەش ژىغىنىغا سابىق شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش كاتىبى ئابدۇرائۇف مەخسۇم ئىبراھىمىي، قازاقستان ئۇيغۇرلىرى جۇمھۇرىيەتلىك مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى پ. ھاسانوۋ، ئالمۇتا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئۇيغۇرلار زىچ ياشايدىغان مەھەللىلەر جامائەتچىلىكىنىڭ ۋەكىللىرى، شۇنداقلا شەرقىي تۈركىستان مىللىي - ئازاتلىق ئىنقىلاۋىغا پائال ئىشتىراك قىلغان قازاق، تاتار، ئوزبەك قېرىنداشلىرىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشتى.

يادنكار سابىتىي.

ئىنكاس

ياشاڭ، گۈللەڭ، سەنئەتچىلەر

يېقىندا بىر يەكشەنبە كۈنى كەچقۇرۇنلۇغى ئۇيغۇرچە كورستىشلەرنىڭ بېرىلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپ تېلېۋىزورنى يانداۋردىم. قارىسام باتۇر ئەرشىدىن مۇقام ھەققىدەسوزلەۋېتىپتۇ. بۇنىڭغا قاراپ «ھەي، مۇقامدىن كونسېرتلار بېرىلىدىكەندە» دېگەن ئويغا كەلدىم. دېگەندەكلا تالانتلىق ياش ناخشىچى نۇرالىم ژارىسوۋ سەھنىگە چىقىپ مۇقامنى باشلىدى. بالىلارنىڭ ئانسى بىلەن ئىككىمىز دەقەمتە ئولتۇرۇپ پۈتۈن دىققىتىمىز بىلەن ناخشىنى ئاڭلاۋاتىمىز. شۇ ئارىلىقتا ناۋا ئانسامبلىنىڭ ئارتىستلىرى جۈغى جەپ بولۇپ ئولتۇرۇشتى. قەددى - قامەتلىك ژىگىتلەر بىلەن گۈلچىراي قىزلار بىزنى ئەجايىپ ھەس - تۈيغۇلارغا چومدۇرۇشتى. مۇقام ئېيتىش داۋاملاشماقتا. دېمە دېگەن نەپىس ئىلھام بەخش ئاۋازلار بۇ. كوزۇم ئارتىستلاردا بولسىمۇ ئوزەم بىلەن - ئوزەم خىيالەن سوزلىشىپ كەتتىم.

«ھوششەرە جانجان ئۇيغۇر سەنئىتى، ئوتمۇشتە بېشىڭغا نېمە قىسىنچىلىقلار كەلمىدى. غەيرەت - شىجائەت، قەتئىي ئىرادە بىلەن توسقۇنلۇقنى يېڭىپ كۈرەش قىلىپ بۈگۈنكى كۈنگە يەتتىڭ. ھەقىقەتەن ھۆ يېتىلىپسەن. باشقىلاردىن كام ئەمەسەن. ئەينە ماڭا تونۇش ئارتىستلار، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئاتاقلىق ناخشىچىلاردىن بۇرادەرىمىز ئابدۇرېھىم ئەخمەدىي ئولتۇرۇپتۇ، ئۇلار كىيگەن ھەر خىل مىللىي ئالاھىدىلىككە ئېگە كىيىملەر نېمە دېگەن يارىشىملىق، ھە!»

ژىگىت - قىزلارنىڭ ئايرىم ئېيتقان مۇقاملىرى، نازۇك بەدەن شوخ قىزلارنىڭ ئۇسسۇللىرى بىزنى چوڭقۇر ئوي، ببىاھا شاتلىققا چومدۇردى.

ئوچمەس تارىخىمىز بولغان ئون ئىككى مۇقام بولسا، ئۇنى ژىغىپ - توپلاپ بىزگە يەتكۈزگەن ئەجداتلىرىمىزنىڭ نەتىجىلىك ئەمگىگىنىڭ مول مېۋىسىدۇر. بۈگۈنكى كۈندە ئۇنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېيتىۋاتقان موشۇنداق تالانتلىق ئارتىست - بۈلبۈللىرىمىزغا ئاپىرىن ئېيتماي تۇرالمايمىز...

تۇرسۇن بادىلوۋ،
ئالمۇتا شەھىرى كوكتوبە مەھەللىسىنىڭ ژىگىت بېشى.

پېنسونېرلار ھاياتىدىن

ھەربىكەت قىلساڭ، بەربىكەت تاپسەن

ھازىرقى ئىختىسادىي قىيىنچىلىق دەۋرىدە ئازغىنا پېنسىيە پۇلىغىلا قاراپ قالماي، قوشۇمچە ئىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، خاتىرجەم ياشاۋاتقانلار ئاز ئەمەس. بۇ ھەقتە مەن يېقىندا ئالمۇتا شەھىرى كوكتوبە مەھەللىسىدىنىستقامەت قىلىۋاتقان يۇرت مۇتەۋەرى ھېبىبۇللا رەخمىتۇللا ئوغلى ۋە ئۇنىڭ ئومۇرلۇك رەپىقىسى زىننەتخان ھەدىبىلەن سوھبەتلەشكەن ئىدىم. ئۇلار ئوزلىرىنىڭ ئىش پائالىيەتلىرى ۋە قانداق ھاياتلىرىنى كەچۈرۈۋاتقانلىقلىرى توغرىلىق ماڭا سوزلەپ بەردى.

- مەن ئوزاق ژىللار سوۋخوزدا باغۋەنچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ پېنسىيەگە چىققان ئىدىم، - دەيدۇ ھېبىبۇللا ئاكا، - سوۋخوز يەر ۋە باغلارنى دېخانلارغا ئىجارىگە بەرگەندە مەنمۇ بىر گېكتاردىن ئارتۇقراق باغ ۋە تېرىلغۇ يەر تالغان ئىدىم. گەرچە ياشىنىپ قالغان بولساممۇ تا ھازىرغىچە ئوغۇللىرىم ئەركىن، رەپىقەت، كېلىنىم شۇكۈرىيانۇملار بىلەن شۇ باغ ۋە يەرگە ئىشلەپ ئۈنگىدىن پايدىلىنىپ كېلىۋاتىمىز.

زىننەت ئىككىمىزنىڭ ئالدىغان پېنسىيە پۇلىمىز بەش مىڭ تەڭگە ئەتراپىدىلا. بىزبۇنىڭغا قاراپ: «ئوزۇم پىش، ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئاغزىمىزنى ئېچىپ ئولتۇرساق تۇرمۇش قىيىنچىلىغىغا دۇچ كەلگەن بولار ئىدۇق. ياز كۈنلىرى تاغ باغرىدىكى ئەشۇ كوزدل مەنزىرىلىك بېغىمغا كوچۇپ بېرىپ ئىشلىدىم. ئالما بەزى ژىللىرى ياخشى بولسا، بەزى ژىللىرى تەبىئىي ئاپەتتۈپەيلىدىن بولماي قالدۇ. ياخشى بولغان ژىللىرى پلان ئورۇنلىنىپ مول ھوسۇل ئالدىم. سوۋخوزغىمۇ بەردىم، ئوزەممۇ ئالدىم.

باغنىڭ ياخشى ئاينىشى - باغۋەننىڭ پەرۋىشكەباغلىق. ئەتىيازلىغى ئالمىلارنىڭ قۇرغان شاخ، ھارام پۈتاقلىرىنى كېسىپ تازىلىدىم. تۈۋىنى ئاقارتىپ، دورىلاپ، قۇرۇت قاتارلىق زىيانداش ھاشارەتلەرنىڭ زىيان سېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالدىم. بۇنىڭ بىلەنلا قانائەتلىنىپ ئولتارمىدىم. بالىلىرىمنى ئىشقا ئۈكتىپ قىرىق سوتنىڭ يەرگە مالىنا ئوستەردىم. ئۇنى ژىغىپ سېتىپ، پۇلىغا ئوي تۇرمۇشىمىزغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى سېتىۋالدۇق. بىيىل يەنە بوش يەردىن پايدىلىنىپ 40 تاغار پاكىيۇ ۋە باشقا كوكتاتلار ئېلىپ ئويمىزگە ئەكىلىۋالدۇق. ئىش قىلىپ ھەربىكەت قىلىپ تەپپەكەن ئىنىكىمۇ بەربىكتى بولىدىكەن.

- راست، بەش قول تەڭ بولمىغىنىدەك، كىشىلەرنىڭمۇ تۇرمۇش ئەھۋالى ئوخشاش بولمايدىكەن. بەزىلەرنىڭ ياخشى بولسا بەزىلەرنىڭ ناچارراق بولىدىكەن، - دەپ قوشۇمچە قىلدى زىننەت ھەدە، - بۇ كىشىلەرنىڭ توغرا يول تېپىپ ئىشلەشىگە ئىشلىمەسلىگەباغلىق بولسا كېرەك دەپ ئويلايمەن. قىيىنچىلىق دەپ ئولتۇرساق قىيىنچىلىق بىزنى بېسۋالىدىكەن. ھەربىكەت قىلساق ئۇنىڭدىن قۇتۇلمىزكەن. گەرچە ھېبىبۇللا ئاكىمىز 86، مەن 70 ياشقا كەلگەن بولساقمۇ ئىشلەپ چىقىرىشتىن قول ئۈزمەي كېلىۋاتىمىز. ئەمگىكىمىز بەدىلىگە قولغا كەلتۈرگەن مېۋە - چېۋە، مالىنا ۋە كوكتاتلارنى مەن بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ پۇل تېپىپ كېلىمەن. پېنسىيە پۇلىغا تەلمۈرۈپ ئولتۇرمايمىز. بىيىل بىر قىشقايەتكىدەك ئۇن، ماي قاتارلىق ئوزۇق - تۈلۈكلىرىمىزنى تەييارلىۋالدۇق. غەم - قايغۇسىز قىشتىن چىقىمىز.

ھېبىبۇللا رەخمىتۇللا ئوغلىنىڭ بالىلىق دەۋرى ئەمگەكچىقازاق ناھىيەسىگە قاراشلىق ئامانگېلدى يېزىسىدا ئوقۇش - ئەمگەك بىلەن ئوتتى. ئۇ 1932 - ژىلى ئاتا - ئانىسى رەخمىتۇللا، جىملىخانلار بىلەن ئىلى تەۋەسىگە كوچۇپ كېتىپ چىلپەكزە ناھىيەسىگە ئورۇنلاشتى. دېخانچىلىق بىلەن شۇغۇللاندى. ئاتا - ئانىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ ئۇ ئاتا - كەسپى دېخانچىلىق ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ ئائىلە باشقۇردى.

ختايدا «ئۇچ قىزىل بايراق» - (باش يول، چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلەش، خەلىق كومموئنسىي) دېگەن ھەربىكەت ژۇرگۈزۈلگەندە دېخانلارنىڭ شەخسى مۇلكى كوممۇنىغا ژىغىۋېلىنىپ، ئۇلارنى داشقازانغا، بىر توشۇككە قارىتىپ قويۇشتى.

كەلگۈندى ختايلارنىڭ باشقۇرۇشىغا توزمىگەن چىلپەكزە خەلقى 1962 - ژىلى كېكەش ئېلىغا كوچۇشكە باشلىدى. ھېبىبۇللا ئاكىمۇ ئايالى زىننەتخان ھەدە بىلەن 7 بالىنى ئەگەشتۈرۈپ كوچ بىلەن بۇ يېقاچىققان ئىدى. دەسلەپ بالقاشتا ئوچ ژىل مال بېقىپ ھايات كەچۈردى. كېيىن ئالمۇتىغا كوچۇپ كېلىپ موشۇ مەھەللىگە ئورۇنلىشىپ، ئەر - ئايال ئىككىسى ئىشلەپ چىقىرىشتىن قول ئۈزمەي بۈگۈنكىدەك تۈرمۇش - ھاياتقا ئېگە بولۇشتى. ئون بىر پەرزەنتىنى بېقىپ ئوستەردى، ئوقۇتتى، ئوي - ئوچاقلىق قىلدى. ئۇلاردىن 32 نەۋرە ۋە چەۋرىگە ئېگە بولدى.

ئابدۇرېشىت قاسىمىي.

باشقا نەشرلەر سەھىپىلىرىدىن

شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىسلامىيەتنى يوقىتىش دولقۇنى

خىتاي كوممۇنىستلىرى 1990- ژىلى شەرقىي تۈركىستاندا بارىن ۋاقەسى يۈز بەرگەندىن باشلاپ، ئىسلامىيەتكە قارشى سىياسىي ھەرىكەت باشلىغان ئىدى. بۇ سىياسىي ھەرىكەت 1996- ژىلى ئاپرېل ئېيىدا «قاتتىق زەربە بېرىش» ھەرىكىتى دېگەن نام بىلەن ئەڭ ئەشەددىي پەللىگە يېتىپ، تا بۈگۈنگىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە. شۇنىڭغا ئۇلاپلا 1996- ژىلى ماي ئېيىنىڭ بېشىدا شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتالمىش «ئاۋتونوم رايونلۇق پارتكومى» خىزمەت ژىغىنى ئېچىپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي ۋە دىنىي پائالىيەتلەرنى تېخىمۇ ئەشەددىي باستۇرىدىغانلىغىنى جاكالىغان. بۇنى بىز شۇ ژىغىن دوكلادىنىڭ 1996- ژىلى 7- ماي كۈنى «شىنجاڭ گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغان قىسمىدىن كۆرۈپ ئالالايمىز. «... ئىككىنچى، كەسكىن تەدبىر قوللىنىپ، مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش تەرتىۋىنى چىڭ تۇتۇپ تەرتىپكە سېلىش كېرەك. دىنىي ھەرىكەتلەرنىڭ ئادەتتىكى مەكتەپلەرنى چىرىتىشكە، ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئوقۇغۇچىلارغا مىللىي بولگۈنچىلىك ئىدىيەسى ۋە دىنىي ئەقىدىلەرنى سىڭدۈرۈشىگە يول قويۇلمايدۇ. ئوقۇتۇش ماتېرىياللىرىدىكى مىللىي بولگۈنچىلىكنى تەرغىپ قىلىدىغان، دىنىي ئەقىدىلەرنى بازارغا سالىدىغان مەزمۇنلارنى قەتئىي چىقىرىپ تاشلاش لازىم. ئۈچىنچى، مەدەنىيەت بازارلىرى، نەشرىيات ۋە مەتبەئە تارماقلىرىغا بولغان باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، تارىخنى بۇرمىلايدىغان، مىللىي بولگۈنچىلىك ۋە قانۇنسىز دىنىي ئىدىيەلەرنى تەرغىپ قىلىدىغان كىتاپ - ژۇرنال، ئۈن - سىن بۇيۇملىرىنى بىردەك تەكشۈرۈپ مۇسادىرە قىلىش ھەم ئالاقىدار كىشىلەرنى قانۇن بويىچە تەكشۈرۈپ، ئۇلاردىن جاۋاپكارلىقنى سۈرۈشتۈرۈش كېرەك...

... مەركەزنىڭ بۇ قېتىم قانۇنسىز دىنىي ھەرىكەتلەر بىلەن مىللىي بولگۈنچىلىكنى ئوخشاشلا شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقىغا تەسىر يەتكۈزىۋاتقان ئاساسلىق خەۋىر قاتارىغا كىرگۈزۈشى، مىللىي بولگۈنچىلىك ۋە قانۇنسىز دىنىي ھەرىكەتلەرنىڭ خۇيپىلىق خاراكتېرىنىڭ ماھىيەتلىك ژىغىنچاقلىنىشى. ئۇ ئىنتايىن قاراتمىلىققا ئىگە ۋە ئىنتايىن مۇھىم. كۆرەش تەجرىبىلىرى بىزگە شۇنى ئۇقتۇردىكى، قانۇنسىز دىنىي تەشكىلاتلار تۈپ يىلتىزىدىن يوقۇتۇلمايدىكەن، مىللىي بولگۈنچى كۈچلەرنى تەلتوكۇس تازىلاش مۇمكىن ئەمەس، شىنجاڭنىڭ ئۇزاققىچە ئەمىن تېپىشىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس. مىللىي بولگۈنچىلىك - مىللەتنى پارچىلايدىغان، ۋەتەننىڭ بىرلىگىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىشنى مەخسەت قىلغان ئەكسىيەتچىل سىياسىي تەشەببۇس، ئەكسىيەتچىل ئىجتىمائىي ئېقىم ۋە ئەكسىيەتچىل ھەرىكەت. ئۇنىڭ ئەكسىيەتچىل ماھىيىتى جۇڭگو كومپارتىيەسى رەھبەرلىگىدىكى سوتسىيالىستىك خەلق ھاكىمىيىتىگە قارشى تۇرۇش ۋە ئاغدۇرۇش، ۋەتەننىڭ بىرلىگىنى پارچىلاش، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىغى، تىنچلىغى ۋە بەخت - سائادىتىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىش. مىللىي بولگۈنچىلەر ئۆز مىللىتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ تۈپ مەنپىيىتىگە زىيان يەتكۈزدى. ئۇ ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق دۈشمىنى، بىز بىلەن مىللىي بولگۈنچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى كۆرەش بىر مەيدان ھايات - ماماتلىق سىنىپىي كۆرەش. بۇنىڭدا مۇرەسسەگە يول قويۇشقا زادى بولمايدۇ...»

خىتاي ھوكۇمىتى شەرقىي تۈركىستانغا قاراتقان ژۇقارقى دىنىي ۋە مىللىي يوقۇتۇش سىياسىتىگە ئاساسەن، «قاتتىق زەربە بېرىش ھەرىكىتى»نىڭ ئالدى - كەينىدە ئىلگىرى ئاخىر بولۇپ شەرقىي تۈركىستان مىقياسىدا ئۈز مىڭدىن ئارتۇق دىنىي زاتلار، دىنىي ئوقۇغۇچىلار ۋە بىر تۈركۈم مىللىي زىيالىلارنى «بولگۈنچى» دېگەن قالپاق ئاستىدا قولغا ئالدى، بۇنىڭ ئېنىق دەللىي ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا دىنىي ۋە سىياسىي جەھەتتىن قولغا ئېلىنغانلارنىڭ كۆپلىگىدىن بۇرۇن بار بولغان تۈرمىلەر يەتمەي، يېڭىدىن ھەر ناھىيەگە تۈرمىلەر سېلىنماقتا.

بولۇپمۇ ئىككى ژىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە خىتاي ھوكۇمىتى شەرقىي تۈركىستاندىكى ياش دىنىي ئوقۇغۇچىلارنى تۇتۇشنى ئىنتايىن ئەشەددىيلەشتۈردى. بۇ تۇتقۇنلارنىڭ گۇناھى كوممۇنىست خىتايدا دىنىي مەكتەپلەر مەنئىي قىلىنغانلىغى سەۋەۋىدىن مەھەللىۋىي دىنىي زاتلاردا تەلىم ئالغانلىغىدىنلا ئىبارەت. ھازىر بولسا خىتاي كوممۇنىستلىرى تىغىنىڭ ئۇچىنى چوڭلارغا قارىتىپ، نورمال دىنىي پائالىيەت قىلىدىغان ئۇيغۇر جامائەتچىلىگىنىڭ مەسچىتلىرىنى ژىغىشتۇرۇشقا باشلىدى.

موشۇ ئاينىڭ 3- كۈنى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قارىقاش ناھىيەسىدە 72 مەسچىتنى، خوتەن ناھىيەسىدە 50 مەسچىتنى تۈرلۈك باھانە-سەۋەپلەر بىلەن چېقىپ تاشلىدى. خىتاي ھوكۇمىتى يەنە خوتەن ۋىلايىتى بويىچە 500 دىن ئارتۇق مەسچىتنى چېقىشنى پىلانلىغان. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ پوسكام ناھىيەسىدە مەسچىت چېقىش جەريانىدا ھوكۇمەت ئادەملىرى بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا چىققان ماجرادا بىر قانچە كىشىنىڭ ئۆلگەنلىك خەۋىرىنى ئىشەشلىك مەنبەلەردىن ئالدۇق.

بۇنىڭدىن بۇرۇن خىتاي ھوكۇمىتى خىتاي كومپارتىيەسىگە ئەزا بولغان مىللىي كادىرلارنىڭ ناماز ئوقۇش ۋە نورمال دىنىي پائالىيەت ئېلىپ بېرىشىنى چەكلىگەن بولسا، ھازىر خىتايدىكى پۈتۈن مىللىي كادىرلارنىڭ مەسچىتلەرگە كىرىپ ناماز ئوقۇشىنى پۈتۈنلەي چەكلىدى.

1997- ژىلى ئاپرېلدا ئاۋتونوم رايوندىن 500 دىن ئارتۇق ئۇيغۇر كادىرلارنى يېزا - قىشلاقلارغا مەجبۇرىي ئەۋەتىپ، خەلقنىڭ دىنىي ۋە مىللىي ھىسسىياتىنى ئۆزگەرتىش ۋەزىپىسىنى ئىنتايىن ئېغىر شەرتلەر بىلەن ژۈكلىدى.

نۆۋەتتە خىتاي ھوكۇمىتى «قاتتىق زەربە بېرىش ھەرىكىتى»نى ياش دىنىي ئوقۇغۇچىلارغا قارىتىپلا قالماي، بۇ ھەرىكەتنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەر قايسى ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپلىرىدىمۇ ئېلىپ بارماقتا. موشۇ ژىل 7- ئايدا خىتاي ھوكۇمىتى تارىم يېزا ئىگىلىك ئۇنىۋېرسىتېتىدىن 30 دىن ئارتۇق (بۇنىڭ ئىچىدە سەككىز قىز) ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىنى «مىللىي بولگۈنچىلىك ئىدىيەسىنى تارقاتقانلىق ۋە ناماز ئوقۇغانلىق گۇناھى»بىلەن مەكتەپتىن قوغلاندى قىلغان.

خىتاي ھوكۇمىتىنىڭ خەلق ئارا ئىنسان ھەق - ھوقۇقلىرىنى دەپسەندە قىلىشتەك بۇ خىل ياۋۇز سىياسىتىگە قارىتا پۈتۈن ئىسلام ئالىمى ۋە ئىنسان ھەق - ھوقۇقلىرىنى ھىمايە قىلغۇچى بارلىق دولەت ۋە تەشكىلاتلارنىڭ ئۈنۈملۈك تەدبىر قوللىنىشىنى ئۈمۈت قىلىمىز!

ئىلى ۋاقەسى ۋە ئۇنىڭ ئارقا كورۈنۈشى

بۈگۈنكى كۈندە ئۇزىنىڭ ئىسسىق قانلىرى، قىممەتلىك ۋاقىتلىرى بەدىلىگە دۇنيادا كۈندىن كۈنگە ئىزى يوقاپ كېتىۋاتقان ئۇيغۇر مىللىتىنى قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە دۇنيا جامائەتچىلىگىگە تونۇتقان كىشىلەرنىڭ ئەڭ جەڭگىۋار پىداكارلىرىدىن بىرى بولغان ئابدۇخېلىل موللاخۇن چەت ئەلدە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارغا نىسبەتەن ناتونۇش بىر كىشى. بەزىلەر دەۋاتقان ئاتالمىش «لوبنور يولۋاسلىرىنىڭ» نامسىز قەھرىمانلىرىمۇ ئەمەس ۋە ياكى چەت ئەلدىكى ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانمۇ ئەمەس. بەلكى ئۇ موشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئۆزىنىڭ دىنى، مىللىتى ئۈچۈن ھەقىقەتنى قورقماي سۆزلەپ ھەرىكەتتە كورسەتكەن ۋە كورستەلەيدىغان قەھرىمان باتۇرلار قاتارىدىكى بىر كىشى، خالاس!

ئابدۇخېلىل مولاخۇن 1970- ژىلى غۇلجا شەھرىنىڭ باياندايى كەنتىدە تۇغۇلغان. 1970- ژىلدىن 1977- ژىلغىچە ئائىلە تەربىيەسىدە، 1977- ژىلدىن 1982 ژىلغىچە باشلانغۇچ مەكتەپ تەربىيەسىدە بولغان. ئۇ ئائىلىسىدىكى بەزى سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن (ئىختىسادىي قىيىنچىلىق بولۇشى مۇمكىن) باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپلا توختاپ قالغان. ئۇ شۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىنى تىجارەت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش تىرىكچىلىك يوللىرى بىلەن ئۆتكۈزگەن. ئۇ شۇ جەرياندا غۇلجا شەھرىدىكى قارىغاي مەھەللىسىگە كوچۈپ كەلگەن. ھازىرمۇ ئۇنىڭ ئائىلىسى شۇ يەردە. بۇ يەردە شۇنى قىستۇرۇپ ئۆتۈپ كېتىشكە توغرا كېلىدۇكى، 1990- ژىللار ئەتراپىدا زەھەرلىك چېكىملىك ئۇيغۇرلار ئارىسىغا ئاستا - ئاستا سوقۇنۇپ كىرىشكە باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ئىككى ژىل ئۆتمەيلا زەھەرلىك چېكىملىك ئۇيغۇر ياشلىرى ئارىسىدا! خېلىلا ئومۇملۇشۇپ قالدى. قىسقىسى جەمىيەتنىڭ كوچلۇك تەلەپ، ئىنكاسلىرى خىتاي ھوكۇمىتىنى بۇ ئىشلارغا قارىتا ئومۇمىي يۈزلۈك قارشى تۇرۇش قارارىنى چىقىرىشقا مەجبۇر قىلدى.

شۇنىڭ بىلەن جەمىيەتنىڭ ھەر قايسى ساھالىرىدا زەھەرلىك چېكىملىككە قارشى ھەركەتلەر جانلىنىپ كەتتى. 1994- ژىلىنىڭ ئاخىرلىرىدا، ئابدۇخېلىل باشلىق بىر قانچىلىغان كىشىلەر باشچىلىغىدا باشلانغان ئىلى ياشلار مەشرىۋىمۇ ئەينە شۇنداق زەھەرلىك چېكىملىك، ئىچىملىككە قارشى تۇرۇشنى مەخسەت قىلغان. شۇنداقلا، ئۇ خىتاي ئۆزى قوللىغان قانۇنلۇق ئاممۋىي سورۇن ئىدى. كىيەك يۈزى كەنتىدىكى ياشلار مەشرىۋى كىتاپخانا قۇرغاندا، شەھەرلىك مەدەنىيەت يۇرتى، شىنخۇا كىتاپخانىسى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە مەلۇم بىر قۇراللىق قىسىمنىڭ قوللاپ، قۇۋەتلەپ ماددىي ياردەم بەرگىنى ۋە رادىولاردا ئېلان قىلغىنىمۇ ئۇنىڭ خىتاي ھوكۇمىتىنىڭ قانۇنىغا خىلاپ ئەمەسلىكىگە بىر ئىسپات.

ئابدۇخېلىل دىنى، مىللىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى باشلىغان ۋاقىتتا 25 ياش ئەتراپىدا ئىدى. بىر تەرەپتىن شەرەپلىك، ئامماجاپالىق خالىسانە خىزمەت، بۇ مەردانە ژىگىتنى ماڭغان يولىدىن ھەرگىزمۇ قايتۇرالمىدى. ھەتتا كۈندىن - كۈنگە دىنىنى، مىللىتىنى ئويلايدىغان ھالەتلەر ئۇنىڭدا تېخىمۇ كورۈلگىلى تۇردى. چۈنكى ئۇ ئاللاغا ئىشەنگۈچىنىڭ ھەقىقەتتە قانداق بولىدىغانلىغىنى ناھايىتى ياخشى چۈشىنەتتى. موشۇنداق چۈشەنچە پىداكارلىقلار ئۆزىنى ھەقىقىي مۇسۇلمان ئۇيغۇر دەپ چۈشەنگەن ئۇيغۇر ياشلىرىدا ناھايىتى كوپ تېپىلىدۇ. ئەڭ توغرىسى مانا موشۇنداق چۈشەنچە، پىداكارلىقلار بەزىلەرنىڭ خاتا قاراشلىرىدىكى تاشقى كۈچلەر سەۋەۋىدىن بولماستىن، بەلكى شۇ يەردىكى زۇلۇم، خورلۇق، ئادالەتسىزلىكلەر شۇ باتۇرلارنىڭ چىقىشىغا تۈپتىن سەۋەپ بولدى ۋە بولىۋاتىدۇ. دىنىمىز ئىسلامنىڭ ھەقىقىي دىن ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈش ۋە مىللىتىمىزنىڭ بۈرۈنقى ئۆرپى - ئادەتلىرىدىن چەتنەپ كۈندىن - كۈنگە يوقۇلۇش گىرداۋىغا كېتىۋاتقانلىغىنى سوزلەشتىن ئىبارەت. بۇ تېما ئۇنىڭ مەشرەپ سورۇنلىرىدىكى بىردىن- بىر چۈشەندۈرۈش پىرىنسىپى ئىدى. ئۇنىڭ بۇرادەرلىرىمۇ تولاراق موشۇ تېمىدا سوزلەتتى. ئۇنىڭ بىرەر قېتىممۇ سىياسەت توغرىلىق سوزلىگىنىنى ھېچ كىم ئاڭلاپ باقمىغان. ئابدۇخېلىلغا ئوخشاش بىر قانچىلىغان ياشلارنىڭ قىممەتلىك ۋاقىتلىرىنى چىقىرىش بىلەن ئىچىملىك، چېكىملىكلەرگە قىزىقىدىغان ياشلارنىڭ سانى بىراقلا تۆۋەنلەپ كەتتى.

1995- ژىلى 31- ئاپرېل كۈنى ئىلى ياشلىرى مەشرەپلىرىنى تېخىمۇ سىستېمىلىق قىلىش ئۈچۈن ئوتكۈزۈلگەن ئومۇمىي يۈزلۈك ژىغىندا ياشلار ئابدۇخېلىلنى (بۇ ژىغىنغا جەمىيەتنىڭ ھەممە ساھالىرىدىن ۋەكىل تەكلىپ قىلىنغان ئىدى. تېلېۋىزىيە، رادىئو ستانسىيەلىرى ۋە بىر قانچىلىغان گېزىت مۇخبىرلىرى بۇ ژىغىنغا كەلدى. ئامما ھوكۇمەت ۋەكىللىرىدىن تەكلىپ قىلىنغانلار نېمە ئۈچۈندۇ كەلمىدى) باش قىلىپ سايلىدى. شۇ ژىغىندىن كېيىن، ۋىلايەتلىك ساقچى ئابدۇخېلىل باشلىق بالىلارنى چاقىرتىپ شۇ ئىش توغرىلىق سوراق قىلدى. ئابدۇخېلىل بۇ سوراقتا، خىتاي ساقچىلىرى بىلەن داۋالشىپ ئۇزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنىڭ خىتاي قانۇنىغا خىلاپ ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىغان. ساقچىلارمۇ بۇ سوراقنىڭ قانۇنسىز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ ئۇلارنى قويىۋەتكەن. شۇ ئىشلاردىن كېيىن ئىلى ياشلىرى ئىچىدە مىسلى كورۈلمىگەن دىنىنى، مىللىتىنى تونۇش تەرەققىياتى بارلىققا كەلدى.

خىتاي ھوكۇمىتى بۇ تەرەققىياتتىن قاتتىق چۆچۈپ، 1995- ژىلى 13- ئاۋغۇست كۈنى ئابدۇخېلىل باشلىق 3 نەپەر بالىنى قولغا ئالدى. بۇ سەۋەپسىز تۇتۇشنى بىلگەن ئابدۇخېلىل، خىتاي ھوكۇمىتىدىن نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ تۇتۇلغانلىغى سەۋەۋىنى ئېيتىپ بېرىشكە قاتتىق تەلەپ قىلىپ تۇرىۋالدى. خىتاي ھوكۇمىتى ئەمەلىيەتتە بۇ سوئالغا جاۋاپ بېرەلمىدى. بۇ ھەققانىيەتسىزلىككە چىدىمىغان ئابدۇخېلىل تۈرمىدە ئاچلىق ئېلان قىلدى. ئۈچ كۈندىن كېيىن ھوشىدىن كەتكەندىن كېيىن ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا يوتكەپ بېرىلدى. دوختۇرخانىنىڭ بىر ئايلىق داۋالىشى ئۇنۇم بەرمىگەندە ئۇيدە داۋالىنىشقا ساقچىلار ئامالسىز رۇخسەت بەرگەن ئىدى. چۈنكى قىيناش، ئاچارچىلىق ئۇنى بەك زەئىپلەشتۈرۈۋەتكەن ئىدى. ئۇيدە داۋالىنىش جەريانىدىمۇ ئۇنى ساقچىلار قاتتىق كۆزىتىپ تۇردى. ئۇ ئۇيدە بىرەر ئاي داۋالانغاندىن كېيىن، كۆزىتىپ تۇرغان ساقچىلارغا تۇيدۇرماي قېچىپ كەتكەن.

1995- ژىلى 14- ئاۋغۇستتىكى نامايىشمۇ موشۇ بالىلارنىڭ ناھەق تۇتۇلغانلىغى ئۈچۈن بولغان ئىدى ۋە 18- ئاۋغۇست خىتاي ھوكۇمىتى مەشرەپ ئويناشنى بىراقلا چەكلىدى. ئابدۇخېلىل قېچىپ ژۈرگەن ۋاقىتلىرىدا مەشرەپلەردە ئېلىپ بارغان پائالىيەتلەرنى يەنىمۇ داۋاملاشتۇرغان. ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى خەلق ئىچىدە قاتتىق قوللاشقا ئېرىشكەن. (چۈنكى ئۇ ھەقىقەتنى تەۋسىيە قىلاتتى) ۋە يەنە باشقا بىر خىل جەمىيەتنىڭ تۈزۈلۈش تەرەققىياتى بارلىققا كەلدى. مەسىلەن، مەسچىتلەرگە كىرىدىغان ياشلارنىڭ سانى كۈندىن- كۈنگە كوپەيگەن، ئىچىملىك، چېكىملىككە بېرىلىشمۇ مەشرەپ ياشلىرى ئىچىدە ناھايىتى ئاز كورۇلدى. خىتاي ھوكۇمىتى بۇ ئىشلارنى سېزىپ، 1996- ژىلى 30- ئاپرېل كۈنى ئومۇمىي يۈزلۈك تۇتۇش باشلىدى. بۇنىڭدا تۇتۇلغان بالىلارنىڭ جىنايىتى، خىتاي ھوكۇمىتى جىنائىي ئىشلار قانۇنىنىڭ ھېچ قانداق بىر ماددىسىغىمۇ توغرا كەلمەتتى. پەقەت ئۇلارنىڭ ناماز ئوقۇيدىغان، زەھەرلىك چېكىملىك چەكمەيدىغان، ھاراق ئىچمەيدىغانلا جىنايىتى بار ئىدى، خالاس.

ئابدۇخېلىل بۇ توردا قولغا چۈشمىدى. ئۇنىڭ شۇ تۇتۇش ۋاقىتلىرىدا دېگەن بىر ئېغىز گېپى ھېلىمۇ ئەستىن چىقمايدۇ. «خىتاينىڭ بۇ تورى بولسا، بىز كەڭ دېڭىزدا ژۈرگەن بېلىق». موشۇ ناھەق تۇتۇشلاردىن كېيىن خەلق ئىچىدىن خىتاي ھوكۇمىتىگە نىسبەتەن يوشۇرۇن غەزەپ پەيدا بولدى. ھەتتا بەزىلەر ھوكۇمەت خىزمىتىدىن چېكىنىپ چىقتى. بۇنداق چېكىنىش 1996- ژىلنىڭ ئاخىرى 1997- ژىلىنىڭ باشلىرىدا تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ھوكۇمەتكە باج تولىمەيدىغان ئىشلارمۇ ئاستا - ئاستا كورۇلگىلى تۇردى. دولەت مەھەللىلىك بىر باققالنىڭ 1996- ژىلى 10- ئاي ئەتراپىدا قۇراللىق قىسىمنىڭ ئىككى ئەسكىرىگە پىچاق تىقىپ، بىرىنى ئولتۇرۇپ، يەنە بىرىنى يارىلاندۇرغانلىغى بۇنىڭ ئەمەلىي ئىسپاتى ئىدى.

خىتاي ھوكۇمىتى بۇ ئىشلاردىن يەنە قاتتىق چوچۈپ كەتتى ۋە بۇرۇندىن قوللىنىۋاتقان ئىچەرسىياسىتىنى يەنە باشقىدىن خەلق بېشىدا ئىجرا قىلىشقا باشلىدى. شۇنداقلا 1997- ژىلى رامىزاننىڭ 17- كۈندىكى قانلىق ۋاقەگە خىتاي ھوكۇمىتى ئۆزى باش سەۋەپچى بولدى.

گېرمانىيەدە نەشر قىلىنىدىغان «تامچە» ژۇرنالىنىڭ 1997- ژىلى 1- سانىدىن ئېلىندى.

بىزنىڭ سوھبەت

«ئارزۇ - ئارمانلىرىڭلارنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى تىلەيمەن»

ئۆتكەن ژىلنىڭ ئاخىرىدا تەھرىراتىمىزدا ئامېرىكىلىق ئالىم، ئۇيغۇرشۇناس شون روبېرتس مېھماندا بولدى. شون روبېرتس ئا ق ش جەنۇبىي كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئېتنوگرافىيە ماگىسترى. ئۇ بىر نەچچە قېتىم ئۇيغۇرلار دىيارى ش ئۇ ئا ر دا بولۇپ خەلقىمىزنىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، ئۆرپ - ئادەتلىرىنى ئۆگىنىپ، تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان. ھازىر ئۇ ئا ق ش تىكى ھەر خىل پەن ساھالىرى بويىچە پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان، ستۇدېنتلار، ئاسپىرانتلار ۋە تەتقىقاتچىلارنى ئالماشتۇرۇش بويىچە چەت ئەللەر بىلەن ئالاقە باغلاش ۋە تەتقىقات ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان «ئايرېكس» ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن قازاقىستان مىللىي پەنلەر ئاكادېمىيەسى شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزىدە تەتقىقاتچى ستاژيور سۈپىتىدە تەتقىقات ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانماقتا. تۆۋەندە بىز مەخسۇس مۇخبىرىمىز يادىكار سابىتنىڭ ئۇيغۇرشۇناس ئالىم شون روبېرتس بىلەن بولغان سوھبىتىنى دىققىتىڭلارغا ھاۋالە قىلدۇق.

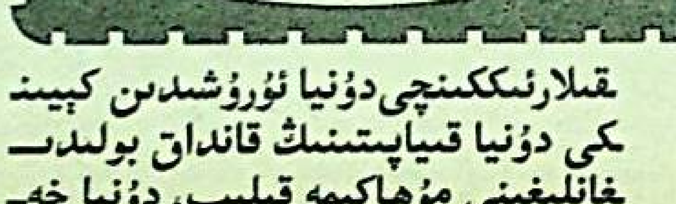

— ھورمەتلىك شون روبېرتس، سىزدە ئۇيغۇرلارغا بولغان قىزىقىش، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، ئېتنوگرافىيەسىنى ئۆگىنىشكە بولغان ئىشتىياق قانداق پەيدا بولغان؟

— مەن ئا ق ش نىڭ مېن شتاتىدىكى بودىن ئۇنىۋېرسىتېتى تارىخ فاكۇلتېتىدا ۋە رۇس تىلى ۋە ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئىككى مۇتەخەسسىسلىك بويىچە ئىككى دىپلومغا ئېگە. مەن تارىخ پەنى بويىچە دىپلوم ئىش يېزىش ئۈچۈن روسسىيەنىڭ 19 - ئەسىردە ئوتتۇرا ئاسىيا بىلەن كاۋكاز مۇسۇلمانلىرىنى مۇستەملىكە قىلىش ماۋزۇسىنى تاللاپ ئالدىم ۋە 1989 - ژىلى س س س رغا كەلدىم. تاللاۋالغان ماۋزۇ بويىچە دىپلوم يېزىپ پۈتەرگەندىن كېيىن 1990 - ژىلى تاشكەنتتە ستاژروۋكىدا بولدۇم. بۇ ئاق ش بىلەن س س س ر ئوتتۇرىسىدا بىرىنچى قېتىم ستۇدېنتلارنى ئۆز ئارا ئالماشتۇرۇش، ئىلمىي ھەمكارلىقنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش يولىدا دەسلەپكى قەدەملەر تاشلىنىۋاتقان مەزگىل ئىدى. مەن تاشكەنت دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تارىخ فاكۇلتېتىدا ئوقۇشۇمنى داۋاملاشتۇردۇم. بۇ يەردە ئوتتۇرا ئاسىيا ئارخېئولوگىيەسى كافېدراسىدا تەھسىل كوردۇم. ئۆزبەكىستاننىڭ شەھرىزاپ ۋە تۈركمەنىستاننىڭ بايرام ئەلى، مارى دېگەن جايلىرىدا ئارخېئولوگىيە ئوترەتلىرى بىلەن ئەسىرە - ئەتىقىلەرنى قېزىش - ئىزدەش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللاندىم. ئەندى تەتىل مەزگىلىدە تاشكەنتتىكى موڭغۇلىستان كونسۇلخانىسىغا مۇراجەئەت قىلىپ موڭغۇلىستانغا بېرىپ تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ بېرىشقا ۋىزا بېرىشنى ئىلتىماس قىلدىم. لېكىن كونسۇلخانىدىكىلەر مېنىڭ موڭغۇل تىلىنى بىلمەيدىغانلىغىمنى باھانە قىلىپ ۋىزا بېرىشتىن باش تارتتى... بۇنىڭدىن مەيۇسلىنىپ، خىيالچان ئولتارسام ياتاقخانىدا مەن بىلەن بىر بولمدە تۇرغان، تاشكەنت دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىدا ستاژىروۋكىدا بولۇۋاتقان ش ئۇ ئارلىق ئۇيغۇر پروفېسسورى مېنىڭ ئۇيغۇرلار دىيارى ش ئۇ ئارغا بېرىشىمنى، بۇنىڭ ماڭا كېلەچەك ئىلمىي ئىشلىرىمدا ناھايەتى پايدىلىق بولىدىغانلىغىنى تەكىتلىدى ۋە ئۇيغۇرلار ھەققىدە ناھايىتى قىزىقارلىق مەلۇماتلارنى سوزلەپ بەردى. ئەينە شۇ چاغدا مەندە ئۇيغۇر خەلقىنى ئۇلارنىڭ ۋەتىنىنى، تارىخىنى ۋە مەدەنىيىتىنى ئۆگىنىش ئىشتىياقى پەيدا بولدى. مەن لېنىنگرادقا بېرىپ خ خ ج كونسۇلخانىسىدىن ش ئۇ ئارغا بېرىش ئۈچۈن ۋىزا ئالدىم. ئاندىن 1990 - ژىلى قىشلىق تەتىلدە غۇلجا، ئۈرۈمچى، قەشقەر، خوتەن، تۇرپان شەھەرلىرىنى زىيارەت قىلدىم.

— شون روبېرتس جانابلىرى، سىز ش ئۇ ئارغا قىلغان دەسلەپكى سەپىرىڭىزدە 5 شەھەرنى زىيارەت قىپسىز. سىز ئۇلاردىن قانداق تەسىرات ئالدىڭىز، يەرلىك خەلق - ئۇيغۇرلار سىزنى قانداق قارشى ئالدى؟

— مەن تاشكەنتتە ستاژىروۋكىدىن ئوتكەندە ئۆزبەك تىلىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەن ئىدىم. ئەندى ئۆزبەك تىلى ئۇيغۇر تىلىغا ناھايىتى يېقىن بولغانلىقتىن ئۇيغۇرلار دىيارىدا يەرلىك خەلق بىلەن مۇئامىلە قىلىش ماڭا ناھايىتى ئوڭاي بولدى. مەن ئۇيغۇرلار بىلەن پاراڭلاشقىنىمدا، ئۇلار مېنى كوپىرەك تاتارمىكىن دەپ گۇمان قىلىپ، سىز قايسى مىللەت دەپ سوراتتى. مەن ئامېرىكىدىن كەلگەنلىگىمنى ئېيتسام ئۇلار ئىشەنمىگەندەك قىلاتتى. بۇ خىتاي ھوكۇمىتى تاشقىرىغا بولغان ئىشىكنى تېخى يېقىندىلا ئاچقان، چەت ئەللىك ئالىملار ناھايىتى ئاز، يوقنىڭ ئورنىدا، ئەندى ئۇيغۇر تىلىنى بىلىدىغانلار بولسا يوق مەزگىل ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇيغۇر ئالىملىرى، ستۇدېنتلىرى، ئاددىي دېخانلار، ھەر خىل ھۈنەرۋەنلەر، سودىگەرلەر بىلەن بولغان ئۇچرىشىش - سوھبەتلەردە ماڭا ناھايىتى سەممىي مۇئاسىۋەت قىلىپ، چوڭ ھورمەت بىلدۈردى. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ ئاق كوڭۇللىكلىكى، خۇش چاقچاق مېھماندوستلۇغى، خۇش پېئىللىقى ۋە غەرەزسىز ساددىلىقى بىلەن بىردىنلا ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالدى. مەن ئۈرۈمچىدە ھېلىقى تاشكەنتتە ياتاقخانىدا بىللە تۇرغان ئۇيغۇر پروفېسسورى ئارقىلىق كوپلىگەن زىيالىيلار بىلەن دىدارلاشتىم، كېلەچەك تەتقىقات ئىشلىرىم ئۈچۈن ھۇل سالىدىغان دەسلەپكى مەلۇماتلارغا ئىگە بولدۇم.

— سىز ئۆزبەكىستان بىلەن ش ئۇ ئارنى سېلىشتۇرغاندا قانداق پەرىقلەرنى بايقىدىڭىز؟

— مېنى ھەيران قالدۇرغان بىر نەرسە بولدى. يەتمىش ژىل كوممۇنىستىك ھاكىم مۇتلەق تۈزۈم ھوكۇم سۈرگەن س س س ر تەركىبىدىكى مۇسۇلمان جۇمھۇرىيەتلىرىدە دىن ئانچە كۈچلۈك بولمىغان، ئەندى ئىككى يۈز ژىلدىن ئوشۇق خىتاي مۇستەملىكىسىدە بولغان ئۇيغۇرلار دىيارىدا، بولۇپمۇ قەشقەر، خوتەنلەردە ئىسلام دىنىغا بولغان ئېتىقاتنىڭ ناھايىتى كۈچلۈكلىگى بىردىنلا كوزگە چېلىقىدۇ. چوڭ پەرىقلەرنىڭ بىرى موشۇ بولسا كېرەك. ئەندى ئىككىنچى پەرىق، بۇ تەرەپتە ئۇ ژىللىرى كىچىك دۇكانلار، كىچىك تىجارەتچىلىك كارخانىلىرى، ئايرىم شەخسىي تىجارەتچىلىك تىرىكچىلىگى تامامەن يوق ئېكەن، ئەندى ش ئۇ ئاردا بولسا بۇلارغا كەڭ يول ئېچىلغان بولۇپ، تەرەققىي ئېتىۋاتقان ئېكەن. ئۇمۇمەن ئاھالىنىڭ ھايات كەچۈرۈش دەرىجىسى ئۇ مەزگىلدە بۇ تەۋەدە خېلە ئۈستۈن ئېكەنلىگى بايقىلاتتى.

— سىز ش ئۇ ئاردا بولغان چاغلىرىڭىزدا ئالىملار بىلەن ئۇچۇق، كەڭ - كۇشەدە سوھبەتلىشىش پۇرسىتىگە ئېگە بولدىڭىزمۇ؟

— دەسلەپكى قېتىمقى سەپىرىمدە ئۇيغۇر ئالىملىرى بىلەن بىر نەچچە قېتىم ئۇچۇق پاراڭلىشىپ، خېلە مەسىلىلەر ئۈستىدە كەڭ دائىرىدە پىكىرلەشكەن ئىدۇق. ئەندى 1995 - ژىلى ش ئۇ ئارغا قىلغان ئىككىنچى سەپىرىمدە يەنە غۇلجا، ئۈرۈمچى، قەشقەر، خوتەن شەھەرلىرىنى زىيارەت قىلدىم. بۇ قېتىمقى سەپىرىمدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتچىلىرى، ئېتنوگرافلىرى، تارىخچىلىرى بىلەن ئۇچرىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. ئۇلار بىلەن بولغان سوھبەتلەردە مەملىكەتتە بولغان بەزى بىر ياخشى ئوزگىرىشلەر توغرىلىق تەكىتلەپ، شۇنداقلا مىللىيلارغا نىسبەتەن كوز قاراشتىكى بەزى سەلبىي ھادىسىلەر، ئۇنىڭ ناچار ئاقىۋەتلىرى توغرىلىق ئوچۇق، دادىل پىكىر قىلغانلىغى ھېلىمۇ يادىمدا. تارىخچى ئالىملار ئۆز خەلقىنىڭ تارىخى توغرىلىق ئوچۇق يازالمايدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. ھەر بىر مىللەتنىڭ، خەلقنىڭ ۋەتىنى بولۇپ، ۋەتەن تارىخىنى شۇ مىللەت ۋەكىللىرى لىللا مەۋقەدە تۇرۇپ يازغاندىلا ئۇ ھەقىقىي تارىخ بولىدۇ، يات تارىخچىلار بولسا ئۇنى ئۆز پايدىسىغا، سىياسەتكە بويسۇندۇرۇپ يازىدىغانلىقى ھېچ كىمگە سىر بولمىسا كېرەك.

— سىزنىڭ ئۇيغۇر تارىخىنى، ئېتنوگرافىيەسىنى ۋە مەدەنىيىتىنى تەكشۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىغىڭىزغا يەتتە - سەككىز ژىل بولۇپ قاپتۇ. موشۇ دەۋىر ئىچىدە ئىلمىي - تەتقىقات ئىشلىرىڭىز، شۇنداقلا دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيەڭىز ئۈچۈن بىر ئاز ماتېرىيال توپلىغانسىز؟

— ئىنتايىن ئورۇنلۇق سوئال. مەن ئۇيغۇرلار دىيارىدا ئۈچ قېتىم: 1990، 1995 ۋە 1997 - ژىللىرى سەياھەتتە بولدۇم. مەن ئۇيغۇرلار دىيارىدا بولغان ھەر بىر سەپىرىمدىن ئوزەم ئۈچۈن كوپلىگەن يېڭىلىقلارنى ئېچىپ، ئەجايىپ تەسراتلار ئىلكىدە ئىلمىي ئىشلىرىم ئۈچۈن قەدەممۇ - قەدەم ماتېرىيال توپلاش، تەتقىق قىلىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللاندىم. ئەندى مەن شۇنداقلا قازاقىستاندىكى ئۇيغۇر ئالىملىرى، جەمئىيەت ئەربابلىرى، شۇنداقلا ھەر ساھادىكى، ھەر كەسىپتىكى ئادەملەر، 1944 - 1949 - ژىللاردىكى شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاۋىنىڭ پائال ئىشتىراكچىلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ سوھبەتلەشتىم، كىتاپخانىلاردا كوپلىگەن ماتېرىياللار بىلەن تونۇشتۇم، ئارخىۋتىكى ئۇيغۇر گېزىت - ژۇرناللىرىنى كوزدىن كەچۈردۇم ۋە ئۇيغۇرلار ۋەتىنىنىڭ تارىخى توغرىلىق ناھايىتى باھالىق ماتېرىياللارغا ئېگە بولدۇم. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇرمۇش ئۈرپى - ئادەتلىرىنى ئۆگەندىم. قېدىمىي خەلقنىڭ رەسىم - يۇسۇن، ئۈرپى - ئادەتلىرىنىڭ تومۇرىمۇ ناھايىتى چوڭقۇر بولۇپ، ئۇلار ئەسىرلەر بويى تەرەققىي ئېتىپ، تەكەممۇللىشىپ رەتكە سېلىنغان. مەركىزىي ئاسىيادە ئۇيغۇرلار ئۆز ئۈرپى - ئادەتلىرىنى ناھايىتى ياخشى ساقلاپ، ئۇنى ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا مىراس قالدۇرۇپ سىڭدۈرۈپ كېلىۋاتقان خەلقلەرنىڭ بىرى ئېكەن. ھەر خىل مەراسىملاردا، ھەر بىر ئائىلىنىڭ شاتلىق ياكى غەم - قايغۇلۇق كۈنلىرىدە يېقىن ئادەملىرىنىڭ، خولۇم - خوشنىلىرىنىڭ بىللە بولۇشى، مەنىۋىي مەدەت بېرىشى ماددىي يارادەم بېرىشى ۋە ھاكازىلار بۇ مىللەتنىڭ ئۆلمەسلىكىنىڭ، ئۇيغۇر دېگەن نامىغا ناھايىتى ماس ئېكەنلىگىنىڭ بىر ئىسپاتى بولسا كېرەك.

بۇرۇن چوڭ دۆلەتلەر: س س س ر، ئا ق ش، ئانگلىيە، فرانسىيە باشقا خەلقلەرنىڭ تەقدىرىنى خالىغانچە ھەل قىلىپ كەلگەنلىگى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس. مەسىلەن، 1945 - ژىلقى يالتا كونفېرېنسىيەسىنى ئالايلى، بۇ كونفېرېنسىيەدە ستالىن، رۇزۋېلت، چېرچىل ۋە باشقىلار ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىنكى دۇنيا قىياپىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىغىنى مۇھاكىمە قىلىپ، دۇنيا خەرىتىسىگە ئوزگىرىشلەرنى كىرگۈزدى. ئەينە شۇ كونفېرېنسىيەنىڭ بەزى مەخپىي قارارلىرىغا باغلىق شەرقىي تۈركىستان خىتاي تەركىۋىگە بېرىلىدىغان، بۇنىڭ بەدىلىگە خىتاي موڭغۇلىستاننىڭ مۇستەقىللىگىنى ئېتىراپ قىلىدىغان ئوخشاش مەسىلىلەر ھەل قىلىنغان. ئەندى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۈچ ۋىلايىتىدە گومىنداڭغا قارشى ئىنقىلاپنى تەييارلاشقا س س س رنىڭ پائال ئىشتىراك قىلغانلىغىنى ۋە شۇنىڭ بىلەن بىللە س س س ر تاشقى ئىشلار خەلق كومىسسارى ۋ. مولوتوۋنىڭ خىتاي جياڭ كەيشى ھوكۇمىتىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرىغا دەل شۇ ۋاقىتتا: س س س ر خىتاينىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشمايدۇ، - دەپ تېلېگرامما ئەۋەتكەنلىگىنى ۋە ئىنقىلاپنى يېرىم يولدا توختىتىپ، بىزنى ئون بىر ماددىلىق بىتىم تۈزۈشكە مەجبۇر قىلغانلىغىنىمۇ بىلىمىز. بۇ مەسىلىلەرنى سىز ياخشى بىلسىڭىز كېرەك؟

— مەن ئاخىرقى ۋاقىتلاردا كوپلىگەن ماتېرىياللارنى كوزدىن كەچۈرۈپ، تارازىغا سېلىپ، تەھلىل قىلدىم. ھەقىقەتەنمۇ ژۇقۇرىدا سىز ئېيتقان ۋاقىئەلەر يۈز بەرگەن. ئەندى مەن كوپلىگەن تارىخىي ماتېرىياللارنى كورۇپ چىقىش جەريانىدا ئۇ چاغدا ئۇيغۇر خەلقى ۋە ئۇنىڭ رەھبەرلىرى بۇ ھەقتە بىلمىگەن دېگەن خۇلاسىگە كەلدىم. ئەندى ئىلگەركى س س س ر ئارخىۋلىرىدا شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى توغرىلىق كوپلىگەن ماتېرىياللار بولۇشى كېرەك. ئۇ ئارخىۋ ماتېرىياللىرى تېخى ئېچىلمىدى. ئۇلارمۇ كوپ نەرسىلەرنى يورۇتۇپ بەرگەن بولار ئىدى.

— مېنىڭ بىلىشىمچە، 30 - 40 - ژىللىرى ئۇيغۇرلار دىيارىنىڭ مەمۇرىي مەركىزى ئۈرۈمچىدە چەت ئەل ۋاكالەتخانىلىرى، شۇ جۈملىدىن ئا ق ش كونسۇلخانىسى بولغان ئېكەن. دېمەك، ئا ق ش، ئۇنىڭ ئالاقىدار تارماقلىرى، ئالىملار ئەينە شۇ كونسۇلخانا ئارقىلىق ئۇيغۇرلار توغرىلىق، ئۇلارنىڭ ۋەتىنى ھەققىدە مەلۇماتلارغا ئېگە بولۇپ تۇرغان بولۇشى مۇمكىن. گوگسەنداڭ كەلگەندىن كېيىن، ئەلۋەتتە، مۇنداق ۋاكالەتخانىلار يېپىلدى. ئەندى ئېيتماقچى بولغىنىم، ھازىر ئا ق ش تا ئالىملار ئۇيغۇر توغرىلىق ئازدۇ - تولا مەلۇماتقا ئېگىمۇ؟

— ھەقىقەتەنمۇ ئۈرۈمچىدە ئامېرىكا كونسۇلخانىسى بولغان. ئەينە شۇ كونسۇلخانىنىڭ ئارخىۋى ھازىر ئا ق ش نىڭ مەركىزىي ئارخىۋىدا ساقلانماقتا. بىر ئالىم ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋى توغرىلىق كىتاپ يازغاندا ئەينە شۇ ئارخىۋتىن پايدىلانغان. مەن مەزكۇر ئارخىۋتىكى ماتېرىياللارنىڭ ئىنۋېنتارىزاتسىيە نومېرلىرىنى يېزىۋالغان. ئەگەر بۇ مەسىلىگە قىزىقىدىغان ئۇيغۇر ئالىملىرى بولسا، مەن ئۇ ماتېرىياللارنى تېپىشقا يارادەم قىلىمەن. مېنىڭچە ئارخىۋتىكى ماتېرىياللار قىزىقارلىق ۋە ھازىرقى شارائىتتىمۇ دىققەتكە سازاۋەر بولۇشى مۇمكىن.

40 - ژىللىرى ئامېرىكىدا ئۇيغۇرلار توغرىلىق بىر نەچچە كىتاپ نەشىر قىلىنغان. ئۇ ئۇيغۇرلار دىيارىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخېئولوگىيەلىك ئىشلار ۋە شۇ دەۋىردىكى خەلق ئارا ۋەزىيەت ۋە ئۇنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا بولغان تەسىرى ۋە ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋى توغرىلىق كىتاپلار. ئەينە شۇنداق كىتاپلارنىڭ بىرىنى شىڭشى سەي ئامېرىكىلىق ئاللېن ۋىتېنگ بىلەن ھەمكارلىقتا يازغان. ئۇنىڭدا شىڭ ئۆز ئارخىۋىدىن پايدىلانغان. ئەندى «1949 - ژىلدىن 1979 - ژىلغىچە بولغان شىنجاڭنىڭ سىياسىي تارىخى» دېگەن بىر كىتاپ نەشىر قىلىنغان. ئۇنىڭدىمۇ ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ ۋەتىنى توغرىلىق قىزىقارلىق مەلۇماتلار بار. ئا ق ش تا ئۇيغۇرلارغا بولغان قىزىقىشى ھەر خىل ۋاقىتلاردا بىردە كۈچلۈك، بىردە سۇسسىراق بولۇپ كەلگەنلىگىنى كورىمىز.

— ئۇيغۇر ناخشا - ئۇسسۇللىرى سىزدە قانداق تەسرات قالدۇردى؟

— مەن قازاقىستاندا ۋە شۇنداقلا ش ئۇ ئاردا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ سەنئىتى بىلەن تونۇشۇش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولدۇم. ئادەمنى ئۆزىگە بىردىن مەھلىيا قىلىدىغان مۇقاملار، شوخ ئۇسسۇللار، ئەجايىپ موڭلۇق خەلق ناخشىلىرى سەنئەتنى چۈشىنىدىغان ھەر قانداق ئادەمنى پەرۋاسىز قالدۇرالمايدۇ. چۈنكى سەنئەت چېگارىنى بىلمەيدۇ، ئۇنىڭغا تەرجىمانىڭمۇ كېرىكى يوق... مەن مەركىزىي ئاسىيادىكى باشقا خەلقلەرنىڭ ناخشىلىرىنىمۇ ئاڭلىغان. لېكىن ئۇيغۇر ناخشىلىرى ماڭا يېقىنىراق.

— ئىلمىي ئەمگەكلىرىڭىز توغرىلىق توختىلىپ ئوتسىڭىز.

ئا ق ش نىڭ بوستون شەھرىدە كوپ تىراژدا نەشىر قىلىنىدىغان («كولچىرول سۇرۋايۋال» مەدەنىيەتنى ساقلاپ قالايلى) دېگەن ئىلمىي - ئاممىباپ ژۇرنالدا ئۇيغۇرلار توغرىلىق ئۈچ ماقالەم نەشىر قىلىندى. شۇنداقلا «ئۇيغۇرستاننى كۈتۈۋاتىمىز» دېگەن بىر سائەتلىق ئىلمىي - ئاممىباپ ھوججەتلىك كىنوفىلم چۈشەردىم. بۇ فىلىم نيۇ - يوركتا، لوندوندا، بۇداپېشتتا ئىلمىي كونفېرېنسىيەلەردە نامايىش قىلىندى، ئۇ شۇنداقلا كوپلىگەن ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ستۇدېنتلىرىغىمۇ كورسىتىلدى. مەن شۇنداقلا «ئۇيغۇرستاننى كۈتۈۋاتىمىز» دېگەن كىتاپىمۇ يازدىم. بۇ كىتاپتا ژۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان فىلىمنىڭ ستېسېنارىيەسى، ئايرىم كىشىلەر بىلەن بولغان سوھبەتلەر ۋە شۇنداقلا پايدىلىنىلغان ماتېرىياللارنىڭ كەڭ دائىرىدىكى بىبلىوگرافىيەسى بېرىلگەن. ئەندى ھازىر بولسا «ئىلى ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئاڭ - سەۋىيەسى» دېگەن ماۋزۇدا دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيە ئۈستىدە ئىشلەۋاتىمەن.

— يېڭى 1998 ژىلدا گېزىتخانىلىرىمىزغا نېمىلەرنى تىلىگەن بولار ئىدىڭىز؟

— مەن قازاقىستاندا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان بارلىق ئۇيغۇرلارنى يېڭى ژىل بىلەن تەبرىكلەيمەن. بۇ ژىل ئۇيغۇر قېرىنداشلارغا بەخت - سائادەت ئېلىپ كەلسۇن ۋە ئۇلارغا ئارزۇ قىلغان نەرسىلىرىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى تىلەيمەن.

— مەزمۇنلۇق سوھبىتىڭىز ئۈچۈن رەخمەت.

(سوھبەت ئۇيغۇر تىلىدا ژۈرگۈزۈلدى.)

ئويلاندۇرىدىغان مەسىلىلەر

«مۇھەببەت ئىبادەتخانىسى» نىڭ سىرى

كېيىنكى ۋاقىتلاردا «مۇھەببەت ئىبادەتخانىسىغا» تەكلىپ قىلىش يېزىلغان تەشۋىقات ۋاراقلىرى كۆپىيىپ كەتتى. بۇ تەكلىپ قەغەزلىرىدىن بىرىنى ئۆز ئىختىيارىم بىلەن قولۇمغا ئالغىنىمدا، ئۇنى تارقاتقۇچىلار ئىككى دانە كىتابنى ھەقسىز قوشۇپ بەردى. مەن كىتابلارنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى ئوقۇپ، ئۇنىڭ يەھيا ۋە ئەيسا پەيغەمبەرلەر ۋە بۇددىزم ھەققىدە يېزىلغانلىقىنى چۈشەندىم.

«مۇھەببەت ئىبادەتخانىسىغا» بېرىش تەكلىپنامىسىنىڭ ئاخىرىسىغا ئۇنىڭ ئادرېسى تولۇق يېزىلغان ئىدى.

«مۇھەببەت ئىبادەتخانىسى» دېگەن نېمە؟ ئۇ قانداق پائالىيەت يۈرگۈزىدۇ؟ - بۇ سوئاللارغا جاۋاب ئىزلەش ئۈچۈن ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئاينابۇلاق مىكرو-رايونىدىكى 33 - باللار باغچىسىغا باردىم. ئىشىك ئالدىدا كەلگەنلەرنى كۈتۈۋالىدىغان جەنۇبىي كورېيەلىك ئىككى ياش يىگىت مېنى قىزغىن قارشى ئېلىشتى. بۇلارنىڭ مۇلايىم، سىلىق - سىپايە مۇئامىلىسى، شېرىن سۆزلىرى مېنى ھەيران قالدۇردى. ئۇلار مېنى «مۇھەببەت ئىبادەتخانىسىنىڭ» ئىچىگە تەكلىپ قىلدى. ئانچە چوڭ بولمىغان بۇ ئىبادەتخانە پاكىز، سەرەمجانلىقى بىلەن كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. ئىچىگە ھەر خىل گۈللەر قويۇلغان، تاملىرىغا چوقۇنىدىغان سۈرەتلەر ئېسىلغان بولۇپ، مۇڭلۇق مۇزىكا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئانچە كۆپ ۋاقىت ئۆتمەستىنلا ئىبادەتخانىنىڭ ئىچى ئادەملەر بىلەن لىق تولدى. بۇلار 13 ياشتىن 40 ياشقىچە بولغان ھەر قايسى مىللەت ۋەكىللىرى ئىدى. پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، يېنىمدىكى ئون توققۇز ياشلار چامىسىدىكى ئىككى ئۇيغۇر يىگىتىنىڭ بىرى بىلەن سۆھبەتلىشىپ قالدىم.

- سىز مۇسۇلمان تۇرۇغلۇق، قانداقلارچە بۇ ئىبادەتخانىغا كېلىپ قالدىڭىز؟ - دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

- كۆرۈپ تۇرۇپسىزغۇ، بۇ «مۇھەببەت ئىبادەتخانىسى»نىڭ ئىسمى - جىسمىغا يارىشىپ تۇرىدۇ. مەن بۇ يەرگە كېلىپ تۇرۇۋاتقىنىمغا ئالتە ئايدىن ئاشتى. بىز بۇ يەردە ھەر كۈنى ئەجايىپ قىزىق ئىشلارنى كۆرۈپ، سىرلىق ۋاقەلەر توغرىلىق راھەتلىنىپ ئاڭلايمىز. مۇڭلۇق ۋە كىشىنى سېھىرلىگۈچى مۇزىكىلارنى تىڭشايمىز، يەھيا ۋە ئەيسا پەيغەمبەرلەر توغرىلىق كىشىنى ھەيران قالدۇرغىدەك فىلىملارنى تاماشا قىلىمىز. قىز - يىگىتلەر بىر - بىرىمىز بىلەن تونۇشىمىز... مابادا قىيىنچىلىق ئەھۋالدا قالغىدەك بولساق، بۇلار بىزگە ياردەم قولىنى سۇنۇپ ماددىي ياردىمىنى ئايىماستىن بىزگە يار - يۆلەك بولىدۇ.

- سىزنىڭ پاك، مۇقەددەس ئىسلام دىنىمىزدىن خەۋىرىڭىز يوقمۇ؟! - دەپ ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ھەيران بولۇپ سورىدىم.

- ياق، ئانچە خەۋىرىم يوق، - دېدى ئۇ پەرۋاسىزلىق بىلەن.

- ئۆزىمىزنىڭ مۇسۇلمانلار مەسچىتىگە بارمىدىڭىزمۇ؟

- بىر ئىككى قېتىم بارغان ئىدىم. ئۇ ماڭا ئانچە ياقماي قالدى. سەۋەبى، مولللارنىڭ ئوقۇغان ۋە ئېيتقانلىرىغا چۈشەنمىدىم، ئۇنىڭغا قارىغاندا بۇ ئىبادەتخانىدا ھەممىگە تولۇق چۈشىنىمەن.

بۇ جاۋابتىن كېيىن مەن سۈكۈت ئىچىدە بىر ئاز ئويلىنىپ قالدىم. شۇ چاغدا ئۇ يىگىت مېنىڭدىن سورىدى:

- ئاكا، سىز ئالمۇتا شەھىرىدىنمۇ؟

- شۇنداق، ئالمۇتىدا تۇرىمەن.

يىگىت بېرىپ بىر رۇس قىزنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلىدى. قىز ماگنىتوفوننى قويدى. ئۇنىڭدا ماڭا تونۇش بىر ئاۋاز ئەيسا پەيغەمبەرنى ئۇلۇغلاپ مەدھىيەلەشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭ كىملىكىنى ئېسىمگە ئېلىپ، ھەيران بولدىمدە، توۋۋا دەپ ياقامنى تۇتتۇم.

مەن سۆھبەتلەشكەن يىگىتنىڭ يېنىدىكى ئىككىنچىسىمۇ موشۇنىڭغا ئوخشاشلا كۆز قاراشتا ئىكەن. - بۇنداق ئىبادەتخانىدىن شەھىرىمىزدە بىر نەچچىسى بار، - دەپ سۆز قوشتى ئۇ، - بىزگە ئوخشاش ياشلار بۇ يەرلەرگە كېلىپ - كېتىپ يۈرۈۋاتىدۇ.

بۇ يەرگە يىغىلغان چىرايلىق يىگىت - قىزلارنىڭ بۇ «مۇھەببەت ئىبادەتخانىسى»غا شۇنچە بېرىلگەنلىكى مېنى چوڭقۇر ئويلاندۇردى.

مانا ئەندى ئېگىز بويلۇق، ئورۇقتىنا كەلگەن كورېيەلىك يىگىت سەھنىدە پەيدا بولدى. زالدا ئولتارغانلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا ھۆرمەت، ئېھتىرام بىلدۈرۈشتى. ئۇ ھەممىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان ھالدا، - مەن ئۆتكەن ھەپتىدىكى لېكسىيەنىڭ داۋامىنى سىلەرگە ئاڭلىتىمەن، - دېدىدە قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، ۋەز ئوقۇشقا باشلىدى. ئاخىرىدا ئۇ سۆزىنى: «ئەيسا پەيغەمبەر پۈتۈن ئالەمنى ياراتقان، تەڭدىشى يوق بىر ئاللانىڭ ئوغلى» - دېگەن سۆز بىلەن خۇلاسىلاپ، ئەيسا پەيغەمبەر ھەققىدىكى كىنوفىلىمنى كۆرسەتتى.

مەن بۇ يەرگە يىغىلغانلارنىڭ كېچىسى سائەت 12گىچە تارقىمايدىغانلىقىنى بىلگىنىمدىن كېيىنلا قايتىپ كەتتىم.

يول بويى ئويلاپ، ياشلىرىمىزنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلەرگە بېرىلىپ، «ياشلىقتا بەرگەن كۆڭۈل، تۈگىمەس بىر بالا بولدى» دېگەندەك، بۇنىڭ ئاخىرى پۇشايمان بىلەن پۈتىدىغانلىقىنى ئويلىمايۋاتقانلىقىغا ئېچىندىم.

زەڭ سېلىپ قارىسام «مۇھەببەت ئىبادەتخانىسى»غا كېلىپ كەيپى - ساپاغا بېرىلىپ كەتكەن ئۇيغۇر ياشلىرى خېلە بار ئىكەن. مەن بۇ ياشلارنى ئەيىپلىمەكچىمۇ ئەمەس. چۈنكى ئۇلار ئىككى دىنىنىڭ ئايرىمىسىنى پەرىق ئېتىپ، ياخشى چۈشۈنەلمەيۋاتقانلار بولۇشى مۇمكىن دېگەن خۇلاسىگە كەلدىم.

ئانا ۋەتىنىمىزدە ۋەتەنىنىڭ مۇستەقىللىق يولىدا كۈرەشكە ئاتلىنىپ چىققان ياشلىرىمىزنىڭ تۈرمە، لاگېرلارغا تاشلىنىپ، خىتاي زوراۋانلىرىنىڭ زۇلۇمى ئاستىدا ئىڭراۋاتقاندا، مۇستەقىل دۆلەتتە كەڭ ھوقۇق - ئىمتىيازغا ئېگە ياشلىرىمىزنىڭ بۈگۈنكى كۈندە ھەر خىل زەھەرلىك ئىچىملىك، چېكىملىككە، ئەيشى - ئىشرەتكە بېرىلىشى، «مۇھەببەت ئىبادەتخانىسى»دا كۈن ئۆتكۈزۈشى ئۇيغۇر جامائەتچىلىكىنى ئويلاندۇرماي قويمايدۇ، ئەلۋەتتە.

مەن بۇ توغرىلىق يۇرتىمىزدىكى بىر مويسىپىت كىشى بىلەن سۆھبەتلەشكىنىمدە ئۇ: - مولللىرىمىز ياشلارغا ئىسلام دىنى توغرىلىق تەپسىلى چۈشەنچە بەرمەيدۇ. باشقا دىنلارغا كېتىپ قېلىش موشۇنداق چۈشەنمەسلىكتىن بولسا كېرەك، - دېدى.

بۇنى مولللارغىلا ئارتىپ قويساق بولماس دەيمەن. چۈنكى باللار كۆپىنچە ئاتا - ئانىلارنىڭ تەربىيەسىدە بولىدۇ. ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىگە جاۋابكەرلىك بىلەن قارىشى كېرەك. بىزدە «پالانچىنىڭ بالىسى ھاراقكەش، پوكۇنچىنىڭ بالىسى نەشىخور» دېگەن يامان ئادەت بار. ئۇ «پالانچى، پوكۇنچى» ئەمەس، بىز ئۇيغۇرنىڭ بالىسى. ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتلىك بىلەن قارىشىمىز، ئازغانلارنى ئاللانىڭ جامائەسىدىكى توغرا يولغا ماڭغۇچىلار قاتارىغا قايتۇرۇۋېلىشىمىز لازىم. بۇنى ھەرگىز ئۆتۈپ قالمايلى!

شاۋكەت قاسىم.
ئالمۇتا شەھىرى.

بىز نەگە كېتىپ بارىمىز

پات - پات ئۇچرىشىپ، مۇڭدىشىپ تۇرساقمۇ، بۈگۈن تونۇشۇم مېنى كۆرۈپ بولەكچىلا ھاياجانلىنىپ كەتتى. ئەنئەنىۋى سالام - سائەتتىن كېيىن، چۈش مەزگىلى بولۇپ قالغاچقا سۆھبەتنى مىللىي ئاشخانىلىرىمىزنىڭ بىرىدە، تاماق ئۈستىدە داۋاملاشتۇرۇشنى مۇۋاپىق كۆردۇق.

سۆھبەتدىشىم نارىمان تۇرسۇنوۋ ئالمۇتا شەھىرىنىڭ 8 - باللار ئۆيى يېنىدىكى «شەپقەت ئۆيى» خەيرخاھلىق فوندىنىڭ پرېزىدېنتى.

- ئەھۋال ئېغىر، دۆلەت تەرىپىدىن ئىلگىرىكىدەك غەمخورلۇق يوق. خەلىققە چۈشەندۈرۈش تەس ئىكەن. «ئالىتاغ» پروگراممىسى ئارقىلىق كۆرسىتىش ئۇيۇشتۇرۇپ، خەلىق ئارىسىدا تەشۋىقات يۈرگۈزۈپ كۆرۈمىزمىكىنتاڭ.

شۇ، شۇ بولدى، ئەتىسى ئەتىگەندە 8 - باللار ئۆيىدە بولدۇم. نارىمان مېنى شەھەر بويىچە ئومۇمىي مەلۇمات بىلەن تونۇشتۇرۇپ چىقتى.

ئالمۇتا شەھىرى بويىچە تۆرت باللار ئۆيى موجۇت بولۇپ، ئۇنىڭدا 814 بالا تەربىيىلىنىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى 30 ئوغۇل - قىز بىزنىڭ مىللەتكە مەنسۇپ. ئەشۇ ئوتتۇز قىز - ئوغۇلنىڭ يىگىرمىسىدىن كۆپىرەكىنىڭ ئانىلىرى ھايات ئىكەن. نە ئاتا، نە ئانىنىڭ مېھرىگە تويماي، ھەتتا شۇ ئاتا ياكى ئانا دېگەن مۇقەددەس سۆزلەرنىڭ لەززىتىنى تارتمىغان بىگۇناھ نارەسىدىلەر بۇ يېتىملار ماكانىغا قانداق كېلىپ قالدى؟ خا ئىشەنمەك، خا ئىشەنمە، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۇغۇتخانىلاردىلا ئانىلىرى تەرىپىدىن قالدۇرۇلغان بولسا، بەزىلىرى ئەخلەتخانىلاردا، كىشىلەر بوسۇغىلىرىدا، بازارلاردا ۋە باشقا يەرلەردە تاشلانغان. يا - رەببىم بىز نەگە كېتىپ بارىمىز؟ ئەندى ئالدى 17 ياشقا كىرگەن يىگىتلەرگە ھېلىكەمگىچە خەتنە - سۈننەت قىلىنمايتۇ. كىم قىلىدۇ؟ ئۇلار كىمگە كېرەك؟ ئۇلار زادى كىم؟ ئاتا - ئانىسى يوق، تىلى يوق، مىللىتى يوق، دىنى يوق! پەقەت ئانا مېھرىگە زار، ھەر بىرسىگە تەلمۈرۈپ، ئۈمۈت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان بىر جۈپتىن قارا كۆزلىرى بار، خالاس!

مانا، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بىلەن تونۇشۇپ قويۇڭ.

دىلەرەم، 13 ياشتا. تۆرت ياش ۋاقتىدا ئانىسى كوك بازاردا تاشلاپ كەتكەن. دىلەرەمنى ھېچ كىم ئىزدەپ ھوقۇقىغا ئىگە ئەمەس. چۈنكى قانۇن بويىچە بالىسىدىن ۋە ئانىلىق ھوقۇقىدىن كەچكەنلىكى ھەققىدە ئانىسى يۇرىدىك جەھەتتىن رەسمىي تىلخەت قالدۇرۇلمىسا، ئۇ بالىنى ھېچ كىم ئېلىپ ئالالمايدۇ.

كاتە، 7 ياشتا. دادىسى رۇس، ئانىسى ئۇيغۇر، ئىسمى ئارزىگۈل. كاتە ئۈچ ياش ۋاقتىدا ئانىسى ئاتىسى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن. ئانىسىنىڭ تۇققانلىرى ئارزىگۈل رۇس يىگىتكە تۇرمۇشقا چىققاندىن بېرى ئارىلاشمىغان. ئاتىسىنىڭ تۇققانلىرىمۇ ئۇ تۈرمىگە كەتكەندە ئۇنىڭ قىزىنى ئېلىۋېلىشنى خالىمىغان.

مەدىنە ۋە زارىنا، ھەدە - سىڭىللار، 9 ۋە 10 ياش، ئانىسى ھايات. ئەمگەكچىقازاق ناھىيەسىنىڭ ئازات يېزىسىدا ياشايدۇ. مېرەز ئاغرىقى بىلەن ئاغرىيدۇ. ھەر ئىككى بالىنى باشقا ئاتىلاردىن تاپقان. قىزلار تۇغۇلغاندىلا تۇغۇتخانىدا تاشلاپ، قولىدىن تىلخەت بەرگەن.

ئادىلجان 11 ياش ۋە ئېلمىرا 15 ياش، ئارخىپ ماتېرىياللىرىنى تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە ئۇلارنىڭ قېرىنداش ھەدە - ئىنى ئىكەنلىكىنى ئېنىقلىدۇق. بىز بۇ ئېنىقلىقنى ئۇلارغا يەتكۈزۈشكە ئالدىرىدۇق. ئەپسۇس، ئۇلاردا بىر - بىرىگە بولغان مېھىر - شەپقەت، سېغىنىش - كىنەش ئوتلىرىنى بايقالمىدۇق. بىر - بىرىنىڭ قۇچىقىغا ئېتىلىشىنىڭ ئورنىغا، بىر - بىرىگە سالقىن كۆز قاراشتا، مەنىسىز جىلمىيىش بىلەنلا چەكلەندى... ئۇلارنى ئانىسى ھەر خىل ئاتىلاردىن تاپقان. تۇغۇتخانىدا تاشلاپ كەتكەن.

رۇستەم، 17 ياشتا، ئانىسى ھايات، ئالمۇتىدا تۇرىدۇ. تۇغۇتخانىدا قالدۇرۇپ، قولىدىن تىلخەت بەرگەن. ھازىر قولىدا بار، كورنەكلىك تىجارەتچىلەرنىڭ بىرى.

بۇ تىزىمنى داۋاملاشتۇرۇشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك. گەپ بۇ ئىشلارنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا، مىللىتىمىز شەنىگە چۈشۈۋاتقان بۇ رەسۋا داغلارنى قانداق يۇيۇشتا...

⊖ ئۆز دىنىدىن تانغانلار

يېتىملار ئۆيىدىكى قېرىنداشلار بىلەن بولغان سۆھبەتتىن كېيىن بىر نەچچە كۈن خۇددى خىيال چاقىقىدەك بولۇپ يۈردۈم. ئاردىن كۆپ ئۆتمەي، تۈرلۈك سەرگۈزەشتىلەرگە تولۇپ تاشقان ژۇرنالىستلىق كەسپىم، ئەقلىمنى يەنە بىر قېتىم لال قىلىپ، ياقامنى چىشلەشكە مەجبۇر قىلدى.

يا، رەببىم، بىز نەگە كېتىپ بارىمىز؟ بۇ قېتىم سەپىرىم ئالمۇتا شەھىرى - يېڭى ھايات بىبلىيە مەركىزىدە بولدى. ئاخىرقى ۋاقىتلاردا خرىستىيان دىنىنى قوبۇل قىلغان ئۇيغۇرلار ھەققىدە كۆپ ئاڭلىغان بولسامىمۇ، بۇ دەرىجىدە ئەۋج ئېلىپ كېتىشى ئۇخلىسام چۈشۈمگە كىرمىگەن ئىدى. بىرەن - سەرەن، تېنەپ - تەنتىرەپ قالغان نادانلارنىڭ ئىشىمكىن دەپ يۈرسەم خاتالاشقان ئىكەنمەن. خرىستىيان ئۇيغۇرلىرىمىزنىڭ سانى موشۇ كۈننىڭ ئۆزىدە ئىككى يۈزدىن ئېشىپ كېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدە مەكتەپ يېشىدىكى باللاردىن تارتىپ، تا پېنسىيە يېشىنى كۆرگەن ئانىلارمۇ بار. ئۇلارنىڭ قاتارى يەنە كۈن ساناپ ئۆسمەكتە. مەسىلەن، بىر ھەپتە ئىچىدە 12 قېرىندىشىمىزنىڭ خرىستىيان دىنىنى قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ گۇۋاچىسى بولدۇم. بۇ مىللىتىمىز بېشىغا كېلىۋاتقان يەنە بىر ۋەيرانچىلىق ئەمەسمۇ؟

⊖ كەچۈر مېنى، نەشىخور ئىنىم!

يۇقۇرىدا بىز مىللىتىمىزنىڭ تېنەپ - تەنتىرەپ، يەر يۈزىدىن يوق بولۇپ كېتىشكە ئەكىلىدىغان ئىككى خەتەرلىك يۆنىلىشتە ئىز قالدۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېنىق فاكتلار ئاساسىدا تەرىپلەپ ئۆتتۇق.

ئەندى بۈگۈنكى كۈننىڭ ئەڭ ئاكتۇئال پروبلېمىلىرىنىڭ بىرى - ياشلىرىمىزنى بەئەينى سازلىق شوراپ كېتىۋاتقان ھاياتنىڭ پاجەلىك ھەقىقىتى يەنە بىر فاكت ئۈستىدە گەپ قوزغىماقچىمەن. ئۇ - مىللىتىمىز بېشىغا كەلگەن يەنە بىر ۋابا كېسىلى - نەشىخورلۇقتۇر.

سادىقجاننى (شەرتلىك ئۆزەمدە شۇنداق ئاتاپ تۇرايلى) كۈنىگە ئىككى قېتىم كۆرىمەن. ئەتكەنلىكى ئىشقا ماڭغاندا ۋە كەچقۇرۇن ئىشتىن قايتقاندا كۈنىگە ئىككى قېتىم سالاملىشىمىز. ئەتكەنلىكى ئۇ دەيدۇ، - سالام، مەن دەيمەن، - سالام! كەچقۇرۇنلىقى ھەم شۇ. مەن ئۇنى ئالتە ياشلىق بالا ۋاقتىدىن بىلىمەن. ھازىر ئۇ يىگىرمە سەككىزدە. مانا موشۇ ۋاقىت ئىچىدە ئىككىمىز بىر قېتىممۇ مۇڭدىشىپ كۆرمەپتىمىز. بەلكىم ئۇنداق سۆھبەتتىن مەن قاچقان بولۇشۇم مۇمكىن. چۈنكى ئۇ نەشىخور. ئۇنىڭ بىلەن نېمە ھەققىدە گەپ قىلىش مۇمكىن. ئەپسۇس، مەن خاتالىشىپتىمەن... ئۇ ھازىرقى دۇنيادا بولۇۋاتقان بارلىق ئىشلاردىن خەۋەردار ئىكەن. ھەتتا ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان توغرىلىقمۇ ساغلام پىكىر قىلىدىكەن. بەزىبىر نەرسىلەردە ئۇنىڭ بىلەن كېلىشتىم. ئۇنىڭ بىلەن يېقىندىكى تۇيۇقسىز باشلانغان سۆھبىتىمىز ئەينە شۇنداق سىياسىي تۈس ئېلىشقا باشلىدى. گەپ يەنە مىللىتىمىزنىڭ ئىستىقبالى، ياشلار ھەققىدە بولدى. بۇ نەرسە توغرىلىق ئۇنىڭدىن سوراشقا پېتىنالماي تۇراتتىم.

- مەن 13 - 14 ياشلىرىمدىن چېكىپ يۈردۈم - دېدى ئۇ مېنىڭ سوئاللىرىمغا جاۋاب بېرىپ. - 16 - 17 ياشلىرىمدا كىرىشىپ كەتتىم. شۇ ۋاقىتلاردا ساڭا ئوخشاش بىرەر ئادەم بىلەن موشۇنداق سۆھبەتلەرنى ئۆتكۈزۈپ تۇرغان بولسام، مۇمكىن بۇ يولغا ماڭماس ئىدىم. ھازىر ئەندى كەچ... - ئۇ بىلەكلىرىنى ئېچىپ سانسىز يىڭنىلار تەسىرىدىن كۆكىرىپ كەتكەن يېرىنى كۆرسەتتى. - بەلكىمبا، مېنىڭ بۈگۈن 28 ياشقا كىرىپ، تىرىك ئەرۋاھ بولۇپ قېلىشىمدا مەلۇم دەرىجىدە ئۆزەم ئەيىپلىك. نە جىسمانىي ئىش قولۇمدىن كەلمىسە، نە ئوقۇشقا كۆڭۈل بولگەن بولسام. لېكىن ئاساسىي ئەيىپنى ئاتا - ئانامغا قويىمەن. مۇئەللىملەر شىكايەت قىلىشسىمۇ مېنى ھىمايە قىلغان، خولۇم - خوشنىلاردىن ئەرزە چۈشسىمۇ مېنىڭ راست. ئەندى ئۆيدە بولسا مەن يېرىم خۇدا، ھەدىلىرىم بۇ ياقتا تۇرسۇن، ھەتتا ئاتا - ئانام ماڭا ئاۋازىنى كۆتىرىپ گەپ قىلماتتى. ھاياتىمدا يە ئاتامدىن، يە ئانامدىن بىر كاچات تاياق يېگەن بەندە ئەمەسمەن. مانا ئاقىۋەت. مەن قانداق ئەر. بىر ئائىلە قۇرۇپ، بالا تېپىپ، ئۇلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىسام. مەن ئىككى ئاياقلىق مەخلۇقمەن!

سادىقجاننىڭ گېپىگە قارىغاندا مېنىڭ «چېكىدىغان» ياشلار توغرىلىق تەخمىنىم ناتوغرا ئىكەن، ئۇ مېنىڭ ئەندىشەمنى يەنە ئۈچ ھەسسىگە ئاشۇرۇۋەتتى. قۇرۇق گەپ بىلەن ئەمەس، بەلكى ئىككىمىز تونۇيدىغان ياشلار يېتەرلىك مىسال بولالايدۇ.

مانا، مىللىتىمىزنى خۇددى ئەژدىھا يۇتۇۋاتقاندەك ئۈچىنچى ئېقىم. ئەندى، تۆرتىنچى، بەشىنچى، ئونىنچى ئېقىملارچۇ؟ يا، رەببىم، بىز نەگە كېتىپ بارىمىز...

ئادەتتىكىدەك ئىشقا ماڭسام قوش قارىياغاچ تۈۋىدە سادىقجان ئولتۇرىدۇ. ئۇ ماڭا ئولتارغان يېتى قولىنى سوزۇپ «سالام» دېدى. مەن ئۇنىڭ بەئەينى ئەرۋاھنىڭكىدەك جانسىز كۆزلىرىگە تىكىلىپ، - ئەتكەنىدە ناشتا قىلماستا بىرىنى ئۇرۇۋالدىڭما، دېدىم. ئۇ ئادەتتىكىدەك مەنىسىز كۈلۈۋالدىدە، - شۇنداق باشلىق، سەنچۇ گالستۇكىڭنى، تېزىكىچە چۈشىرىۋېلىپ ۋەتەننى ئازات قىلىشقا ماڭدىڭما؟ - دېدى. مەن ئۇنىڭغا لايىق جاۋاب تاپالمىدىم. مېنىڭ كاللام باشقا نەرسىلەر بىلەن بەنت ئىدى. بەلكىم بۇ سۆھبىتىمىز ئون يىلغا كېچىككەن سۆھبەتتۇر. ئەندى بۈگۈن شۇ سۆھبەتكە زار مىڭلىغان ياشلىرىمىزنى تۇتۇپ قالالايمىزمۇ، سادىقجان! سېنىڭ بىلەن ۋاقتىدا سۆھبەت قۇرالمىغىنىم ئۈچۈن ئەپۇ قىلغايسەن، كەچۈر مېنى، نەشىخور ئىنىم!

شاۋكەت نەزەروۋ.

مەمنۇن

زەرگە تېگىشمەيمەن زەررە توپاڭنى

بۇ ئانا يۇرتۇمنى كەلدىم كورۇشكە،
سۆيى ھەم توپىسىن كوزگە سۈرۈشكە.
بىر چاغلار باللىق، ياشلىغىم قالغان،
كوچىلار، باغلاردا ئويناپ ژۇرۇشكە.

بۇ زېمىن ئەزەلدىن ئەجداتتىن مىراس،
نەچچە مىڭ ژىللاردىن ماڭا قۇتىغان.
ھۇنلار ھەم تۈركىيلەر پۇشتى ماڭا خاس،
ئەسلى ۋەسلى ناپاك سەندىن قوغدىغان.
بېشىڭنى گەر تاشقا ئورىساڭمۇ بۇ يۇرت ــ
زېمىنغا ئۇ بوره چىشىڭ پاتمايدۇ.
«بوزەك بولما ياتنىڭ تەختىگە قوي ئوت»
دەپ ئەجدات روھلىرى تېچ ياتمايدۇ.

ئالدىغان كەبى تۇلكە نادان قوينى،
تويمىدىڭ قان ئىچىپ يەنە يالاپ يەپ.
بۇلغىدىڭ سۈيۇمنى، ھاۋا، زېمىنىنى،
باش ئېلىپ چەتلەرگە كەتتىم شۇڭا،
خەپ!

ئون بەشى قاراڭغۇ، ئاينىڭ ئونبەشى ــ
يورۇق دەپ راست ئېيتقان، كەلدىم يۇرتۇمغا.
ئوچرەلمەيسەن ئاغزى ــ بۇرنى قان ۋەھشى،
تۇتاشقان ئوتلارنى دىل ــ ژۇجۇدۇمغا.

ئۇزۇلمەس دىل رىشتىم ۋەتەندىن ئەبەت،
بىل شۇنى سوراقچى، كېلەر ئاقىبەت!
سوراقتا تۇتۇمەن، چىقىرىپ ھوكۇم،
نەدىن كەلگەن بولساڭ، يوقال شۇندا كەت!

كوچا سۆيەرگەن ئايال

زېمىن باي، قاراڭا، ئېگىسى كاداي،
ئاھ، كوچا سۈپىرەر بىر مەسۇم ئايال.
دىل ئېزەر ئۇ توپا ياققان گۈل چىراي،
قېنى بىر چاغدىكى ئۇ ساھىپ جامال؟

جۇپتىنى بېگۇنا زىندان بەنت قىلدى،
توھمەتنىڭ قۇربانى بولغان ئەشۇ مەرت.
جۇجىدەك ئۇششاق پەرزەنتلەر تەغدىرى
ئانىغا باغلاندى، ئانا چەكتى دەرت...

كەلگۈندى ناپاكلار ئەخلەتتىنمۇ كوپ،
دۇگلىنىپ شۇ ئىشقا قىلدى مۇيتلا.
ژۇرىگى ژىغلايدۇ ئەلەمدە ئوكسۇپ،
كىمگىمۇ دەرت ئېيتسۇن بۇ بەختى قارا.

ئۇ ئويلار: «كوچىنىڭ بار ئەخلىتىنى
سۈپىرىپ تازىلاش قولۇمدىن كېلەر.
بىراقتا ئەخلەتتىن كوپ كەلگۈندىنى
ئوت قويۇپ توكەتمەي مۇمكىن ئەمەس!« دەر.

ئانىلار دۇئاسى

يارەببىم، بەندىسىن ياراتقان ئاللا،
ژىراقتىكىلەرنى يېقىن قىلغايسەن.
ئايرىلىش ئوتىدا كويۇپ. پۇچۇلغان
جانلارنى ۋىسالغا نېسىپ قىلغايسەن.

ئانىنىڭ ئاق سۈتى ئاغزىدىن كەتمىگەن،
گودەكلەرنى توھمەت ــ يالىدىن ساقلا.
ياشاش نېمە، ئۇنىڭ قەدرىگە يەتمىگەن
بېگۇنا ياشلارنىڭ «گۇناسىن» ئاقلا.

زەي زىندان،
ۋەھشىلىك،
قىيناقتىن بەزگەن
جانىنىڭ تېز چېقىشىن ئويلىغانلارنى؛
قۇتۇلدۇر ئېگەم، قۇرىسۇن كوزدە نەم،
تىلى كېسىلسۇن، كوزى ئويۇلغانلارنى.

ئىنتىزار، باغرى قان ئاتا ــ ئانىسى،
قارا، قۇرۇپ قاخشال بولۇپ قالغانغۇ.
تەخت بېشىدىكىلەرنىڭ سەپ ــ ساتاسى،
ئالدامچىلىق، قېپقىزىل يالغانغۇ.

بىر نەپەس خاتىرجەم ھايات غېرىڭى،
بۇ ئاجىز بەندەگىنىڭ دۇئاسىنى ئال.
سېغىنغان ئادالەت، ھەقىقەت دەۋرىنى
مەن ئانا،
مەن گۈل يار،
مەن ئايال!

ئوچمەيدىكەن قېرىنداشلىق ئوتلىرى

بوينۇمغا ئېسىلغان چېغىڭدا باغرىم،
پىلدىرلاپ كەتتىڭغۇ گويا پايراقتەك.
بىر چاغدا قېپقىزىل گۈل ئېدى مەگزىڭ،
قورۇلۇپ كېتىپتۇ قۇرۇتقان قاقتەك.

ئويكىدەپ توختىماي ئۇزاق ژىغلىدىڭ،
كوزۇڭدىن بۇلاقتەك ئورغۇپ چىقتى ياش.
مېنىڭمۇ باغرىمنى ھەدە تىلغىدىڭ،
ئوتلىرى يالقۇنجاپ ئوچمەس قېرىنداش.

سەۋرى قىل، دەيمەنۇ بەرداش ببېرەلمەي،
ياش بولۇپ ئېتىلگىڭ ئوزرەمەن ئاقتىم.
تىرىلىپ كەلگەنمۇ ئانام دەپ، ئەتەي،
قاتقان قوللىرىڭنى مەگزىمگە ياقتىم.

ئۇزاققا سوزۇلغان جۇدالىق دەرتلىرى،
كەتتى كوز يېشىمىز بىلەن تەڭ ئېقىپ.
شاقىراپ توكۇلگەن باھار يامغۇرى
توختاپ، پارلىغاندەك بولدى كۇن چىقىپ...

شائىر ئوتكۇرگە مەرسىيە

دۇنيادىن ئوتتى بىر ئۇلۇق ئىنسان دەپ
شۇم ئەجەل قىلغاندا ماتەملىك جاكا.
ئۇرۇمچى ئاسمىنى توتۇلدى شۇ پەيت،
ئاھ، شائىر بالام، خوش!
ساڭا ئەلۋىدا...
ئەجەپ بېمەزگىل سوقۇشتىن توختاپ،
قالدىغۇ ئوت ــ كاۋاپ بولغان ژۇرىگىڭ.
تەشنا قەلب خەلقىگە كوياكى بۇلاق
سۆيىدەك بار ئېدى سېنىڭ كېرىگىڭ.

كۇلكىسىن كۇلۇپ سەن، ژىغسىن ژىغلاپ،
خەلقىڭنىڭ دەردىگە بولغاندىڭ دەرمان.
قايتۇردۇڭ ژىللارغا مەردانە جاۋاپ،
لۇتپۇللا كەبى ئەي كۇرەشچان ئوغلان!

بېشىڭدا كوتەرگەچ، تىلىڭدا سايراپ،
چىقارماي بىر نەپەس يادتىن ئەل ــ يۇرتنى.
بېشىدا كوتەردى شىر ــ غۇران ئەۋلات،
ئەينە سەن ياتقان ئاق يوپۇق تاۋۇتنى.

ياسالما شوھرتى شاھنىڭ بەش كۇنلۇك،
كومۇلەر ئۇ ئوزى بىلەن تەڭ يەرگە.
شائىردا جاسارەت تۇغما، مەڭگۇلۇك،
مەنسۇپتۇر مىڭ ژىللار بويى يۇرت ــ ئەلگە.

ئۇيغۇرنىڭ نى ئەزىز ئوغلانلىرىنىڭ
تەنلىرى قالمىدى قاياق ــ قاياقتا!
بار ئېكەن ئاقىبەت ئامەت تەلىيىڭ،
ياتقىنىڭ ئوزى بەخت ئانا توپىراقتا.

ئەلۋىدا خەلقىمنىڭ ئېسىل پەرزەندى،
دېسەم كوز ياشلىرىم مەگزىمگە تامدى.
كارۋىنىڭ ئىزلىرى ئوچمەس ھېچ ۋاقتا،
ئاسمىنىم يۇلتۇزى ئوتكۇر ئەپەندى.

خوشلىششش

سەن قالدىڭ جېنىم كوز يېشىڭغا زورلاپ،
كەتتىم، دىلىنى ھىجراپ تىرنىغى مورلاپ.
ژۇتەركەن بىز زەردىن قىممەت نەرسىنى،
شۇم تەغدىر ئەكەتكەن ئوڭى ئوغرىلاپ.

ژىغلاشنى كورمىدىم ئالدىڭدا ھېچ ئەپ،
سىگدۇردۇم ئىچىمگە يېشىمنى ھە دەپ.
بىرىمىز كورۇنسەك ئالتۇن ئۇزۇكتەك،
پارلىدۇق بىرىمىز بولۇپ جىسىم سەدەپ.

يوقاتقان ياشلىقنىڭ قەدرىگە يېتىپ،
ۋىسالنىڭ دەملىرىن ژىلغا تەڭ قىلدۇق.
كوزلەردە قېنىشىپ، لەۋدىن بال تېتىپ،
شاتلىقتىن بىر نەپەس كوزنى نەم قىلدۇق.

جەننەت ئۇ دۇنيادا دەيدىكەن خەلق،
بىزگە شۇ تاپ بۇندىن ئارتۇق جەننەت يوق.
نېمە بار دۇنيادا سويگۇدەك تاتلىق،
بەلكى ئۇ دۇنيادا مۇنداق ئامەت يوق.

سەن قالدىڭ گۈلۇم، كوز يېشىڭغا زورلاپ،
ئۇزاققا سوزۇلماس ھىجران، شۇنى بىل.
مەن كەتتىم، ژۇرىگىم جوشقۇن تېپىرلاپ،
كېلىمەن، ئوچقاندەك ئوتۇپ كېتەر ژىل.

رۇبائىيلار

خەلىقە خىزمىتىم ــ ئىبادىتىمدۇر،
خەلىقە ھورمىتىم ــ ئىناۋىتىمدۇر.
خەلقىمنى سويۇشۇم ــ سائادىتىمدۇر،
ئىشەنچىن ئاقلىشىم ــ ساداقىتىمدۇر.

***

بېزىسە ئومرىڭنى ئالتۇنۇ ــ سەدەپ،
سېنى ئەركىلەتسە شوھرەتۇ ــ مەنسەپ،
لەيلەپ كەتمە ياشاش موشۇ ئېكەن دەپ،
كوكسۇڭگە سانچىلار ئوق بولۇپ ئۇ «خەپ!»

***

ژۇرەككە قادالغان ھىجران ناملىق ئوق،
روھىمنى ئازاپلار ئازاپ يوق ئارتۇق.
قەددىمغۇ تىك، ئامما قەلبىم پارەدۇر،
كوكۈلۈم ئاھ، ئوتتۇز بەش ژىل بويى سونۇق.

***

ئېچىلسا گەپ ۋەتەن، سېنىڭ توغرىلىق،
ئوكسۇيمەن مىسكىن بوپ، ئۇنۇم بوغۇلۇپ.
كوكسۇمنى تۇتۇمەن زارلىنىپ ئۇزاق،
سېنىڭدە قالغاچقا ژۇرەك سۇغرىلىپ...

***

ئوچكەندە مەمنۇننىڭ ھايات چىرىغى،
يەر بىلەن تەڭ بولسۇن قەبرى ــ توپىرىغى.
كوتىرىپ باش، سويۇپ ھادىغىم چىقار،
ۋەتەنداشنىڭ دەسسەپ ئوتسە ئايىغى.

***

بۇ زامان قېرىپ، بەك ھالسىرىغان ئوخشاش،
كورۈنەر كوزۈمگە ئاجىز ۋە ژۇگاش.
بىراقتا كېلەچەك دىلغا ئوت سالار،
تاكدا پارلاپ، كەچتە پاتقاندەك قۇياش.

***

ئوزگىنى ياشناتقان ئوزى ياشنايدۇ،
ئوزگىنى قاخشاتقان ئوزى قاخشايدۇ.
پەيلىكىدە نېمە بار بولسا ئەي نادەم،
ئوزەڭگە يانىدۇ، سەندىن ئاشمايدۇ.

غەزەللەر

نە قەدەر

ئانا يۇرت كورمەي قاچانلا، پاك، گوزەلىەن نە قەدەر.
جاھاندىن، جاندىن يەنە ئارتۇق ئەۋزەلىەن نە قەدەر.
تەبەەت بار سېخىلىقنى ئاتىغاندەك بىر ساكا!
ۋەسلى گۈل ــ گۈل، قوينى جەننەت. شۇنچە تەلمەەن نە قەدەر.
بىر ئومۇر قانماي سويۇپ تا ئولگىچە مەن تويمىغان،
ۋاپادار يار لېۋىدەك قەنت، بال ــ ھەسەلىەن نە قەدەر.
يات قىلىچ بولدى پۇتۇن بىر ژۇرىگىڭنى ئىككىگە،
شۇندىن بېرى مەنمۇ كېسەل، سەنمۇ كېسەلىەن نە قەدەر.
ئاھ، ئانا يۇرتۇم ۋىسالىڭ ئاشىق مەجنۇن ئەيلىدى،
ژۇجۇدۇم يالقۇن، تىلسىمدا ئوتلۇق غەزەلىەن نە قەدەر.
تۇيۇلدى قاپقارا كۆز ــ پارلاق قۇياشلىق ئوزگە يۇرت،
سەن ئوزەڭ ئىزدىگىنىم ئوچمەس مەشئەلىەن نە قەدەر.
ئۇرۇق ــ ئەجدات ئارمىنى سەن ئەۋرە ــ چەۋرە قەلبىدە،
ئالدا ئىستقلالىيەتكە بىر قەرەلىەن نە قەدەر.

پەلەك

مەن ئاۋات ئەتەم ھاياتنى، قىلدىڭغۇ ۋەيران، پەلەك.
گۈل چىراي ئاچسام، ئوزەڭنى توتتۇڭغۇ پىنھان، پەلەك.

مەن ۋىسال دەملىرىگە جان ــ تېنىمنى بېغىشلىدىم،
يار بىلەن ئارامغا سالدىڭ تاغ كەبى ھىجران، پەلەك.

ھەقىقەت غەزنەمنى مەن ئاشكارە، ئايان ئەيلىدىم،
چىراي ــ چېھرىڭنى ماڭا سەن قىلدىڭغۇ يالغان، پەلەك.

خۇش ــ ئىپار پۇراقلىرىدىن ھامان گۈل ــ رەنا چاچتىم،
ھەر قەدەم سانچىپ تىكەنلەر بولدىڭغۇ چايان، پەلەك.

ھاياتقا كوردۇم راۋا شاتلىغۇ، كۇلكەم ــ بارىنى،
كوزۈمدىن ئاققۇزدۇڭ ۋاھ ــ ۋاھ، يېشىمنى مارجان پەلەك.

دۇنيا رەڭ ئالدى باھاردەك ئەقىل، ئوي ــ ئىدرىگىمدىن،
قىلماق ئىستەيسەن مەمنۇننىڭ ئومرىن زىمستان پەلەك.

ئوزگىچە

ئالتۇنۇم، دەيمەن نىگارىنى ئېيلا، باھاسى ئوزگىچە،
ئاي ــ كۇنۇم دەيمەن يارىمنى ئۇر ــ زىياسى ئوزگىچە.

بۇلاقتەك كوزلىرىدىن دىل تەشناسىنى قاندۇردۇم،
ناۋاتتەك سوزلىرىگە قەلب ــ دىل تەشناسى ئوزگىچە.

سويۇشكەن ناشىق ۋە مەشۇق جاپاسى، ۋاپاسى يار،
ئامما ئالەمدە مېنىڭ يارىم ۋاپاسى ئوزگىچە.

ماڭا گۈلشەننىڭ گۈلى، تاغنىڭ مېھىر گىياسىدىن،
مىڭ ھەسسە ئارتۇق شېپاسى، يار داۋاسى ئوزگىچە.

خۇلقى ھەم نازى ــ مۇھەببەت رەمزىدۇر جانانىمنىڭ
باشقا ھەر كىمنىڭ يارىدىن ئار ــ ھاياسى ئوزگىچە.

توكادەك ئوكسۇپ يارىنىڭ مېھرىگە چىڭ باغلانغان
ناشىق مەمنۇننىڭ ژۇرەكتە مۇدداسى ئوزگىچە.

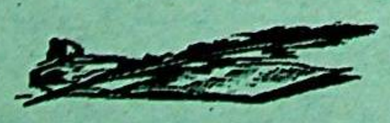

ئىراق ۋە يېقىن چەت ئەللەردە

روسسىيەنىڭ موسكۋادا نەشر قىلىنىدىغان «ترۇد» گېزىتىنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، خ خ ج شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەمۇرىي مەركىزى ئۈرۈمچى شەھىرىدە رۇس پراۋوسلاۋ چىركوسى بار. ئەپسۇسكى، بۇ چىركو تېخى مۇقەددەسلەشتۈرۈلمىگەن ۋە ھازىرچە چىركوغا كەلگۈچىلەرنىڭ ژىغىلىدىغان ئورنى بولۇپ خىزمەت قىلماقتا. ئەندى ئۈمۈمەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تەۋەسىدە 13500گە يېقىن خخج گراژدانى — رۇسلار ياشايدۇ. ئۇلارنىڭ كوپچىلىكى پراۋوسلاۋىيەگە ئېتائەت قىلىدۇ.

* * *

«نېمس دولقۇنى» رادىوسىنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ «فرىدوم خائۇس» ئىنسان ھوقۇقىنى قوغداش تەشكىلاتى دۇنيادىكى ئىنسان ھوقۇقلىرى ۋە ئەركىنلىكلىرىنىڭ ئەھۋالى توغرىلىق دوكلاد ئېلان قىلغان. 1997 — ژىلى دۇنيادىكى ئەللەرنىڭ يېرىمىدىن ئاز قىسمىنى ئەركىن ئەللەر دەپ ئاتاش مۇمكىن. «ئازاتلىق خەرىتىسى» دەپ ئاتىلىدىغان خەرىتىدە 191 مەملىكەتتىن ئون ئالتىسى قارا رەڭ بىلەن بەلگۈلەنگەن. ئىنسان ھوقۇقلىرى ۋە ئەركىنلىكلىرى دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلار قاتارىغا شىمالىي كورېيە، كۇبا، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى، سۇدان، ئىراق، ئافغانىستان، بۇرۇندى، سومالى، سىرىيە، ۋېيتنام، تۈركمەنىستان، سەئۇدىيە ئەرەبىستانى ئوخشاش ئەللەر كىرگەن. ئەندى 81 دولەت بولسا ئەركىن دولەت دەپ ئېتىراپ قىلىندى. ئىختىسادىي ۋە سىياسىي ئەركىنلىكلەر بەزى ھاللاردا ئەڭ ژۇقۇرى ستاندارت تەلەپلىرىگە جاۋاپ بېرەلمىسىمۇ، روسسىيە ئەركىن دولەتلەر سېپىدىن ئورۇن ئالغان. جۇملىدىن، ياۋروپىدا بۇ ستاندارتقا «فرىدوم خائۇس» ئىنسان ھوقۇقىنى قوغداش تەشكىلاتىنىڭ پىكرىچە، قىتئەنىڭ غەربىدىكى پەقەت 24 دولەت ماس كېلىدۇ، خالاس.

* * *

بېلارۇسسىيەنىڭ تېلېكورىستىشىدە ئاھالىنى تەشۇشكە سالىدىغان خەۋەر كورسىتىلگەن. ھەپتىلىك «رېزونانس» پروگراممىسىنى ئېلىپ بارىدىغان ئا. زىموۋسكىينىڭ قولىغا دولەت ئاغدۇرۇش پىلانى چەشكەنلىكى ئېنىقلانغان.

ئۇنىڭدا دولەت ئاغدۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن بېلارۇسسىيە ئوپپوزىتسىيەسىگە 32 مىللىون دوللار كولەمىدە مەبلەغ بولۇش كوزلەنگەنلىكى ئېيتىلىدۇ. مەسىلەن، ھوججەتتە ئەرتىپسىزلىك ۋە قان توكۇش مەخسىتىدە 1,5 مىللىون دوللار قاراشتۇرۇلىدىغانلىغى ئاتاپ كورسىتىلگەن كورۇنىدۇ. بىراق بۇ ھەقتە رەسمىي مىنسك ھازىرغىچە ھېچ بىر خەۋەر بەرمەيۋاتىدۇ.

* * *

كېيىنكى ۋاقىتلاردا كاۋكاز جۇمھۇرىيەتلىرىدە ئادەم ئوغرىلاش ئەھۋالى ئادەتكە ئايلاندى. گورۇگە ئېلىنغانلار ئۈچۈن ئاخچا تەلەپ قىلىپ، يېنىك يول بىلەن پۇل تېپىشقا ئۆگەنگەنلەر ھېچ نەرسىدىن قايتار ئەمەس.

تاجىكىستان ھاكىمىيىتى ئوپپوزىتسىيەسىنىڭ قوراللىق توپلىرىنىڭ بىرىنىڭ بەش جەڭچىسىنى ئازات قىلدى. ئۇلار ئوتكەن ھەپتىدە تۇتقۇنغا ئېلىنغان. ئوز نوۋىتىدە ئوپپوزىتسىيە تەرەپدارلىرى دۈشەنبىدە شەنبە كۈنى ئەتكەنلىكى گورۇگە ئېلىنغان بەش ئادەمنى بوشاتتى. گورۇگە ئېلىنغانلار ئارىسىدا تاجىكىستان پايتەختى مېرىنىڭ ئورۇنباسارى مۇرادوۋمۇ بولغان.

***

روسسىيە فېدېراتسىيەسىنىڭ پرېزىدېنتى بورىس يېلتسىن يانۋار ئېيىنىڭ ئاخىرىدا شىمالىي كاۋكازنىڭ ئاقساقاللىرى بىلەن ئۇچرىشىش نىيىتىدە. روسسىيە فېدېراتسىيەسىنىڭ ۋىتسى — پرېمېرى ئابدۇلاتىپوۋ چېچەنىستانغا قىلغان سەپىرىدىن قايتىپ كېلىپ، شۇ ھەقتە خەۋەر قىلدى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئەگەر داغىستاندا ۋەزىيەت كەسكىنلەشمىگەندە ئۇچرىشىش 12 — يانۋار كۈنى ئوتكۈزۈلگەن بولار ئېدى. ئۇنىڭ سوزىچە، ئۇچرىشىش موسكۋادا، پەتىگورسكىدا ياكى ماخاچقالىدا ئوتكۈزۈلىدۇ.

***

«تالىبان» ھەرىكىتىگە قارشى ئافغانىستان كوئالىتسىيەسىنىڭ يېتەكچىلىرى مۇسۇلمان ئۇلىمالىرىنىڭ ئافغانىستاندىكى ۋەزىيەتنى تىنچلىق يولى بىلەن ھەل قىلىش بويىچە مۇزاكىرىلەرگە رەھبەرلىك قىلىشىغا رازىلىقىنى بەردى. مۇنداق مۇزاكىرىلەر ئىدىيەسىنى تالىپلار ئوتكەن ژىلى ئوتتۇرىغا قويغان ئېدى.

***

ياۋروپا كېڭەشىنىڭ باش كاتىۋى دە تارشىسنىڭ پارىژدىن خەۋەرلىشىچە، ئادەمنى قولدىن ياساشنى مەنئىي قىلىش توغرىلىق بىلدۈرۈشكە 19 ئەلنىڭ قول قويۇشقا تەييار ئېكەنلىكى مەلۇم بولغان. ئىلگەركى كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ جۇمھۇرىيەتلىرى ئارىسىدا ئېستونىيە، لاتۋىيە، مولداۋا بىلدۈرۈشنى قوللاپ — قۇۋۋەتلەپ قول قويغان. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھوقۇقى ۋە بومېدىتسىنا توغرىلىق يېۋروپا كونۋېنسيەسىنىڭ قوشۇمچە بىلدۈرۈشىنىڭ بىرىنچى بابىدىكى «ئادەم بالىسىنى تىرىك ياكى ئولۇك ئادەملەرگە ئوخشىتىپ، ياساش مەخسىتىنى كوزلەيدىغان ھەر قانداق ئىش — ھەرىكەتلەر مەنئىي قىلىنسۇن» دېگەن پىكرىنى قوللاپ — قۇۋۋەتلىدى.

***

پاكىستان پولىتسىيەسى ئوتكەن يەكشەنبىدە لاخور شەھىرىنىڭ قەبرىستانلىغىدا 25 مۇسۇلمان شېھىت بولغاندىن كېيىن 500 ئادەمنى قاماققا ئالدى. بۇ قاتىللىق كۈچلۈك نارازىلىق نامايىشىنى پەيدا قىلدى. مۇسۇلمان — شېھىتلار تەشكىلاتلىرى قاتىللىق ئۈچۈن ئوچ ئالىمىز دەپ قەسەم ياد قىلدى.

كىنو سەنئىتى

«سەبا» ستۇدىيەسىنىڭ نۆۋەتتىكى فىلمى

«مەن بۇ ھاياتقا كەلدىممۇ، دېمەك، خەلقىم ئۈچۈن مىسقالچىلىك بولسىمۇ خىزمەت قىلىشىم، ئوز ئارقامدىن ياخشى نام، ئىز قالدۇرۇپ ئوتۇشۇم كېرەك» — بۇ باھاۋدۇن ئاموتوۋنىڭ قەلب سوزلىرى. ھە، بۇنداق ئىزگۇ نىيەتكە — مەخسەتكە ئىرادىلىك ئىنسانلار ھاياتتا بولۇپ تۇرىدىغان قارىمۇ — قارشىلىقلارنى، ئېگىز — پەسلىكلەر، قىيىنچىلىق — ماشاقەتلەرنى يېڭىپ ئوقۇش — ئۈگىنىش، ئىزدىنىش، تىنىمىي ئەجىر قىلىش ئارقىلىقلا يېتىشى شۈبھىسىز. باۋدۇن ئاموتوۋ ئوز ئالدىغا قويغان مەخسەتكە يېتىشى ئارزۇسىدا ئەينە شۇنداق چىغىر يوللارنى باسماقتا.

باھاۋدۇن بىز، ئۇيغۇرلاردا كېيىنكى ۋاقىتلاردا ۋۇجۇتقا كەلگەن كىنو سەنئىتىگە زور ئىشتىياق باغلاپ، ئىختىسادىي قىيىنچىلىقلارغا قارىماي، بۇ ساھادا كوپ ئەجىر قىلىپ، مەلۇم ئۇتۇقلارغا ئېرىشتى. ئۇنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئابدۇللا روزىباقىيېۋ نامىدىكى ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ يېنىدا 1992 — ژىلى «سەبا» كىنوستۇدىيەسى تەشكىل قىلىنغان ئېدى. موشۇ ۋاقىت ئىچىدە باھاۋدۇن ئاموتوۋ بىر نەچچە ئۇيغۇرچە بەدىئىي فىلملارنى چۈشىرىپ، تاماشىبىنلارغا كورسەتتى. ئۇلار يازغۇچى جامالدىن روزىبىيېۋنىڭ «تەغدىر تەنىسى» (رېژىسسيور — ج. روزىبىيېۋ، قويغۇچى — ئوپېراتور ب. ئاموتوۋ) بەدىئىي فىلمى «لەززەت» فىرمىسىنىڭ ساھىبى، مىللەتپەرۋەر ئىنسان ئىمام ئەيسانىڭ ھامىيلىغىدا ئىككىنچى بەدىئىي فىلم، «تور» (ئاپتورى م. زۇلفىقاروۋ، رېژىسسيور ۋە قويغۇچى — ئوپېراتور ب. ئاموتوۋ) تىجارەتچى ئەرشەم شەمشىدىنوۋنىڭ خىراجىتى بىلەن چۈشىرىلگەن ئېدى.

مانا ئەندى باھاۋدۇن ئاموتوۋ يەنە بىر ئۇيغۇرچە «ئاكا — ئۇكا» بەدىئىي فىلمىنى ئوز خىراجىتى بىلەن چۈشەردى. مەزكۇر فىلمنىڭ مۇئەللىپى يازغۇچى — ژۇرنالىست ئىلاخۇن جەلىلوۋ، رېژىسسيورى مۇھەت ھېزىمۇۋ، قويغۇچى — ئوپېراتور باھاۋدۇن ئاموتوۋلار.

ھېچ كىمگە سىر ئەمەسكى، بۈگۈنكى كۈندە يېزىلاردا ئىش يوق، تۇرمۇش ئېغىر، ئىشسىز ياشلار شەھەرگە ئېقىپ كەلمەكتە. شەھەردىمۇ ئۇلارنى كۈتۈپ تۇرغان نەنىڭ ئىشى دەيسىز. ياشلار ئاساسەن بازارلاردا ئېلىپ — ساتارلىق بىلەن ھايات كەچۈرۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ كوپچىلىكى ھالال ئەمگەك تەرى بىلەن جان بېقىۋاتسا، بەزىلىرى ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق بىلەن ئادەملەرنى قاخشىتىپ تاپقان پۇللىرى ئارقىسىدا ناركومانىيە، ئەيشى — ئىشرەتكە بېرىلىپ ئىنسانىي پەزىلەتلىرىنى يوقاتماقتا. «ئاكا — ئۇكا» بەدىئىي فىلمى ئاساسەن ئەنە شۇ ماۋزۇ ئاساسىدىكى ۋاقىئەلىكلەرنى ھېكايە قىلىدۇ.

يېزىدا تۇغۇلۇپ، ياخشى ئائىلىدە تەربىيىلىنىپ ئوسكەن، شەرىق يەكمۇ — يەك چېلىشىشنىڭ سىرىنى مۇكەممەل ئوزلەشتۈرگەن ئاكا — ئۇكىلار — قۇدرەت (تايىرجان ئىبراگىموۋ)، مۇسرەت (بەختىيار ئىسرائىلوۋ)، ئۇلارنىڭ سويگۈلىرى: رىزۋانگۈل (گۈلباھار ئابىتوۋا)، ئاسىيەم (گۈلمىرا مىرغازىيېۋا) لەر ئوز سويگۈسىگە ۋاپادار ئەدەپ — ئەخلاقلىق، ھايا — نومۇسلۇق، دىيانەتلىك ژىگىت — قىزلار. مۇسرەت ئىش ئىزدەپ شەھەرگە كېلىدۇ. ئىش تاپالمىغان بۇ ژىگىت بازارغا چىقىپ كىشىلەرنىڭ يۈكلىرىنى توشۇپ، ئۇنى — بۇنى سېتىپ، لېكىن ئىشى ئىلگىرى باسماي راسا قىيىنىلىدۇ. ئاخىرىسىدا ئۇ رېكېتىيورلار توپىغا قوشۇلۇپ، بۇ توردىن چىقالمايدۇ. ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق يول بىلەن ئاخچا تېپىپ، ئەيشى — ئىشرەتكە بېرىلىدۇ.

مۇسرەتنى ئىزدەپ ئاكىسى قۇدرەت شەھەرگە كېلىدۇ. ئۇنىڭ شەرىق يەكمۇ — يەك چېلىشىش ئۇسۇلىنى ئوزلەشتۈرگەنلىگىدىن خەۋەر تاپقان رېكېتىيورلارنىڭ ئىككىنچى توپى قۇدرەتنى ئوز سېپىگە قوشۇشقا ھەرىكەت قىلىدۇ. لېكىن قۇدرەت ئۇلارنىڭ بۇ تەكلىۋىنى رەت قىلىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار قۇدرەتنىڭ كودەك ئوغلىنى ئوغرىلاپ كېتىدۇ...

«ئاكا — ئۇكا» بەدىئىي فىلمى ئەينە شۇنداق جىددىي ۋاقىئەلەر بىلەن داۋاملىشىدۇ. فىلمدىكى ھەر بىر ئېپىزود ناھايىتى ئىشىنەرلىك، ھاياتىي چىققان. باش روللاردا ئوينىغان پېشقەدەم ئاكتيورلار كللارا توختاخۇنوۋا، ئىساق تالىپوۋ، مۇھەت ھېزىمۇۋ، رېھانگۈل مەخپىروۋالار بىلەن ئېپىزودلاردا چىققان غەيرەت توختىباقىيېۋ، ئەبەيدۇللام ۋېلىدىنوۋ، مۇنەۋۋەر قادىروۋا، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى زاكىرجان روزىباقىيېۋ، قۇدرەت تۇردىيېۋلارنىڭ ئوينىغان روللىرى ئۇلارنىڭ تالانت — قابىلىيەتلىرىنىڭ يەنە بىر قىرلىرىنى روشەن كورسەتتى.

فىلمنىڭ مۇزىكىسىمۇ تاماشىبىننى بىردە ھاياجانلاندۇرسا، بىردە قاتتىق تەسىرلەندۈرۇپ، ھەسرەت چەكتۈرىدۇ. كەسپىي كومپوزىتور ئىسمايىلجان ئېساييېۋ ھەر بىر ۋاقىئەگە، فىلم قەھرىمانلىرىنىڭ ئىچكى ھېس تۇيغۇلىرىغا ماسلاشتۇرۇپ مۇزىكا ئىجات قىلغان.

ئۇمۇمەن، باھاۋدۇن ئاموتوۋنىڭ مەزكۇر «ئاكا — ئۇكا» ئۇيغۇرچە بەدىئىي فىلمى ئايرىم كامچىلىقلارنى ھېساپقا ئالمىغاندا، بۈگۈنكى ھاياتىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان سەلبىي ھادىسىلەرنى كىنو ئېكرانغا ئېلىپ چىقىش بىلەن ياشلىرىمىزنى مېھىر — شەپقەتلىك، ئەدەپ — ئەخلاقلىق، ئىمان — ئېتىقاتلىق روھتا تەربىيىلەشتە مۇھىم رول ئوينايدىغانلىغى شۈبھىسىز.

— ھەر بىر ئادەمنىڭ ئوز ئالدىغا قويغان بىر مەخستى، ئارزۇسى بولغىنىدەك، مېنىڭمۇ كىنو سەنئىتى ئارقىلىق خەلقىمنىڭ تۇرمۇش — تەرزىنى، ئۆرپى — ئادەت، رەسىم — يوسۇنلىرىنى، قەدىمىي تارىخى بىلەن مەدەنىيىتى ۋە سەنئىتىنى، بارلىق ساھالار بويىچە ئېرىشىۋاتقان ئۇتۇقلىرىنى كىنو ئارقىلىق ئوزگە مىللەتلەرگە تونۇشتۇرۇش، — دەيدۇ باھاۋدۇن ئاموتوۋ. — بۈگۈنكى ئىختىسادىي قىيىنچىلىق زاماندا ھەممە ئىشنى بىز ئوزىمىز قىلىشىمىز كېرەك، دەپ ئويلايمەن. خەلقىمىزنىڭ ئىچىدە ناھايىتى تالانتلىق ژىگىت — قىزلىرىمىز بار. ئەشۇلارنى ئوزىمىزگە جەلىپ قىلالىساق، ھاللىق كىشىلىرىمىز، تىجارەتچىلىرىمىزنى ئىختىسادىي جەھەتتىن قوللاپ تۇرسا، ياخشى — ياخشى كىنولارنى يارىتىشىمىزغا ئىشەنچىم كامىل.

يېڭى 1998 — ژىلى مەن سپورتنىڭ كوپ تۈرلىرى بويىچە دۇنيا چېمپيونى ئاتالغان ژىگىتلىرىمىز ھەققىدە بىر بەدىئىي فىلم چۈشىرىشنى ئۈمۈت قىلىۋاتىمەن.

ئىلاھىم، نىيىتىڭىز ئەمەلگە ئاشقاي، باھاۋدۇن!

ئالىمجان باۋدىنوۋ.

سۈرەتلەردە: 1. باھاۋدۇن ئاموتوۋ. 2. «ئاكا — ئۇكا» بەدىئىي فىلمدا رول ئوينىغانلارنىڭ بىر توپى.

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 — قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى — قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىسترلىگى.

تىراژى 2041
زاكاز 9485

تېلېفونلار: قوبۇلخانا — 59 — 84 — 33، مەسئۇل كاتىپ — 01 — 92 — 33، كاتىبات بولۇمى — 27 — 86 — 33، ئىجتىمائىي — سىياسىي بولۇمى 06 — 86 — 33، ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى — 81 — 86 — 33، ئىختىسات بولۇمى 17 — 86 — 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык, 7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

روزا هېيتىڭلار مۇبارەك بولسۇن، ئەزىز قېرىنداشلار!

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

1998
ژىل
31 ـ يانۋار
شەنبە
№3
(4090)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. قارىتوروق يېزىسىدىكى ئىپەك يولى بويىغا جايلاشقان «تاجدىن» مەسچىتى.

2. ناماز ۋاقتىدىن كورۈنۈش. روستەم يۈسۈپوۋ چۈشەرگەن سۈرەتلەر.

رەسمىي خەۋەرلەر

ئوتكەن يەكشەنبە كۈنى دولەتلەر ئارا كېڭەشكە ئەزا تورت مەملىكەت ـ روسىيە، قازاقستان، قىرغىزستان ۋە بىلاروس پرېزىدېنتلىرى بورىس يېلتسىن، نۇرسۇلتان نازارباېيېۋ، ئاسقار ئاقايېۋ، ئالېكساندر لۇكاشېنكو موشۇ تەشكىلاتنىڭ نۆۋەتتىكى مەجلىسىدە ئۈچراشتى. دولەت باشلىقلىرى بۇ ئۈچرىشىشتا ئاساسەن ئالتە مەسىلىگە باغلىق ئۇز ئارا كېلىشىمگە كەلدى.

موشۇ ئۈچرىشىشتىن كېيىن روسىيە ۋە قازاقستان پرېزىدېنتلىرى نارەسمىي ئۈچرىشىش ئوتكۈزدى. نۇرسۇلتان نازارباېيېۋ بىلەن بورىس يېلتسىن ئۇز ئارا پايدىلىق ھەم تەڭ ھوقۇقلۇق ھەمكارلىقنى تەخمۇ كۈچەيتىشكە ۋە چوڭقۇرلاشتۇرۇشقا تېگىشلىك تەدبىرلەرنى توختىتىپ، بىرلەشكەن بىلدۇرۇش قوبۇل قىلدى.

* * *

27 ـ يانۋار كۈنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پارلامېنتىنىڭ مۇدابىسە مىنىستىرى، گېنېرال ـ پولكوۋنىك مۇختار ئالتىنبايېۋ ئا ق ش مۇداپىسە مىنىستىرلىكىنىڭ ۋەكىلى گېنېرال دۇڭ شىخان بىلەن ئۈچراشتى. ئۈچرىشىش ۋاقتىدا ئىككى مەملىكەت قۇرالليق كۈچلىرى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە ئۇز ئارا ئالاقىلارغا باغلىق مۇھىم مەسىلىلەر توغرىلىق سۆز بولدى.

* * *

28 ـ يانۋار كۈنى جۇمھۇرىيەت پارلامېنتى مەجلىسىنىڭ ئومۇمىي باش قوشۇمچى بولۇپ ئوتتى. پالاتا بېيۇروسى ئۈنىڭ قاراپ چىقىشىغا تورت مەسىلە تەۋسىيە قىلدى. مەجلىس رەئىسى مارات ئوسپانوۋ مەجلىسنى كىرىشمە سوز بىلەن ئاچتى.

* * *

28 ـ يانۋار كۈنى جۇمھۇرىيىتىمىز پارلامېنتى ئۈنىڭ ئالدىغا قويغان ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇش مەقسىتىدە ھۆكۈمەت ئەزالىرىنىڭ يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. يىغىندا قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ساقلاش كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىرى ئوتكۈزگەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيىسى جۇمھۇرىيەتتە ئوۋچ ئالغان كېيىنكى ئاغرىق مۇئامماسىغا بېغىشلاندى. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش سانتارىيە دوختۇرى، سالامەتلىكنى ساقلاش كومىتېتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى ئې. دۇرۇمبېتوۋ بۇ ئاغرىقنىڭ ئاخىرقى ئۈلۈملار ئىچىدىكى ستاتىستىكىسى بىلەن تونۇشتۇرۇپ، 1978 ـ ئۈلى ئۇنىڭ ئاھايىتى ژۇقۇرى دەرىجىدە بولغانلىغىنى تەكىتلىدى. ئوتكەن ژىلى بۇ ئاغرىق ئاھالى ئارىسىدا يەنە ئوۋچ ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئاغرىغانلارنىڭ سانى 64224 ئادەمنى تەشكىل قىلغان.

كېيىنكى ـ سېرىق ئاغرىغىنا مۇيتىلا بولغانلارنىڭ كوپ قىسمى ـ 14 ياشقىچە بولغان بالىلارنى تەشكىل قىلدۇ. جۇمھۇرىيەتتە بۇ ژۇقۇملۇق ئاغرىق ئەڭ كوپ تارقالغان رايونلار ـ ئالمۇتا شەھرى، جەنۇبىي قازاقستان، قىزىلوردا، ماڭغىشلاق ۋىلايەتلىرى ھېسابلىنىدۇ. سېرىق ئاغرىق جەدىدىي ئوۋچ ئېلىپ كەتكەنلىكتىن ئالمۇتىدا 54 مەكتەپتە ئوقۇش ۋاقتىلىق توختىتىلدى. ئې. دۇرۇمبېتوۋنىڭ تەكىتلىشىچە، ژۇقۇملۇق ئاغرىقنىڭ مۇنداق ئوۋچ ئېلىشىنىڭ بىر نەچچە سەۋەبلىرى بار. مەسىلەن، ئالمۇتىدىكى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 80 پىرسەنتتىن ئوشۇغى يازلىق تەتىلدە شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىمايلى، ئۇلار ھەر خىل ژۇقۇملۇق ئاغرىقلار مەنبەلىرىگە تولۇپ تاشقان يېقىن ئارىدىكى كوللەر بىلەن قونتاتلار ۋە باشقا پاسكىنا سۇ ھاۋۇزلىرىدا چومۇلۇپ دەم ئالغان. لېكىن سېرىق ئاغرىقنى ژۇقتۇرۇش سەۋەبلىرى مۇنداق سۇ مەنبەلىرىدىلا ئەمەس، بەلكى ئادەملەر ياشايدىغان جايلارنىڭ پاسكىنىلىشىپ كەتكەنلىكىمۇ باغلىق. كويلىكەن ستىخىيەلىك پەيدا بولغان بازارلار، مەخسۇس بەلگىلەنمىگەن جايلاردا ئوزۇق ـ تۇلۇك مەھسۇلاتلىرىنىڭ سېتىلىشىمۇ سېرىق ئاغرىغىنى ژۇقتۇرۇۋېلىش مەنبەلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

دوختۇرلارنىڭ پىكرىچە، بۇ ئاغرىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش تەمەس. ئەڭ مۇھىمى ھەر بىر ئادەمنىڭ شەخسىي تازىلىقىغا قەتئىي رايە قىلىشى كېرەك. پەقەت تاماقلىنىش ئالدىدا قولىنى ژۇيۇپ تۇرۇشلا دېگىنىدەك ۋە سېرىق ئاغرىغى بىلەن ئاغرىشنى 15 پىرسەنتقا قىسقارتىدۇ.

يادىكار سابىتىي.

ئۇيغۇر ئېلىدا ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشى

ئوتكەن ژىل نويابىر ئېيىدا قىرغىزستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر ئىتتىپاقىدا كېڭەيتىلگەن ژىغىن بولۇپ ئوتتى. ژىغىننى ئاچقان ئىتتىپاق رەئىسى نىغمەت ھاجىم بوساقوۋ مىللىي گېزىتلىرىمىزگە 1998 ـ ژىلغا مۇشتەرى تۇپلاش ۋە ئۇنىڭغا ھەر بىر ئۇيغۇر پەرزەنتىنىڭ بالىلا ـ سەۋەبسىز پېزىلىشلىرى كەرەكلىگى توغرىلىق سوز قىلدى. ژىغىنغا قاتناشقان ئىتتىپاق دائىمي ھەيئەت ئەزالىرى، ئاقساقاللار، ئايالار، ياشلار جەمىيەت ئەزالىرى، تېلى ـ رادىو، گېزىت مەسئۇللىرى ۋە ئاكتىپ ژۇرنالىستلار ئۇز پىكىر ـ تەكلىپلىرىنى بىلدۇرۇشتى.

شۇنىڭدىن كېيىن بىز مۇشتەرى تۇپلاش ئىشلىرىغا جىددي كىرىشتۇق، بالامىزدىن ناھايىتى بوۋىچە ئالغاندا ھېتا ـ خۇن ئەنسەر، تۇرسۇن ھاجىم ئەبەيدۇللايېۋ ئوخشاش ژېگىت باشلىرىنىڭ ياردىمىدە ئاھالىغا كەڭ تەشۋىق ژۇرگۈزدۇق. ئاندىن كېيىن باقەم ئومەر بىلەن ئىلياسخان جاھانباقىيېۋ، موشۇ قۇرلارنىڭ مۇئەللىپى بىلەن ژېگىت بېشى مەرھۇم تۇرغانجان يۇنۇس، يارمۇھەممەت تېمىروۋ، كەرىمجان ناسىر ۋە مىدھەت ئىبراھىموۋلار بىر نەچچە كۈن كوچمۇ ـ كوچا، ئويمۇ ـ ئوي ژۇرۇپ مۇشتەرى توپلىدۇق. نەتىجىدە «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات»، «ۋەجدان ئاۋازى»، «ئىتتىپاق» گېزىتلىرىگە كۆپلىگەن نادەملەر مۇشتەرى بولدى.

شۇنىڭدەك «ئىتتىپاق» گېزىتىنىڭ توختىمايلى سۈپەتلىك چىقىپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئىختىيارى يارداەم بېرىۋاتقانلارمۇ بار. مەسىلەن، «نۇر» ـ ئاشخانىسىنىڭ باشلىغى ئابلىز ھاجىم ھەر ئايدا 10 مىڭ سوم يارداەم قىلىپ تۇرسا، «دىيار» كافېسىنىڭ ساھىبى ئابلىكىم ئابلەي مەخسۇم ئوغلى «ئىتتىپاق» گېزىتىنىڭ بىر قېتىملىق سانىنى ئوز خىراجىتى بىلەن چىقىرىپ بەردى. ئابدۇرېھىم ئەخمەتوۋ ھەر ئايدا چىقىدىغان گېزىتتىن 10 نۇسخا سېتىۋېلىپ، گېزىتكە يېزىلالمايدىغان قالغان ئىختىيارى ناچار كىشىلەرگە ھەقسىز تارقىتىپ بېرىۋاتىدۇ.

تۇرسۇن ھاجىم قۇربانوۋ.

قىرغىزستانىنىڭ تالتۇنى

«قىرغىزتالتۇن» دولەتلىك كونسېرنىنىڭ پرېزىدېنتى داستان سارىغۇلوۋ ياشچىلىغىدىكى بىر نەچچە ئىشلەپ چىقىرىش مەھكىمىلىرىنىڭ رەھبەرلىرى پرېزىدېنت ئاسقار ئاقايېۋقا مەكتۇپ يوللاپ، ژىل ئاخىرىسىغىچە ژېگىرمە تونىنا ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىشقا ۋەدە بەردى.

مۇستەقىل قىرغىزستاننىڭ ئىشلەپ چىقىرىش ساھاسىدا ئالتۇن تەييارلاش باشقا ساھالارنىڭ ئالدىدا كەلمەكتە. ئوتكەن ژىلى جۇمھۇرىيەتتە ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش ئىلگىرى ـ كېيىن بولمىغان دەرىجىگە يېتىپ، 176 مىللىون دوللارلىق (17 تونىنا) باھالىق مېتال ئىشلەپ چىقىرىلدى. چەت ئەل كومپانىيەلىرىنىڭ بىرلىشىپ ئىشلەشكە جەلىپ قىلغان قىرغىزستان قىسقا ۋاقىت ئىچىدە م د ھ ئەللىرى ئارىسىدا روسسىيە ۋە ئوزبەكستاندىن كېيىنكى ئۈچىنچى ئورۇننى ئىگىلىدى.

بۈگۈنكى ھايات كورۈنۈشلىرى

شۈكرى دېسەكمۇ بولغۇسى

ھېچكىمگە سىر ئەمەسكى، كېيىنكى ئىتتىپاقنىڭ پارچىلىنىشى بىلەن تەڭ ھايات تەرزىمىز بۇندىن ئون ژىل مۇقەددەم تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمىغان دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتتى. بۇ ھالەت مەملىكەت ئىقتىسادىنىڭ ئىزدىن چىقىشىغا باغلىق ئاھالە تۇرمۇش دەرىجىسىنىڭ تۆۋەنلىشىشىدە ياققال كۆزگە تاشلانماقتا. شۇ سەۋەپ؛

– كۈن كۆرۈش تەس بولۇپ كەتتى...

– ئەتە – ئۆگۈن قانداق قىلارمىز، – كەبى زارلىنىش، ئەندىشىلەرنى ئاڭلاۋېرىپ، قۇلاقلارمۇ پىشىپ كەتتى.

بىر قارىماققا جەمىيىتىمىز ھاياتىدىكى ئۆزگۈرۈشلەرگە شۇ كەبى باھا بېرىشىمىز، كۆز قارىشىمىز ھەممىسى ھەقىقەت. بىراق، ھايات ئەمەلىيىتىگە كەڭرەك دائىرىدە قاراپ، چوڭقۇرراق مۇلاھىزە قىلىدىغان بولساق، ژۇقۇرقىدەك تەشۋىش، ئەندىشىلەرگە بۈگۈنكى كۈنىمىزنى بۇندىن بەش – ئون ژىل بۇرۇنقى دەۋىر شارائىتىغا تەققاسلاش سەۋەپ بولىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلىش تەس ئەمەس.

ھەقىقەتەنمۇ يېقىن ئۆتمۈشتە يامان ئەمەس ياشىۋىدۇق. ئەڭ مۇھىمى «ئاچ قالارمىزمۇ؟» دېگەن تەشۋىش ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كىرىپ، چىقماتتى. ھەتتا تىلەمچىگە نان بەرسەڭ ئالماي كېتىپ قالاتتى.

ھازىرچۇ؟

يوشۇرىشىنىڭ نېمە ھاجىتى، ئەندىلىكتە قوساق تويغۇزىشىنىڭ كويىغا چۈشۈپ قالدۇق. ئىشسىزلىق، بازارلاردىكى كاساتچىلىقلار كۆپچىلىكىمىزنى شۇ دەرىجىگە چۈشۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز زامانىمىزدىن كايىغىنىمىز ھالدا، ئۆزىمىز كۆرمىگەن، بىلمىگەن مەملىكەتلەردىكى تۇرمۇش شارائىتىنىڭ بىزدىن ئۈستۈنلىكنى ماختىغان ھالدا، ئارزۇ قىلىپ كېتىمىز. رىۋاجلانغان مەملىكەتلەردە پۇخرالار تۇرمۇش دەرىجىسىنىڭ بىزدىن ژۇقۇرلىقىنى، گەرچە كۆرمىسەكمۇ شەك كەلتۈرۈشكە بولمايدۇ. ئەينى ۋاقىتتا بىزگە نىسبەتەن ئېغىر ھايات كەچۈرىۋاتقان مەملىكەتلەر، خەلقلەر بارلىقىنىمۇ كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرۈپ كۆرسەك، ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز تەسەللى بېرىمىز، دەپ ئويلايمەن.

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ مەلۇماتىغا قارىغاندا، ئۆتكەن 1997 – ژىلى ئوزۇق – تۈلۈك يېتىشمەسلىكىدەك مۇرەككەپ شارائىتنى باشتىن كەچۈرگەن مەملىكەتلەرنىڭ سانى 1996 – ژىلدىكى 26 دىن 29 غا يەتكەن. بۇلار ئافرىكا قىتئەسىدە 18 مەملىكەت: ئانگولا، بۇرۇندى، چاد، كونگو دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى، ئېرترېيە، ئېفوفىيە، كېنىيە، لىسوتو، لىبېرىيە، ماۋرىتانىيە،موزامبىك، نىگېر، رۇئاندا، سېررا – لېونى، سومالى، سۇدان، تانزانىيە ۋە ئۇرۇگۋاي، ئاسىيا قىتئەسىدە ئاۋغانىستان، ئىراق، شىمالى كورېيە، لائوس، موڭغۇلىيە قاتارلىق بەش مەملىكەت، شەرقى ياۋروپا ۋە ھەمدوستلۇق مەملىكەتلىرى ئارىسىدا ئەزەربەيجان، ئەرمەنىستان، بوسنىيە، گېرتسېكوۋىنا، گرۇزىيە، تاجىكىستان، لاتىن ئامېرىكىدا بولسا، يالغۇز گائىتىدىن ئىبارەت ئىكەن.

خەلقىمىزدە، بېرنى كورۇپ پېكىر قىل، بېرنى كورۇپ شۈكۈر قىل، دېگەن نەقىل بار. نېمە بولسىمۇ بىزدە – قازاقىستاندا پۇل بولساتېپىلمايدىغان نەرسىنىڭ ئۆزى يوق. مۇنداق ئېيتقاندا، توخۇ سۈتىدىن باشقا ھەممە نەرسە بار. ئاچ قېلىۋاتقىنىمىز، بىر پارچە نان ئۈچۈن كۆنلەپ نوۋەتتە تۇرىۋاتقىنىمىز يوق. دېمەك، ھە دېسىلا بۈگۈنكى كۈنىمىزدىن زارلىنىۋەرمەي، شۈكرى دېسەكمۇ بولغۇسى.

«غوجامنىڭ قوسىغى توق...»

خا ئىشىنىڭ خا ئىشەنمەڭ، ئۇنىڭۇن بىرىنچى ئالمۇتا تەرەپتىكى ئىككى قەۋەتلىك ئۆيلەرنىڭ بىرىدە ياشايدىغان ئاغىنەمنى ئاغرىپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلاپ يوقلاپ بارسام، كوچىدا سوكۇلداپ ژۈگرەپ ژۈرۈپتۇ. ئۇزىلا بولسا مەيلىغۇ، ئارقىسىدا يەتتە ياشتىن ژىگىرمە تورت ئارىلىغىدىكى تورت بالىسى، خولۇم – خوشنىلىرى. قارسام، ھەممىسلا «سەندىن مەن قالىمەنمۇ» دېگەندەك ئۈزۈن – قىسقا يوتلىپ، ماچىلدىغان بۇرنىنى قاقىدۇ. قاچاندۇر قايسى بىر مەملىكەتتە ئۆزۈنغا، ژۇقۇرىغا توكۇرۇش بويىچە مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلگەنلىكىنى ئاڭلاۋېدىم.ھازىر شۇ ئېسىمغا كەلدىدە. بۇلارنىمۇ ئەشۇلارغا ئوخشاش ژۈگرەش، يوتلىش، بۇرۇن قېقىش بويىچە ئائىلىلەر ئارا مۇسابىقە ئۆتكۈزىۋېتىپتۇدە، دېگەن ئويغا كېلىپ تۇراتتىم. ئاڭغىچە ئاغىنەم قېشىمغا كېلىپ توختىدىدە. ماڭا قول بەرگەنچە بىردەم مەڭۈت توختىماي يوتىلىۋېلىپ «جۇر»، دېدى.ئەگەشتىم.ئۇ مېنى ھەيران قالدۇرۇپ ئويىگە ئەمەس، ئىشىكىنىڭ ئالدىدىكى قار دۆگىسىنىڭ ئۈستىگە باشلىدى.

– بۇ يەر ئىككى مېتىر بولسىمۇ كۆنگە يېقىن. بىر ئاز بولسىمۇ ئىسسىغىراق. مەشەدە كەپلىشەيلى، – ئاغىنەم يەنە يوتەلدى. ئارقىسىدىن بۇرنىنى...

– شۇ ئەھۋالىڭ بىلەن كوچىدا ژۈرگىچە، ئويىڭگە كىرىپ ياتساڭ بولمامدۇ؟ – دېدىم كورۇنۇشىدىن دەرمانى قالمىغان ئاغىنەمنىڭ چۈشۈنىكسىز ھەرىكەتلىرىدىن تەئەججۇپلىنىپ.

– دوختۇردا يېتىشقا پۇل يوق، ناداش. ئويدە يېتىپ ئولگۈم كەلمەيدۇ، – دەيدۇ.

– نېمە دەۋاتىسەنوي، ئوچىغىراق كەپ قىلغىنە؟ – دەيمەن ئۇنى روھى كېبەلكە چىلىقىپ قالمىغاندۇر، دېگەن ئەندىشە ئىچىدە. – جۇرگىنە، ئويىڭگە كىرىپ كەپلىشەيلى؟

– يالاڭلا كىينىپ كەپەن. ئۇگاللىڭغا قالماي دېسەم، خەپ! – ئۇ شۇنداق دېگەنچە تىرەجەپ، ئاخىرى ئويىگە باشلىدى. ئۇنىڭ ئايالى بەكمۇ سەرەمجان ئايال بولىدىغان. ھازىرقى ئۇرقىنى كورۇپ ھەيران بولۇپ قالدىم. جوزىنىڭ ئەتراپىدىكى ئورۇن – كورپىلەر كۈنىنىڭ چۈش بولىۋاتقىنىغا قارىماي تېخىچە ژىغىلماپتۇ. «بۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئويىگە تەكلىپ قىلماپتىكەندە»، دەپ تۇراتتىم. شۇ ئارىدا كەينىمىزدىن كىرىپ كەلگەن ئايالى بىر يوتقاننى يەلكەمگە، ئىككىنچىسىنى ئايغىمغا تاشلاپ قويدى.

– بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ – دەيمەن ھەيران بولۇپ.

– ھازىر بىلىسىز.

دەر ھەقىقەت، ئوينىڭ ئىچىدىن بوران ئۇچۇپ تۇراتتى. شۇنچە ئورۇنۇپ ئالغىنىمغا قارىماي، مۇزلاتقۇچتىن چىققاندەك سوغ ئورۇن – كورپىلەر تەسىر قىلىدىمۇ ياكى بېتون تاملاردىن چىقىۋاتقان نەملىكمۇ، تېنىمغا تىترەك ئولىشىشقا باشلىدى.

– بىر چىنە ئىسسىق چاي بولسىمغۇ؟

– دېگەن سوز ئىختىيارسىز ئاغزىمدىن چىقىپ كەتتى.

– سەھەردە قويغان چاي ئەتىگەن قاينىۋىدى، ئەتىگەن ئىچىپ ئالدۇق. ئەتىگەن قويغان چاي خۇدا خالىسا يەنە بىر – ئىككى سائەتتىن كېيىن قايناپ قالار، – دېدى ئاغىنەم.

– نېمىشكە؟

– گازنىڭ بارى شۇ.

– توكچۇ؟

– ئۆتكەن ئايدا توكتىن پايدىلانغان. بىراق تاپقان ئاخچىمىز سۆيىت ھەققىگە يەتمىدى، شۇنىڭغا بۇ ئايدا...

– تاماقنى قانداق قىلىۋاتىسىلەر؟

– ئارىلاپ ئاشخانىلاردىن ئىچىۋالىمىز. بۇ ژىل روزا تۇتايلى، دەپ نىيەت قىلغان، بولمىدى. ئاللا ئۆزى كەچۈرىۋەتەر...

نېمىسىنى ئېيتىسىز، شۇ تەخلىت سوھبەت ئارا تامدىكى گىلەملەر ئارقىسىنىڭ كوكۇرۇپ، جاۋاندىكى كىتاپلارنىڭ نەم تارتىپ كەتكەنلىكلىرىنى كورۇپ بولغىچە مەنمۇ بۇلارنىڭ قاتارىغا قوشۇلۇشقا باشلىدىم. مانا، بۇرنىمدىن سۇ ئېقىۋاتىدۇ. قول ياغلىغىم نەملىشىپ بولدى. قارىسام ئاغىنەمۇ بەزگەكتەك تىترەۋاتىدۇ. بۇنى كورۇپ «قايتاي» دېۋىدىم، ساھىپخانىلار ئۆزسىز ئىجازەت بېرىشتى.

ئويدىن چىقىش بىلەن بىكەتكە قاراپ ژۈگەردىم. ئارقامدىن ساھىپخانىلارمۇ سوكۇلداپ كېلىۋاتىدۇ. ئادەم ژۈگەرسە ئىسسىيدىغان گەپكەن. بىكەتكە كەلگىچە خېلىلا ئىسسىپ قالدىم. شۇندىلا مەن ئەۋۇلارنىڭ بايىقى ژۈگرەشلىرى بىكار ئەمەسلىكىنى چۈشەندىم...

مىش – مىشلار راست بولسا، گازغا مەسئۇل ئەمەلدارلار «ئاھالىدىن ۋاقتىدا ئالغان ئاقچىنى سىلەرگە قەرەلىدە يەتكۈزەلمىسەكمۇ قىشتا گازنى بېرىۋېرەمسىلەر؟» دېگەن ئېكەندۇق، ئۇلار بولسا «يوق» نى «خوپ» دەپ چۈشىنىپ قىلىپ، خاتىرجەم ژۈرىۋەرگەن كورىنىدۇ. ئالمۇتىلىقلار مانا شۇ تويەيلى شۇ كۈنگە قاپتىدەك.

– ئۇزبەكنىڭ تىلىنى بىلىدىغانلار گازغا مەسئۇل بولغانىدا، موشۇ كۈنگە قالماتتۇق، – دەيدۇ بەزىلەر، بەلكى بۇ ئۇلار ئۈچۈن ھەقىقەتتۇر.مېنىڭچە، ئەشۇ ئەمەلدارلارنىڭ ئويىدە گاز بولمىغاندا كوپچىلىك ئالمۇتىلىقلارنىڭ بۇ كۈنگە قالماسلىغى ھەقىقەت!

ئەگەر «غوجامنىڭ قارنى توق، قۇلى بىلەن ئىشى يوق» دېگەن خەلق ماقالىنى مۇئامىلىدىن چىقىرىۋېتىش قولىمىزدىن كەلمىسە، مېنىڭ ژۇقارقى خۇلاسەمگە قوشۇلىسىز، دەپ ئويلايمەن.

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

كاساتلىققا ئۇچرىغان كارخانىلار

بېچىن. ئۆتكەن ژىلى خىتايدا ئۇمۇمى ئۆستاۋ فوندى بىر يەرچە ئۇنلىغان مىللىئارد يۈەنلىك 2 مىڭدىن ئوشۇق دولەت كارخانىسى كاساتلىققا ئۇچرىغان. بۇ توغرىلىق بۇ يەردە بولۇپ ئۆتكەن ئىختىسات ۋە سودىنى تەرەققى ئەتكۈزۈش مەسىلىلىرى بويىچە پۇتكۇل خىتاي كېڭەشمىسىدە بىلدۈرۈلدى.

كېڭەشمىدە تەكىتلىنىشىچە، ھوكۇمەت «ئۆزىنى ئۆزى ئاقلالمايدىغان كارخانىلارنىڭ كاساتلىققا ئۇچرىغانلىقىنى بەلگۈلەيدىغانلىغى ھەققىدىكى قانۇننى ئورۇنلاشقا قارىتىلغان يولنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى چاپسانلاتقان». مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىشى ژۇقۇرى ئىختىسادىي نەتىجىدارلىق بىلەن پەرىق قىلمايدىغان كوپلىگەن دولەت كارخانىلىرى «چوڭ شىركەتلەر ۋە بىرلەشمىلەر تەرىپىدىن يېمىرىپ تاشلانغان».

تولۇق ۋە قىسمەن ئىشى توختىتىلغان زاۋۇتلار بىلەن فابرىكىلار دولەت كارخانىلىرىنىڭ ئۇمۇمى سانىنىڭ تەخمىنەن 20 پروتسېنتىنى تەشكىل قىلىدۇ، مەملىكەتتىكى مۇنداق كارخانىلارنىڭ سانى 300 مىڭغا يېتىدۇ. كارخانىلارنىڭ كاساتلىققا ئۇچرىغانلىغى نەتىجىسىدە 6 مىللىئوندىن ئوشۇق ئىشچى بىلەن خىزمەتچى ئىشسىز قالغان. كېڭەشمىدە تەكىتلىنىشكە قارىغاندا، شەھەرلەردە رويخەتكە ئېلىنغان ئىشسىزلار سانى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا 3 پروتسېنتتىن ئېشىپ كېتىدۇ.

خ ك پ 15 – قۇرۇلتىيىنىڭ قارارلىرىغا مۇۋاپىق دولەت كارخانىلىرىنى ئىسلاھ قىلىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش 1998 – ژىلى ئىختىسادىي سىستېمىنى ئىسلاھات قىلىشقا قارىتىلغان ئەڭ مۇھىم يونىلىشكە ئايلىنىدۇ. دولەت كارخانىلىرىنى ئىسلاھات قىلىشتا «زىيان تارتىپ ئىشلەۋاتقان كارخانىلارنى ئۆزگەرتىش ۋە ئۇلارنى چوڭ شىركەتلەر ھەم بىرلەشمىلەرگە قوشۇۋېتىشقا ۋە شۇنداق قىلىپ زامانىۋى شىركەتلەرنى قۇرۇشقا» نىسبەتەن ئاساسىي نېشان قارىتىلىدۇ. كېڭەشمىدە شۇنداقلا يېقىنقى ئۈچ ژىل داۋامىدا «زىيان تارتىپ ئىشلەۋاتقان كوپلىگەن چوڭ ۋە ئوتتۇرا ھال دولەت كارخانىلىرىدىن قۇتۇلۇش» تەكىتلەنگەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلارنىڭ ئاساسىدا ژۇقۇرى دەرىجىلىك باشقۇرۇش ۋە تېخنىكىلىق ھۇلغا ئېگە زامانىۋىي شىركەتلەرنى قۇرۇش كوزدە تۇتۇلماقتا.

ئالمۇتا شەھىرىدىكى «ئەسىم» تۇرمۇش خىزمىتى ئويىگە جايلاشقان «ياقۇت» ئاكسىونېرلار جەمىيىتىنىڭ زەرگارلىرى ئالتۇن، كۈمۈچ، نېسىل تاشلاردىن زىنەت بۇيۇملىرىنى ياساش بۇيرۇتمىلىرىنى قوبۇل قىلىدۇ. بۇ يەردە ئۆز كەسپىنىڭ ماھىرلىرى. ئۇستا زەرگارلار ئىشلەيدۇ.

سۈرەتتە: (سولدىن ئوڭغا) زەرگارلار ئابلىمىت ئابدۇلمانايوۋ بىلەن ئابلىز دائۇشېۋلار ئىش ئۈستىدە.

ئۇچقۇن قوربانىيازوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتىدۇ

ئاق نىيەتلىك ئادەملەر ئازىيىپ كەتكىنى يوق

يېقىندا بىر سورۇندا خېلىدىن بېرى كورۇشمىگەن بىر بۇرادىرىم بىلەن بىللە بولۇپ قالدۇق. كەلدى – باردى پاراڭلارنى قىلىپ مۇڭدىشىپ ئولتىرىپ، ئاغىنەم تېخى ئۈچ – تورت كۈن ئالدىدا ئۆزى شاھىدى بولغان بىرۋاقەنى سوزلەپ بەردى.

– مەن ماگازىندىن كېرەكلىك نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ ئويگە قايتىتىم، – دەپ ھېكايە قىلدى ئاغىنەم. ئالدىن ئاۋتوبۇسقا چۈشۈپ بىلىت ئالاي دېسەم يانچۇغۇمدا ھەميانىم (پورتمان) يوق. ھېلىمۇ بەختىمەگە ئاۋتوبۇستىكى كوندۇكتور خېلە ياخشى ئايال ئىكەن، سادىر بولغان ئەھۋالنى يەنى پۇل ۋە ھوججەتلىرىم سېلىنغان ھەميانىمنى يوقىتىپ قويغانلىغىمنى ئېيتىۋېدىم،چۈشەنگەن ھالدا ماڭا ھىسداشلىق بىلدۈردى...

شۇنداق مەيۈس ھالدا ئويگە كەلدىم. ھەميانىمغۇ ئانچە كوپمۇ پۇل يوق ئىدى، لېكىن شوفيورلۇق گۇۋاھنامەم ۋە خىزمەت ھوججىتىم بار ئىدى. ھەميانىنى تېپىۋالغان ئادەم ھوججەتلىرىمنى تاشلىۋېتىپ، پۇلنى ئېلىۋالىدۇ، خالاس، دەپ ئويلاپ ئەندى شوفيورلۇق گۇۋاھنامىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن قانچىلىك ئاۋارە بولۇشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى كوز ئالدىمغا كەلتۈردۈم...

مەن ئەينە شۇنداق ئويلاردا ژۈرگەن ۋاقىتتا، يەنى ئارىدىن ئۈچ – تورت كۈن ئوتكەن بولسا كېرەك، ئەتىگەنلىكى ئىشقا ماڭاي دەپ تۇرسام تېلېفون جىرىڭلاپ كەتتى. تۇرۇبكىنى ئالسام بىر ئايال مېنىڭ ئىسىم – فامىلىيەمنى ئېيتىپ، مېنى سورىدى. مەن بۇ ئەتىگەندە ناتونۇش ئايالنىڭ تېلېفون قىلىشىغا ھەيران بولغاندەك، ئۇ ياقتىن نېمە بولغانلىقىنى سورىدىم. ناتونۇش ئايال ناھايىتى مەدەنىيەتلىك ھالدا، ئۆز ۋاقتىدا تېلېفون قىلىپ مېنى خەۋەردار قىلالمىغانلىقىدىن ئەپۇ سوراپ، ئۆزىنىڭ ماگازىندىن بىر ھەميان تېپىۋالغانلىقىنى، ئۇنىڭدا پۇل ۋە ھوججەتلەرنىڭ بارلىقىنى ئېيتتى. مەن ئىشەنمىگەندەك قىلىپ، ئۇينىڭ تېلېفونى ھوججەتلەردە يېزىقلىق ئەمەس ئىدىغۇ دېدىم. ئۇ ئايال ھوججەتلەر ئارىسىدا بىر تەكلىپنامە بولغانلىقىنى، ئۇنىڭدا تېلېفون نومېرى يېزىقلىق بولغانلىقتىن، بۈگۈن شۇ تېلېفون ئارقىلىق مېنى تاپقانلىغىنى ئېيتتى. بىز كېلىشىپ، ھېلىقى ماگازىندا ئۇچراشتۇق. مەن بۇ ياش ئايالغا ئۆزەمنىڭ چەكسىز مىننەتدارلىقىمنى ئېيتتىم ۋە مەن سىزگە قەرىزدار، بۇ ياخشىلىقىڭىزنى ئۇنتۇمايمەن دېسەم، ژۇۋي، بۇ بىر ئادەتتىكى ئىشقۇ، مېنىڭ ئورنۇمدا سىزمۇ شۇنداق قىلغان بولار ئىدىڭىز، – دەپ كېتىپ قالدى.

شۇ چاغدا مەن بۇنىڭدىن بىر ژىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئالدىدا يۈز بەرگەن ۋاقەنى ئىختىيارسىز ئەسلىدىم. كىچىك ئوغلۇم مەكتەپتىن كېلىۋېتىپ بىر ھەميان تېپىۋېلىپ ئويگە ئېلىپ كەپتۇ. بۇ ئېمىكىن دەپ ھەميانىنى ئېچىپ قارىسام ئۇنىڭدا ئازىراق پۇل ۋە شۇ كۈنى كەچ سائەت ئوندا تاشكەنتكە ئۇچىدىغان سامولىيوت بىلېتى بار ئىكەن. ھەي، بىچارىگە ئوگال بوپتىدە، دەرھال ئېگىسىنى تېپىش كېرەك، دېگەن ئوي كەلدى. ئوغلۇم ئېككىمىز ئۇ ھەميانىنى تېپىۋالغان يەرگە ژۈگەردۇق. بۇ ئاۋتوبۇس بېكىتىگە يېقىن جاي بولۇپ، ئەتراپتا كىچىك دۇكانلار ۋە سودا قىلىپ ئولتارغانلار كوپ، قالايمىقانىراق جاي ئىدى. ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئادەم ناھايىتى خاۋاتىرلەنگەن، مەيۈس ھالدا ئەتراپقا قاراپ، كىشىلەردىن بىر نەرسە سوراپ ئىلتىماس قىلغاندەك كورۈنەتتى. مەن كوڭلۇم تۇيغاندەك ئۇ كىشىنىڭ ئالدىغا باردىم. ئۇ ھەميانىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى، ئەندى ئۇنىڭدا سامولىيوت بىلېتى بارلىقىنى، ئەگەر ھەميانىنى تېپىلمىسا يولدىن قالىدىغانلىغىنى ئېيتىپ ھەسرەت چەكتى. مەن دەرھال ھەميانىنى ئېگىسىگە تاپشۇرۇپ، ئوغلۇمنى كورسىتىپ، شۇنىڭ تېپىۋالغانلىغىنى ئېيتىپ، ئۇ كىشىگە ئاق يول تىلىدىم. ئۇ ئادەم قاتتىق ھاياجانلىنىپ، مىڭ رەھمەتلەرنى ئېيتىپ، – ھەي خۇدا، ياخشى پېئىللىق ئادەملەرنى كام قىلما! – دەپ دۇئا قىلغانلىغى كوز ئالدىمدىن ئوتتى. ھە، نېمە تەرىسەڭ شۇنى ئالىسەن، دەيدۇ دانا خەلقىمىز، – دەپ سوزىنى تۈگەتتى ئاغىنەم.

مەن ئاغىنەمنىڭ سوزلەپ بەرگەنلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئەسلەپ، ئادەملەردە باشقىلارنىڭ دەردىگە، ياكى بولمىسا، ئۇلار بىلەن يۈز بەرگەن كېلىشمەسلىك ھادىسىلەرگە نىسبەتەن ھىسداشلىق بىلدۈرۈش، ئىنساپ – دىيانەت تامامەن تۈگەپ كەتمەپتۇ، ياخشى، ئىنساپلىق ئادەملەر ئاز ئەمەس ئىكەن دەپ ئويلىدىم.

يادىكار سابىتى.

سەپەر تەسىراتلىرى

مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلدۇق

ئۆتكەن ژىلنىڭ ئاخىرىدا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پارلامېنت دېلېگاتسىيەسى ئۈنجى قېتىم سەئۇدىيە ئەرەبىستانىدا رەسمىي سەپەر بىلەن زىيارەتتە بولدى. دېلېگاتسىيەنى سەئۇدىيە ئەرەبىستانىنىڭ كونسۇلتاتىۋ كېڭەشى تەكلىپ قىلغان ئىدى.

دېلېگاتسىيە رەھبىرى – پارلامېنت سېناتىنىڭ رەئىسى ئومىربېك بايگېلدىنى سەئۇدىيە پادىشالىغىنىڭ بارلىق ئالىي دەرىجىلىك رەھبەرلىرى قوبۇل قىلدى.

پادىشا فاخد بىن ئابدېل ئەزىز تەرىپىدىن سېنات رەئىسى ئو. بايگېلدىنىڭ قوبۇل قىلىنغانلىغى سەئۇدىيە ئەرەبىستانىنىڭ ئاممۇۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرىدا كەڭ دائىرىدە يورۇتۇلدى. پادىشا قازاقستان پرېزىدېنتى ن. نازاربايېۋنىڭ مەركىزىي ئاسىيادا ۋە ئومۇمەن م د ھ ئەللىرىدە ئېچلىقنى ۋە تۇراقلىقنى مۇستەھكەملەشتىكى رولىنى ژۇقۇرى باھالىدى.

ئو. بايگېلدى پادىشاغا ن. نازاربايېۋنىڭ سالىمىنى يەتكۈزدى ۋە قازاقستاننى زىيارەت قىلىش تەكلىۋىنى تاپشۇردى. تەكلىپ مىننەتدارلىق بىلەن قوبۇل قىلىندى.

كونسۇلتاتىۋ كېڭەشنىڭ رەئىسى مۇھەممەد بىن ئىبراھىم بىن جۇبىير جاناپلىرى بىلەن بولغان ئۇچرىشىشتا ھەر ئىككى تەرەپ ئۆزلىرىنىڭ ئىش تەجرىبىلىرى ھەققىدە پىكىرلەشتى.

قازاقستان پارلامېنت دېلېگاتسىيەسىنىڭ سەئۇدىيە ئەرەبىستانىغا قىلغان تۇنجى قېتىملىق بۇ رەسمىي سەپىرى كۆيلەنگەن ئۇچرىشىشلار ۋە كۆيلىگەن يەرلەرنى زىيارەت قىلىش بىلەن تولۇپ تاشتى. پىلانلاش مىنىسترلىگىدە، تاشقى ئىشلار مىنىسترلىگىدە، شۇنداقلا ئەر – رىيادنىڭ مەركىزىي ئولكىسىنىڭ ھاكىمى، ئىسلام تەرەققىيات بانكىسىنىڭ پرېزىدېنتى، باشقا رەسمىي شەخسلەر بىلەن ئۇچرىشىشلار بولدى. دېلېگاتسىيە شۇنداقلا مەملىكەت پايتەختى ئەر – رىيادتىكى پادىشا فېيسال نامىدىكى گوسپىتالنىڭ، پادىشا ئابدېل ئەزىز نامىدىكى ئىلمىي – تېخنىكىلىق شەھەرچىنىڭ ئىشى بىلەن تونۇشتى. بىزنىڭ دېلېگاتسىيە شۇنداقلا سەئۇدىيە ئەرەبىستانى كونسۇلتاتىۋ كېڭەشى مەجلىسلىرىنىڭ بىرىگە ئىشتىراك قىلدى، مەزكۇر ئورگاننىڭ رەھبەرلىرى بىلەن سوھبەتلەشتى.

سۈرەتتە: مارس باتتالوۋ.

ئىسلام ۋەتىنى سەئۇدىيە ئەرەبىستانىدىكى مۇقەددەس مەككە ۋە مەدىنە شەھەرلىرىنى ئېخمۇ ئاۋاتلاشتۇرۇشقا، تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە، بۇ مۇقەددەس جايلارغا ھەج قىلىش ئۈچۈن كېلىدىغانلارغا بارلىق شەرت – شارائىتلارنى يارىتىشقا ناھايىتى چوڭ كۆڭۈل بۆلۈنىدىكەن.

بىز مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ شەھىرى ھېساپلىنىدىغان مەدىنىدە بولغىنىمىزدا، پەيغەمبەرنىڭ مەسچىتىنى زىيارەت قىلدۇق. بۇ مەسچىت ئىسلام تارىخىدا مەككىدىكى مۇقەددەس مەسچىتتىن كېيىن ئىككىنچى مەسچىت بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

بىز شۇنداقلا پادىشا فاخدنىڭ مۇقەددەس قۇرئان نەشر قىلىش كومپلېكسىنىڭ باسمىخانىسىنىمۇ زىيارەت قىلدۇق. بۇ يەردە قۇرئان ئەرەپ ۋە بىر قاتار باشقا تىللاردا، شۇ جۈملىدىن ئۇيغۇر تىلىدىمۇ نەشر قىلىنىدىكەن، مەن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ بېسىلغان قۇرئاننى كۆرۈپ مەمنۇن بولدۇم. بۇنىڭدىن تاشقىرى مەزكۇر كومپلېكس قۇرئان مەتنىلىرىنى ئاۋدىو پلېيونكىلارغا يېزىش بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدىكەن.

بارلىق مۇسۇلمانلار ئۈچۈن مۇقەددەس بولغان مەككە شەھىرى توغرىلىق ئالاھىدە توختىلىشنى خالىغان بولار ئىدىم. مەككە- پەيغەمبەر مۇھەممەدنىڭ تۇغۇلغان جايى، ئىسلام دىنى ۋە جىھاد يول ئالغان جاي. مەككىدە مۇقەددەس مەسچىت ۋە مۇقەددەس كەئبە بار. بىز بۇ يەردە ئۆمرە ھاجەلىقنىڭ ئاساسى رەسىم – قائىدىلىرىنى ئۆتىدۇق، يەنى ئېھرام كىيدۇق، مۇقەددەس كەئبىنى ئايلاندۇق، چاچلىرىمىزنى ئالغۇزدۇق، سافا بىلەن مەرۋە ئوتتۇرىسىدا ژۈگەردۇق.

شەھەر قۇرۇلۇشىدا ئىسلام ۋە زامانىۋىي مېمارچىلىق ستىللىرىنىڭ ئۆزۈۋىي ماسلاشتۇرۇلغانلىقى ھەر قانداق ئادەمنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىدۇ. ئەر – رىياد، جىددە، مەككە ۋە مەدىنە بىزدە ئەجايىپ گۈزەل، ئىللىق، تازا شەھەرلەر سۈپىتىدە تەسىرات قالدۇردى. بارلىق ئىشلاردا سەئۇدىيە ئەرەبىستانى مىللىي ئەنئەنىلەر بىلەن ئورپى – ئادەتلەرگە مۇقەددەس ئەمەل قىلغان ھالدا، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ھازىرقى جوشقۇن تەرەققىياتقا ھەمنەپەس كېتىپ بارغانلىغىنى بايقاش مۇمكىن.

سەئۇدىيە ئەرەبىستانىدا بولغان بۇ بىر نەچچە ئۇنتۇلماس كۈنلەر ماڭا سېنات دېپۇتاتى سۈپىتىدە ۋە ئاددىي ئىنسان سۈپىتىدە ناھايىتى كۆپ نەرسىلەرنى بەردى.

مارس باتتالوۋ،
قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پارلامېنتىنىڭ سېنات دېپۇتاتى.

ئىنسان ۋە ئىمان

زاكات ئىسلام شەرئىتى پەرزلىرىنىڭ بىرى

زاكات – ئىسلام دىنىدا نامازدىن كېيىنلا بۇيرۇلغان ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. قۇرئانى كەرىمدە زاكات نەچچە ئۇنلىغان ئورۇنىدا زاكات، سەدىقە، نەپىقە دېگەن ئاتالغۇلار بىلەن بايان قىلىنىدۇ. ئاللا تائالا مۇسۇلمانلارنى زاكاتنى ئادا قىلىشقا ئەمىر قىلىپ، بەقەرە سۈرىسىنىڭ 110 – ئايىتىدە مۇنداق دېيىدۇ: «نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى بېرىڭلار، ئۆزەڭلار ئۈچۈن قىلغان قانداق ياخشى ئەمەلىڭلار بولسا، ئاللانىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ ساۋابىنى تاپىسىلەر».

زاكات پېقىر – يوقسۇللارغا ياردەم قىلىشتىن ئىبارەت بولغان، ھەتتە ئىسلامدىن بۇرۇنمۇ باشقا ساماۋىي دىنلارنىڭ شەرىئەتلىرىدە پەرز قىلىنىپ كەلگەن ئومۇمىي بىر ئىبادەتتۇر. لېكىن ئىسلام دىنىدا پەرز قىلىنغان زاكاتنىڭ دائىرىسى، مەخسەت – غايىلىرى ئىنتايىن كەڭ ۋە ھېكمەتلىرى ناھايىتى مولدۇر. ھېچ قانداق دىنىدىكى زاكات قائىدىلىرى، ھېچ قانداق دولەتتىكى يەرلىك قانۇنلار ئۇنىڭغا يېتەلمەيدۇ. ئىسلام دىنىدىكى زاكات ئۇنىڭ ئاساسى غايىسى. ئىمانىنىڭ كېرەكلىك بولغان مۇھىم ماددىلىرىنىڭ بىرىدۇر.

زاكات ئىسلام دىنىدا شۇنداق بىر مۇھىم پەرزكى، ئۇنى ئادا قىلغان كىشى مۇسۇلمانلىقنىڭ پەرزىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئۇنىڭ پەرز ئېكەنلىكىنى ئىنكار قىلغان كىشى چوڭ گۇناھكار، ھەتتا كاپىر بولىدۇ. ئىسلام شەرىئىتىدە زاكات بېرىشكە قارشى چىققان كىشىگە ئۇرۇش ئېلان قىلىش بەجا كەلتۈرۈلىدۇ. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ – نىڭ «ئاللانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ناماز بىلەن زاكاتنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋاتچى بولغان ئادەمگىمۇ ئۇرۇش ئاچىمەن» دېگەن مەشھۇر سوزى شۇنىڭغا ئاساسلانغان.

ئىسلام دىنىدىكى زاكات پۇلدار، مۈلۈكدار بايلارنىڭ يوقسۇللارغا ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىنلا قىلىدىغان ئىنئامى. ياكى ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىنسانىي ياردىملا ئەمەس، بەلكى زاكات ئىسلام دىنىنىڭ ئىختىسادىي قانۇنىنىڭ مۇھىم بىر تارمىقىدۇر. ئىسلام قانۇنى بويىچە زاكاتنى بايلاردىن دولەت ئۆزى ئالىدۇ. ئاندىن ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە ئۇنى تەخسىم قىلىپ بېرىدۇ. مۇنداق ھالەتتە كەمبەغەل، يوقسۇللارنىڭ بايلار ئالدىدا خىجالەت بولۇپ، يۈز قىزارتىش، قەدىر – قىممىتىنى چۈشۈرۈشى يۈز بەرمەيدۇ. بايلارمۇ زاكات بەردۇق دەپ ئۇزىنى كۆرستىپ، يوقسۇللارغا تەكەببۇرلۇق ۋە مىننەت قىلمايدۇ.

زاكات سوزى ئەرەپ تىلىدا پاكلاش ۋە ئۆستۈرۈش دېگەن ئىككى مەنانى بىلدۈرىدۇ. ئىسلام دىنى بۇ ئىككى مەنانىڭ ھەر ئىككىسىنى بىللە ئىپادىلەش ئۈچۈن زاكات سوزىنى ناھايىتى ھېكمەتلىك ھالدا تاللاپ ئالغان. زاكات پاكلىنىش مەناسى بىلەن بايلارنى ئاچكۆزلۈك، بېخىللىقنىڭ كىرلىرىدىن تازىلايدۇ. مەرتلىك ھەر قانداق كىشى ۋە مىللەت ئۈچۈن ئېسىل ئەخلاقىي خىسلەتتۇر. ئەكسىنچە بېخىللىق رەزىل خۇلۇقتۇر. ئۇنىڭ يامان ئاقىۋىتى شۇكى، ئۇ كاھىدا كىشىلەرنى پۇل، ماللىرىغا بېخىللىق قىلىشى نەتىجىسىدە ئۇمۇسلىرىنى ئاياق ئاستى قىلىشقا، ئۆزلىرىنىڭ ھاياتلىرىنى ھالاك قىلىشقا، پۇل، مېلى، جېنىغا بېخىللىق قىلىپ، ۋەتەنىدىنمۇ ئۆز ئورۇپ، ئۇنى شەخسىي مەنپىيەتى ئۈچۈن سېتىۋېتىشكە ئەكلىپ قويىدۇ. ۋەتەننىڭ مۇستەقىللىكىدىن ئايرىلىپ، ئەجنەبىلەرنىڭ قولىغا ئوتۇپ كېتىشىمۇ شۇ ۋەتەن ئەھلىنىڭ جانلىرىنى پىدا قىلىش بىلەن، مال- مۈلۈكلىرىنى چىقىم قىلىش بىلەن ۋە تىنىنى قوغداپ قېلىشقا بېخىللىق قىلغانلىغىدىن بولىدۇ. تارىخ شۇنى ئىسپاتلىغانكى، بېخىللىقتا ئادەتلەنگەن ھېچ قانداق ئىنسان ۋە ھېچ قانداق جەمىيەت نىجات تاپقان ئەمەس.

زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن يوقسۇللارنى، ژېتىم – يېسىرلارنى ئاللا بەرگەن پۇل-ماللىرىدىن ئۇلارغا چىقىم قىلىشقا بېخىللىق قىلىدىغان بايلارغا بولغان ئوچلۇق، ئاداۋەت، زىددىيەت، توقۇنۇشلاردىن ساقلايدۇ. بەزى كىشىلەر ئاللانىڭ بۇ مۇبارەك قانۇنىنى ئىنكار قىلىپ، پاكى ئۇنىڭدىن خۇسۇر چىقىرىپ، ئۇ تەگسىزلىكنى ھەل قىلىشتا بايلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنىڭ مال – مۈلكىنى زورلۇق بىلەن تارتىپ ئېلىشنى دەۋەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدە بايلار گادايلىققا يۈزلىنىدۇ. بىز سوتسيالىزم دەۋرىدە يۈز بەرگەن، تۇرمۇش تەرىزىگە تامامەن زىت شۇنداق ئەھۋالنى باشتىن كەچۈردۇق. زاكاتنى باي، پۇلدارلار ئاللانىڭ ئەجرىنى ئادا قىلىۋاتىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىدۇ. زاكات بەرگۈچى كىشى ئۇزىنى ئەركىن ۋە ئۈستۈن روھى كەيپىياتتا ھېس قىلىدىغان بولىدۇ. چۈنكى ئۇ ئىزگۇ ئىشى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ شەيتانىي بېخىللىغىنى، ھاۋايى ھەۋەسنى، شەخسىيەتچىلىكىنى يەڭگەن بولىدۇ.

باشقا دىنىي ئېتىقاتتىكى ئالىملارمۇ ئىسلام دىنىدىكى زاكاتنىڭ پەزىلىتىنى ژۇقۇرى باھالايدۇ. نامى دۇنياغا تونۇلغان ئاتاقلىق ئالىم لېيودوروش بۇ توغرىلىق مۇنداق دەپ يازىدۇ: «پۈتۈن دۇنيانى ئاۋارە قىلىۋاتقان ئىككى مۇشكۈلنى ئىسلام دىنىنىڭ ھەل قىلغانلىغىنى بايقىدىم. ئۇنىڭ بىرى قۇرئاندىكى «ھەقىقەتەن مۇمىنلەر قېرىنداشلار» دېگەن ئىبارە، يەنە بىرى مال – مۈلۈك ئىگىلىرىنىڭ ھەممىگە زاكاتنىڭ پەرز قىلىنغانلىقىدۇر.» مەشھۇر يازغۇچى ماركۇس بۇ پىكىرنى ئالغا سۈرۈپ «ئىسلام دىنىدىكى زاكات مۈلۈك ساھىبى بولغان پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇلغان دىنىي باج بولۇپ، ئۇ ئىجتىمائىي قانۇندۇر. ئۇ ئىسلام دىنىنىڭ يوقسۇللارنى يولەشتىكى قانۇنىيىتىدۇر. زاكات ئادىل قانۇن بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇ قانۇننى ئىنسانىيەت تارىخىدا بىرىنچى بولۇپ ئىسلام دىنى يولغا قويغان. ئۇ ئادىل ۋە شەپقەتلىك بىر جەمىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە كاپالەتلىك قىلىدۇ. شۇنىڭدىن كورۇۋىشكە بولىدىكى ئىسلام دىنىنىڭ بۇ قانۇنى ھېكمەت ئۈستىگە قۇرۇلغان» دەپ يازىدۇ.

ئىسلام دىنىدا زاكات بېرىلىدىغان ماللارنى، زاكات بېرىشكە تېگىشلىك ئولچەمنى، ئۇنىڭ قاچان بېرىلىدىغانلىغىنى، قانداق كىشىلەرگە بېرىشكە لايىق ئېكەنلىكى تەپسىلى ۋە ئېنىق ھالدا بەلگۈلەنگەن.

1 – ئاشلىق، مېۋە قاتارلىق زىرائەتلەردىن – ئەگەر بۇ زىرائەتلەر قول كۈچى بىلەن ئەمەس، يامغۇر سۈيى بىلەنلا سۇغۇرۇلۇپ تەييار بولغان بولسا، ئۇنىڭ 100 دىن 10 بولۇگى زاكات بېرىلىدۇ. ئەگەر قول كۈچى بىلەن مېھنەت قىلىنىپ سۇغۇرۇلغان بولسا 100 دىن 5 بولۇگى بېرىلىدۇ.

2 – ئالتۇن، كۈمۈچ، قەغەز پۇل ۋە تىجارەت مېلى قاتارلىق مۈلۈكلەردىن 100 دىن 2,5 بولۇگى زاكات بېرىلىدۇ.

3 – ئىنسانلار ئۆزلىرى بېقىۋاتقان سىيىر، توگە، قوي قاتارلىق ھايۋانلاردىن قوي قىرىققا يەتسە بىر قوي، سىيىر ئوتتۇزغا يەتسە ئۇنىڭدىن ئىككى ياشلىق توپاقتىن بىرىنى، توگە بەشكە يەتسە ئۇنىڭدىن بىر قوي زاكات بېرىلىدۇ. زاكات ئۆز ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىش ئولچىمگە يەتكەن زاكات مال – مۈلۈك، دۇنياغا ئېگە بولغان، 85 گرام ئالتۇن كەلگىدەك مال – مۈلۈككە ئېگە بولغان كىشىگە زاكات بېرىش پەرز.

زاكاتنىڭ كىملەرگە بېرىشكە مۇناسىپ ئېكەنلىگى قۇرئانى كەرىمدە تەپسىلى بايان قىلىنغان. ئۇ پەقەت پېقىرلارغا، كەمبەغەل – مىسكىن، تۇرۇشقا جايىمۇ يوق، ئەڭ ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا بېرىلىدۇ. بۇ تەۋبە سۈرىسى،60 – ئايەتتە شۇنداق كورستىلگەن. ئاللا تائالا زاكات بېرىشكە يېتەرلىك مال مۈلۈككە ئېگە بولۇپ تۇرۇپ زاكات بەرمىگەنلەرنىڭ ئاخىرەتتىكى ئېچىنىشلىق تەغدىرى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «ئالتۇن – كۈمۈچ ژىغىپ، ئۇنى ئاللانىڭ يولىدا سەرىپ قىلمايدىغانلارغا دوزاقتا بولىدىغان قاتتىق ئازاپ بىلەن بېشارەت بەرگىن. ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن – كۈمۈچلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ» (تەۋبە سۈرىسى 33 – 34 – ئايەتلەر).

پىتىر سەدىقىسى زاكات بېرىشكە تېگىشلىك مال – مۈلۈككە ئېگە بولغان مۇسۇلمان، ئاقىل، بالىغ كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ۋاجىپتۇر. ئۇ ئائىلىدىكى ھەر بىر جان ئېگىسىنىڭ سانىغا قاراپ بېرىلىدۇ. ھەر بىر كىشىنىڭ بېرىشكە تېگىشلىك پىتىر سەدىقىسى مىقدارى 3 كىلوگرامم بۇغداينىڭ باھاسىغا تەڭ بولۇشى كېرەك. پىتىر سەدىقىسنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى روزا ھېيت نامىزىنى ئوقۇشتىن بۇرۇن بولىدۇ. كېچىكىپ قالسا كېيىنرەك ئادا قىلىپ، رامزان ئىچىدە بېرىۋەتسىمۇ بولىدۇ.

مۇھەممەت يۈسۈپ.

ئۇيغۇر رەسساملىرىنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىرى

ئۆزبەكىستان پرېزىدېنتى ئىسلام كەرىموۋنىڭ تەشەببۇسى ۋە پەرمانى بىلەن جۇمھۇرىيەتتە بەدىئىي ئاكادېمىيە تەشكىل قىلىنغان ئىدى. ئۆتكەن ژىلنىڭ ئاخىرىدا ئەينە شۇ ئاكادېمىيەگە ئۆزبەكىستاندىكى ئاتاقلىق سەنئەت ئەرباپلىرىدىن ئوندىن ئوشۇق كىشى پەخرىي ئاكادېمىك بولۇپ سايلاندى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۆزبەكىستان خەلىق رەسسامى، دولەت مۇكاپاتىنىڭ لائورياتى، پروفېسسور، ئۇيغۇر پەرزەندى قۇتلۇق بەشىروۋمۇ بار.

يېقىندا ئەينە شۇ ئاكادېمىيەنىڭ ئىككى ژىلدا بىر قېتىم بېرىلىدىغان ئالتۇن ۋە كۈمۈچ مېدال ساھىپلىرىنىڭ نامى ئېلان قىلىندى. ئۆزبەكىستان بەدىئىي ئاكادېمىيەسىنىڭ تۇنجا قېتىمقى ئالتۇن مېداللىرى ئۈچ كىشىگە يەنى ھەيكەلتاراش سەيدالىم شەرىپوۋ، رەسساملاردىن ئۇيغۇر پەرزەندى لېكىم ئىبراگىموۋ ۋە ئارتۇقئەلى قازاقوۋلارغا بېرىلدى.

تەسۋىرىي ۋە ئەمەلىي سەنئەت، ئارخىتېكتورا، مۇزىكاشۇناسلىق، سەنئەتشۇناسلىق ساھاسىدا كوزگە كورۇنگەن 20 دىن ئوشۇق كىشى كۈمۈچ مېدال ئالدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۆزبەكىستان خەلىق رەسسامى ئۇيغۇر پەرزەندى مېدەت قاھاروۋمۇ بار.

ئۆزبەكىستان بەدىئىي ئاكادېمىيەسىنىڭ پەخرىي ئاكادېمىگى قۇتلۇق بەشىروۋنى، شۇنداقلا مەزكۇر ئاكادېمىيەنىڭ ئالتۇن ۋە كۈمۈچ مېداللىرىنى ئالغان تالانتلىق رەسساملىرىمىز لېكىم ئىبراگىموۋ، مېدەت قاھاروۋلارنى چىن قەلبىمىزدىن تەبرىكلەپ، ئۇلارغا يەنىمۇ چوڭ ئىجادىي مۇۋاپپەقىيەتلەر تىلەيمىز.

ھېسامىدىن ئىسلاموۋ.
تاشكەنت شەھىرى.

باشقا ئەشرلەر سەھىپىلىرىدىن

ئاكىم ئىسقاق، *قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پارلامېنتى مەجلىسىنىڭ دېپۇتاتى:*

... خىتاي ھازىر، ئۆز تارىخىدا ھەر قاچانقىدىنمۇ كۈچلۈك بولمىسۇن، ئەتىمالىم، ئۇ بىزنىڭ تەۋەلىكىمىزنى قۇراللىق بېسىۋېلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ بىزنى بېقىندى قىلىشىنىڭ ناھايىتى مەككارلىق ئۇسۇللىرى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ بىرى – بىزنى ئىختىسادىي جەھەتتىن قۇللۇققا ئىشتىرىش، يەنە بىرى- دېموگرافىيەلىك يول بىلەن باستۇرۇش. بۇ ھەر ئىككىلا ئۇسۇل مۇستەقىل قازاقستان ئۈچۈن ئىنتايىن چوڭ خەۋىپ تۇغدۇرىدۇ. ئۇلۇق خوشنىمىزدىن كېلىۋاتقان بۇ خەۋىپنى يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۆزلىرىنىڭ مىڭلىغان ژىللىق پىلانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش توغرىلىق ھەر دەقىقىدە ئەستە تۇتۇشقا ئۆگەنگەن ۋە ياش مۇستەقىل دولەتلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى سىياسىتىدىكى ئاجىز جايلاردىن ماھارەت بىلەن پايدىلىنىشنى بىلىدىغان خىتاي سىياسەتچىلىرى، ھازىر مەركىزىي ئاسىيادا (قازاقستاندا) ئۆز دىياسپورىسىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەممە ئىشلارنى قىلماقتا. بۇ قازاقستاننى كېلەچەكتە خىتايلاشتۇرۇلغان دولەتكە ئايلاندۇرۇشقا قادىر بولغان دەسلەپكى شەرت – شارائىتتۇر.

«زامان – قازاقستان» گېزىتىنىڭ
1998 – ژىل 16 – ياۋار سانىدىن.

* * *

راتبەك ھاجى نىسانباي ئوغلى،
قازاقستان مۇسۇلمانلىرى دىنىي باشقارمىسىنىڭ رەئىسى، باش مۇفتىي:

– قازاق ياشلىرىنىڭ باشقا دىنغا مۇراجەئەت قىلىشى- بۇ ۋەتەنگە خائىنلىق، ئىمانغا خائىنلىق قىلغانلىقتۇر. ئىمانىنى ساتقان ئادەم، ۋەتىنىنىمۇ سېتىۋېتىدۇ. ئىماندىن مۇنداق چەتنەش – بۇ ئۆز مىللىتىگە، تىلىغا، ئۇرۇق – ئۇتقانلىرىغا نىسبەتەن خائىنلىقتۇر. ھازىر باشقا دىنغا ئوتكەن پەن نامزاتلىرىمۇ بار... ئۇلار ۋەتەننى ھمايە قىلىشقا ئاتلىنامدۇ؟

«ئېگېمېن قازاقستان» گېزىتى،
1998 – ژىل 14 – ياۋار سانىدىن.

باشقا نەشرلەر سەھىپىلىرىدىن

«مۇستەقىللىق

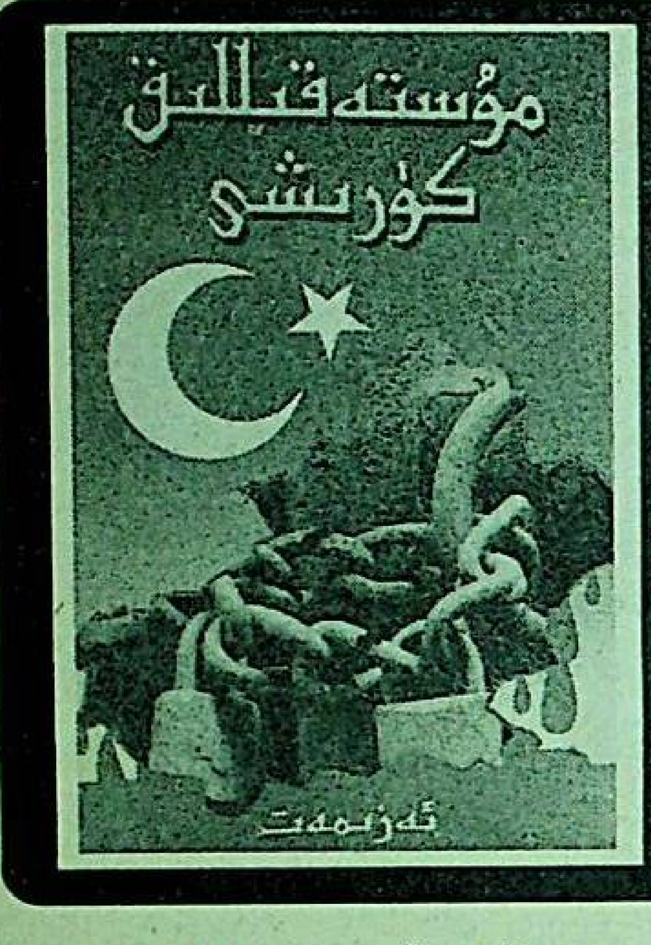

ۋەتەن، مىللەتنى بىر - بىرىدىن ئايرىشقا بولمايدىغان چۈشەنچىدۇر. سەۋەبى ۋەتەنسىز مىللەتنى، مىللەتسىز ۋەتەننى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. شەرقىي تۈركىستان خىتاي ئاسارىتى ئاستىغا چۈشكەن پۈتۈن پاجىئەلىك تارىخىمىز بويىچە ئۇيغۇر خەلقى مىللەت سۈپىتىدە يوق بولۇپ كېتىش خەۋپىنى بۈگۈنكىدەك جىددىي ھېس قىلغان ئەمەس.

خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان سىياسىتى قانچىلىك رەزىللەشكەنسېرى خەلقىمىزنىڭ ئازاتلىققا، مۇستەقىللىككە تەشنالىقى شۇ قەدەر ئاشماقتا.

ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان ئەزىمەت ئىسىملىك مۇئەللىپنىڭ «مۇستەقىللىق كۈرىشى» كىتاۋى 20 - ئەسىردە ئوزىنىڭ ئىككى قېتىم مۇستەقىل دولىتىنى قۇرغان، بۈگۈنكى كۈندە ۋەتەنسىز قالغان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئازاتلىق، مۇستەقىللىق يولىدىكى كۈرەشلىرىگە بېغىشلانغان. تۆۋەندە بىز مەزكۇر كىتاپنىڭ «بولگۈچ ئىنقىلاپ - بارىن ئىنقىلاۋى» بابىنى گېزىتخانلىرىمىز دىققىتىگە ھاۋالە قىلدۇق.

ئەزىمەت

بارىن ئىنقىلاۋى تومۇر سېپىل ئىچىدە 40 يىل قۇللۇق ئىدىيەسى سىڭدۈرۈلگەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ قۇل بولۇشنى خالىمايدىغانلىقىنى، قەلبىدە ئازاتلىق، مۇستەقىللىق ئارزۇسىنىڭ ئۆچمىگەنلىكىنىڭ ۋە ئۆچمەيدىغانلىقىنىڭ قەتئىي سىگنالىنى بەردى. بارىن شەرقىي تۈركىستاندىكى مىڭلارچە ئۇيغۇر يېزىسىدىن بىرسى، خىتايلارنىڭ تەبىرى بىلەن «تامچە سۇدا قۇياش نۇرىنىڭ ئەكسىنى كورگىلى بولىدۇ». بارىن ئىنقىلاۋى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ «بىز تېخى ھايات، بىزگە ئازاتلىق كېرەك» دېگەن سادىسىنى پۈتۈن دۇنيا جامائىتىگە يەتكۈزگەن بىر ئىنقىلاپ بولدى.

مەرھۇم مۇجاھىد، قەھرىمان شېھىد زەيدىن يۈسۈپ ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرى دىنى، ۋەتىنى، مىللىتى ئۈچۈن ئوزىدىن مىللىون ھەسسە كۈچلۈك دۈشمەنگە قارشى چىقىپ، جىھاد قىلىشنىڭ، شېھىت بولۇشنىڭ ئۈلگىسىنى ياراتتى. بۇ ئىنقىلاپتىن كېيىن شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئازاتلىق ۋە مۇستەقىللىق يولىدا قايتىدىن ئويلاندى ۋە ئوزىنى تەرتىپكە سالدى. ۋەتەننىڭ شان - شەرىپىنى، مىللەتنىڭ غۇرۇرىنى قوغداپ قېلىشى ئۈچۈن بارىننىڭ يولىنى تاللاشتىن باشقا يول يوقلىغىنى چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتتى.

ئامما مىللەتپەرۋەرلەر، كىچىك بىر يېزىدىن بىر نەچچە يۈز ياكى بىر نەچچە مىڭ ئادەمنىڭ چىقىپ، گىگانت تاغدەك كورۇنۇپ تۇرغان خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ يۈزىگە تەگكۈزۈشىدىن مەمنۇن بولمىدى. ھەتتا خېلە ئەقلى جايىدا ۋەتەنپەرۋەر كورۇنگەن كىشىلەرمۇ «تۇخۇمنى تاشقا ئۇرۇشنىڭ پايدىسى يوق»، «قوراللىق ئىنقىلاپ نەتىجە بەرمەيدۇ، ھەممىمىز ئولۇپ كېتىمىز»، «مىللىتىمىزنىڭ بېشىغا تېخىمۇ مۇسىبەت كېلىدىغان بولدى» دېگەنگە ئوخشاش تەسلىمچىلىك پىكىرلەرنى قىلىشتى.

قېنى شۇلاردىن سوراپ باقايلى، مىللىتىمىز، خەلقىمىز قوربانلىق قويغا ئوخشاش سۈكۈت قىلىپ تۇرغان چاغلاردا كوپ ئولدىمۇ؟ ياكى قولىغا قورال ئېلىپ قارشىلىق كورسەتكەن چاغدا كوپ بولدىمۇ؟ ئولۇمنى كوتۇپ تۇرغان چېغىمىزدا بېشىمىزغا مۇسىبەت كوپ كەلدىمۇ؟ ياكى ئولۇمدىن ئوزىمىزنى قوغدىغان چاغدىمۇ؟ دۈشمەن ئالدىدا قولدەك بېشىمىزنى ئېگىپ تۇرغان زامانلاردا مىللىي ئېتىبارىمىز بولدىمۇ؟ ياكى ژىگىتتەك بېشىمىزنى تىك تۇتۇپ، غۇرۇر بىلەن دۈشمەننىڭ كوزىگە قادالغان چاغلاردا مىللىي ئېتىبارىمىز بولدىمۇ؟ ئالدى بىلەن بۇلارنى ئويلىشىمىز لازىم.

بىز ئۇيغۇرلاردا «داۋاگەر سوس بولسا، قازى مۇتتەھەم بوپتۇ» دەيدىغان گەپ بار. تارىخنى، بولۇپمۇ يېقىنقى تارىخنى ياخشى ئەسلىشىمىز لازىم. بولۇپمۇ كوممۇنىستلارنىڭ يۇرتىمىزغا ئاياق باسقان شۇ 50 يىلغا يېقىن ۋاقىتتىكى ئەمەلىيەتنى تەھلىل قىلىشىمىز لازىم. بىز قانچە كۈچسىز ۋە مۇلايىم بولغان زامانلىرىمىزدا دۈشمەن شۇ قەدەر ۋەھشىلەشتى. 1949 - يىلىنىڭ ئاخىرى ئىشغالىيەتچى كوممۇنىست ئارمىيەسىنىڭ قوماندانى ۋاڭجېن «بىز شىنجاڭ خەلقىگە قەرز تولىگىلى كەلدۇق. گومىنداڭ قىلغان زۇلۇمنىڭ قەرزىنى بىز تولەيمىز» دېگەن ئىدى. «شىنجاڭغا ياردەم» شارى بىلەن كەلگەن ئىدى. كوممۇنىست ئارمىيەسى شەرقىي تۈركىستانغا كىرمەستىن بۇرۇن، ئۇلارغا شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇسۇلمان خەلقلەرنىڭ ئورپى - ئادىتى توغرىسىدا تەپسىلىي ۋە سىستېمىلىق دەرس ئوتۈلگەن ئىدى. يەرلىك خەلقنىڭ ئورپى - ئادەتلىرىگە ھورمەتسىزلىك كورسەتكەنلەرگە ئېغىر جازا بېرىلىدىغانلىقى ئاگاھلاندۇرۇلغان ئىدى. گەرچە شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مۇھىم يولباشچىلىرى ئايروپىلان ھادىسىسى بىلەن ئولتۈرۈلگەن بولسىمۇ، جۇڭگولۇقلار بىلەن ھەمكارلىشىپ ئوتۈشكە مەجبۇر قالغان مىللىي ئارمىيە كادىرلىرى جۇڭگولۇقلار تەرىپىدىن ھەقىقەتەن ھورمەتلەنگەن ئىدى. جۇڭگو ھاكىمىيىتى يەرلىك خەلقنى خاپا قىلىپ قويىدىغان ھەر قانداق ھەرىكەتكە دىققەت قىلاتتى. نېمە ئۈچۈن؟

چۈنكى خىتاي ھاكىمىيىتىنى شۇنداق ئېھتىياتلىق مۇئامىلە قىلىشقا مەجبۇر قىلغان، ياخشى قوراللانغان 40 مىڭ كىشىلىك شەرقىي تۈركىستان ئارمىيەسى بار ئىدى. ئەگەر جۇڭگو ھاكىمىيىتى شەرقىي تۈركىستاندا بىر قەدەمنى خاتا باسسا، مىللىي ئارمىيەنىڭ جىم تۇرمايدىغانلىقىنى ھېساپقا ئالغان ئىدى. خىتاي ئەمەلدارلىرىنى بۇ مىللەتكە ھورمەت بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا مەجبۇر قىلغان بۇ ئارمىيە ئىدى. ۋاڭجېن مىللىي ئارمىيەنى ئوز قوشۇنلىرى ئىچىگە تارقىتىپ، ئارمىيەنىڭ بىكار قالغان قوماندانلىرىنى ئوستۇرۇش باھانىسى بىلەن كەسىپ ئالماشتۇرغۇزۇپ، مىللىي ئارمىيەنىڭ تىزگىنىنى تامامەن نازارەت ئاستىغا ئالغاندىن كېيىن، كوممۇنىست خىتايلارنىڭ سەممىيلىكىگە ئىشەنگەن مىللىي يولباشچىلىرىمىز، ئالدىراپ خوشال بولغان زىيالىلىرىمىز ۋە ئاق كوڭۇل خەلقىمىز يەنە بىر قېتىم قاپقانغا چۈشكەنلىكىنى ھىس قىلىشقا باشلىدى. چۈنكى ئارمىيەسىز خەلق، چوپانسىز پادا دېمەكتۇر.

ۋاڭجېن ئەندى خەلق ئىچىدە ئىمانى، ھورمىتى بار، ئەقىللىق، قابىلىيەتلىك، ئەڭ مۇھىمى ۋىجدانلىق ۋە غۇرۇرلۇق مىللىي يولباشچىلارنى ۋە جامائەت ئەرباپلىرىنى تىزىملاتقۇزۇپ، ئاستا - ئاستا ئۇلارغا جىنائىي ئارخىپ تۇرغۇزۇشقا ۋە ئەنئەنىۋىي خىتاي ئۇسۇلى بىلەن بىرىمىزنى بىرىمىزگە سالغىنى باشلىدى. 1959 - يىلغىچە بىر قانچە سىياسىي ھەرىكەت بىلەن مىللىتىمىزنىڭ ئىچىدىن چىققان پۈتۈن قىممەتلىك ئادەملىرىمىز يوقىتىلدى. ھايات قالغانلىرى مىللەتتىن ئۇزاق تۈرمىلەرگە تاشلاندى. شەرقىي تۈركىستاندا بۇ ۋەتەننىڭ، بۇ مىللەتنىڭ غۇرۇرىنى، شان - شەرىپىنى قوغدايدىغان ئالەم ۋە قەلەمدىن ئىبارەت ئىككى بۈيۈك كۈچنى تامامەن يوقىتىپ بولغانلىقىغا قانائەت ھاسىل قىلغان جۇڭگو ھاكىمىيىتى يۈزىدىكى چۈمپەردىنى ژىرتىپ تاشلىدى، بۇ مىللەتكە راۋا كورگەن زۇلۇم، ھاقارەتنىڭ ھېچ بىرىنى ئاياپ ئولتۇرمىدى. 59 - يىلدىن باشلاپ جۇڭگو كوچمەنلىرى كەلكۈن كەبى يۇرتىمىزغا ئېقىپ كېلىشكە باشلىدى. شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاشلىقلىرى جۇڭگوغا توشۇپ كېتىلگەنلىكتىن يۈز مىڭلارچە ئادەملىرىمىز ئاچلىقتىن ئولۇپ كەتتى. ھەتتا كومۇشكە ئولگۈرەلمىگەن نۇرغۇن جەسەتلەر تاغلاردا، ئېتىزلاردا قاغا، قۇزغۇنلارغا، ئىشتىلارغا يەم بولدى. پەقەت باي ناھىيەسىدە 20 مىڭ ئادەم ئاچلىقتىن ئولدى. جۇڭگو ھاكىمىيىتى بۇنى ئاز دەپ خەلقىمىزنى كۈندە 18 سائەت ئىشلىتىپلا قالماي، دىنىمىزنى، مىللىي ئورپى - ئادەتلىرىمىزنى، تارىخىمىزنى ئاشكارە رەت قىلىشقا، ھاقارەت قىلىشقا باشلىدى. شەھەر ئاھالىلىرى زورلۇق بىلەن يېزىلارغا چىقىرىلىپ، شەھەرلەر يېڭى كەلگەن جۇڭگو كوچمەنلىرى ئۈچۈن بوشىتىلدى. جۇڭگو ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە بولغان نەپرىتى، ئىنتىقام ئوتىغۇسى ھەر كۈن بىر پەللە كۈچەيمەكتە ئىدى.

1944 - يىلى غۇلجىدا قۇرۇلغان شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى بولغان ئىلى، چوچەك، ئالتاي خەلقى ئەڭ ئېغىر ھەربىي تېررور ئاستىدا قالدى ۋە ئاستا - ئاستا ۋەتەننى تەرك ئېتىپ، غەربىي تۈركىستانغا كوچۈشكە مەجبۇر بولدى. بۇ كوچۈشنى يېتەرسىز ھېساپلىغان بېيجىن ھاكىمىيىتى 1962 - يىلى پۈتۈن خەلقنى يۇرتنى تاشلاپ كېتىشكە زورلىدى، مىڭلىغان ئادەم پەقەت بىرلا جېنىنى ئېلىپ غەربىي تۈركىستانغا كوچۈشكە مەجبۇر بولدى. 1944 - يىلى قۇرۇلغان شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىدىن خىتايلار ئەينە شۇنداق رەھىمسىز ئىنتىقام ئالدى. بوش قالغان شەھەرلەر، بوش قالغان يېزا - يايلاقلار، بوش قالغان ئويلەر خىتاي كوچمەنلىرىگە تەخسىم قىلىپ بېرىلدى. مىللىي غۇرۇرىمىزنى يوق قىلىش، مىللىي مەۋجۇتلىقىمىزنى ئاجىزلىتىش ئۈچۈن پىلانلىق ۋە سىستېمىلىق ئېلىپ بېرىلگەن سىياسىي ھەرىكەتلەر بىر كۈنمۇ توختاپ قالمىدى. مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدا بولسا سۇنئىي «بولگۈنچى، ئەكسىل ئىنقىلاپچى» تەشكىلاتلىرىنى ياساپ چىقىپ، ئىلگىرىكى ژىگىرمە ژىللىق سىياسىي ھەرىكەتلەردە خىلمۇ - خىل سەۋەپلەر بىلەن ئامان قالغان، خىتايلارنىڭ تەبىرى بىلەن «توردىن چۈشۈپ قالغان» زىيالىلىرىمىز ۋە يېڭى يېتىشكەن ۋەتەنپەرۋەر ياش ئەۋلاتلىرىمىزدىن نۇرغۇن كىشى تۇرۇپ، قىيناپ ئولتۈرۈلدى. ھايات قالغانلىرىمۇ تۈرمىلەردە مەنىۋىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئېغىر زەربىلەرگە ئۇچرىدى.

1970 - يىلى ئاپرىل ئېيىدا ئۈرۈمچىدە بىر كۈن ئىچىدە 74 ئادەمنىڭ ھېچ سوتسىز ئولۇم جازاسىغا ھوكۇم قىلىنىشى دولەت تېررورىنىڭ ژۇقۇرى پەللىسى ئىدى. لېكىن، مەن بارىن ۋاقەسىنى ئەيىپ...سۇ بارمۇ؟ بولسا ئۇ كىم؟ بىرنى بولسىمۇ فاكت سۈپىتىدە كورسىتىپ باقسۇن قېنى؟ 1959 - يىلى باشلانغان «شىۋېجىڭجۇيىچىلىققا قارشى كۈرەش» تاكى ماۋزېدۇڭ ئولگەنگە قەدەر داۋام قىلدى. يەرلىك مىللەت خەلقلىرىدىن شىۋېجۇڭجۇيىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن سان - ساناقسىز ئادەم شىۋېجۇڭجۇيىغا باغلىنىپ جازالاندى. ئامما بۇ جىنايەت بىلەن ئەيىپلىنىپ جازالانغان بىر خەنسۇ بارمۇ؟

...لوگرام ئېغىرلىقنى كوتىرەلمەيدۇ. بىر كىلوگرام ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىدۇ. ئىنساننىڭ سەۋرى كۈچىمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، تاقەت - چىدام كۈچى چېكىگە يەتكەندە، چىداشقا تاقەت قالمىغاندا ھەر قانداق يۇۋاش ئادەممۇ بىر ئىنكاس كورسىتىدۇ. بىر مىللەتكە نىسبەتەن ئېيتقاندىمۇ شۇنداق، شەك شۈبھىنىڭ تەبىرى بىلەن ئېيتقاندا، ئالتۇن تاۋاق بىلەن تىلەمچىلىك قىلىۋاتقان خەلق دۇنيادا ئەڭ كوپ يەر ئاستى ۋە يەر ئۈستى بايلىقلىرى بولۇشىغا قارىماي، دۇنيادا ھېچ بىر مىللەت كورمىگەن

...لمىگەنلەردىن سوراپ باقاي، خەلقىمىز بىرمۇ زۇلۇمكار خىتاينى ئولتەرمىگەن، خىتاينىڭ يوق قىلىش سىياسىتىگە ھېچ قارشىلىق بىلدۈرمىگەن، قوينىڭ قوزىسىدىنمۇ مۇلايىم تۇرۇۋاتقان بىر ۋاقىتتا خىتاي ھاكىمىيىتى نېمىشكە ئۇ قەدەر ۋەھشىلىشىپ كەتتى؟ نېمىشكە شۇنچە كوپ ئادەمگە زىيان سالدى؟

بىزنىڭ بۇ سوئالىمىزغا نىسبەتەن بەزىلەر سىياسىي ھەرىكەتلەر پۈتۈن جۇڭگونىڭ ھەممە يېرىدە ئوخشاش ئېلىپ بېرىلدى، مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدا خىتاي خەلقىمۇ ئوخشاش زىيانكەشلىككە ئۇچرىدى، دېيىشى مۇمكىن. ئەمەلىيەت بولسا ئۇنداق ئەمەس. خىتاي خەلقى پەقەت سوتسىيالىستىك تۈزۈمنىڭلا زۇلۇمىنى چەكتى. شەرقىي تۈركىستان خەلقى بولسا، سوتسىيالىستىك تۈزۈمنىڭلا زۇلۇمىنى چېكىپ قالماستىن، بىر مىللىاردتىن ئارتۇق جۇڭگولۇقنىڭ ئېغىر ئىختىسادىي يۈكىنى بىرلىكتە كوتىرىشكە مەجبۇر قىلىندى. بۇنى ئاز دەپ، يۇرتنى جۇڭگولۇقلارغا تارتقۇزۇپ قويۇشتىن باشقا ھېچ بىر گۇناھى بولمىغان بۇ خەلقنىڭ باشقا مىللەتتىن بولۇشىنىڭ ئوزى بۇلارغا كەچۈرۈلمەس جىنايەت بولۇپ تېگىلدى.

1957 - يىلى جۇڭگونىڭ قايسۇ يېرىدە يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى سىياسىي ھەرىكەت ئېلىپ بېرىلدى؟ پەقەت شەرقىي تۈركىستاندا ئېلىپ بېرىلدى. جۇڭگونىڭ مۇستەملىكىسى بولغان ئىچكى موڭغۇلىيەدىمۇ بۇ خىل ھەرىكەت ئېلىپ بېرىشقا خىتايلار جاسارەت كورستەلمىدى. تىبەت بولسا، ئۇ يىللاردا تېخى جۇڭگولۇقلار ئاياق باسمىغان بىر زېمىن ئىدى. شەرقىي تۈركىستان خىتاي ئەمەلدارلىرى ئوۋ ئولايدىغان چېكىنسىز بىر ھايۋانلار بېغىغا ئايلاندى.

شەرقىي تۈركىستاندا ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئوزبېك، تاتار... قاتارلىق يەرلىك خەلق زىيالىلىرىدىن، دىنى ئەرباپلىرىدىن، جامائەت ئەرباپلىرىدىن يۈز مىڭلارچە ئادەم كورەشكە تارتىلدى. ھېچ بىر سەۋەپسىز «ھەيۋىسىنى چۈشۈرىمىز» دەپ ئۇرۇلدى، سوقۇلدى. كىشىلىك ھوقۇقى ئېغىر دەرىجىدە دەپسەندە قىلىندى. نەچچە ئون مىڭ ئادەمگە يەرلىك مىللەتچىلىك قالپىقى كىيگۈزۈلدى. چوڭ خەنزۇچىلىق (مىللەتچىلىك) بىلەن ئەيىپلىنىپ جازالانغان ياكى قالپاق كىيگەن بىر خەن-

1979 - يىلدىن كېيىن جۇڭگو ماركسىزمنى دەسسەپ ئوتۈپ ئاستا - ئاستا دۇنيا رېئاللىغىنى كورۇشكە، جۇڭگونىڭ پۈتۈن سىياسەتلىرى تېز سۈرئەت بىلەن ئوزگىرىشكە باشلىدى. ئامما بېيجىننىڭ ئوزگەرمىگەن بىرلا سىياسىتى بار. ئۇ بولسىمۇ مۇستەملىكىسى ئاستىدىكى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى جاھىل، يوقسۇل قالدۇرۇپ يوق قىلىش، ژۇرىگىنى موجۇپ تۇرۇپ يوق قىلىش، «چەت ئەلگە باغلانغان ئونسۇر» قىلىپ تۇرۇپ يوق قىلىش، مەجبۇرىي تۇغۇت نازارىتى باھانىسىدا ئولتۈرۈپ يوق قىلىش، ئاتوم بومبىسىنىڭ زەھىرىدە زەھەرلەپ يوق قىلىش، بايلىغىنى بۇلاپ يوق قىلىش، جۇڭگولۇق كوچمەنلەر كەلكۈنى ئىچىدە ئېرىتىپ يوق قىلىشتىن ئىبارەت سىياسەتتە پرىنسىپ جەھەتتىن ھېچ ئوزگىرىش بولغىنى يوق. ئەگەر ئوزگىرىش بار دېيىلسە، ئۇ ئوزگىرىش جۇڭگو ھاكىمىيىتى 50 - يىلدىن 80 - يىلغىچە «شىنجاڭغا ياردەم» دېگەن شارى بىلەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ قېنىنى شوراپ، قايمىغىنى يېگەن بولسا، 80 - يىلدىن كېيىن «شىنجاڭنى ئېچىش ۋە گۈللەندۈرۈش» شارى ئاستىدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، خەلقىنى تامامەن رەت قىلىش ئاساسىدا مۇستەملىكچىلىكنىڭ ئەڭ نومۇسسىز ۋاستىلىرىنى قوللىنىش بىلەن خىتاي كەلكۈنىنىڭ يەرلىك خەلقنى ئولۇمگە قىستاپ كېلىۋاتقانلىقىدۇر. بۇ قەدەر ئېغىر مىللىي بېسىم، مىللىي نەپرەت، مىللىي ئوچمەنلىكنىڭ يەرلىك خەلققە نىسبەتەن دولەت تەرىپىدىن ئەللىك يىلدىن بېرى ژۇرگۈزۈلۈۋاتقان بىر ۋەزىيەتتە، بارىن ۋاقەسىدەك ئىنقىلاپلارنىڭ پارتىلىشىنى غەلىتىلىك ھىس قىلغانلار قايسى مىللەتتىن بولسا بولسۇن، ئۇ خىل ئىنسانلارنىڭ ۋۇجۇدىدا ئىنسان ژۈرىگى بارلىغىغا ئىشەنگىلى بولمايدۇ.

بۇ يەردە شۇنداق بىر مىسال كەلتۈرۈشنى ئۇيغۇن كورۇۋاتىمەن. يۈز مىڭ كۇب سۇ سىغىدىغان بىر سۇ ئامبىرىغا، سىغىپ كېتەر دەپ يۈز مىڭ بىر يۈز كۇب سۇ تولدۇرسىڭىز، تەبىئىيكى ئۇ سۇ ئامبىرىنىڭ سۈيى تېشىپ كېتىدۇ. ئېغىرلىق كوتىرىدىغان بىر دۇنيا چېمپىيونى 250 كىلوگرام ئېغىرلىقنى كوتىرىپ دۇنيا چېمپىيونى بولغان بولسا، ئۇ ئېغىرلىقنى 251 كىلوگرام قىلىپ قويسىڭىز، ئۇ 251 كى-

يوقسۇللۇقنىڭ دەردىنى تارتىۋاتىدۇ. ئاسلىدە تەكە چۈشكەن تارىختىن بېرى ھېچ قانداق سىياسىي ھەق - ھوقۇققا ئېگە بولمايلا قالماستىن، بۇ ھاقارەت، خورلۇقلارنى ئاز كورۇپ قىلغانلىرى ئۈچۈن «گوكچەن تاغدا رەھمەت» دېگۈزۈپ مەسخىرە قىلىۋاتىدۇ.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ چىداشقا تاقىتى قالمىغانلىقىنىڭ ئىنكاسىنى بارىن كورسەتتى. مىللىي ئىپتىخارىمىز ۋە غۇرۇرىمىز بولغان بارىن شېھىتلىرى، بۈگۈن تۈرمىلەردە ئازاپلىنىۋاتقان قەھرىمان ۋەتەن ئوغلانلىرى، قەھرىمان تالىپلىرىمىز، بەزى «ئەقىللىق» ۋەتەنپەرۋەر زىيالىلىرىمىزنىڭ دېگىنىگە ئوخشاش خىتاي ھوكۇمىتىگە قوراللىق قارشى چىقىشنىڭ «تۇخۇمنى تاشقا ئۇرغاندەك ئىش» ئىكەنلىكىنى، بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى ئولۇملەر بىلەن نەتىجىلىنىدىغانلىقىنى بىلمەسمىدى؟

مىللىي قەھرىمانىمىز مەرھۇم زەيدىن يۈسۈپ (ئاللا ياتقان يېرىنى جەننەت قىلسۇن!) ۋە ئۇنىڭ مۇجادىلە سەپداشلىرى بۈگۈنكى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ بىر مىللىاردتىن ئارتۇق ئىنسانى ئىدارىسى ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇۋاتقانلىغىنى، قولىدا 450 ئاتوم بومبىسى بارلىغىنى، 3 مىللىون ئەسكىرى بارلىغىنى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقى قوراللىنىپ چىقسىمۇ، بۈگۈنكى خىتاي ئەسكىرى كوچىگە تەڭ كېلىشنىڭ قولايى بولمايدىغانلىقىنى بىلمەسمىدى؟ ئۇلار ھەممىنى بىلەتتى، ئۇنداقتا بىلىپ تۇرۇپ نېمىشكە ئوزلىرىنى ئولۇمگە ئاتتى؟ سەۋەبى: بۇ مىللەتنىڭ، بۇ خەلقنىڭ قۇرۇت - قوڭغۇز ئەمەسلىگىنى، ئىنسان ئىكەنلىكىنى، بوزەك قىلسا ئاچچىغى كېلىدىغانلىغىنى خىتاي ھاكىمىيىتىگە چۈشەندۈرمەكچى بولدى. بۇ مەخسەتنى چۈشەندۈرۈشنىڭ باشقا ئۇسۇللارنىڭ ھەممىسى باشقىلار تەرىپىدىن سىنالغان ئىدى. ئامما خىتاي ھاكىمىيىتى مەخسەتنى چۈشەنگىلى ئۇنىمىغان ياكى ئېتىبار قىلمىغان ئىدى. بارىن ياشلىرى ئوزلىرىنىڭ ئىسسىق قېنى بەدىلى بىلەن بۇ مەخسەتنى چۈشەندۈردى. خىتاي ھاكىمىيىتى چۈشەندى، يەنى ئۇيغۇرلارنىڭ ھەر زامان «لەببەي» دەپ ئەمىر كوتۇپ تۇرىدىغان قۇللار ئەمەس، ئاچچىغى كەلگەندە ئولۇشنى ۋە ئولتۈرۈشنى بىلىدىغان، ۋۇجۇدىدا ئەركەك تۆكى بار ئوغۇل بالىلارنىمۇ تۇغىدىغانلىغىنى

چۈشەندى. گەرچە 80 ـ ژىلدىن بېرى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەر يېرىدە بۇ خىل ھەرىكەت ۋە ئىنقىلاپلار كوپ يۈز بەرگەن بولسىمۇ، تەسىرى جەھەتتىن بۇ قەدەر كۈچلۈك بولمىغان ئىدى. بارىننىڭ ئۈچ خىل تارىخىي تەسىرى بار.

1. شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە بولغان تەسىرى

1949 ـ ژىلىنىڭ ئاخىرى شەرقىي تۈركىستانغا كىرىپ كەلگەن خىتاي كوممۇنىست ئارمىيەسى شەھەر ـ شەھەر، يېزا ـ يېزىلارغا خىزمەت گۇرۇپپىسى بولۇپ كىرىشكە باشلىدى. ئەينە شۇ چاغدا بارىنغىمۇ، بارىنغا ئوخشاش كوپ يېزىلارغا بۇ خىزمەت گۇرۇپپىلىرى كەلگەن ئىدى. «بىز سىلەرنى ئازات قىلغىنى كەلدۇق» دەپ ئۆزلىرىنى تونۇشتۇرغاندا، يېزا خەلقى چاۋاك چېلىپ قارشى ئالغان، ئۆيلىرىنى بوشىتىپ ئۇلارغا بەرگەن، يەيدىغان ئەڭ ياخشى تاماقلىرىنى ئۇلارغا بەرگەن. خىتاي ئەسكەرلىرى: «بۇنىڭدىن كېيىن گومىنداڭنىڭ زۇلۇمى بولمايدۇ، قوسىغىڭلار توق، كىيىمىڭلار پۈتۈن، خاتىرجەم ياشايسىلەر» دېگەندە ئاق كوڭۇل بىچارە خەلق خوشاللىقىدىن نېمە قىلىشنى بىلمەي قالغان ئىدى. ياشلار بولسا، بۇ خىزمەت گۇرۇپپىسى ئوتقا كىر دېسە ئوتقا، سۇغا كىر دېسە سۇغا كىرىشكە تەييار ھالەتكە كەلگەن. بۈگۈن شۇ ئادەملەرنىڭ باللىرى، يەنى خىتاي كوممۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ تەبىرى بىلەن ئېيتقاندا، «قىزىل بايراق ئاستىدا تۇغۇلۇپ، قىزىل بايراق ئاستىدا ئۆسكەن» ياشلار قوللىرىغا قورال ئېلىپ، ئاتا ـ ئانىلىرى قارشى ئېلىپ يۇرتقا باشلاپ كىرگەن بۇ ئارمىيەگە قارشى ئوق ياغدۇردى. قوراللىق كۈچى بىلەن ئۇلارنى يۇرتىدىن ھايدىۋەتمەكچى بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۆلۈمى بەدىلىگە نېمىشقا ئۇلارنى ئۆلتۈرەردى؟ ئاتا ـ ئانىلىرى ئۈمىت باغلىغان بۇ ئارمىيەگە، بۇ ھاكىمىيەتكە نېمىشقا ئەۋلادلىرىدا بۇ قەدەر كۈچلۈك ئۆچمەنلىك ۋە نەپرەت ئويغاندى؟ بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئەقلى بېشىدا بار ھەر كىم ياخشى بىلىدۇ.

بىز ئۇيغۇرلاردا «يەرگە نېمە تەرسەڭ، شۇنىڭ ھوسۇلىنى ئالىسەن» دېگەن خەلق تەمسىلى بار. قىسقىسى، خىتاي ھاكىمىيىتى ۋەتىنىمىزدە نەپرەت، ئۆچمەنلىك تەردى. ئىلگىرى ئوتتۇرىغا چىققان ياشلار قەتئىي بولمىدى. مەسىلەن، پەيزىۋات ۋاقەسى. پەيزىۋات ئىسيانىغا ھازىرلانغان ياشلارنىڭ قولىدا قورال بار ئىدى. ئامما يۇرت چوڭلىرىنىڭ مەسلىھىتى بىلەن خىتاي ھوكۇمىتىنىڭ ئۇلارغا كەچچىلىك قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، قوللىرىدىكى قوراللىرىنى خىتاي ئەسكەرلىرىگە تاپشۇرۇپ بەردى ۋە شۇ نەخ مەيداننىڭ ئۆزىدە قوللىرى چەمبەرچاس باغلاندى. ئۇرۇلدى، ھاقارەتلەندى، ئۆلتۈرۈلدى. 16 ياش بىلەن 20 ياش ئارىسىدىكى نەچچە يۈز ياش ئۆسمۈرنىڭ كورمىگەن كۈنى قالمىدى.

بارىندىكى ياشلار بۇ خىل تەجرىبە ـ ساۋاقلاردىن دەرس ئالغان ئىدى. ئۇلار «يېتىپ ئۆلمەكتىن، ئېتىپ ئۆلمەك» نى شەرەپ بىلدى. ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن خىتاي ئەسكەرلىرىنى ئۇلار ئۆلتەردى. خىتاي ئەسكەرلىرى ھېچ تەسەۋۋۇر قىلىپ باقمىغان زەربىگە ئۇچرىدى. بۇ زەربىنى ھېچ ھەزىم قىلالمىغان خىتاي ئەسكەرلىرى بارىندا ھەتتا بوشۇكتىكى بوۋاقلارغىمۇ ئوق ياغدۇرۇپ قەتلى قىلدى. دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىنى ئوق ياموغۇرىغا تۇتۇپ غەلۋىر توشۇكىدەك قىلدۇەتتى. خەلقىمىزنىڭ ئۇنتۇلماس قەھرىمان پەرزەنتى زەيدىن يۈسۈپ ۋە ئۇنىڭ مۇجادىلە سەپداشلىرىنىڭ كوپ قىسمى دۈشمەنگە ئوق ياغدۇرۇپ تۇرۇپ شېھىت بولدى. دۈشمەن قولىغا تىرىك چۈشكەنلەر ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلدى. ياكى ئېغىر جىسمانىي جازاغا تارتىلىۋاتىدۇ. قىسقىسى، بارىن ياشلىرى قۇربانلىق قويدەك ئۆلۈم نۆۋىتىنى كۈتۈپ تۇرۇشتىن، دۈشمەننى ئۆلتۈرۈپ ئۆلۈشنىڭ قانچىلىك شەرەپلىك ئۆلۈم ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت سىگنال بىلەن شەرقىي تۈركىستاندىكى ۋەتەنپەرۋەر ياش ئەۋلادلارغا يېڭى كۈرەش شەكلىگە ئاتلىنىش جاسارىتىنى بېغىشلىدى. بۇ شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەملىكىچى ھاكىمىيەتكە قارشى قەلبىدە غەزەپ ـ نەپرەت ئۇرغۇپ تۇرغان مىللىيتلىغان ئىنسانلارغا ئىلھام ۋە جاسارەت مەنبەسى بولماقتا. دېمەك، ئاجىز خەلقىمىز دۈشمەن قانچىلىك كۈچلۈك بولسىمۇ ئۇنىڭغا زەربە بەرگىنى بولىدىغانلىقىنى، ھەددىدىن ئارتۇق بوزەك قىلىپ كەتكەندە «توختا» دەپ ۋاقىرغىنى بولىدىغانلىقىنى بۈگۈن يەنە بىر قېتىم ئۆگەندى.

«كۈرىشى»

بۈگۈن شەرقىي تۈركىستان ۋەزىيىتى مۇددەتسىز پارتلايدىغان بىر بومبا ياكى بىر تال سەرەڭگىنى ياندۇرۇپ تاشلىسا، كۆزنى ژۇمۇپ ـ ئاچقىچە ئوت دېڭىزىغا ئايلىنىدىغان پايانسىز ئورمانغا ئوخشايدۇ. بۇ بومبىنىڭ مۇددىتىدىن بۇرۇن پارتلىشىنىڭ، بۇ ئورماننىڭ ۋاقىتسىز ئوت ئېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىز، كۈچىمىزنى بىھۇدە ئىسراپتىن ھەر زامان مۇھاپىزەت قىلىشىمىز لازىم. ئامما بارىن روھى ھەر مىنۇت ئېسىمىزدىن چىقماسلىقى كېرەك.

2. بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ خىتاي خەلقىگە بولغان تەسىرى

شەرقىي تۈركىستانغا ھېچ كەلمىگەن، شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە بىلىمگە ۋە چۈشەنچىگە ئىگە بولمىغان مىللىيارد جۇڭگولۇقلار شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي تەڭسىزلىك ۋە بۇ تەڭسىزلىك نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان مىللىي زىددىيەتنىڭ قانچىلىك ئېغىر، قانچىلىك خەتەرلىك نۇقتىلارغا بېرىپ يەتكەنلىكىدىن خەۋەرسىز. ئامما بېجىن ھوكۇمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بەرگەن ھەممە ئىشتىن خەۋىرى بار. شەكىلدە شەرقىي تۈركىستانغا بېرىلگەن ئاپتونومىيە شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن، شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈچۈن ئەمەس، ۋاقىتچە، ۋاڭ ئىنماۋلارغا ۋە ئۇلارنىڭ ئورنىغا كەلگەنلەرگە بېرىلگەن ئالاھىدە ئىمتىيازدۇر. شەرقىي تۈركىستانغا كېلىپ يەرلەشكەن، كېلىۋاتقان ۋە كېلىدىغان جۇڭگولۇق بەزى كوچمەنلەرگە بېرىلگەن ئالاھىدە ھەق ـ ھوقۇقتۇر.

يېقىنقى يۈز ژىل ئىچىدە باي بولۇش سەۋداسىغا مۇپتىلا بولغان دۇنيا كوچمەنلىرى ئامېرىكىغا ئېقىپ بارغىنىغا ئوخشاش، يېقىنقى 50 ژىل ئىچىدە باي بولۇش ۋە ھوقۇق تۇتۇش سەۋداسىغا مۇپتىلا بولغان جۇڭگولۇقلار شەرقىي تۈركىستانغا ئېقىپ كەلدى. مەجبۇرىي ۋە ئالداپ ئەكەلگەن كوپ سانلىق كوچمەنلەر بۇنىڭ سىرتىدا، ئەلۋەتتە. بېجىن ھوكۇمىتىنىڭ تەشۋىقات ـ تەرغىباتى بىلەن كەلگەن بۇ مىغ ـ مىغ ئىنسانلارنىڭ مۇتلەق كوپچىلىكى ئارزۇ قىلغان ھوقۇققا، ئارزۇ قىلغان بايلىققا ئىگە بولدى. ئۇلارنى ھوقۇققا ئىگە قىلىش، باي قىلىش بەدىلىگە يەرلىك خەلق ھوقۇقسىز قالدى، يوقسۇل قالدى. بۇلارنى ئاز كورگەندەك، شەرقىي تۈركىستانغا دەسلەپتە كەلگەندە ئاجىز، ئورۇق ۋە ئادەمنىڭ ئىچىنى ئاغرىتقىدەك دەرىجىدە مۇلايىم بولغان جۇڭگولۇقلار شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھاۋاسىدا نەپەس ئېلىپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۆيلىرىدە ئولتۇرۇپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاش ـ ئوزۇقلىرىنى يەپ بىر ـ ئىككى ژىل ئوتىدۇدە، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىغا كۈچ ـ قۇۋۋەت، يانچۇغىغا پۇل، روھى ھالىتىگە بىر ئۈستۈنلۈك پەيدا بولۇشىغا ئەگىشىپ، كوپ سانلىق كوچمەن جۇڭگولۇقلاردا بىر خىل پسىخولوگىيەلىك ئوزگىرىش پەيدا بولىدۇ. يەنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھاۋاسى، ئاش ـ ئوزۇقى ئۇلارغا رېئاكسىيە قىلىدۇ. بۇ رېئاكسىيە ئۇلارنىڭ سوز ـ ھەرىكەتلىرىدە، بۇ ۋەتەننىڭ ئىگىلىرى بولغان يەرلىك خەلققە نەپرەت، ئوچمەنلىك ۋە ئۇلارنى تۆۋەن كورۈش بولۇپ ئىپادىسىنى تاپىدۇ. نېمىشكە بۇ خىل پسىخولوگىيەلىك كېسەل ئورنىغا چىقتى؟ نېمىشكە دوستلۇق ئورنىغا دۈشمەنلىك، مۇھەببەت ئورنىغا نەپرەت يەر ئالدى؟

يەرلىك خەلقنى ئۇلارنىڭ كوزىگە نادان، ياۋايى، قابىلىيەتسىز، شورپىشانە كورسەتكەن كوز ئەينەك ئۇلارغا بېجىن ھاكىمىيىتى تەرىپىدىن قىلىنغان مەدھىيەدۇر. «بوزەكنى بوزەك قىلماسلىق قىيامەتتە سورىقى بار» دېگىنىدەك، جۇڭگو ھوكۇمىتى تەرىپىدىن بوزەك قىلىنغان مىللەت جۇڭگو كوچمەنلىرى تەرىپىدىن ھەم بوزەك قىلىنىشى نورمال بىر ھالغا كەلدى. بارىن ئىنقىلاۋى جۇڭگودىكى ۋە شەرقىي تۈركىستاندىكى بەزى ۋىجدانلىق خەنزۇ زىيالىيلىرى ۋە جامائەت ئەرباپلىرىغا ئىنسانلار ئارىسىدا نەپرەت ياراتقۇچىلار نۆۋىتى كەلگەندە ئۆزلىرى ياراتقان نەپرەتنىڭ قۇربانى بولىدىغانلىقىنى ئېنىق ھىس قىلدى.

نەپرەت نەپرەتنى، ئۆلۈم ئۆلۈمنى باشلاپ كېلىدۇ. بارىن ئىنقىلاۋىدىن كېيىن چەت ئەلدىكى جۇڭگو دېموكراتىك ھەرىكىتىنىڭ بەزى رەھبەرلىرى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ چەت ئەلدىكى بەزى تەشكىلاتلىرىغا جۇڭگودا سوتسىيالىستىك تۈزۈم ۋەقىلىپ، دېموكراتىيەگە ئوتۇش جەريانىدا شەرقىي تۈركىستاندا خەنزۇ ۋە يەرلىك مىللەتلەرنىڭ ئىچىدىكى بىر گۇنا خەلقىنىڭ ئۆز ئارا نەپرىتىدىن قان توكۇلۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش توغرىسىدا تەكلىپلەردە بولۇشىمۇ تەسادىپىي ئەھۋال ئەمەس. زوراۋانلار ھەقىقەتكە ئەمەس، كۈچكە تايىنىدۇ. ئامما زوراۋانلارنىڭ قولىدىن كۈچ كەتكەندە، ئۇلار ئۆزلىرى ياراتقان نەپرەت دېڭىزىدا ئۆزلىرى غەرق بولىدۇ.

بارىن ئىنقىلاۋى بۇ مەنتىقىنىڭ كىچىك بىر سىگنالى. سوۋېتتە جۇڭگو ھوكۇمىتىنى زۇلۇمدىن ۋاز كېچىشكە، كوچمەن خەنزۇ خەلقىنىمۇ بۇ زۇلۇمنى ئۇلاشتىن ۋاز كېچىشكە ئۈندەش بىلەن تارىختا ئۇنتۇلماس سەھىپە قالدۇردى.

ئامما شۇنى ئەسلىتىپ ئوتەيكى، ئۇرۇمچىدىكى مىللەتچىلەرنىڭ ھوكۇمەت بىلەن بېجىن بۇ ۋاقەدىن ھېچ ئىبرەت دەرس ئالغىنى يوق. بارىن ۋاقەسىدىن كېيىن ۋاڭ ئىنماۋ بىلەن سۇڭ خەنلىياڭنىڭ بېجىندە جىياڭ زېمىن ۋە لى پېڭغا ۋاقە ھەققىدە دوكلاد قىلغاندىن كېيىنكى مۇنۇ سوھبەتكە دىققەت قىلايلى:

ۋاڭ ئىنماۋ: شىمالى شىنجاڭدا خەنزۇ ئاھالىسى نوپۇس جەھەتتىن كوپ سانلىقنى ئىگىلىدى، شىمالى شىنجاڭدا ئەبەدىي تىنچلىق قولغا كەلتۈرۈلدى. جەنۇبىي شىنجاڭدا خەنزۇ ئاھالىسى نوپۇس جەھەتتە كوپ سانلىقنى ئىگىلەيدىغان ئەھۋالغا كەلسە، ھېچ بولمىسا 50٪ يەتكۈزۈلسە پۈتۈن شىنجاڭدا ئەبەدىي تىنچلىققا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

لى پېڭ: پلاننى سىلەر تۈزەڭلار، كېرەكلىك ياردەمنى بىز قىلىمىز...

بىز بۇ سوھبەتتىن شۇنى كورۇپ ئالالايمىزكى، جۇڭگو ھاكىمىيىتى مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسىنى شەرقىي تۈركىستاندا خەنزۇ ئاھالىسىنىڭ سان جەھەتتىن مۇتلەق كوپ سانلىقنى ئىگىلەشكە باغلايدۇ. مىللىي زۇلۇم ۋە مىللىي تەڭسىزلىك، ژىلدىن ـ ژىلغا ئېغىرلىشىۋاتقان يوقسۇللۇقنى ھەل قىلىش ئۇلارنىڭ ئەقلىنىڭ بىر بۇرجىكىگىمۇ كىرىپ قويغىنى يوق.

ۋەتەندىكى ۋە ۋەتەن سىرتىدىكى بەزى شەرقىي تۈركىستانلىقلار جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا ئۈمىت بىلەن قارىماقتا. بىز ئۇلارنىڭ بۇ خام خىيالىدىن ۋاز كېچىش ئۈچۈن بۇ فاكت يېتەرلىك دەپ سانايمىز. كوممۇنىستىك پارتىيە جۇڭگودا كومۇلمەستىن تۇرۇپ نە جۇڭگو خەلقى ئەركىنلىككە ئېرىشىشى، نە جۇڭگونىڭ مۇستەملىكىسى ئاستىدىكى مىللەتلەرنىڭ ئۆز ھوقۇقلىرىنى قولغا ئېلىش يولى ئېچىلىشى مۇمكىن ئەمەس.

3. بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ تاشقى دۇنياغا بولغان تەسىرى

بۈگۈن دۇنيادا جۇڭگو، شىمالى چاۋشەن (كورېيە) ۋە كۇبادىن باشقا ئىنسان ھوقۇقى مەسىلىسىنى دولەتنىڭ ئىچكى مەسىلىسى دەپ قارايدىغان بىرمۇ دولەت قالمىدى. بارىن ئىنقىلاۋى ئەينى زاماندا شەرقىي تۈركىستانلىق ئىنسانلارنىڭ ھەق ـ ھوقۇقىنى ئاياق ئاستى قىلىشقا ئىسيان بولغىنى ئۈچۈن، دولەت دىكتاتۇرىسىغا قارشى خەلق نارازىلىقىنى بىلدۈرۈشتە بۇ خىل ئىسياندىن باشقا قانۇنىي بىر يولنىڭ ھەم يوقلىقىنى ياخشى بىلگەن دۇنيا جامائىتى، بولۇپمۇ پۈتۈن دۇنيادا كۈچلۈك تەسىرى بار مەتبۇئات، تېلېۋىزور ستانسىيەلىرى بارىن ئىنقىلاۋىنى ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى ئاي ئەتراپىدا دۇنيانىڭ كۈن تەرتىۋىدە تۇتتى. بارىن يېقىنقى 50 ژىل ئىچىدە شەرقىي تۈركىستاننى دۇنياغا تونۇتۇشتا، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى دۇنيا كۈن تەرتىۋىگە قويۇشتا پەۋقۇلاددە ئەھمىيەتكە ئىگە بىر ھەرىكەت بولدى. ئامېرىكا، ئەنگلىيە، فرانسىيە، گېرمانىيە، روسسىيە، ياپونىيە، شاڭگاڭ، تەيۋەن، تۈركىيە، سەئۇدى ئەرەبىستانى، ھىندىستان قاتارلىق دولەت ۋە رايونلاردا شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازاتلىققا بولغان ئۈمۈت، ئىشەنچىسىدىن تېخىچە ۋاز كەچمىگەنلىكىنى يېزىپلا قالماستىن، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ 20 ـ ئەسىردە ئىككى قېتىم دولەت قۇرغانلىقى، دولەتلىرى ۋەقىلغاندىن كېيىنمۇ مىللىي دولەتنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن قىلغان ئىنقىلاپ تارىخلىرىنى تەپسىلىي تونۇشتۇردى. بولۇپمۇ، تۈركىيەدە ژىگىرمىدىن ئارتۇق چوڭ گېزىتلار بارىن ئىنقىلاۋى ھەققىدە ھەر كۈنى بىرىنچى سەھىپىلىرىدە خەۋەرلەر بەردى. يۈزلەرچە ستون يازغۇچىلىرى ئۆز گېزىتلىرىدە بارىن ئىنقىلاۋىغا ئەڭ يالقۇنلۇق ماقالىلىرى بىلەن مەدھىيە ئوقۇدى. گېزىتلار زەيدىن يۈسۈپ باشچىلىقىدىكى شېھىدلىرىمىزنىڭ رەسىملىرىنى تونۇشتۇرۇپ باستى.

ئىستانبۇل، ئەنقەرە، قەيسەرى شەھەرلىرىدە شەرقىي تۈركىستانلىقلار تەرىپىدىن جۇڭگو مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئۇيۇشتۇرۇلغان نامايىشلارغا ئون مىڭلىغان تۈرك قېرىنداشلار پىدائىي بولۇپ قوشۇلدى. مەركىزى لوندوندىكى ئىنسان ھەقلىرىنى قوغدىغۇچى ئالەم شۇمۇلداك لىق تەشكىلات «كەچۈرۈم تەشكىلاتى» شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاياق ئاستى قىلىنغان ئىنسان ھوقۇقلىرى ھەققىدە پۈتۈن دۇنياغا دوكلاد تارقاتتى. ئامېرىكىدا چىقىدىغان مىللىوندىن ئارتۇق تىراژغا ئىگە «نىيوس ۋىك» (ھەپتىلىك ژۇرنال) بارىن ئىنقىلاۋى ھەققىدە، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئازاتلىق ھەرىكەتلىرى ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇماتلارنى يازدى. ئۇ ژۇرنال شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ئازاتلىق ۋە مۇستەقىللىككە بولغان ئىشەنچى توغرىسىدا شەرقىي تۈركىستانغا بارغان بىر ئامېرىكا سەياھەتچىسى بىلەن بولغان سوھبىتىنى شۇنداق يازىدۇ: «... مەن ئۇرۇمچىنىڭ ئەردوچو دېگەن بازىرىدا كېتىۋاتاتتىم، ئوتتۇرا ياشتىكى بىر ئۇيغۇر كىشى مېنىڭ ئالدىمنى توساپ ئۇيغۇرچە بىر نېمىلەرنى دېدى. مەن پەقەت «ئامېرىكا» دېگەن كەپنى ئاڭلىدىم. باشقا گەپنى ئۇقالمىدىم. مەن خەنزۇچە «سىزنىڭ كېپىڭىزنى بىلمىدىم» دېدىم. «سىز خەنزۇچە بىلەمسىز؟» دەپ مەندىن خەنزۇچە سورىدى. «بىر ئاز بىلىمەن» دېدىم. ئۇنىڭ يېنىدا سەككىز ياشلاردا بىر ئوغۇل بالا بار ئىدى. ئۇ ئادەم ماڭا: «سىز ئامېرىكىلىقمۇ؟... سىزگە شۇنى ئېيتىشنى خالايمەن، بۇ يۇرت بىزنىڭ، ئۇلارنىڭ ئەمەس، ـ دەپ يولدا كېتىۋاتقان مىغ ـ مىغ خەن مىللىتىنى كورسەتتى، ـ ئۇلارنى بۇ ۋەتەندىن چىقىرىش يولىدا مەن ئۆلۈپ كەتسەم، بۇ ئوغلۇم مېنىڭ ئورنۇمنى باسىدۇ، مېنىڭ ئىنتىقامىمنى ئالىدۇ، ـ دەپ يېنىدىكى سەككىز ياشلاردىكى بالىسىنى كورسەتتى ۋە ئاندىن ـ ئامېرىكىلىقلار بىزگە ياردەم قىلسۇن!» دېدى...

مەن ئۇرۇمچىدە ئۇيغۇرلار بىلەن خەنلەرنىڭ تىللىشىۋاتقان، مۇشلىشىۋاتقانلىقىنى كوردۇم. ئۇرۇمچىدە ئۇيغۇرلار ئاز بولۇشىغا قارىماي، بىر ئۇيغۇر بىر خەن بىلەن ئۇرۇشۇپ قالسا، يولدا كېتىۋاتقان باشقا ئۇيغۇرلارمۇ كېلىپ خەننى ئۇرۇشقا ياردەملەشكەنلەرنى كوردۇم. ئۇيغۇرلار ئاز بولسىمۇ، بۇ يەرنىڭ خوجايىنى ئۆزلىرى ئىكەنلىكىنى ھەر زامان خەنلەرگە ھىس قىلدۇرۇشقا تىرىشىدىغانلىقىنى ھىس قىلدىم...»

گەرچە 1950 ـ ژىلدىن بېرى يۇرت تېشىدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي يول باشچىلىرى مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا، ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنلەر يېتەكچىلىكىدە شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي زۇلۇم ۋە مىللەتنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇش ھەرىكىتىنىڭ پۈتۈن تەپسىلاتى بىلەن دۇنيا جامائىتىگە ئاڭلىتىلغان بولسىمۇ، بىر مۇنچە چەت ئەللىك دوستلاردا بۇ قەدەر زۇلۇم بار ئىكەن، بۇ زۇلۇمغا قارشى نېمىشكە شەرقىي تۈركىستاندا دۇنيانىڭ دىققىتىنى جەلىپ قىلغۇدەك بىر قارشىلىق ھەرىكىتى يوق؟ دېگەن سوئاللار بار ئىدى. بارىن ئىنقىلاۋى يۇرت تېشىدىكى مىللىي رەھبەرلىرىمىزنىڭ ھەسسىياتىغا ئەمەس، ھەقىقەتكە ئاساسلانغان ھالدا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى دۇنياغا تونۇتقانلىقىنى ئىسپاتلىدى. بولۇپمۇ، بارىن ۋاقەسىدىن كېيىن دۇنيا مەتبۇئاتىنىڭ دىققىتى شەرقىي تۈركىستانغا تېخىمۇ مەركەزلىشىشكە باشلىدى.

بارىن ۋاقەسى، قەشقەردە قۇرۇلغان شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ 1934 ـ ژىلى ۋەقىلىشىدىن باشلاپ 1963 ـ ژىلغىچە ۋەتەننى تەرك ئېتىپ، دۇنيانىڭ ھەر يېرىدە يەرلىشىپ ياشاشقا مەجبۇر بولغان بىر مىللىوندىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ۋەتەننىڭ تەغدىرى مەسىلىسى ئۈستىدە قايتىدىن بىر يەرگە جەم بولۇپ، ھەر قايسى تەشكىلات ۋەكىللىرى ۋە جامائەت ئەرباپلىرى ۋەكىللىرى، ۋەتەن سىرتىدا تۇنجى قېتىم 1992 ـ ژىلى 12 ـ 15 ـ دېكابىر كۈنلىرى ئىستانبۇلدا «شەرقىي تۈركىستان مىللىي بۈيۈك قۇرۇلتىيى» نى ئېچىشقا تۈرتكە بولدى.

قەھرىمان بارىن خەلقى ئازاتلىققا تەلپۈنگەن بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ ئىپتىخارى، غۇرۇرى، ئۆلگىسىدۇر.

بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ ئەڭ ئىلغار تەرەپى تەشكىللىك ۋە ئۆزۈل ـ كېسىل بولۇشىدۇر. شېھىدلار ئولمەيدۇ. بارىن شېھىدلىرى ئاللاھ ھوزۇرىدىمۇ ھاياتتۇر، خەلقىمىزنىڭ قەلبىدىمۇ ھاياتتۇر!

مىللىتىمىز ئىچىدىكى تېخى ئويغانمىغان بەزى كىشىلەر شۇنى بىلىشى لازىمكى، خىتايدىن قورقۇپ ئەللىك ژىل ياشىغان بىر ئادەمگە خىتاي ھوكۇمىتى «بىزدىن قورقۇپ ئەللىك ژىل ياشىدىڭ، بۇنىڭ مۇكاپاتى ئۈچۈن ساڭا يەنە ئەللىك ژىللىق ئومۇرنى قوشۇپ بېرەيلى، يۈز ژىل ياشا» دەپ كاپالەتلىك بەرەلەمدۇ؟ خىتايلاردىن قورققانلارمۇ ئولگىرى ـ ئاخىرى بولۇپ ئوخشاش قەبرىلەرگە كومۈلدى. تۇغۇلۇش بىلەن ئولۇش مۇتلەق خۇدانىڭ ئىلكىدىدۇر. ئوزىنى مۇسۇلمان دەپ ھېساپلىغان ھەر قانداق ئادەم بۇ مەنتىقىگە ئىشىنىشى كېرەك. ئامما، دۈشمەندىن قورقۇپ، ئوز ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا باش ئېگىپ ئاۋازسىز بۇ دۇنيادىن ئوتكەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلۇپ كەتتى. ئۇنتۇلمىغانلار پەقەت ۋەتىنى ئۈچۈن، مىللىتى ئۈچۈن، ئېتىقادى ئۈچۈن قەھرىمانلارچە شېھىد بولغانلار بولدى. بىز بۈگۈن «سادىر دەپ ئېتىم قالدى، بەش بالام ژىتىم قالدى» دەپ ناخشىلارنى ئېيتىمىز. سادىر پالۋان بەش بالىسىنىڭ ژىتىم قېلىشىنى بىلىپ تۇرۇپ جەڭگە كىرمىگەن بولسا، ئازاتلىق ئۈچۈن ھاياتىنى پىدا قىلمىغان بولسا، خەلقىمىز يۈز ژىلدىن بېرى سادىر پالۋاننى خاتىرىلەپ كېلەلەتتىمۇ؟ نازۇگۇم، سادىر پالۋان، غېنى باتۇر، ئوسمان باتۇر، زەيدىن يۈسۈپلەر... مىللىتىمىز بىلەن بىللە ئەبەدىي ياشايدۇ. ۋەتەن سويگەنلەرنىڭ ئومرى ۋەتەنگە ئوخشاش ئۇزۇن ۋە ئەبەدىي بولىدۇ.

بىر ۋەتەن، ئۇ ۋەتەننى سويگەنلەرگە ئامانەت قىلىنىدۇ. ۋەتەننى ئۇنۇتقانلار ئۇ ۋەتەن تەرىپىدىن، ئۇ ۋەتەننىڭ ئەۋلادلىرى تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇشى تەبىئىي بىر ھادىسىدۇر.

سەنئەتكار بېسىپ ئۆتكەن پەللىلەر

(قازاقستان خەلىق ئارتىستى روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋا- 75 ياشتا)

بۇ كۆنلەردە جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ تىياتىر
جامائەتچىلىكى ئۇيغۇر تىياترىنىڭ تالانت-
لىق سەھنە ماھىرلىرىنىڭ بىرى، قازاقستان
جۇمھۇرىيىتىنىڭ خەلىق ئارتىستى روشەن-
گۈل ئىلاخۇنوۋانىڭ تۇغۇلغىنىغا يەتمىش
بەش ژىل تولۇشى ۋە سەھنە پائالىيىتىنىڭ
ئەللىك بەش ژىللىغىنى نىشانلاۋاتىدۇ. بۇ
سەنئەتكارنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىيىتى ئۇي-
غۇر كەسپىي مۇزىكا - دراما سەنئىتىنىڭ
شەكىللىنىشى ھەم رىۋاجلىنىشى بىلەن

كەسپىي بىلىمگە ئىگە ئەمەس ئىكەنلىگىنى
ھىس قىلغان ھالدا خەلىق تۈرمۈشى ۋە ئې-
غىز ئەدەبىياتىدىن ئۆگىنىپ، ئۇنى سەھ-
نە ھاياتىدا ئۈيغۈنلاشتۇرىدۇ. ھەر خىل
ئوبرازلارنى يارىتىش ئۈچۈن تەبەت جى-
سمىغا تۇغۇلۇشىدىن ئاتا قىلغان قابىلىي-
تى ئارقىلىق يۈكسىلىپ، بارا - بارا ئۇ كەڭ
كوپچىلىككە تونۇلىدۇ. ئۇنىڭ كېلەچىك-
لىدىن زور ئۈمۈت كۈتكۈزىدىغان تالانت
ئىگىسى ئىكەنلىگى دەسلەپكى قېتىم

كونسېرتلىق پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللان-
غان پەيتلەردىمۇ دراما سەنئىتىنىڭ ئىش-
قى- زوقى ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ ژۈردى.
شۇڭدا ئۇ يەنىمۇ ژۇقۇرى پەللىلەرنى كوز-
لىگەن ھالدا دراما سەھنىسىگە قايتىپ
كەلدى.بۇ كۆنلەردە ئۇيغۇر تىياترى تارىخ-
نىڭ ئەڭ ياخشى سەھىپىلىرى ئۇنىڭ ئىس-
مى بىلەن باغلىق. يارقىن ئىجرائىي ما-
ھارەت، كوپ قىرلىق تالانت ئۇنىڭغا
ھەم ئۇيغۇر دراماتۇرگىيەسىنىڭ سېپكتاكل-

چەمبەرچاس باغلىنىشلىق. ر. ئىلاخۇنوۋا
ئۆزۈن ژىللىق سەھنە ھاياتىدا ھەقىقىي
تۆردە ئۆز ئىسمىنى ئۇيغۇر تىياترىنىڭ تا-
رىخىدا قالدۇرالدى.

روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋانىڭ سەنئەتتىكى
دەسلەپكى قەدەملىرى ئۆزى تۇغۇلۇپ
ئۆسكەن ياركەنت شەھرىدىكى يېڭىدىن
تەشكىل قىلىنغان سەنئەت ھەۋەسكارلىرى
كرۇژوكىغا قاتنىشىشتىن باشلانغان ئىدى.
تېخى مەكتەپتە ئوقۇپ ژۈرگەن قىز باش-
قىلارنىڭ قىزىقىشىنى ھاسىل قىلالايدى-
غان ناخشا - ئۇسۇللىرى بىلەن
سەنئەتكە قىزغىن ئارىلىشىپ ژۈردى. شۇن-
داق كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئالمۇتىدىن ياركەنت-
كە گاسترولغا كەلگەن ئۇيغۇر مۇزىكىلىق
دراما تىياترىنىڭ رەھبەرلىرى ياش ھەم تا-
لانتلىق قىزنىڭ ماھارىتىنى كورۇپ، ئۆز
تەركىۋىگە تەكلىپ قىلىدۇ. شۇنىڭدىن باش-
لاپ كەسپىي تىياترىمىز ساھاسىدا ئىش-
لەشكە باشلىغان ياش تالانت تىياتر سەھ-
نىسىدە دەسلەپتە ناخشا - ئۇسۇللارنى
ئورۇنلاپ ژۈرىدۇدە، كېيىنىرەك دراما ئە-
سەرلەرگىمۇ قاتنىشىدۇ. ئۇنىڭ سەنئەتتە
ئۆز ئورنىنى تېپىشىدا تىياترنىڭ ئاتاقلىق
ئارتىستلىرى خېلىچەم ئىلىيېۋا، رىزۋانگۈل
توختانوۋا، سېلىمەم ساتتاروۋا، مەرىيەم سې-
مەتوۋا ۋە باشقىلار چوڭ ياردەم كورسەتتى-
دى. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى ژىللىرىدىكى
قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلگەن ئۇنىڭ سەن-
ئەتتىكى ئۆگىنىش، ئىنتىلىش ژىللىرى
ياش سەنئەتكارنىڭ بۇ ساھادا تاۋلىنىپ،
يېتىلىشىگە تۈرتكە بولدى. قەلبىدە كەس-
پىگە بولغان قىزىقىش، ھەۋەسى يېنىپ
تۇرغان ر. ئىلاخۇنوۋا مەخسۇس بىلىمگە
ئىگە بولمىسىمۇ تىياترنىڭ ئىستېتىكىلىق
پرىنسىپلىرىنى تىرىشىپ ئۆگەندى. ئۇنىڭ
ئىزدىنىشىگە يارىشا تىياتر رېژىسسيورلىرى،
تەجرىبىلىك ئارتىستلار يارىتىلىدىغان ئوب-
رازلارنىڭ ئىچكى ماھىيىتىگە چوڭقۇر
چوكۇشىنى ئۆگىتىپ ژۈردى. شۇنىڭ نە-
تىجىسىدە قىسقا ۋاقىتنىڭ ئىچىدىلا ياش
ئاكتريسا تىياتر رېپېرتۇئارىدىكى كوپلىگەن
سەھنە ئەسەرلەردە يېتەكچى روللارنى ئىج-
را قىلىشقا باشلايدۇ. ئۇ تاماشىبىنلار دىق-
قىتىنى ئۆزى يارىتىۋاتقان قەھرىمانلىرى-
نىڭ ئوبرازلىرىنى ئېنىق ئېچىش، نەپىس
ئاۋازى بىلەن ئۇلارنى جانلاندۇرۇش ئار-
قىلىق ئۆزىگە جەلىپ قىلالايدۇ.

ياش سەنئەتكارلارنىڭ ئاز ۋاقىتنىڭ
ئىچىدىلا شۇنداق ئۆتۈقلار پەللىسىگە كو-
تىرىلىشىنىڭ ئاساسى سەۋىۋى، ئەڭ ئال-
دى بىلەن ئۇ ئۆزىنىڭ تىياتر ساھاسىدا

1945 - ژىلى ئۇيغۇر مۇزىكىلىق دراما
تىياترىنىڭ ئالمۇتىدا ئوتكۈزۈلگەن ئون كۈن-
لۈگىدە نامايەن بولغان. ر. ئىلاخۇنوۋا ئۇ-
نىڭدا «ئانارخاندا» ئانارخانىڭ، «غې-
رىپ - سەنەمدە» سەنەمنىڭ، «تاھىر -
زۆھرادا» زۆھرانىڭ روللىرىنى زور ماھا-
رەت بىلەن ئورۇنلايدۇ. شۇندا ياش سەن-
ئەتكارنىڭ تالانتى تىياتر تەنقىدچىلىرى
تەرىپىدىن مەتبۇئات ساھالىرىدا ئادىل
باھاسىنى ئېلىپ، كەڭ تۆردە يورۇتۇلغان
ئىدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئانارخان رولىنى
ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنلاپ چىققانلىغى
ژۇقۇرى باھالىنىدۇ. ر. ئىلاخۇنوۋانىڭ
مەزكۇر رولىنى قەھرىمانىنىڭ ئىچكى كە-
چۈرمىلىرىگە چوڭقۇر چوككەن ھالدا ئو-
رۇنلىغانلىغى ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ. شۇ-
نىڭدىن باشلاپ ئانارخان رولى ئۇزاق ژىل-
لار مابايىندا ئاكتريسا ئۈچۈن ئەڭ سويۈم-
لۈك رولغا ئايلىنىپ قالغان.

ئەلۋەتتە، دەۋىر تەرەققىياتى بىر ئورۇندا
تۇرمايدۇ. كىشىلەرنىڭ چۈشەنچىسى بى-
لەن بىر قاتاردا يارىتىلغان ئوبرازلارغىمۇ
تەلەپچانلىق ئۆسىدۇ. ر. ئىلاخۇنوۋا شۇنى
دىققەت نەزىرىدە تۇتقان ھالدا ئۆزىگە
بولغان مەسئۇلىيەتلىكىنى ئاشۇرۇپ، ئۆز
كەسپىي ماھارىتىنى تېخىمۇ يېتىلدۈرۈپ
كەلدى.شۇ تۈپەيلى ئۇ «باي بىلەن باتراق-
تا» جەملەنىڭ، «نۇرخان» دراممىسىدا
نۇرخانىنىڭ، «ئائىلىدە» ماريا ئىلىيچنا-
نىڭ ئوبرازلىرىنى ئەجايىپ زور ماھارەت
بىلەن ئورۇنلىدى.

سوزسىزكى، ئاكتريسانىڭ ئىجادىي يو-
لى داغدام بولمىدى. ئۇ ئاردا مەلۇم سە-
ۋەپلەر بىلەن دراما سەھنىسىدىن كېتىپ،

لىرىدىكى، ھەم ئىلمىز ۋە چەت ئەل
كلاسسىك ئەسەرلىرىدىكى قەھرىمانلار رول-
لىرىنى مۇۋاپىپەقىيەتلىك ئورۇنلاش ئىمكا-
نىيىتىنى بەردى.

روشەنگۈل ئىلاخۇنوۋانىڭ دراما ئەسەر-
لىرىدە ئوينىغان روللىرىنى، ناخشىلارنى
ئىجرا قىلىش ماھارىتىنى كورگەندە قانچى-
لىك ھىس - تۇيغۇلارنى باشتىن كەچۈر-
دىغانلىغىمىزنى تەسۋىرلەپ يەتكۈزۈش قى-
يىن.بۇ،ئەلۋەتتە چوڭ تالانت ئىگىسىنىڭ
يۈكسەك سەنئەت پەللىرىگە مايىل ئىكەنلى-
گىدىن بولسا كېرەك. ئۇ سېزىملار تىياترى-
مىزنىڭ، ئۇنىڭ ئاكتيورلىرىنىڭ يەنىمۇ
ئورلەش ئىمكانىيىتى بار دېگەن ئۈمۈت -
ئىشەنچلەرنى پەيدا قىلىدۇ. مۇنداق ئى-
شەنچە ر. ئىلاخۇنوۋانىڭ يېڭى سەھنە
ئوبرازلىرىنى يارىتىشىدا تېخىمۇ ئۈلغىيىدۇ.
ئۇنىڭ رېپېرتۇئارىدا ئاخىرقى ژىللاردا ئا-
نارخاننىڭ ئانىسى گۈلزارىخاننىڭ، «مۇ-
قامچىلار» ئەسىرىدە (ئە. ھاشىروۋ) گۈل-
شەيمىنىڭ،«ئاق يېغىن» (ت. توختەموۋ)،
«ئانىنىڭ ئاق كوينىگى»(ش. خۇسايىنوۋ)،
«كېلىنلەر قوزغىلىڭى» (س. ئەخمەت) ۋە
باشقىمۇ سېپكتاكللاردا ئانىلارنىڭ روللىرى-
نى ناھايىتى تەسىرلىك ئورۇنلاپ چىق-
قانلىغى دىياپوزونىنىڭ قانچىلىك كەڭ ئې-
كەنلىگىنى يارقىن ئىپادىلىدى.

ر. ئىلاخۇنوۋا ئومۇرلۇك يولدىشى، قا-
زاقستان خەلىق ئارتىستى مەخپىر باقىيېۋ
بىلەن بىرلىكتە كوپلىگەن سېپكتاكللاردا
بىللە ئويناپ بىر - بىرىنى تولۇقتۇرۇپ
كەلدى. ھەمرا بىلەن ئانارخان، غېرىپ بى-
لەن سەنەم، تاھىر بىلەن زۆھرا ۋە باشقى-
لار ئۇلارنىڭ سەھنە ھاياتىدا ئەكس ئې-
تىلدى. ژىللارنىڭ ئوتۇپ، يېشىنىڭ ئۇل-
غىيىشى ئۇنىڭ ئەجايىپ تالانتىنى، كۈچ
- غەيرىتىنى، سەنئەتكە بولغان مۇھەببىتى-
نى ئوچىرەلمىدى. ئۇ بۈگۈنكى كۈندىمۇ
تىياتر كوللېكتىۋىنىڭ مۇۋاپىپەقىيەتلىرى، غەم
- تەشۋىشلىرى بىلەن ياشاۋاتىدۇ. ياش
سەنئەتكارلارنىڭ ئوسۇپ - يېتىلىشىگە
قولىدىن كەلگەن ئۇستازلىق ياردىمىنى
ئايىماۋاتىدۇ. بۇ كۆنلەردە روشەنگۈل ئى-
لاخۇنوۋا سەھنىگە شان - شوھرەت ئۈ-
چۈن ئەمەس، كەسپىگە بولغان سادىقلىغى،
تاماشىبىنلىرىغا بولغان مۇھەببىتى تۈپەيلى
چىقىپ ژۈرىدۇ. ھەقىقىي سەنئەتكار ئەي-
نە شۇنداق بولۇشى كېرەك.

ئەخمەتجان قادىروۋ،

پروفېسسور، قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ خىزمەت كورسەتكەن سەنئەت ئەربابى.

ئىستامبۇلدا نەشر قىلىنغان يېڭى كىتابلار

«ئازاتلىق يولىدا»

1557 - ژىلدىن باشلاپ تا بۈگۈنكى
كۈنگە قەدەر تارىخنىڭ ھېچ بىر دەۋرىدە
رۇس ھاكىمىيەتلىرىگە بويۇن ئەگمىگەن چې-
چەنلەر، مۇستەقىللىق كۈرەشلىرىنى بۈگۈن-
مۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن قەھرىمانلىقلار ئى-
چىدە داۋام قىلماقتا. تارىخنىڭ ھەر دەۋرى-
دە ئۆز ئىچىدىن چىققان بىر يولباشچى-
نىڭ ئەتراپىغا ئۇيۇل تاشتەك ئۇيۇشۇپ،
بىر مەخسەت، بىر نىيەت ئىچىدە قانلىق
ئۇرۇشلارنى ئېلىپ بېرىشتا دۇنياغا ئۈلگە
ياراتقان.18 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئىمام
مەنسۇر يېتەكچىلىگىدە روسسىيەگە قار-
شى ۋەتىنىنى مۇداپىئە قىلغان چېچەنلەر
20 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىمۇ بۇ مۇقەد-
دەس ئۇرۇشنى گېنېرال جوھار دۇدايېۋ-
نىڭ ۋە ئۇنىڭ ئىزباسارلىرىنىڭ رەھبەرلى-
گىدە داۋاملاشتۇردى ۋە ئاقىۋەت قەھرى-
مان چېچەن خەلقى مىڭلىغان قۇرۇانلار
بەدىلىگە ئۆز مۇستەقىللىگىگە ئىگە بولدى.

چېچەن خەلقىنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەن-
دى، قەھرىمان قولباشچى گېنېرال جوھار
دۇدايېۋنىڭ ئىستامبۇلدا ئۇيغۇر تىلىدا نە-
شر قىلىنغان «ئازاتلىق يولىدا» (تەرجى-
مان ئەزىمەت) كىتاۋىدا چېچەن خەلقى-
نىڭ روسسىيە بىلەن بولغان ئازاتلىق، مۇس-
تەقىللىق يولىدىكى قانلىق ئۇرۇشلىرى
ئېنىق فاكتلار ئارقىلىق كەڭ تۆردە يورۇ-
تۇلغان. كىتاپ بەش بولۇمدىن ئىبارەت
بولۇپ، بىرىنچى ۋە ئىككىنچى بولۇملەر-
دە چېچەنىستان ۋە جوھار دۇدايېۋ ھەققى-
دە، چېچەنىستان جۇغراپىيەسى، چېچەنىس-
تاننىڭ مىللىي مارشى، چېچەنلەرنىڭ
بەش ئەسىردىن بۇيان داۋام قىلىۋاتقان
مۇستەقىللىق ئۇرۇشلىرى بايان قىلىنىدۇ.
ئەندى قالغان بولۇملەردە بولسا گېنېرال
جوھار دۇدايېۋنىڭ ئۇرۇش ۋاقىتلاردا دۇن-
يانىڭ ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرى بى-
لەن بولغان سۆھبەتلىرى بېرىلگەن.

مەزكۇر كىتاپچە ھەر بىر خەلقنىڭ ئۆز
ۋەتەن ۋە مىللىتىنىڭ ئازاتلىغى، مۇستەقىل-
لىغىنى، بەخت - سائادىتىنى، شان -
شەرىپىنى، غۇرۇر - ئىپتىخارىنى ئەبەدىي
كاپالەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن ھەر قانداق
مۇستەملىكىچىلەرنىڭ قانچىلىك كۈچ -
قۇدرەتكە ئىگە بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر،
قەھرىمان چېچەن خەلقى مىسالىدا كورۇش-
كە بولىدىغانلىغىنى ئىسپاتلايدۇ.

«تارىختا كورۈلمىگەن دەھشەت»

شۇ نام بىلەن نەشر قىلىنغان بۇ كىتاپ-
چە قىرغىزستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ بىشكېك
شەھرىدە ئىستىقامەت قىلغۇچى تارىخچى
قادىر كېرەم شەھيارنىڭ قەلىمىگە مەنسۇپ.

مەزكۇر كىتاپچە شەرقىي تۈركىستاننىڭ
ئۆتمۈشى ۋە بۈگۈنكى كۈندە بۇ زېمىندا
ختاي كوممۇنىستلىرىنىڭ يەرلىك خەلققە
سېلىۋاتقان زۇلۇملىرى، خىيانىتى، ھىيلە-
مىكرى، ئالدامچىلىق ۋە يالغانچىلىق سىيا-
سەتلىرى پاش قىلىنىدۇ. كىتاپچە ھەق -
ھوقۇقىدىن ئايرىلغان، تەگسىزلىك ۋە خور-
لۇقلارنى،ئازاپ - ئوقۇبەتلەرنى بېشىدىن
كەچۈرگەن ئاتا - ئانا، ئەۋلادلىرى قايغۇ-
ھەسرەت بىلەن ۋەتەننىڭ مۇستەقىللىغى-
نى كورەلمەي دۇنيادىن ۋىدالاشقان بول-
سىمۇ، ئۇلارنىڭ مۇستەقىللىق يولىدىكى
كۈرەش روھلىرى ئەۋلاتلىرىنىڭ بويىنغا
سىڭگەنلىگى ھېكايە قىلىنىدۇ.

كىتاپچە «دىنى مەسىلە»، «خوتەن ئات-
چۇي ئىنقىلاۋى»، «تومۇر پۇلات تاۋ-
لاش ھەرىكىتى»، «ختاي كوچمەنلىرى
ھەققىدە»، «ئاتوم سىناقلىرى»، «تۇغۇت
چەكلەش» ۋە باشقىمۇ بابلاردىن ئىبارەت
بولۇپ، كىتاپنى ئوقۇغان كىشى شەرقىي
تۈركىستاننىڭ ئۆتمۈشى ۋە بۈگۈنكى كۈن-
دىكى ئەھۋاللىرى ھەققىدە قىسمەن بول-
سىمۇ مەلۇماتلارغا ئىگە بولىدۇ.

ئالىمجان باۋدىنوۋ.

ئۆز ئارا ھەمكارلىق

ئوتكەن ژىلنىڭ ئاخىرىدا قىرغىزستان
دولەت ئۈنىۋېرسىتېتىدىكى خەلىق ئارا بى-
لىم بېرىش پروگراممىلىرى ئىنتېگراتسىيە
ئىنستىتۇتىنىڭ ئۇيغۇر فىلولوگىيەسى فا-
كۇلتېتى ۋە مەزكۇر بىلىم دەرگاھى يېنىدى-
كى كادرلارنىڭ ئىختىساس دەرىجىسىنى
كوتىرىش ۋە قايتىدىن تەييارلاش ئىنستى-
تۇتى ئوتتۇرىسىدا ئۆز ئارا ھەمكارلىشىش
توغرىسىدا شەرتنامە تۈزۈلدى. شۇ بويىچە
ئاتالغان ئىنستىتۇت ھەر ژىلى بىزنىڭ ئۇي-
غۇر فىلولوگىيەسى فاكۇلتېتىنى مۇۋاپىپەق-
يەتلىك تامامىلىغان ياشلاردىن ئونىنى ئىم-
تىيازلىق ئاساسىدا ئىمتىھانسىز ئوزلىرى-
دە ئوقۇتۇدىغانلىغىنى كېلىشىلدى. (ئۇلار
ئوقۇش ھەققىنىڭ 50% تولەيدىغان بولى-
دۇ).

ئىنستىتۇتنىڭ ئاساسى مەخسىتى قىر-
غىزستان جۇمھۇرىيىتى ۋە باشقا چەت ئەل
پۇخرالىرىنىڭ تەلەپلىرىنى قاندۇرۇش. مى-
نىسترلىكلەر، ئۇيۇشمىلار، مەھكىمىلەرگە
قانۇنشۇناس ۋە ئىختىسادىي ساھا كادرلى-
رىنى تەييارلاشتىن ئىبارەت. ئىنستىتۇت
قارىمىغىدا 120 دىن ئوشۇق پروفېسسور،
پەن نامزاتلىرى ۋە چوڭ ئوقۇتقۇچىلار
ئىشلەيدۇ. ھازىرقى كۆنلەردە ئۇ يەردە بى-
لىم ئېلىۋاتقان ستۇدېنتلارنىڭ سانى ئۈچ
مىڭغا يەتتى. قىرغىزستاننىڭ ھەر خىل رې-
گيونلىرىدا ۋە يېقىن ئارىدىكى چەت ئەل-
لەردە ئىنستىتۇتنىڭ شوبىلىرى بار. ئىنس-
تىتۇتتا ئىختىسات ساھاسى بويىچە زامان-
ئۋىي بىلىم بېرىدىغان بولۇملەر موۋجۇت.

ئۆز ئارا ھەمكارلىقنىڭ باشلانمىسى رې-
ئتىدە بىيىلقى ژىلنىڭ ئۆزىدە ئىنستىتۇتقا
بىزنىڭ فاكۇلتېتنى ئەلا دەرىجىدە تاماملى-
غان ياشلاردىن ئىككىسى قوبۇل قىلىنى-
دىغان بولىدۇ. ئۇيغۇر، ئەنگلىس، رۇس تىل-
لىرىنى ئۆزلەشتۈرۈپ چىققان ئۇيغۇرشۇ-
ناس ياشلارغا ھوقۇق ۋە ئىختىسات پەنلە-
رى ساھاسىدىمۇ ژۇقۇرى بىلىم ئېلىشىنىڭ
ئەھمىيىتى چوڭ. چۈنكى ھازىرقى ۋاقىتتا
كوپ ساھالىق مۇتەخەسسىلىكلەرگە ئور-
غۇنلىغان مەھكىمىلەر، دولەت ئورۇنلىرى
مۇھتاج.

ئا. ھاپىزوۋ،

ئۇيغۇر فىلولوگىيەسى فاكۇلتېتىنىڭ باش كاتىۋى.
بىشكېك شەھرى.

مەشرەپ ئەھلىنىڭ ھىممىتى

خۇداغا مىڭ قەتلە شۈكرىكى، ئەسىرلەر
داۋامىدا مەكتەپ رولىنى ئويناپ كەلگەن
مەشرەپلىرىمىز بۈگۈنكى ساۋاتلىق ياشلىرى-
مىزنىڭ ھاياتىدىمۇ ئۆز ئورنى، ئەھمىيىتى-
نى يوقاتماي كېلىۋاتىدۇ. كىشىنى خوشال
قىلىدىغان يېرى ئۇنىڭ ساقلىنىپ كېلىۋات-
قانلىغىدىلا ئەمەس، بەلكى يېقىن ئۆتمۈش-
تىكى مەئىشەتپەرەستلىكتىلا ئاساسلان-
غان يونۇلۇشىنى ئۆزگەرتىپ پايدىلىق، سو-
ۋاپلىق ئىشلار ئۈچۈنمۇ ئايلىنىۋاتقانلىغىدا.
بۇنىڭغا بىشكېك شەھرىدىكى 6 - ۋوس-
توك مىكرورايونىدىكى سەيدى ئەخمەت
باشلىق توققۇز ژىگىتتىن تەركىپ تاپقان
مەشرەپ ئەھلىنىڭ بۈگۈنكى پائالىيىتى
ئاددى مىسال بولالايدۇ.

بۇ ئوتتۇز ئوغۇلنىڭ ئۆز جەمغەرمىسى -
فوندى بولۇپ، ئۇ ئاساسەن ئۆز دائىرىسى-
دىكىلا ئىشلار ئۈچۈن ئىشلىتىلەتتى. ئەن-
دى بولسا، زامان تامامەن ئۆزگەردى. كو-
چىغا چىقساڭ دىۋانىغا، چەت - ياقىغا چىق-
ساڭ مۇھتاجلارنىڭ ئاھۇ - زارىغا دۇچ كې-
لىسەن. شۇنداق شارائىتنى كورۇپ - بى-
لىپ تۇرۇپ يەنىلا مەئىشەتپەرەستلىك
قىلىشقا ۋىجدانى يار بەرمىگەن ئوتتۇز ئو-
غۇل يېقىندا ژىققان ئاقچىسىغا بىر قوي
بىلەن كېرەكلىك دەرىجىدە يېمەك - ئىچ-
مەك ئېلىپ، قەنت ناھىيەسىدىكى سىرا-
قىموۋكا يېزىسىغا جايلاشقان قېرىلار ئۆيى-
دە چىرايلىق زىياپەت ئۇيۇشتۇرۇپ بەر-
دى.

قېرىلار ئۆيىنىڭ باشلىغى ھاشىر ئەلى
بۇ يەردىكى 380 بوۋاي - مومايلار نامى-
دىن مەشرەپ ئەھلىگە قىلغان سەممىي،
ئىنسانى ھىممىتىگە تەشەككۇر ئىزھار قىل-
دى.

تۇرسۇن ھاجىم قۇربانوۋ.
بىشكېك شەھرى.

«جەننەت ئېدى بىز تۇغۇلغان هۇر ۋەتەن»

تۇرپانى

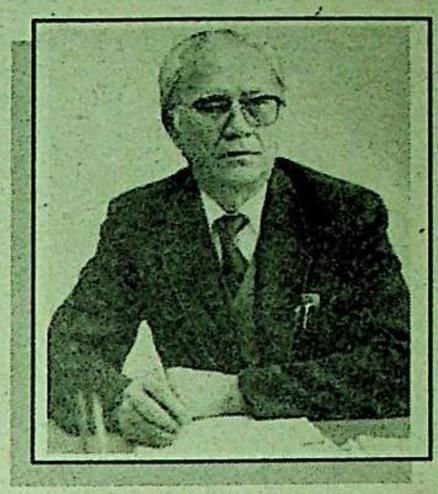

ئۇ چاغدا

ياش ئېدۇق بىز، كىچىك ئېدۇق ئۇ چاغدا،
قاينىمىغان پىكرىمىزنىڭ قازىنى.
ھەتتا كولدىن ئۇچسا قۇشلار غاقىلداپ،
ئايرىمىغان ئودىگىنى، غازىنى.

مىسكىنلىك يوق، پۇتۇن ئېدى كوڭلىمىز،
كېلىپ بىرسى پېشانىغا چەكمىگەن.
كوز ئالايتىپ، دىل ئاغرىتىش نەدىكى،
ھېچ كىم تارتىپ ياقىمىزنى سوكمىگەن.

كىچىك ئېدۇق، ياش ئېدۇق بىز ئۇ چاغدا،
ھەسرىتىمىز، دەردىمىزمۇ يوق ئېدى.
بىز تورەلگەن، بىز ئۇلغايغان زىمىننىڭ
بايلىغى مول، خەلقى ھامان توق ئېدى.

بىر مەھەللە باشتىن ـ ئاياق قېرىنداش،
ئۇرۇش ـ تالاش، ماجرانى بىلمەتتۇق.
ئاتا ـ ئانا ھورمىتىنى تاغ قىلىپ،
يامانلىقنىڭ كوچىسىغا كىرمەتتۇق.

كوڭۇل شۇنداق، كىر قونمىغان پاك ئېدى،
ئوزبەك، قىرغىز، تاتار، قازاق دېمەتتۇق.
ئورۇسلارمۇ پانا تاپقان پاراۋان،
مىللەت ئارا چەك ئايرىشنى بىلمەتتۇق.

مالۇ ـ دۇنيا ئايقىن ـ يايقىن، شۇ ئېكەن ـ
قوي ئۇستىگە تورغاي ئۇگا سالغان چاغ:
جەننەت ئېدى بىز تۇغۇلغان ھۇر ۋەتەن،
ئېرىغىدا ئاقاتتى سۇت، قايماق، ياغ.

لېكىن ئۇ چاغ ئېچىلماپتۇ كوزۇمىز،
دادىخاغا يەتمەپتۇ ھېچ سوزىمىز.
ئوزىمىزدىن چارە كورۇپ ئوزگىنى،
پۇشايماننى ژۇتۇپ ژۇرگەن ئوزىمىز.

دەپتۇ ئەجدات «ئوزگە دۇشمەن پۇشايمان،
تورەلدىڭمۇ، ئەركىنلىكنىڭ قەنتىن چاق.
تەڭ يارالغان ھەممە ئىنسان دۇنياغا،
يارالمىغان بولۇش ئۇچۇن بوسۇنچاق...

بىز ئېگىسى زىمىننىڭ

ھەممە نەرسە گويا جانان چىنىدەك،
بۇزۇلمىغان ئەنئەنىلەر، ئادەتلەر.
ئەنئەنىمۇ، ئادەتلەرمۇ بۇزۇلدى،
قاچان كەلدى يۇرتقا مەلىئون ـ ئاپەتلەر.

تېزىپ كەتتى چار ئەتراپقا نۇرغۇنلار،
باشقا كۇلپەت چۇشتى دېگەن شۇ ئېكەن.
ۋەتەن قولدىن ئوتۇپ ياتلار قولىغا،
ئىشەنگەن تاغ كوچتى دېگەن شۇ ئېكەن.

ئىسپات تەلەپ قىلمايدىغان ھەق گەپ شۇ،
ئېگىسى بىز بايلىغى مول زېمىننىڭ.
ھوزۇرىنى ھەجەپ ياتلار كورمەكتە،
بىز ژۇرىمىز گادىيى بوپ تىيىننىڭ.

سەگەك بولۇپ، غالىپ كېلىپ غەپلەتتىن،
ھەققىمىز بار ۋەتەن تۇتۇپ تۇرۇشقا.
بايلىق بىزنىڭ، ۋەتەن بىزنىڭ، يەر بىزنىڭ
ھەققىمىز بار مەيدىمىزگە ئۇرۇشقا.

بېخوت ئەمەس، ئويغاندۇق بىز كوز ئاچتۇق،
دوستقا ـ دوست بىز، ياۋغا تەھدىت قەھرىمىز.
سەۋرى ـ تاقەت چىدام يەتكەچ چېكىگە
بىل ئاققۇنلار! پارتلايدۇ كۇچ ـ جەھلىمىز.

ئۇيغۇرنىڭمۇ گېپى بار

ئۇگدىمەيلى، دەس تۇرۇشنىڭ ۋاختى بۇ،
باسار يولنىڭ مەنزىلى بار، چېكى بار.
كەلگۇندى يات يولىغا چەك قويۇشقا،
ئۇيغۇرنىڭمۇ ئېيتىدىغان گېپى بار.

نېمە دېسە خوپ دەيدىغان چاغ كەتتى،
ئۇيغۇرنىڭمۇ پەم ـ پاراسەت ئېپى بار.
ئۇلۇق ئوتتا تاۋلانغان كاڭ مىسالى،
ھېچ نەرسىدىن قايتماس پولات سېپى بار.
ھەر مۇقامغا ژۇرمەس ئەندى يورغىلاپ،
ئوز مۇقامى، ئوز ئۇسسۇلى، دېپى بار.

بىر ياقىدىن چىقسا بېشىمىز

مەھكۇملىقنىڭ دەردىن تارتىپ كوپ ژىللار،
تەڭسىزلىكتىن ژۇتتۇق لەختە ـ لەختە قان.
كەلگۇندىلەر مىنىپ ژۇرسە گەدەنگە،
قاچانغىچە قاينىمايدۇ بۇ ۋىژدان!...

بىر ياقىدىن چىقسا ئەگەر بېشىمىز،
توكۇلمەستى كوزدىن دەرتلىك يېشىمىز.
ئاققۇنلارنى، ساتقۇنلارنى تازىلاپ،
تەنگە سىگەر ئېدى يېگەن ئېشىمىز.

دېمەك ئوتمەس ئىسكەنجىدە ئومرىمىز،
ۋەتەن ئۇچۇن كۇلەر مىسكىن كوڭلىمىز.
يىلتىزىغا پالتا چاپساق خارلىقنىڭ،
گۇل ـ چېچەككە پۇرگەنگۇسى ئېلىمىز.

ئوز ۋەتەننىڭ لەززىتىدىن ئايرىلىپ،
ئوتتى ئومۇر ئۇزاق مۇددەت غەم ـ دەرتتە.
ئويغانمىساق، قوزغالمىساق، يەلكىدىن
زۇلۇم تېغى ئوزى چۇشمەس، ئەلۋەتتە.

كۇرەش بىلەن ئالغا مېڭىش سائادەت،
قوغلاندىلا قوغلىنىدۇ ئاقىۋەت.
شۇندا لەيزەن يەلپۇنۇپ كوك تۇغىمىز،
دەۋران سۇرەر ئۇيغۇر ئېلى بە قۇۋەت.

بىز

كىم دۇشمەن، كىملەر دوست بىلەرمىدۇق، بىز،
نېچۇن ياش توكىمىز، كۇلمەپمىدۇق، بىز.
ۋەتەننىڭ ئىشقىدا بولۇپ ئوت ـ يالقۇن،
غۇرۇرنىڭ ئېتىغا مىنمەپمىدۇق، بىز.

ئىستىقلال مارشىنى ياڭرىتىپ ھەر تاڭ،
پولاتتەك سەپ تۇزۇپ ژۇرمەپمىدۇق، بىز.
خەلىقنىڭ ئامىتى ـ بەختى ئۇچۇن، دەپ،
يەڭلەرنى مەرتلەرچە تۇرمەپمىدۇق، بىز.

ئەسىرلەر سۇلۇكتەك مەھكەم يېپىشقان،
ئىستىدات مەلئوننى كورمەپمىدۇق، بىز.
ئوينۇتۇپ كۇرەشنىڭ ئېتىن، ئۇلارنى
جەھەننەم تورىگە سۇرمەپمىدۇق بىز.

بىز ئوتۇپ ھاياتنىڭ ئوتكەمىسىدىن،
غەلۋىردە توقىغان ئۇگۇت بىز، دان بىز.
ھە بۇگۇن دالدىغا موگۇنمەك نېچۇن؟!
تەڭلەشمىسەك ھېچ كىمدىن كام ئەمەس جان بىز.

ئوزگىدىن كايىما، تاما قىلما نەپ،
ئەجرىمىز تۇپەيلى كۇلسۇن بەختىمىز.
ئىرادە بوشاتماي ماڭساق تىرەجەپ،
ئەسلىگە كەلگۇسى تاجۇ ـ تەختىمىز.

چۇنكى بىز، مور تۇتۇپ كورگەن خەلىق بىز،
سۇ ئاققان قىنىدا يەنە ئاقىدۇ.
ئوز ۋەتەن قوينىدا بولىمىز ئەزىز،
خەلقىمىز غەلبىنىڭ قەنتىن چاقىدۇ.

ئۇمۇت

دېمىدىم ھەرگىز قايتىپ كەلمەيمەن،
دېدىم كوڭلۇمنى ياتقا بەرمەيمەن.
تاغلارچە چاپا ـ دەرتنى يەڭگەيمەن،
ئىشقىڭ ماڭا يار تاكى ئولگىچە.

ئۇمۇتۇم سەنسىز تاپقايمۇ كامال،
سېنىڭسىز پارلاپ كۇلگەيمۇ ئىقبال.
ئاھىمدىن تاپسا دۇشمەنلەر زاۋال،
قۇچاتتىم باھار تاكى ئولگىچە.

سېنىڭسىز بىر كۇن كۇلمىدىم خوشال،
سەزدىم ئوزەمنى بىر مەجنۇن مىسال.
كۇتۇمەن تاڭنى يېقىن دەپ ۋىسال،
ئۇمۇتىم ئەشۇ تاكى ئولگىچە...

شائىرە دەپتىرىدىن

تاشگۇل داناخۇن قىزى

ئانا

مېنى بەك چىگىش ئويلارغا سېلىپ،
چۇشۇمگە بۇگۇن كىرىپسەن ئانا.
ئاپپاق ياغلىقنى قولىڭغا ئېلىپ،
ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپسەن ئانا.

تىزىلىپ مونچاق ياشلار كىرپىككە،
كوزۇم ئالدىنى تۇمان قايلىدى.
ماڭا تەسەللا بەرگەندەك گويا،
باغ ئىچرە مۇڭلۇق كاككۇك سايرىدى.

مەن گودەك ئېدىم، سەن كوز ژۇمغاندا،
ئاق سۇتۇڭ شۇندا ئاغزىمدا قالغان.
ھەدەم دات سېلىپ، پەرياتلار چېكىپ،
ئاكام بىر ھازا قۇچاغلاپ قالغان...

ئېگىز كوتەرگەن ئاپپاق تاۋۇتنىڭ،
ئۇستىگە قىزىل يوپۇق ياپقاندى.
ئەكەتمەڭلار دەپ، مېنىڭ ئانامنى،
ئىنىم ئوزىنى يەرگە ئاتقاندى.

گوياكى ژىتىم قوزىلار ئوخشاش،
دىر ـ دىر تىترىشىپ قاتار ياتاتتۇق.
ئىشىك تۇيۇقسىز ئېچىلىپ قالسا،
كەلدىمىكىن دەپ ساڭا قاراتتۇق.

بىراقتا قايتىپ كەلمىدىڭ ئانا،
قانچە كېچىلەر نالە ئەيلىدىم.
پۇغانلىرىمنى ئېيتار ئادەم يوق،
دەيمەن شۇنچىلىك كاژمۇ تەلىيىم!

ياپراق ۋە مەن

دەريانى بويلاپ كېلىمەن يالغۇز،
كۇزنىڭ ياپرىغى چۇشىدۇ لەيلەپ.
يوق، قىر بويىدا مەن كورگەن يالپۇز،
كىمدۇ ـ بىرلىرى كەتكەندەك چەيلەپ.

ھە، كىمدۇ بىرى چوچۇتكەن كەبى،
ژۇرىگىم مېنىڭ جۇغلا قىپ قالدى.

دەرەختە قالغان ئاخىرقى ياپراق،
ئوزىگە مېنى قارىتىپ ئالدى.

دەرەخ بەرگىدىن ياپراق چۇشمەيدۇ،
كۇزنىڭ شامىلى ژۇلقار ھە تىنماي.
ھايات ۋە مامات كورىشى قىزىپ،
ياپراق تىرىشار ئومۇرنى قىيماي.

كۇزدە سارغىيىپ قالغان ياپراقلار،
شۇركەنگەن كەبى تىترەيدۇ تېنى.
ئومرۇمنىڭ كۇزى كەلگەندەك گويا،
ئەشۇ كورۇنۇش ئويلاتتى مېنى...

جاۋاپ

راست، سەن مېنى چاقىرغاندىڭ، كېلەلمىدىم،
ئېيتار نېمە گېپىڭ بارىن بىلەلمىدىم.
تەغدىرنىڭ يازمىشىغا نە ئىلاجە،
قاھ ـ قاھلاپ كۇلمىدىم، يە ژىغلالمىدىم.

رەنجىشتىن تۇزاق قويما يوللىرىمغا،
ھەممىنىڭ كېلەر ۋاختى سائاتى بار.
ئاققان سۇ ئارقىسىغا قايتمىغاندەك،
باشقىدىن ئۇلانمايدۇ ئۇزۇلگەن تار.

يېنىڭدىن ئوتۇپ كەتسەك سەزمەيدىغان،
قانداق ئىنسان ئوزەڭ زادى، دەر ئادەملەر.
كىمىم بار مېنى قوي، دەپ بەزلەيدىغان،
كەلمىدى نە دەرتلەر باشقا ئوتكەن دەملەر...

ناخشاڭغا خۇمار ئەل

نۇرالىم ۋارىسوۋقا

ئۇيغۇرۇمنىڭ دەرتلىرىنى يەتكۇزگەن،
ھەر ژۇرەكنىڭ تارىنى بىر چەككۇزگەن.

ناخشا خۇمار ئەلنى قايىل ئەتكۇزگەن،
ئىسمى دىلدا ئورۇن ئالغان نۇرالىم.

كوكتىكى ئاي مەھلىيا بوپ قارىغان،
ناخشاڭغا جور باغدا بۇلبۇل سايرىغان.
قەلبنى بىردەم ئوز مەيلىدىن ئايرىغان
ناخشىدەك كوڭلى يورۇق نۇرالىم.

ئانىلارنى كۇيلەپ ئوتلۇق ناخشاڭدا،
ياڭرىتىسەن ناخشا، ئەرتە ـ ئاخشامدا،
زەپ ناخشىچى ئاتالغان سەن يېزامدا،
يۇلتۇز بولۇپ پارلاۋەرگىن نۇرالىم.

پۇغان

ئايرىلمايمەن دېگەندىڭ،
سوزلىرىڭگە ئىشەندىم.
سەنسىز ئالەم تار ئېكەن،
مانا بۇگۇن چۇشەندىم.

يوللىرىڭنى چارلايمەن،
ئىزدەپ نەگە بارايمەن؟
سىناپ تەلەي ـ بەختىمنى،
يۇلتۇزلارغا قارايمەن.

شاھى بولغىن بەختىمنىڭ،
تەختىڭ يولسۇن مۇھەببەت.
خىزمىتىڭدە بولايمەن،
كوز ژۇمغىچە تا ئەبەت.

سېنى تاشلاپ ئەي يارىم،
كېتەلمەيمەن ژىراققا.
ئوچمىسېكەن ھېچ قاچان
بىز ياندۇرغان چىراقلار.

مۇستاپا سوپى
خەلىق قوشاقچىسى

داۋانلار ئېشىپ

ژىللاردىن ئالقىپ،
ئاشتىم داۋاندىن.
ھاياتنى ژۇدۇپ،
ئوتتۇم زاماندىن.

بىلمىدىم يازنى،
قاياقتىن ئوتتى.
ئومۇرنىڭ بارى،
كۇتۇشتە كەتتى.

كەتتى باھارىم،
كەلمەيدۇ يېنىپ.
چاچلار ئاقاردى،
بېلىم ئېگىلىپ.

ئىسسىق ـ سوغىڭدا.
توڭلىتىپ، ئېرىتتىڭ.
ئاخىرى يەڭدىڭ
مېنى قېرىتتىڭ.

ژىللارنى كۇتمەي،
قالمايلى قۇرۇق.
كېلەچەك ئۇچۇن،
تېرەيلى ئۇرۇق.

تەرگەن ئۇرۇقلار،
قۇرۇماي گۇللىسە.
ئارمىنىم شۇدۇر،
ئىزىم ئوچمىسە.

ئىبادەت قىل ئاللاغا

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم،
چوڭ كىچىكنىڭ بارىغا!
ناماز ئوتە، روزا تۇت،
ئىبادەت قىل ئاللاغا.

مەن ئاللانىڭ قۇلىمەن،
دەپ ئوزەڭنى تونۇساڭ.
خەيرى ئىش قىل، زاكات بەر،
قىيامەتنى ئويلىساڭ.

بەندىلەرگە ئوتكۇنچى،
بەش كۇنلىكتۇر بۇ دۇنيا.
كەتسەڭ يېنىپ كەلمەيسەن،
ساڭا باقى ئۇ دۇنيا.

دۇنيا قوغلاپ ژۇرۇپلا،
ئۇنۇتماڭلار ئاللانى.

دىن يولىغا باشلاڭلار،
ئوسۇۋاتقان بالىلارنى.

گۇنايىم كوپ بەندىمەن،
گۇنايىمدىن قورقىمەن.
كەچۇر ئاللا دەپ شۇنى،
توۋۋا ئىستىخپار ئوقۇيمەن.

تاپىدىم

(ھېكايە)

... ئىشخانىمىزدا كىچىك كارخانا ئىچە-
دە، غۇلجا شەھرىنى كۆرۈپ كېلىشكە بەش
كۈنلۈك تۈرىستىك يوللانما قولۇمغا تېگىپ، ۋە-
تەننى كۆرۈشكە نېسىپ بولدى. بىر نەچچە
ژۇرنالىست بىرلىشىپ قالدۇق. ھەممىمىزنىڭ
ئارمىنى لاتا - پاتىغا قارىغاندا، ئانا تۇپراقتا يا-
شاۋاتقان ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ يەنى ئۇيغۇرلى-
رىمىزنىڭ ھاياتىنى كۆرۈش ئېكەنلىكى
گەپ - سۆزلەردىن ئېنىق سېزىلىپ تۇراتتى:
بىز شەھەرنى كۆپ ئايلاندۇق.
قۇرۇلۇش، يول ياسىغۇچىلار، سۈرەتكە تارتىش
ۋە شوفيورلارنىڭ كوچىلىكى شۇنىڭ بىلەن
بىللە ئىدارە خىزمەتچىلىرى، ئەسكەرلەر، ساقچى-
لارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك خىتايلاردىن ئې-
دى. بۇ ئۇيغۇرلار قەيەرگە كەتكەن؟ زادى ئۇي-
غۇرلار قانداق خىزمەتلەرنى ئاتقۇرىدۇ؟ ئەل-
ۋەتتە، ۋۇژقۇرىدىكى سوئاللار ھەممىمىزنى قى-
زىقتۇراتتى.
مەن ھېچ نەرسىگە چۈشەنمەي قايتمەن-
مىكىن دېگەن ئەندىشىدە ۋۇرەتتىم. قايتىد-
غانغا بىرلا كۈن قالغاندا ۋۇقۇرىدىكى چۈشە-
نەلمىگەن سوئاللىرىمغا ئاز بولسىمۇ جاۋاپ تاپ-
قاندەك بولدۇم...
كوچىنىڭ ئىككى قانىتىدا يېمەك - ئىچ-
مەك بازىرى قايناپتۇ. يوغان ئايقۇرلاردا قاي-
ماقلىق ئەتكەن چاي ئىچىپ، بىر نەچچە زىق
كاۋاپ بۇيرۇتتۇق. كاۋاپچى ژىگىت ئۈن -
ئۈنسىز ئىككى توغاچنىڭ ئارىسىغا كاۋاپنى
ئېلىپ كېلىپ، ئالدىمىزغا قويىدىدە ئۈنچۈقماي
كېتىپ قالدى. كاۋاپ، ئەتكەن چاي، مەگىر-
لەر ئىچىلىپ، يېيىلىپ بولدى. پاراڭ بىلەن
بولۇپ، سائات ئون ئىككىدىن ئېشىپ كېتىپ-
تۇ. مېنىڭ كوزۈم ھىلىقى كاۋاپچى بالىدا. ئۇ
ھامان تىلىنى كېسىۋەتكەن ئادەمدەك، شەرەت
مۇ قىلماي، بېشىنى «ياق» ياكى «ماقۇل» غا
لىڭشىتىپ قويۇپلا ئوز ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇ-
ۋاتاتتى. يېنىدا بېشىغا بوك، ئۇچىسىغا سەل
يوغان بولسىمۇ ئاق - ساغۇچ رەختتە قولدىن
تىكىلگەن كوينەك - تامبال كىيىۋالغان، يېشى
يەتمىش بەش - سەكسەنلەردە بار، كۈمۈچتەك
ساقال - بۇرۇتى ئۆزىگە بەك ياراشقان بىر بو-
ۋاي چاقچاقنىنا بەلدىگىدە ئولتۇرۇۋېلىپ، ھا-
سىغايولەنگىنچە كاۋاپچى بالىغا بىر نەرسىلەر-
نى دەپ جىملەتتى. كاۋاپچى بولسا سوزلە-
مەي، بېشىنى لىڭشىتقىنى - لىڭشىتقان...
ئەتىسى ۋاقىچەرەك ئوخاندۇق. سائات ئون-
لارغا يېقىن ئەتىگەنلىك غىزالىرىمىزنى يېيە-
شىپ، ھەممىمىز تەڭ دېگىدەك كوچىغا چى-
قىشتۇق. مەن ئاخشامقى كورۈنۈشنى ئەسلە-
دىمدە، سول تەرەپتىكى كوچىنىڭ دوخمۇشى-
غا قارىدىم. يەنە شۇ كورۈنۈش. كاۋاپچى تەر-
لەپ - تەپچىپ پوكاندەك قىزىرىۋېلىپ، ھە،
دەپ قولىدىكى يەلپۈگۈچ بىلەن كاۋاپىدانىد-
كى كاۋاپنى يەلپۈمەكتە... بوۋاينىڭ ئورنى ئوز-
گەرمەپتۇ. شۇ بەلدىگىدە، بىراق ھامان بىر نې-
مىلەرنى دەپ كاۋاپچىنى جىملەتتى...
مانا بەش كۈنمۇ توشتى. ئەتە - ئەتىگەنلىكى
قايتماقچى بولۇۋاتىمىز. كاۋاپچى بالا ۋە بوۋاي
بىلەن خوشلىشىپ قويۇشنى كوڭلۇمگە پۈكۈپ
سىرتقا چىقتىم. باياقى شۇ كورۈنۈش ئوزگەرمە-
گەن. بوۋاي سالىمىمنى ئىلىك ئالغاندىن كې-
يىن، سەل چوڭقۇرلاشقان كوزلىرىنى ماڭا ئۇ-
زاغىراق قاداپ تۇردىدە:
- بالام، سىز قەيەردىن كەلدىڭىز؟ - دەپ
سورىدى.
- ئالمۇتىدىن كەلدىم، ئاتا، ئەسلىدە ئوزەم يەر-
كەنتلىكمەن - دېدىم، غۇلجا بىلەن يەركەنتنىڭ
يېقىنلىقىنى ئەسلەپ، بەلكى بىرەر تونۇشلىرى-
نى سوراپ قالامدېكىن دېگەن ئۈمۈتتە.
- ئالمۇتىنىمۇ، يەركەنتنىمۇ بىلمەن، بالام،
- دېدى خاتىرجەم، - قاچان كەلدىڭىز؟
- بەش كۈن بولدى، ئەتە قايتىمىز.
- ھىم... - قەيەردە ئىشلەيسىز؟
- گېزىتخانىدا.
- بىلمىگىنىمنى قارا، ھە؟! سورىمىغانىنىڭ
ئاقىۋىتىدە بۇ. بالدۇر بىلگەن بولسامچۇ كاشكى...
- ئاتا، بىرەرسىگە سالىمىڭىز بارمىدى؟ - دې-
دىم ھېچ نەرسىگە چۈشەنمەي.
- مەنغۇ يەيدىغىنىمنى يەپ، كىيىدىغىنىم-
نى كىيىپ، كورۈدىغىنىمنى كورۈپ بولغان
ئادەم. موشۇنىڭغا ئوخشاشلار تىرىك ئولۇپ كې-
تىپ بارىدۇ ئەمەسمۇ؟! - دېدى كاۋاپچى
ژىگىتنى ئىما - ئىشارە قىلىپ.
مەن ھېچ نەرسىگە چۈشەنمەي بوۋايغا
قاراپلا قالغان ئېدىم. سوزنى ئۇنىڭ ئوزى باش-
لىدى.
- بۇ ژىگىتنىڭ ئېتىنى ئاتىماي، ئاما بۇ-
نىڭ تەغدىرى مىللىونلىغان ئۇيغۇرلارنىڭ تەغ-
دىرىگە ئوخشاشلا. سىزنىڭ بىلىپ قويغۇنى-
ڭىز ياخشى. گېزىتخانىدا ئىشلەيدىكەنسىز، بىر
كۈنى بولمىسا بىر كۈنى بۇ بېچارىنى ئەسلەپ
قويارسىز، - دېدى.
بۇ ژىگىت تۇغۇلۇش ئالدىدا خىتايلار ئاتى-
سىنى ئېتىۋەتكەن. بۇلار بىر ئاتىدىن ئىككى
ئوغۇل ئېدى. «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدا» باي-
نىڭ بالىسى دەپ ئاكىسىنى ئۇرۇپ ژۇرۇپ،
ساراڭ قىلىۋەتتى. ئانىسى ئۇنىڭ دەردىدە ئا-
لەمدىن ئوتتى. بۇنى بولسا تاشكەنتتىن ئۇي-
غۇرچە گەپ قىلىدىغان رادىونى تىڭشىدىڭ
دەپ ئون ئىككى ژىل تۇرمىگە تاشلىدى. مو-
شۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ كوز ئالدىمدا يۈز
بەردى. مەن تىرىك كۈۋاچى بالام. تۇرمىدىن
چىقىپ، ئويلەندى. مانا ئون ژىلدىن ئاشتى
كاۋاپچىلىق قىلىدۇ. ھېچ كىم بىلەن سوزلەش-
مەيدۇ. ئىشتىن كېلىپ تامىقىنى يەپ، ياتى-
دۇ، ئۇخلايدۇ. ئىشقا كېلىپ بىر ئېغىزمۇ سوز
قىلماي، ئىشىنى پۈتىرىدۇ. مېنىڭدىن باشقا ھېچ
كىمى يوق. مېنىڭمۇ تورت ئوغلۇم بار ئېدى.
بارىن ۋاقىسىگە قاتناشتى دېگەن گۇمان بى-
لەن ھەممىسى تۇرمىدىن تىرىك چىقمىدى،
ئوغلۇم، ئاتلاپ قويۇڭ، سىزگە ئاددىي قىلىپ
ئېيتىپ بەردىم. ئەسلىدە بۇ ئىشلار بىر كېچە
پاراڭلاشقامۇ تۈگىمەيتتى، - دېدى.
شۇ ئارىدا كاۋاپچى ژىگىت بوۋايغا ئالىيىپ
شۇنداق قارىدىكى، ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن: «نې-
مىشكە ئېيتىپ بېرىۋاتىسەن، موشۇلار ئۇ سوز-
لىرىڭنىڭ قەدرىگە يېتەرمۇ؟ كېلىۋاتقانلار-
نىڭ تەگدىن تولىسى لاتا - پاتىغا كېلىدىكەن،
ئانا ۋەتەن، مىللەت قايغۇسى، غېمى بۇلارنىڭ
قايتىلىغا كىرىپ چىقىدىغانلىقى كورۈنمەيدۇ،
ئاۋارە بولغىنىڭ قالدى» دېگەن سوزلەرنى
ئۇقۇۋېلىش تەس ئەمەس ئېدى.
- ئوغلۇم، بىلسىڭىزمۇ، بىلمىسىڭىزمۇ ئېي-
تىشقا مەجبۇرمەنكى، موشۇ دەسسەپ تۇرغان
ئانا تۇپرىغىمىز پۈتۈن خىتاينى ئالتۇن - كۈ-
مۈچكە، نېفتقا، ئېپەككە، ھەتتا دۇنيادا ئەڭ كام
ئۇچرايدىغان، ئەڭ كۈچلۈك پارتلايدىغان بوم-
بىلارنى ياسايدىغان ئۇران دەمدا، ھە، ئەينە
شۇنداق غەزنىلەرگە غەرىق قىلىۋەتتى. ئەندى
بىزگە ئوخشاشلارنى كورۈڭ، ئۇچىمىزغا كىيە-
دىغان كىيىمىمىز تېزىمىزدىن ئاشمايۋاتقاندا
«زومىگەر قۇشقاچ قالىغاچنىڭ ئۇگىسىغا كىرى-
ۋېلىپ، زورلۇق قىلغانىغا ئوخشاش» بۇ خىتاي-
لار ئوز ئانا تۇپرىغىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنى
بوزەك قىلىشقا، بۇلارنىڭ زورلۇق - زومبىلىغى-
غا ھەيران قالىسىز، بالام. بۇلارنى ئاز دېگەن-
دەك تۇغۇتنى چەكلىگىنىنى دېمەمسىز؟ ھە،
ژىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ قۇللىرى بىز، بالام، بى-
لىپ قويۇڭ شۇنى، - دېدى.
بىز ئېغىر خىياللار قايىنىمىدا ئۈنسىز تۇرۇپ
قالدۇق. ئوتتۇرىمىزدىكى جىم - جىتلىقنى
بوۋاينىڭ ئوزى بۇزدى:
- سىز، بۇ يېشى سەكسەنگە تاقاپ قالغان
بوۋاي مۇنچىلىك مەلۇماتلارنى نەدىن ئالىدى-
غاندۇ دەپ ئويلايدىغانسىز. مەن پۈتۈن ئوم-
رۈمنى ئوتتۇقچىلىققا بېغىشلىغان ئادەممەن.
ھە، ھەممىسى مېنىڭ كوز ئالدىمدا يۈز بەرگەن
ۋاقىئەلەر، - دېدى، - ھە، راستلا، مېنىڭ ئىس-
مىم سادىر، سىزچە سادىر بوۋاي. مېنى ئاتا -
ئانام سادىردەك بولسۇن دەپ شۇ ئىسمنى
قويغاندۇ. مەن ياشلىغىمدا بۇ ئىسمنى دەپ-
سەندە قىلدىم. ھازىر سىزگە ئوتتۇز ژىل قوساق
تا ساقلىغانلىرىمنىڭ بىر ئەچچىسىنى بولسى-
مۇ ئېيتىپ سادىر ئىسىملىك نامىمغا مەدەت
بېرەي دېدىم، - دېدى.
سادىر بوۋاينىڭ يۇمشاق قوللىرىنى ئېلىپ
خوشلاشتىم. ئالمۇتىغا كەلگىچە ئويلاندىم. كې-
يىن يەنە بىر قېتىم بېرىپ ئالايەن مۇگدىشە-
مەن دەپمۇ ئويلىدىم...
سادىر بوۋاي باش - ئاخىرى يوق بولسىمۇ،
بۇ ئاچچىق ھەقىقەتنى ئاپپاق ساقاللىرىنى تىت-
رىتىپ، چوڭقۇرلاشقان، گونسىز قوي كوزلىرى-
گە ياش ئېلىپ تۇرۇپ ئېيتىپ بەرگەن ئە-
مەسمىدى.
ھەممىسلا شۇنداقمۇ ياكى مېنىڭ مىجەزىمە-
دە موشۇنداق ئادەت مۇجەسسەملەنگەنمۇ، بىل-
مەيمەن، ئاما تورت ئاغىنە باش قوشقان ئول-
تۇرۇش ياكى سورۇنلەردە ئولتۇرۇپ قالغاندا
كىمدۇ ۋەتەن، مىللىتىم، ئىنسانپەرۋەرلىك ھەق-
قىدە سوز ئېچىپ ژۇرەكنى ئەزگىدەك بولسا
ھەر دايىم سادىر بوۋاي بىلەن كاۋاپچى ژى-
گىت كوز ئالدىمدا گەۋدىلىنىدۇدە، ئىچىمنى
كويدۇرۇپ ژۇرگەن سوئاللىرىمنىڭ تولىسى
جاۋاپسىز قالغىنىغا ئېچىنىپ ئورتىنىمەن.
ئۇنىڭ سەۋەۋى سادىر بوۋايغا شۇ سوئاللىرىم-
نى قويۇشقا پۈرسەت بولمىغان ئېدىدە... ما-
نا يېقىندا ئورۇمچىدىن كەلگەن مېھمانلار بى-
لەن بىر سورۇندا ئولتۇرۇشقا توغرا كەلدى.
مېزبان خېلە ھاللىق ئوخشايدۇ، قىزا - قارتا
بىلەن ھاراق - شاراپنى دەستىخاندىن ھېچ
ئايىماپتۇ. ئېھ، موشۇ يۈز گىرامىنىڭ بەزىدە
سوزلىتىدىغىنى، مېھمانلارنىڭ بىرى چىدى-
ماي قالدىمۇ يە بىزنىڭ بۈگۈنكى بېرىلگەن
ئېغىز دېموكراتىيەمىزدىن خالىغىنىمىزچە پاي-
دىلىنىۋاتقىنىمىز يېقىپ كەتتىمۇ، ئېملا بول-
سا سوز نوۋىتى كەلگەندە، قەدەھ تۈتقان قول-
لىرىنى بىلىنە - بىلىنمەس تىترىتىپ، ئورنى-
دىن دەس تۇرغان ئوتتۇرا بويلۇق، دوغىلاڭ
كەلگەن كىشى:
- ئېھ، بېۋاپا دۇنيا، كىملەرگە خار قىلدىڭ
بىزنى، بىر - بىرىمىز بىلەن ئەركىن سوزلىشەل-
مەسەك، ئىچىمىزدىكى ھەممىمىزگىلا ئورتاق
دەردىمىزنى ئوچۇق - يورۇق ئېيتالمىساق،
نېمە ئۈچۈن يەر دەسسەپ، نېمىنى ئارمان قى-
لىپ ئوتىمىز بۇ بەش كۈنلۈك دۇنيادا... - ئۇ
شۇ سوزلەرنى ھەممە ئالدىدا جاراڭلىق ئېيتاچ،
جامائەتنى ئوزىگە قارىتىۋالدى.
- مەن ئون يەتتە ژىل خىتاينىڭ تۇرمىسى-
دە ياتتىم. كورمىگىنىم ئاز قالدى. لېكىن ئىز-
دىگىنىمنى تاپمىدىم. ھە، ئىشىنىڭلاركى، تاپ-
مىدىم، - دەپ ئۇلۇق - كىچىك نەپەس ئال-
دى.
ھە، بىز خەق شۇنداق، ھاراق ئىچىۋالغاندا
نې - نې چىرايلىق سوزلەرنى ئېيتىمىز. ئاتى-
مىز، چاپىمىز ھەتتا قولۇمىزغا قۇرال ئېلىپ،
ۋەتەننى ئازات قىلىۋېتىمىز.
ساق ۋاقتىمىزدا ئۈنۈگۈنكى ئېيتقان سوزلىرى-
مىزنى ئۈنتۈپ قويىدىن ژۇگاچ بولۇۋالىمىز. ما-
نا ھازىر بايىقى دەرتمەن كىشى ئەشۇنداقلار-
نىڭ قازىنىغا ئوت يېقىپ بەردىمۇ، تالاش -
تارتىش ئۇ ۋۇج ئېلىپ كەتتى: سادىر بوۋاي
سالغان قەلبىمدىكى ساقايماس يارامغا تۇز سەپ-
كەندەك بولدى...
شۇ سەپەرگىمۇ تورت ژىل بوپتۇ. مانا، يەنە
غۇلجىغا قاراپ ئاتلاندىم... لېكىن تورت ژىل
بۇرۇن كورگەن كورۈنۈش ئوزگىرىپتۇ. باشقا
كاۋاپچىلار ئورۇن ئالغان، بىراق ئۈندىمەس كا-
ۋاپچى بىلەن سادىر بوۋاينى ئىزدەپ ھېچ
يەردىن تاپالمىدىم.
بۈگۈن كىم كوپ؟ تىجارەتچى كوپ. ئا-
ما سادىر بوۋايدەك يېرىلىدىغانلار ئازىيىپ
قالغاندەك سېزىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ژۇرەكلىرىنى
مۇجۇۋەتكەن، بىر - بىرىگە ئىشەنمەيدىغان قى-
لىۋەتكەن... بۈگۈن بۇ ساددە ھېكايەمدە شۇ
كورگىنىمنى ئېيتسام تىلىم كويىدۇ، دېگەندەك
ئەزىز خەلقىم، يازمىسام ۋىژدان قايىنايدۇ. ھە-
شائىر ئېيتقاندەك:

... شۇ بەخت بولسا ئەگەر،
شۇندىن بەختىنى تاپىمدىم.

ئۆرايىمجان ئەخمەت - سابىر.

مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسى

شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە بېغىشلاندى

**يېقىندا ئالمۇتىدىكى دېموكراتىيە ئۆيى-
دە «ئاتتان»، «ئازامات» ۋە «ئازات»
ھەرىكەتلىرى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇل-
غان مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە
شەرقىي تۈركىستان دىيارىدىكى سىيا-
سىي تەقىپلەشلەر توغرىلىق مەسىلىنىڭ
كوتىرىلىشى، بۇ يەرگە ژىغىلغان يەر-
لىك ۋە چەت ئەللىك ژۇرنالىستلار ئۈ-
چۈن كۈتۈلمىگەن ۋاقىە بولدى.**

- مۇسۇلمانلارنىڭ بارلىق جەھەتتىن
دەم ئېلىشى ھاجەت بولغان روزا - رامى-
زان ئايلىرىدا مۇنداق مەسىلەرنىڭ ئوت-
تۇرىغا قويۇلۇشى، مۇمكىن، توغرا ئەمەستۇ،
- دېدى دەسلەپ سوزگە چىققان «ئات-
تان» ھەرىكىتىنىڭ رەئىسى ئاماننتاي ھا-
جى ئاسلبېكوۋ، - ئاما «توشقاننى قۇ-
مۇچ، ئەرنى نومۇس ئولتۇرىدۇ» دېگەندەك،
شەرقىي تۈركىستان دىيارىدا ئىنسان ھو-
قۇقىنىڭ دەپسەندە بولۇۋاتقىنىغا چىداپ،
تىنچ ئولتۇرۇشقا ۋىجدانىمىز يار بەرمىدى.
چۈنكى ئادەم بالىسىنى ئېزىشكە، تەقىپ-
لەشكە پەقەت ئىسلام دىنىلا ئەمەس، بەل-
كى دۇنيادىكى باشقا دىنلارمۇ يول قوي-
مايدۇ.
«ئازامات» ھەرىكىتىنىڭ ھەم رەئىسى
مۇرات ئەۋېزوۋمۇ ئۆزىنىڭ بۇ مەسىلە ھەققى-
دىكى پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ ئۇي-
غۇرلارنىڭ تۈركىي خەلقلەر ئىچىدىكى
ئەڭ قەدىمىي خەلق ئېكەنلىكىنى ئالاھى-
دە تەكىتلەپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ
مۇستەقىل دولەت بولۇشىغا تىلەكداشلىق
بىلدۈردى.
مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىنى ئۇيۇش-
تۇرغۇچىلارنىڭ بىرى - «ئازات» پارتى-
يەسىنىڭ ئەزاسى خاسىيەن قوجائاخمېتمۇ
سوزگە چىقىپ، ئوزىنىڭ قېرىنداش ئۇي-
غۇرخەلقىنىڭ تەغدىرىگە بىپەرۋالىق بى-
لەن قارىمايدىغانلىغىنى ئېيتتى. ئۇ بۈگۈن-
دىن ئۈچ ژىل ئىلگىرى ئاردىسمىي «ژېل-
تورقسان» گېزىتىنىڭ ئىككى سانىنى پە-
قەت شەرقىي تۈركىستاندىكى ۋەزىيەتكە
بېغىشلىغانلىغىنى تەكىتلەپ ئوتتى. مەت-
بۇئات كونفېرېنسىيەسىگە تەكلىپ قىلىن-
غان جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى چېچەن مەدە-
نىيەت مەركىزىنىڭ ۋەكىللىرىمۇ خوشنا
دولەتتە بولۇۋاتقان ئادالەتسىزلىكلەرگە ئې-
چىنىش بىلەن قارايدىغانلىغىنى، شۇنداقلا
ئوزلىرىگە تەغدىرداش بولغان خەلقىنىڭ
كېلەچىگىگە پاراۋەنلىك ۋە مۇستەقىللىق
تىلەيدىغانلىغىنى ئېيتتى.
مەزكۇر مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىنى
ئۇيۇشتۇرغۇچىلارنىڭ پىكرىچە، سوز بولۇ-
ۋاتقان مەسىلىنى باشقا دولەتنىڭ ئىچكى
ئىشىغا ئارىلىشىش، دەپ ھېساپلاشقا بول-
مايدۇ. چۈنكى ئىنسان ھوقۇقى مەسىلى-
سى پۈتكۈل دۇنيادا بىردەك ھەل قىلىنى-
شى كېرەك.
شۇنىڭدىن كېيىن سوزگە چىققان شەر-
قىي تۈركىستان بىرلەشكەن مىللىي - ئىن-
قىلاۋىي فرونتىنىڭ رەئىسى يۈسۈپبەگ
مۇخلىسىي بۇ باش قوشۇشنى ئۇيۇشتۇر-
غۇچىلارغا مىننەتدارلىغىنى بىلدۈردى. ئۇ
شۇنداقلا شەرقىي تۈركىستان دىيارىدا سى-
ياسىي تەقىپلەشلەرنىڭ ھېلىمۇ داۋام قى-
لىۋاتقانلىغىنى ئالاھىدە كويۈنۈش بىلەن
تەكىتلىدى.

ئىرشات ئەسەتوۋ.
ئالمۇتا شەھرى.

ئىراق ۋە يېقىن چەت ئەللەردە

قەدىر كېچىسى مۇناسىۋىتى بىلەن سوزگە چىقتى

ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزى-
دېنتى سائىد مۇھەممەد ھەتامى مۇقەد-
دەس رامىزان ئېيىنىڭ قەدىر كېچىسىدە
ئىمام ھۇمەينى ماۋزولېيىدا سوزگە چىقىپ،
«بىز دۇنيا بىلەن ئۇرۇشمايمىز، ئاما ئوز-
مىزنىڭ شەئنىنى يوقاتمايمىز، ئىسلام ئىن-
قىلاۋىنىڭ پرىنسىپلىرىنى، ئۇنىڭ مۇۋاپ-
پەقىيەتلىرىنى قولدىن بەرمەيمىز» دەپ
تەكىتلىدى.

قۇرئاننى يادقا ئوقۇشتا بىرىنچى ئورۇننى ئېگىلىدى

مۇقەددەس قۇرئاننى يادقا ئوقۇش بويى-
چە ئىوردانىيەدە بولۇپ ئوتكەن مۇساب-
قىلارنىڭ بەشىنچى باسقۇچىدا ئىران ئىس-
لام جۇمھۇرىيىتىنىڭ ۋەكىلى مۇھەممەت
جاۋاد ئېغمەتۇللاھى بىرىنچى ئورۇننى
ئېگىلىدى.
ئوتكەن يەكشەنبىدە ئىوردانىيە ۋاكۇف
مىنىسترى غازى بىن مۇھەممەد ۋە ئىسلام
ئىران جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەلچىسى مۇھەم-
مەت ئەلى سۇبھانى، شۇنداقلا ئىوردانى-
يەنىڭ باشقىمۇ مەدەنىيەت ھەم دىنىي
ئەرباپلىرى قاتناشقان ئۇچرىشىشتا مۇھەم-
مەد جاۋاد ئېغمەتۇللاھى ئوز مۇكاپىتى -
1400 دوللار ۋە پەخرىي گراموتىنى ئال-
دى.

مىللىي ئىسلام ئارمىيەسىنى قۇرۇشنى قارار قىلدى

ئاۋغانىستان «تالىبان» ھەرىكىتى ئىچ-
كى ۋە تاشقى خوۋۇپقا قارشى تۇرۇش
مەخسىتىدە ئىككى دىۋىزىيە تەركىۋىدە تو-
راقلىق «مىللىي ئىسلام ئارمىيەسى» نى
قۇرۇشنى قارار قىلدى. تالىبانلارنىڭ قو-
راللىق كۈچلىرى تەركىۋىگە سابىق كېگەش
ئىتتىپاقىنىڭ ھەربىي ئۇچىلىشىلىرىنى
ۋە ئاكادېمىيەلىرىنى پۈتەرگەنلەر ئېلىنماي-
دۇ. ئارمىيەگە ئىسلام ئەللىرىدە، بولۇپمۇ
تۈركىيەنىڭ ھەربىي ئوقۇش ئورۇنلىرىدا
بىلىم ئالغان ئوفىتسېرلار قوبۇل قىلىنىدۇ.

سودا - سېتىق كولەمى ئېشىۋاتىدۇ

ئوتكەن ژىلى خىتاي - ئامېرىكا ئوتتۇرى-
سىدىكى سودا - سېتىق كولەمى ئىككى
مەملىكەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر
تارىخىدا رېكوردلۇق پەللە - 48,99 مىل-
لىارد دوللارغا يەتتى. مەملىكەتنىڭ تاشقى
سودىسى ئۇستىدىن ھېساۋات ئېلىپ بې-
رىۋاتقان خىتاي باجخانىسىنىڭ مەلۇماتلى-
رىغا قارىغاندا، بۇ كورسەتكۈچ ئىلگىرىكى
ژىل بىلەن سېلىشتۇرغاندا 14 پروتسېنتقا
ئوستى. ئېلان قىلىنغان مەلۇماتلارغا قارى-
غاندا، ئوتكەن ژىلى خىتاي ئېكسپورتى
39,69 مىللىارد دوللارنى، ئىمپورت بول-
سا 16,3 مىللىارد دوللارنى تەشكىل قىل-
دى.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى
«يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسى-
نىڭ كوللېكتىۋى ئالىم ۋە ژۇرنالىست
ئابدۇمېجىت روزىباقىيېۋنىڭ
ۋاپاتى بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇم-
نىڭ ئائىلىسىگە، ئۇرۇق - تۇققانلىرىغا
چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئىنقىلاۋىنىڭ
قاتناشچىسى، تارىخچى
ھاشىر ھاشىم ئوغلى ۋاھىدىنىڭ
ۋاپاتى بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇم-
نىڭ ئائىلە تاۋابىئاتىغا، ئۇرۇق - تۇققانلى-
رىغا چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىمىز.

بىر توپ سەپداشلىرى.

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقستان
جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە
جەمىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىسترلىگى.
تىراژى 2053
زاكاز 9486

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33،
كاتىبات بۆلۈمى - 27 - 86 - 33، ئىجتىما-
ئىي - سىياسىي بۆلۈمى 06 - 86 - 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بۆلۈمى - 81 - 86 - 33،
ئىختىسات بۆلۈمى 17 - 86 - 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.